

BUKMARKS

PRIRUČNIK ZA BORBU
PROTIV GOVORA MRŽNJE KROZ
OBRAZOVANJE O LJUDSKIM PRAVIMA

**Državljanstvo vršnjačko zlostavljanje ljudska prava obrazovanje neprijateljstvo
Tolerancija odgovornost solidarnost ksenofobija pravda kriminal
Netolerancija poštovanje seksizam različitost rasizam mir nacionalizam
Predrasuda učešće antisemitizam jednakost homofobija bezbjednost
Dostojanstvo Islamofobija sloboda diskriminacija demokratija mržnja**

**NO HATE
SPEECH
MOVEMENT**

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

NO HATE
SPEECH
MOVEMENT

BUKMARKS

PRIRUČNIK ZA BORBU PROTIV GOVORA MRŽNJE KROZ
OBRAZOVANJE O LJUDSKIM PRAVIMA

AUTORI I UREDNICI

ELI KIN, MARA GEORGESKU

FINALNA RECENZIJA

RUI GOMES

BUKMARKS – priručnik za borbu protiv govora mržnje kroz obrazovanje o ljudskim pravima.

Stavovi iskazani u ovom priručniku ne moraju se neophodno reflektovati mišljenja Savjeta Evrope.

Autorsko pravo publikacije na crnogorskom jeziku zadržavaju Uprava za mlade i sport Crne Gore i Forum mladi i neformalna edukacija (Forum MNE). Nijedan dio ove publikacije ne smije biti reprodukovan ili prenošen u komercijalne svrhe u bilo kojoj formi ili putem bilo kojih sredstava, (CDRom, internet, itd.) ili mehanički uključujući fotokopiranje, snimanje ili bilo kakvo čuvanje informacija ili sistemom povraćaja, bez dozvole u pisanoj formi od strane Uprave za mlade i sport Crne Gore (ums@ums.gov.me) i Foruma mladi i neformalna edukacija (Forum MNE, montenegro@forum-mne.com)

Reprodukcija materijala iz ove publikacije je autorizovana isključivo u svrhu nekomercijalnog obrazovanja pod uslovom da je izvor pravilno naveden.

Sva ostala korespondencija koja se tiče ovog dokumenta treba biti adresirana na:

Uprava za mlade i sport Crne Gore
Novaka Miloševa 28
81 000 Podgorica, Crna Gora
Email: ums@ums.gov.me

Forum mladi i neformalna edukacija (Forum MNE)
Bratstva i jedinstva 4
81 000 Podgorica, Crna Gora
Email: montenegro@forum-mne.com

Zasluge za fotografiju na omotu (s lijeva na desno):

- Savjet Evrope
- Ninja projekat protiv govora mržnje (No Hate Ninja Project), (Rede Portuguesa de Jovens para a Igualdade de Oportunidades entre Mulheres a Homens & Associacao PAR – respostas socais)
- Foldi Lazlo
- Horvat Danijel
- Komitet nacionalne kampanje Slovačka

Englesku verziju lektorisala: Rejčel Eplbi

Format i dizajn engleske verzije: Horvat Danijel

Prevod s engleskog na crnogorski: Milena Ulićević

Dizajn crnogorske verzije: Dejan Ivanović

Štampano u Crnoj Gori

Uprava za mlade i sport i Forum MNE, 2015.

PREDGOVOR

Priručnik Bukmarks koji imate u rukama predstavlja dragocjen alat za zaustavljanje govora mržnje i osnaživanje ljudskih prava. Možete se zapitati: *Zašto bi se trudili? Zar ljudi nemaju pravo da se slobodno izražavaju u demokratskom društvu?* Istina je da je sloboda izražavanja osnovno ljudsko pravo koje se takođe primjenjuje na ideje koje mogu uvrijediti, šokirati ili uznemiriti ljude. Ali ostvarivanje ovog prava nosi jasne dužnosti i odgovornosti. Govor mržnje nije *zaštićen* govor; riječi mržnje mogu voditi do zločina iz mržnje u stvarnom životu i takvi zločini su uništili i odnijeli živote prevelikog broja ljudi.

Govor mržnje je postao jedna od najčešćih formi netolerancije i ksenofobije u Evropi danas. Posebnu brigu predstavlja porast prisustva govora mržnje u političkim govorima i to što je postao uobičajen u javnosti – posebno putem interneta. Kada neprihvatljivo počne da biva prihvaćeno, postaje *norma* i to predstavlja pravu prijetnju ljudskim pravima. Pokret protiv govora mržnje Savjeta Evrope je lansiran kako bi se smanjilo prisustvo onlajn govora mržnje i kako bi se zaustavila *normalizacija* istog.

Niko neće poreći da nam internet pruža izuzetne nove alate za komunikaciju, solidarnost, organizovanje društvenih promjena i zabavu. Ipak, ne smijemo dozvoliti da on bude zloupotrijebljen kao instrument onlajn torture i propagande za industrije i ideologije mržnje. Onlajn sloboda izražavanja, takođe, mora značiti i slobodu od straha od pomenutog.

Savjet Evrope je pionir u definisanju govora mržnje i pozivima na osudu onlajn rasizma i ksenofobije. Pravne mjere su veoma važne, ali ne i dovoljne. Obrazovanje je jedino dugoročno rješenje: za prevenciju govora mržnje, za javnu osudu govora mržnje i za promociju solidarnosti sa žrtvama.

Učenje o, kroz i za ljudska prava je esencijalno u održavanju aktivne klime ljudskih prava u susret brzim promjenama s kojima se naša društva suočavaju danas. Ovo je posebno važno za djecu i mlade ljude i zato bi ovo učenje u današnje vrijeme, svakako, trebalo da budu integralni dio obrazovanja o medijima i internet pismenosti.

Upravo su mladi ljudi sproveli kampanju Savjeta Evrope, *Pokret protiv govora mržnje*, čije osnivanje su sami zahtijevali i o čijem funkcionisanju odlučuju. Ovo je veoma važno zato što su mladi ljudi među najčešćim žrtvama onlajn zloupotrebe ljudskih prava putem različitih formi govora mržnje i zlostavljanja.

Nadam se da će ovaj priručnik naći svoj put do škola, omladinskih centara, omladinskih organizacija – i do interneta takođe. Ohrabrujem studente, edukatore i ostale da ga slobodno koriste i da se pridruže kampanji. Hajde da koristimo Bukmarks kako bismo zauzeli stav u borbi protiv govora mržnje.

Torbjorn Jagland
Generalni sekretar Savjeta Evrope

ZAHVALNICE

Želimo da izrazimo zahvalnost svima onima koji su doprinijeli ovom priručniku, svojim sugestijama i komentarima, a posebno:

- Članovima grupe za praćenje kampanje *Pokreta protiv govora mržnje*: Serđo Belfor, Gofran Unisi, Šenon Stivens (Savjetodavno vijeće mladih);

Lorens Hermand, Aleksandra Mitrović-Knežević, Dikle Akinci (Evropski koordinacioni odbor za mlade); Lijen Vanbrabant (Evropska agencija za informisanje i savjetovanje mladih); Megi Dokupilova (Evropski omladinski forum); Darius Grzemni (trener) i Kristina Ling (Evropska asocijacija za omladinsku karticu)

- Klaudija Lenc (Evropski centar Vergeland), Eni Siltanen (Insejf) i Vitor Tome (konsultant)

• En Veber (Kancelarija Komesara za ljudska prava), Gordana Berjan (Dječiji program), Li Hibard, Elvana Taci i Džejms Loson (Jedinica za upravljanje internetom); Pola Ek-Volters (Sekretarijat Evropske komisije za borbu protiv rasizma i netolerancije); Jozef Huber, Julija Pererva (Sektor za obrazovanje); Anka-Ruksandra Pandea, Meno Etema, Ajlin Donegan, Kler Uzinski i Mod Hofman Bojvin (Sektor za mlade), svi iz Savjeta Evrope.

Uložili smo sve moguće napore da pratimo reference tekstova i aktivnosti do njihovih autora i da ukažemo na njihove zasluge. Izvinjavamo se zbog bilo kakvih propusta i bilo bi nam zadovoljstvo da ih ispravimo u sljedećem izdanju.

Sadržaj

POGLAVLJE 1 – O PRIRUČNIKU	7
1.1. Uvod u priručnik.....	7
1.2. Problem onlajn govora mržnje	8
POGLAVLJE 2 – POKRET PROTIV GOVORA MRŽNJE	11
2.1. O kampanji	11
2.2. Šta mladi ljudi mogu učiniti?	14
POGLAVLJE 3 – UPOTREBA PRIRUČNIKA	15
3.1. Potreba za priručnikom	15
3.2. Struktura priručnika	16
3.3. Vođenje aktivnosti	17
3.4. Deset savjeta šta treba a šta ne treba raditi	19
3.5. Teme i pitanja	20
POGLAVLJE 4 – AKTIVNOSTI	21
Sinoptička tabela aktivnosti	22
21 aktivnost za borbu protiv onlajn govora mržnje kroz obrazovanje o ljudskim pravima ..	25
POGLAVLJE 5 – POMOĆNE INFORMACIJE	133
5.1. Onlajn govor mržnje	134
5.2. Ljudska prava	141
5.3. Sloboda izražavanja	146
5.4. Rasizam i diskriminacija.....	152
5.5. Privatni život i bezbjednost	157
5.6. Demokratija i učešće	160
5.7. Strategije kampanje	165
5.8. Internet pismenost	168
5.9. Sajber vršnjačko zlostavljanje	177
5.10. Savjet Evrope i onlajn govor mržnje.....	181
POGLAVLJE 6 – MATERIJAL ZA UČESNIKE	185
6.1. Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (siže)	186
6.2. Evropska konvencija o ljudskim pravima i njeni protokoli (siže).....	187
6.3. Ostali resursi za tretiranje onlajn govora mržnje	190

POGLAVLJE 1

O PRIRUČNIKU

1.1. UVOD U PRIRUČNIK

Ovaj priručnik je dizajniran da bude podrška *Pokretu protiv govora mržnje*, koji predstavlja kampanju Savjeta Evrope protiv onlajn govora mržnje i biće koristan edukatorima koji rade na ovom problemu, unutar i van formalnog sistema obrazovanja. Priručnik je dizajniran za rad sa mladim ljudima od 13 do 18 godina. Ipak, akcije mogu biti adaptirane i za rad sa ljudima drugih životnih dobi i drugim profilima učenika.

Štapovi i kamenje mogu polomiti moje kosti, ali riječi me nikada ne mogu povrijediti.

Da li ste saglasni?

Potreba za obrazovnom inicijativom koja bi bila usmjerena na sajber mržnju može djelimično biti viđena u porastu količine onlajn zlostavljanja, od čega je veliki dio ekstreman i rasistički i može predstavljati prijetnju osnovnim vrijednostima demokratskog društva. Sajber mržnja nije problem samo povezan za rasizmom i diskriminacijom; to je, takođe, problem vezan za način na koji ljudi koriste internet. Ovo ga čini relativno novim fenomenom i nečim što nije potpuno prepoznato i razumljivo. Činjenica da je onlajn govor mržnje *novitet*, znači da je ovo problem koji svijet još uvijek u dovoljnoj mjeri ne zna kako da riješi.

Postoji mnogo pokušaja za borbu protiv sajber mržnje koji su fokusirani na kontrolne mehanizme: putem kojih se briše mržnja kada se pojavi. Pristup predstavljen na ovim stranicama vidi govor mržnje kao simptom dubljeg problema. Akcije su dizajnirane kako bi se bavile skrivenim uzrocima govora mržnje kao i učenjem kako se baviti istim kada se pojavi.

Onlajn govor mržnje predstavlja lišće izuzetno zle biljke, čiji korijeni leže duboko u društvu. Čišćenje lišća ne može riješiti dublje uzroke tog problema.

PRISTUP LJUDSKIM PRAVIMA

Aktivnosti u priručniku bi trebalo da pomognu mladim ljudima da unaprijede znanje, vještine i stavove koji će biti potrebni ukoliko se internet odražava na osnovne principe koji su uspostavljeni u *stvarnom* svijetu. Ti principi su izgrađeni i potvrđeni preko 60 godina: poznati su kao ljudska prava i odražavaju se na osnovno dostojanstvo svakog ljudskog bića, njihovu jednakost u pravima, njihovu slobodu i njihovu ulogu u odlučivanju i uspostavljanju pravila koja treba da vladaju našom svakodnevicom.

Kao i omladinska kampanja, ovaj priručnik vidi govor mržnje kao brigu o ljudskim pravima i pristup koji se koristi u akcijama je zasnovan na principima i standardima ljudskih prava. Ovo čini priručnik korisnim ne samo u odnosu na onlajn govor mržnje već i kao način razumijevanja ljudskih prava i način njihove primjene

jednako na internetu i van interneta. Možete naći više informacija o edukativnom pristupu u poglavlju 3 i neke osnovne informacije o ljudskim pravima u poglavlju 5.

DEMOKRATIJA I GRAĐANSTVO – U ONLAJN PROSTORU

Priručnik je zasnovan na čvrstom vjerovanju da je onlajn prostor javni prostor i stoga u njemu *mogu i trebalo bi* da se primjenjuju svi principi demokratskog društva. U ovom kontekstu, uloga mladih ljudi je izuzetno važna u borbi protiv onlajn govora mržnje.

Mladi ljudi su onlajn građani, što znači da mogu izraziti svoje aspiracije i brige, preduzeti akciju i smatrati odgovornima one koji onlajn krše ljudska prava. Oni mogu biti čak i onlajn branioci ljudskih prava.

Onlajn prostor je prostor za učestvovanje koji uključuje svijest o upravljanju onlajn procesima. Priručnik istražuje, putem aktivnosti, načine onlajn interakcije, kako mladi ljudi mogu djelovati i kako mogu voditi kampanju za bolji i sigurniji internet.

Osnovne teme u vezi sa demokratijom, vođenjem onlajn kampanje i internet pismošću su date u poglavlju 5.

1.2. PROBLEM ONLAJN GOVORA MRŽNJE

NOVE MOGUĆNOSTI, NOVE OPASNOSTI

Mogućnosti za interakciju među ljudima su se proširile dolaskom interneta. Internet nam daje mogućnost da teoretski komuniciramo sa skoro svakom osobom na svijetu; čak čini mogućim, u teoriji, da jedna misao u nekoj zabačenoj sobi u malom i nepoznatom dijelu svijeta bude viđena od strane *svih* ostalih ljudi! Svako ko ima pristup internetu je sada i javni govornik i onaj koji objavljuje. Čini se da se mali broj ljudi može uticati na ono što mi hoćemo da kažemo.

Da li znate šta je tamo napolju?

Vidi stranu 137 za primjere.

Ili lično uradi onlajn pretragu.

Ovo je novitet koji bi nekolicina ljudi željela ukinuti, ali nas ne treba iznenaditi da opšte širenje onlajn interakcije takođe odražava i govori o mnogim poteškoćama sa kojima su se ljudska bića u istoriji sretala u stvarnom životu. Netolerancija i *mržnja* su crte ljudskog društva gotovo od samog njegovog nastanka. Brojne studije su ukazale na porast ovih stavova tokom posljednjih godina.

Problem je da ukoliko je manje tolerancije na različitosti i ukoliko se ne poštuju ograničenja netolerancije, onda će netolerancija i mržnja naći svoj izraz u stvarima koje ljudi rade i govore. Internet je otvorio nove načine za iskazivanje određenih stvari, kao i nove načine da te stvari dođu do većeg broja ljudi. Ograničenja, ipak, na ono što kažemo na internetu su mnogo manja u odnosu na ona koja postoje van interneta: putem interneta možemo reći stvari koje se ne bi usudili da izgovorimo u javnosti u *stvarnom* svijetu

Ko provjerava!?

Da li je lakše onlajn reći naše najmračnije misli?

Ukoliko je govor mržnje van interneta problem koji društva prepoznaju i nalazi da bi ga trebalo riješiti, da li je onlajn govor mržnje nešto što možemo ignorisati?

Šta je gore...?

Izgovoreno na javnom skupu

*Ukoliko si gej – izliječi se.
Potom se pridruži ljudskoj rasi.*

Postavljeno na internet forumu

*Ukoliko si gej – izliječi se.
Potom se pridruži ljudskoj rasi.*

OBIM PROBLEMA

*Silovaću te sutra u 9 ujutru. Hoćeš li da se nađemo blizu tvoje kuće????¹
Ne želimo te ovdje, ostani u svojoj zemlji i uništi je, a ne našu!!²
Glup/glupa si ****. Majka ti je crnčuga, otac silovatelj³*

Praćenje količine onlajn govora mržnje je izuzetno teško. Ustvari, upravo je ta teškoća ono što olakšava onima koji hoće da šire onlajn mržnju i što otežava vladama ili drugima da to kontrolišu. Nekoliko organizacija je pokušalo da prati obim problema. Sve su utvrdile da izgleda da je onlajn mržnja u porastu.

Porast broja sajtova mržnje

- Izdanje iz 2011 Simon Wiesenthal godišnjeg izvještaja o digitalnom teroru i mržnji⁴ bilježi porast od 12% na 14,000 problematičnih sajtova socijalnih mreža, foruma, blogova, tvitera, itd. (porast u odnosu na 11,500 iz prethodne godine), koji sadrže kulturu mržnje.
- Internet sigurnosni sistem, Websense, koji tvrdi da prati oko 15 000 sajtova mržnje i militantnosti, je prijavio da su se sajtovi rasizma, mržnje i militantnosti utrostručili tokom 2009. godine⁵

Ostale studije su pokušale da ispituju nivo u kom se mladi ljudi srijeću sa mržnjom tokom onlajn aktivnosti.

Mladi ljudi i onlajn mržnja

- Širom Evrope, 6% korisnika interneta između 9 i 15 godina je prijavilo da je bilo onlajn maltretirano, a 3% priznalo da je maltretiralo ostale⁶
- 16% mladih korisnika interneta u Kanadi kaže da su postavljali onlajn komentare koji su bili puni mržnje prema nekoj osobi ili grupi ljudi⁷.
- 78% ispitanika jednog onlajn istraživanja je izjavilo da su se redovno susretali sa onlajn govorom mržnje. Tri najčešće mete govora mržnje su bili: LGBT osobe (70%), Muslimani (60%) i žene⁸

FUSNOTE

- 1 Tvit upućen Steli Mekrizi (član parlamenta Velike Britanije);
- 2 Sa Facebook stranice *Bugger off, Asylum Seekers* (Gubite se, azilanti);
- 3 Tvit poslat kada je fudbaler Fabris Muamba porijeklom iz demokratske republike Kongo umro na terenu;
- 4 Izvještaj o digitalnom terorizmu i mržnji objavljen u Muzeju tolerancije, februar 2011
www.wiesenthal.com/site/apps/nlnet/content2.aspx?c=IsKWLbPJLnF&b=4441467&ct=9141065
- 5 Širenje vebajtova rasizma, mržnje, militantnosti putem društvenih mreža, Networkworld, maj 2009,
www.networkworld.com/news/2009/052909-hate-sites.html
- 6 Iz istraživanja od strane EU KidsOnline (EU onlajn djeca):
[www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20\(2009-11\)/EUKidsOnlineIIReports/Final%20report.pdf](http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/EUKidsOnlineIIReports/Final%20report.pdf)
- 7 Iz *Young Canadians in a Wired World (Mladi Kanađani u digitalnom svijetu)*, nacionalnog istraživanja sprovedenog u školama na uzorku od 5 272 djece i mladih od 4 do 11 razreda i kvalitativni rezultati istraživanja fokus grupa sastavljenih od roditelja i mladih ljudi dobi od 11 do 17 godina, 2003– 2005.
- 8 Onlajn istraživanje Savjeta Evrope u sklopu *Pokreta protiv govora mržnje*, 2012.
www.coe.int/youthcampaign

POGLAVLJE 2

POKRET PROTIV GOVORA MRŽNJE

OMLADINSKA KAMPANJA SAVJETA EVROPE ZA LJUDSKA PRAVA ONLAJN

„Govor mržnje, kako je definisano od strane komiteta ministara Savjeta Evrope, pokriva sve forme izraza koji šire, iniciraju, promovišu ili opravdavaju rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam ili druge forme mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući: netoleranciju izraženu agresivnim nacionalizmom i etničkom mržnjom, diskriminacijom i neprijateljstvom prema manjinama i migrantima i ljudima imigrantskog porijekla. U svrhu kampanje, ostale forme diskriminacije i predrasuda, kao što su mržnja prema Romima, mržnja prema hrišćanima, islamofobija, mizogonija, seksizam i diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta jasno spadaju u djelokrug govora mržnje.“

Prezentacija kampanje – www.nohatespeechmovement.org

2.1. O KAMPANJI

Kampanja Savjeta Evrope protiv onlajn govora mržnje je osmišljena da podigne svijest o ovom problemu, promijeni stavove prema njemu i mobiliše mlade ljude da djeluju protiv njega. Kampanja je lansirana 22. marta 2013. godine i trajeće do 2015. Predstavlja dio širih napora Savjeta Evrope da promoviše ljudska prava u sajber prostoru.

Savjet Evrope vidi govor mržnje kao prijetnju demokratiji i ljudskim pravima. Pokret protiv govora mržnje se u osnovi tiče ljudskih prava, ali tu se ne radi samo o pravnim mehanizmima kako bi se borili sa sajber mržnjom, niti nužno samo o *brisanju mržnje* kada god se pojavi. Kampanja ohrabruje poštovanje slobode izražavanja i ima za cilj da razvije alternativne odgovore na govor mržnje, uključujući prevenciju, obrazovanje, podizanje svijesti, razvoj samokontrole od strane korisnika i podsticanje podrške žrtvama. U suštini, kampanja se bavi promocijom onlajn ljudskih prava i kreiranjem bezbjednijeg interneta za sve.

CILJEVI KAMPANJE

Kampanja ima sljedeće ciljeve:

- da podigne svijest o onlajn govoru mržnje i rizicima koje ima po demokratiju i mlade ljude pojedinačno;

- da promoviše medije i internet pismenost;
- da bude oslonac mladim ljudima da podrže ljudska prava na internetu i van interneta
- da smanji nivo prihvatanja onlajn govora mržnje;
- da mapira onlajn govor mržnje i razvije alate za borbu protiv istog;
- da podrži i pokaže solidarnost prema ljudima i ciljnim grupama pogođenim onlajn govorom mržnje;
- da zagovara razvoj i konsenzus o instrumentima Evropske politike za borbu protiv mržnje
- da unaprijedi onlajn učešće mladih i građanstva i da upozna mlade ljude sa procesima upravljanja internetom.

ALATI KAMPANJE

NACIONALNI KOMITETI KAMPANJE

Kampanja je promovisana od strane Savjeta Evrope i njegovih evropskih partnera i sprovode je nacionalni komiteti kampanje u zemljama članicama.

VEBSAJT ZA KOORDINACIJU KAMPANJE

www.coe.int/youthcampaign

Ovo je portal za organizatore kampanje na nacionalnom i evropskom nivou. Sadrži ažurirane informacije o radu koji stoji iza kampanje, uključujući kontakte za kampanje nacionalnih komiteta i koordinatora.

ONLajn PLATFORMA POKRETA PROTIV GOVORA MRŽNJE

www.nohatespeechmovement.org

Onlajn platforma postoji kao podrška pokretu i doprinosi javnom imidžu kampanje. Uključuje lične ispovijesti mladih ljudi – uključujući fotografije i video klipove koje su oni sami napravili. Svako može da se registruje kao korisnik veb sajta i pridruži se pokretu. Platformu uređuju onlajn volonteri i aktivisti.

TIJELO ZA NADZOR GOVORA MRŽNJE

www.nohatespeechmovement.org/hate-speech-watch

Ovo je dio veb sajta kampanje koji sadrži primjere onlajn govora mržnje koje su dostavili korisnici. Nudi mogućnost diskutovanja o mogućim pristupima s drugim mladim ljudima u pokretu i organizovanja akcija protiv govora mržnje.

BLOG AKCIJE KAMPANJE

www.nohatespeechmovement.org ima blog za aktiviste kampanje i partnere putem kojeg se obezbjeđuju informacije o akcijama i inicijativama realizovanim širom Evrope. Na blogu je, takođe, moguće diskutovati o trenutnim pitanjima u vezi sa govorom mržnje i s kampanjom.

FORUM PRIDRUŽI SE DISKUSIJI

Na ovom forumu, <http://forum.nohatespeechmovement.org>, svako se može pridružiti diskusiji o govoru mržnje onlajn i van interneta i mnogim drugim pitanjima u vezi s kampanjom. Forum uređuju onlajn volonteri i aktivisti.

DOGAĐAJI

Iako se mnoge akcije odvijaju onlajn, kampanja, takođe, uključuje akcije van interneta, kao što su: trening kursevi, seminari, konferencije, omladinski događaji, festivali, performansi i naravno mnogo edukativnih akcija kroz formalno i neformalno obrazovanje.

EVROPSKI DANI AKCIJE

Ovo su organizovani događaji koji se sprovode tokom kampanje i uključuju nacionalne i evropske aktiviste podjednako. Svaki akcioni dan se fokusira na različite aspekte govora mržnje i ohrabruje djelovanje u podršci određenim ciljnim grupama. Dani akcije uključuju program i razne onlajn akcije koordinisane od strane volontera moderatora. Datumi i teme dana akcije se ažuriraju redovno: provjerite veb-sajt kampanje!

Evo nekih predviđenih dana akcije u 2014:

- 11. februar: dan akcije za bezbjedniji internet;
- 8. mart: dan akcije protiv mizogonije i seksizma;
- 21. mart: dan akcije protiv rasizma i ksenofobije;
- 8. april: dan akcije solidarnosti sa Romima i protiv mržnje prema Romima;
- 17. maj: dan akcije protiv homofobije i transfobije;
- 20. jun: dan akcije podrške izbjeglicama i onima koji traže azil;
- 22. jul: dan akcije solidarnosti sa žrtvama zločina iz mržnje;
- 21. septembar: dan akcije protiv islamofobije i religijske netolerancije;
- 9. novembar: dan akcije protiv fašizma i antisemitizma;
- 10. decembar: dan akcije onlajn ljudskih prava;

Ažurirana lista dana akcije se može pogledati na: www.coe.int/youthcampaign

ALATI ZA UČENJE

UPUTSTVO KAMPANJE

Uputstvo obezbjeđuje informacije o kampanji i praktičnoj i metodološkoj podršci onima koji su angažovani u onlajn kampanji.

BUKMARKS

Ovaj priručnik predstavlja važan alat za kampanju. Dizajniran je za nastavnike i edukatore i trebalo bi da pomogne da se poveća broj mladih ljudi koji su upoznati s kampanjom, kao i onih koji su spremni da se pridruže pokretu.

VIDEO MATERIJALI KAMPANJE

Uvod u problem onlajn govora mržnje, kao i alati i pristupi Pokreta protiv govora mržnje su predstavljeni putem video materijala. Možete naći različite video materijale na glavnoj stranici kampanje www.nohatespeechmovement.org

2.2. ŠTA MLADI LJUDI MOGU UČINITI?

Postoji mnogo više mogućih načina da se doprinese kampanji nego što je niže navedeno. Nešto više sugestija je uključeno u odjeljcima *Ideje za akciju* na kraju aktivnosti u ovom priručniku. Evo kratke liste stvari koje možete uraditi da bi se vaše grupe priključile kampanji:

- Pridruži se pokretu na www.nohatespeechmovement.org;
- Prijavi se za bilten kampanje, postavljalj fotografije ili video snimke i komuniciraj sa ostalima na veb sajtu kampanje (<http://forum.nohatespeechmovement.org>);
- Nadziri onlajn govor mržnje i prijavi primjere zvaničnom tijelu za nadzor govora mržnje: www.nohatespeechmovement.org/hate-speech-watch;
- Prati Evropske dane akcije i organizuj svoj nacionalni događaj;
- Posjeti koordinacioni veb sajt kampanje na www.coe.int/youthcampaign. Saznaj ko je tvoj nacionalni koordinator i vidi kako ti i tvoja grupa možete da se uključite u kampanju u svojoj zemlji;
- Podijeli svoje akcije – i saznaj o drugim akcijama - na blogu Akcije kampanje;
- Pridruži se diskusijama o onlajn govoru mržnje i kampanji na forumu <http://forum.nohatespeechmovement.org>;
- Proširi kampanju na fejsbuku – [#nohatespeech @nohate_speech](https://www.facebook.com/NoHateSpeech)
- Radi onlajn i van interneta na promociji ljudskih prava za sve i bori se protiv govora mržnje!

Kampanja napreduje konstantno zahvaljujući posvećenosti volontera i aktivista onlajn i van interneta. Zbog toga možete naći mnogo više materijala na veb sajtu kampanje, uključujući ideje, izvore, peticije i detalje o predstojećim događajima. Daj svojoj grupi vremena da pregleda veb sajt pa potom diskutuj sa grupom kako se možete pridružiti kampanji.

POGLAVLJE 3

UPOTREBA PRIRUČNIKA

Ovo poglavlje sadrži kratak pregled kompletne strukture, ciljeva i metodologije priručnika. Trebalo bi da pomogne u razumijevanju obrazovnog pristupa i u planiranju i vođenju akcije sa vašom grupom.

3.1 POTREBA ZA PRIRUČNIKOM

Govor mržnje predstavlja napad na one koji su često već ranjivi i on stvara tenziju, dalju nejednakost, a često i zlostavljanje. Savjet Evrope vidi govor mržnje kao prijetnju demokratiji i ljudskim pravima.

Kampanja *Pokret za borbu protiv govora mržnje* prepoznaje da napori koji se odnose na problem treba da uključuju rad na različitim nivoima. Problem i rješenja nijesu uvijek jasni. Ovaj priručnik je osmišljen da podrži obrazovni rad koji će omogućiti mladim ljudima da otkriju svoje lične načine tretiranja i suočavanja sa onlajn govorom mržnje. Priručnik ima za cilj da unaprijedi razumijevanje, vještine i motivaciju koja će im biti potrebna kako bi igrali aktivnu ulogu u kampanji i aktivnu ulogu u oblikovanju interneta koji poklanja dužno poštovanje ljudskim pravima i demokratskim principima učešća.

Mladi ljudi nijesu samo *pasivni posmatrači* onlajn govora mržnje: mnogi su već žrtve, a neki su uvučeni u diskriminisanje drugih. Obrazovne inicijative moraju ovo uzeti u obzir i moraju uputiti mlade ljude u sve tri uloge. Imajući ovo na umu, akcije u ovom priručniku su osmišljene da tretiraju sedam ključnih ciljeva.

CILJEVI PRIRUČNIKA

- da omogući akterima u formalnom i neformalnom obrazovnom kontekstu da se bave problematikom govora mržnje sa mladim ljudima i uključe školske zajednice u kampanju *Pokret za borbu protiv govora mržnje*;
- da razviju vještine i motivaciju mladih ljudi da prepoznaju onlajn govor mržnje i da postanu *onlajn aktivisti* za ljudska prava;
- da podigne svijest o principima ljudskih prava i promoviše viziju da internet treba da odražava ove principe;
- da podrži obrazovanje o ljudskim pravima kroz neformalno obrazovanje i razvije kritički duh među djecom i mladim ljudima;
- da osnaži one koji su već žrtve onlajn govora mržnje ili one koji lako mogu postati žrtve;
- da ohrabri empatiju prema grupama ili pojedincima koji mogu biti mete onlajn govora mržnje;
- da razotkrije mitove i predrasude o nekim najuobičajenijim metama govora mržnje.

OBRAZOVNI PRISTUP U PRIRUČNIKU

Ovaj priručnik koristi pristupe onlajn obrazovanja o ljudskim pravima. Povelja Savjeta Evrope o obrazovanju za demokratsko građanstvo i obrazovanje o ljudskim pravima (2010) definiše obrazovanje o ljudskim pravima kao:

„obrazovanje, obuke, podizanje svijesti, informisanje, vježbe i akcije koje imaju za cilj da, opskrbljivanjem učenika znanjem, vještinama, shvatanjem i razvijanjem njihovih stavova i ponašanja, **osnaže učenike da doprinese razvoju i odbrani univerzalne kulture ljudskih prava u društvu** u cilju promocije i zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda.”

Obrazovanje o ljudskim pravima uključuje tri dimenzije:

- **učenje o** ljudskim pravima, znanje o ljudskim pravima, šta su ona i kako se čuvaju i štite;
- **učenje kroz** ljudska prava, prepoznajući da kontekst i način na koji je učenje o ljudskim pravima organizovano i predstavljeno moraju biti konzistentni sa vrijednostima ljudskih prava (npr. učešće, sloboda misli i izražavanja, itd.) i da je u obrazovanju o ljudskim pravima proces važan koliko i sadržaj učenja;
- **učenje za** ljudska prava, razvijanjem vještina, stavova i vrijednosti učenika da bi primjenjivali vrijednosti ljudskih prava u svojim životima i da bi djelovali samostalno ili sa drugima, promovišući i braneći ljudska prava.

Kompas, priručnik Savjeta Evrope za obrazovanje o ljudskim pravima sa mladim ljudima, nudi više informacija o obrazovanju o ljudskim pravima koje mogu pomoći fasilitatorima u razumijevanju pristupa i praksi www.coe.int/compass

3.2. STRUKTURA PRIRUČNIKA

UVODNA POGLAVLJA

Ovo poglavlje i dva prethodna su važna za postavljanje konteksta za aktivnosti. Preporučuje se da se upoznate sa sadržajem kako bi razumjeli kontekst priručnika i kampanje.

Veliki dio materijala iz poglavlja 1 je, takođe, istražen mnogo više u odjeljku 5.1. – onlajn govor mržnje. Informacije predstavljene u ovom odjeljku će vam dati ideju o spektru problema u pogledu onlajn govora mržnje i nivo urgentnosti kojim se mora djelovati na njih.

Poglavlje 2 nudi kratak pregled kampanje Savjeta Evrope protiv onlajn govora mržnje. S obzirom na to da je ovaj priručnik snažno orjentisan ka akcijama, vaša uključenost u kampanju će osnažiti akcije i dati snagu kampanji. Preporučuje se, takođe, da pogledate vebsajt kampanje (www.nohatespeechmovement.org), koji obezbjeđuje detaljnije informacije i brojne mogućnosti mladim ljudima da se uključe.

OSNOVNE TEME

Priručnik je zasnovan na osam tema koje su od direktne važnosti za onlajn govor mržnje. Same teme i neka od osnovnih pitanja na koje se odnose nalaze se u dijagramu na strani 20. To nijesu sva pitanja: samo su odabrana neka važnija pitanja koja spadaju u vezi sa svakom temom.

Većina aktivnosti se odnosi na pitanja vezana za različite teme, od kojih svaka predstavlja važnu oblast za sebe. Zbog toga, mnoge akcije će, takođe, biti korisne u podršci opštem radu na borbi protiv rasizma, razvijanju internet pismenosti, građanskom obrazovanju, obrazovanju o ljudskim pravima i u ostalim oblastima.

AKTIVNOSTI

Glavni dio priručnika sadrži 21 aktivnost, od kojih je svaka osmišljena da tretira jednu ili više tema. Aktivnosti su, takođe, klasifikovane po nivou kompleksnosti: nivo 4 aktivnosti pretpostavlja neko prethodno iskustvo ili znanje iz te oblasti; nivo 1 aktivnosti može biti vođen sa grupama kojima je tema nova.

Možete koristiti tabelu aktivnosti na strani 22 da identifikujete određene aktivnosti u skladu sa temom, zahtijevanim vremenom i nivoom kompleksnosti. Iako se ne očekuje da će mnogi edukatori imati priliku ili potrebu da vode sve aktivnosti, važnost međusobno povezanih tema znači da sve aktivnosti mogu biti korišćene ne samo u odnosu na govor mržnje već i kao podrška radu na brojnim drugim problemima.

Svaka aktivnost sadrži odjeljak koji se sastoji od *Ideja za akciju*. One su važan način za konsolidaciju znanja i vještina stečenih tokom aktivnosti i pomoći će mladim ljudima da postanu angažovani u kampanji i da osjete sopstvenu moć da je učine uspješnom.

POMOĆNI TEKSTOVI

Pomoćni tekstovi u poglavlju 5 su osmišljeni da podrže aktivnost. Odjeljci 5.1. i 5.2. se bave onlajn govorom mržnje i ljudskim pravima i od centralne su važnosti za sve aktivnosti. Ostali tekstovi mogu se pogledati po potrebi i u skladu sa naznakama u okviru određene aktivnosti.

3.3. VOĐENJE AKTIVNOSTI

Instrukcije za aktivnosti su relativno detaljne i sadrže dodatne savjete u *savjetima za fasilitatore*. Ovi savjeti upozoravaju na potencijalne poteškoće, tako da je važno blagovremeno ih pogledati.

Sljedeći odjeljak sadrži opšte preporuke za dobijanje najviše koristi od aktivnosti i kratak pregled obrazovnog pristupa korišćenog u priručniku.

Pogledajte listu *Deset savjeta šta treba, a šta ne treba raditi* na kraju radi brze provjere liste stvari koje treba imati na umu.

Dalja podrška i preporuke o vođenju aktivnosti za ljudska prava može se naći u Poglavlju 1 u Kompas. www.coe.int/compass

ULOGA FASILITATORA

U aktivnostima se koristi termin *fasilitator* koji se odnosi na osobu koja vodi aktivnosti. Fasilitator je neko ko čini da se stvari dogode, ko podržava i ohrabruje druge da uče i razvijaju lične potencijale. Efektna fasilitacija je ključna u obrazovanju o ljudskim pravima i ključna u oživljavanju ovih aktivnosti.

Nemojte misliti da morate biti *ekspert* kako bi radili na ovim pitanjima: dobra fasilitacija ne zahtijeva neko posebno znanje ili ekspertizu, izuzev možda *ekspertizu* u razumijevanju i povezivanju sa mladim ljudima. Aktivnosti u ovom priručniku će biti najuspješnije u okruženju u kom je vaša grupa ohrabrena da istražuje i pronalazi lični pristup pitanjima koja su komplikovana, a često i kontroverzna. Nema štete u tome da im stavite do znanja da i vi istražujete zajedno sa njima! Direktno učešće učenika u obrazovnom procesu povećava učinak i kvalitet učenja i to je svojstveno učenju kroz ljudska prava. Fasilitator zato ne mora da bude ekspert u svim stvarima, ali treba da bude u stanju da pomogne učenicima da pronađu informacije i formiraju svoje lične odgovore i mišljenja.

STVARANJE BEZBJEDNOG OKRUŽENJA

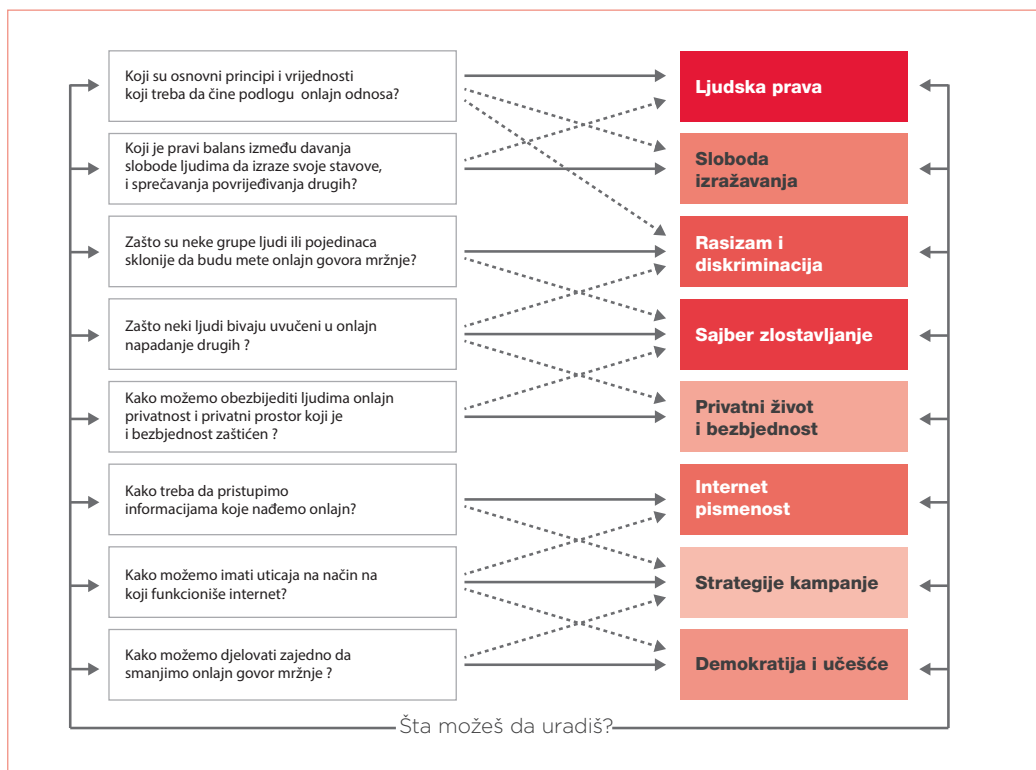
Mnoge od aktivnosti i pitanja koja se pominju u priručniku mogu se direktno ticati nekih od vaših učesnika. Neki učesnici su možda bili žrtve zlostavljanja ili sajber zlostavljanja, možda čak od strane drugih iz grupe; neki su možda bili mete rasističkog zlostavljanja ili diskriminatornog ponašanja. Veoma je važno da budete osjetljivi na ove mogućnosti i da stavite svojim učesnicima do znanja da imaju podršku ukoliko im je potrebna. Uvjerite ih da ste u stanju da im ponudite tu podršku, ili da ih uputite na nekog ko im može pomoći. *Insejf* (www.saferinternet.org) i *Inhoup* (www.inhope.org) mreže obezbjeđuju korisne kontakte i linije pomoći u prijavljivanju onlajn zlostavljanja u mnogim zemljama. Mnoge države članice imaju svoje posebne službe za podršku i prijem žalbi. Fasilitatorima se savjetuje da se informišu o tome i, kad je potrebno, da pozovu ove službe da podrže njihove obrazovne akcije.

Što je više moguće, učesnici moraju da se osjećaju *bezbjedno* kad diskutuju o problemima. Možete postaviti neka osnovna pravila sa grupom – na primjer, saglasiti se da se poštuju mišljenja drugih i da se izbjegne bilo koji oblik zlostavljanja, ruganja ili kritikovanja na ličnoj osnovi.

3.4. DESET SAVJETA ŠTA TREBA, A ŠTA NE TREBA RADITI

1	Ohrabri učesnike da kažu svoja mišljenja i ideje i da govore iz ličnih iskustava.	Ne osuđuj bilo kakve sugestije kao <i>beskorisne, nevažne ili glupe!</i>
2	Pokušaj da razviješ kulturu međusobnog poštovanja i bezbjedno okruženje u kojem će se svako osjećati slobodnim da kaže svoje mišljenje.	Ne dozvoli da grupa isključi, ignoriše, osudi ili ne poštuje nekoga: pokušaj da uspostaviš neke osnovne principe od samog početka.
3	Ohrabri diskusije i postavljanje pitanja: oni će učiti izražavanjem svojih sumnji ili nesigurnosti .	Ne <i>pokušavaj</i> da držiš preduge prezentacije: to će samo isključiti učesnike.
4	Napravi vezu sa realnošću učesnika i sa realnim pitanjima iz njihovog okruženja.	Ne koristi uopštavanja sa kojima se oni ne mogu povezati.
5	Odbaci dogme! Dozvoli im da ispituju <i>uspostavljene istine</i> i radi i ti to lično.	Ne propovijedaj i ne koristi svoj položaj da bi zaključio raspravu.
6	Budi iskren sa učesnicima. Više će te poštovati i više će biti spremni da se otvore.	Ne pretvaraj se da znaš ako nisi siguran! Reci im da ćeš saznati ili ohrabri njih da to urade.
7	Vjeruj učesnicima. Oni moraju sami da pronađu odgovore.	Ne razgovaraj sa njima s visine i ne pokušavaj da ih vodiš tamo gdje ne žele da budu odvedeni.
8	Prihvati ozbiljno njihove sugestije: više će se uključiti ukoliko osjete da su dio toga.	Nemoj smatrati da se moraš rigidno držati onog što je planirano: prati njihova interesovanja ukoliko žele da se krenu u drugom pravcu.
9	Apeluj na njihovu urođenu ljudsku saosjećajnost. Pitaj ih kako se osjećaju ili kako bi se osjećali ako...	Ne odustaj ukoliko njihova mišljenja zvuče neprijatno ili besmisleno. Pokaži im drugu perspektivu.
10	Tretiraj učesnike kao jednake – jednake međusobno i jednake sa tobom. I ti si samo čovjek!	Ne isključuj učesnike i ne pravi pretpostavke o tome šta oni mogu ili ne mogu. Ljudi mogu biti nepredvidivi!

3.5 TEME I PITANJA

POGLAVLJE 4

21 AKTIVNOST

ZA BORBU PROTIV ONLAJN GOVORA MRŽNJE KROZ OBRAZOVANJE O LJUDSKIM PRAVIMA

Dan u sudu	25
Nova džamija u Slipvilu.....	32
Akcija i kampanja korak po korak	40
Mijenjanje igre.....	49
Provjeravanje činjenica.....	55
Sudar sloboda	60
Suprotstavljanje sajber zlostavljanju	66
Neograničena sloboda?.....	69
Grupa X	73
Igraj ponovo	78
Trka za prava!	82
Čitanje pravila	88
Korijeni i grane	94
Reci to ružnije.....	98
Reći to naglas.....	103
Priče koje oni pričaju	107
Razumijevanje govora mržnje	111
Virtuelna akcija	117
Nosi i dijeli.....	121
Veb napad.....	124
Veb profili	128

SINOPTIČKA TABELA AKCIJA

Naslov	Teme	Pregled	Nivo	Vrijeme (u min)
Dan u sudu	Sloboda izražavanja ljudska prava, rasizam i diskriminacija	Učesnici igraju mini suđenje baveći se realnim slučajem koji se dogodio pred Evropskim sudom za ljudska prava.	4	120
Nova džamija u Slipvilu	Demokratija i učešće rasizam i diskriminacija, internet pismenost	Ovo je simulacija onlajn konsultacija/debate. Pitanje u diskusiji je da li graditi novu džamiju u tradicionalnoj hrišćanskoj oblasti.	4	Do 3 sata ili 3 sesije po 50 minuta.
Akcija i kampanja korak po korak	Rasizam i diskriminacija, strategije kampanje, ljudska prava	Ovo je serija od četiri akcije koje vode do akcije protiv govora mržnje i zločina iz mržnje. Različiti djelovi se mogu voditi odvojeno, a takođe se mogu koristiti u kombinaciji sa drugim akcijama iz priručnika.	4	3 sesije od 90 minuta, 60 i 45 minuta za djelove 1, 2 i 3. Vrijeme je, takođe, potrebno za kampanju.
Mijenjanje igre	Rasizam i diskriminacija, internet pismenost, strategije kampanje, demokratija i učešće	Učesnici su upoznati sa kampanjom i osmišljavaju <i>mini kampanju</i> protiv seksizma u onlajn igricama.	3	60
Provjeravanje činjenica	Internet pismenost, rasizam i diskriminacija, strategije kampanje	Učesnicima je traženo da se ponašaju kao „istraživači“ za političare za pitanje homofobičnog zlostavljanja. Učesnici razmatraju pouzdanost onlajn postavljenih informacija i razvijaju strategije za njihovu ličnu praksu.	4	60
Sudar sloboda	Demokratija i učešće, sloboda izražavanja, rasizam i diskriminacija	Akcija je simulacija koja uključuje dvije zajednice sa suprotnim pogledima na slobodu izražavanja, ali koje su prisiljene da žive zajedno na istom ostrvu.	4	120
Suprotstavljanje sajber zlostavljanju	Sajber zlostavljanje, demokratija i učešće, internet pismenost	Ovo je akcija u kojoj učesnici identifikuju svoje najčešće odgovore na razne scenarije zlostavljanja i diskutuju o alternativnim pravcima akcije.	1	45
Neograničena sloboda?	Sloboda izražavanja, demokratija i učešće, ljudska prava	Učesnici istražuju ideju slobode izražavanja koristeći brojne studije slučaja. Moraju da odluče šta da rade sa komentarima ili komunikacijom koja je kontroverzna, zlostavljачka ili potencijalno opasna.	2	45

Naslov	Teme	Pregled	Nivo	Vrijeme (u min)
Grupa X	Rasizam i diskriminacija, ljudska prava, sloboda izražavanja	Učesnici mapiraju prava iz Evropske konvencije o ljudskim pravima povezujući ih sa serijama zlostavljanja sa kojima su često suočeni mladi Romi.	4	60
Igraj ponovo	Sajber zlostavljanje, demokratija i učešće, rasizam i diskriminacija	Ova akcijaje zasnovana na igri uloga: neko je uvučen u čin zlostavljanja zbog pritiska vršnjaka. Od učesnika se traži da ponovo odigraju scenario kako bi postigli drugačiji ishod.	2	60
Trka za prava!	Ljudska prava, rasizam i diskriminacija, privatni život i bezbjednost	Akcija obezbjeđuje osnovni uvod o ljudskim pravima kroz timsku igru. Učesnici treba da opišu različita prava članovima svog tima koristeći sve što žele – osim riječi!	1	60
Čitanje pravila	Strategije kampanje, internet pismenost, demokratija i učešće	Učesnici otkrivaju uslove korišćenja ili vodiče zajednice određenog vebajta i preduzimaju korake kako bi prijavili neprikladan sadržaj vebajta. Učesnici, takođe, diskutuju o tome koje su prednosti i mane prijave istog, posebno u vezi sa mogućnostima Veb 2.0.	3	60
Korijeni i grane	Rasizam i diskriminacija, ljudska prava, strategije kampanje	Učesnici istražuju uzroke i efekte onlajn govora mržnje koristeći pristup <i>drvo problema</i> . Ova akcija može biti korišćena kao propratna akcija akcije Grupa X, ili kao samostalna akcija.	2	45
Reci to ružnije	Rasizam i diskriminacija, demokratija i učešće	Ovo je uvodna akcija za onlajn govor mržnje. Učesnici rangiraju različite primjere anti-gej govora mržnje prema tome koji im je <i>gori</i> .	1	45
Reci to naglas	Strategije kampanje, rasizam i diskriminacija, internet pismenost	U akciji se koristi „akvarijum“ diskusija kako bi se ispitale uobičajene predrasude o određenim grupama u društvu i angažovali učesnici da kritički misle o uobičajenim uvjerenjima i razviju argumente protiv govora mržnje.	1	45

Naslov	Teme	Pregled	Nivo	Vrijeme (u min)
Priče koje oni pričaju	Rasizam i diskriminacija, ljudska prava, sloboda izražavanja	Učesnici rade u malim grupama kako bi analizirali novine, fokusirajući se na način predstavljanja imigranata i imigracije. Rezultati su prezentovani kao kolaž.	2	60
Razumijevanje govora mržnje	Ljudska prava, rasizam i diskriminacija	Učesnici razmatraju primjere govora mržnje i diskutuju o njihovim mogućim posljedicama na pojedince i društvo.	2	60
Virtuelna akcija	Strategije kampanje, rasizam i diskriminacija, ljudska prava	Ovo je akcija tokom koje će učesnici biti inspirisani nekim anti-rasističkim akcijama i razmišljati zajedno kako bi mogli razviti slične akcije na internetu.	3	60
Nosi i dijeli	Privatni život i bezbjednost, internet pismenost, sajber zlostavljanje	Učesnici popunjavaju dijagram da pokažu svoje preference posebno u onlajn dijeljenju informacija i diskutuju o načinima kako biti oprezniji kada se onlajn dijele lične informacije.	1	40
Veb napad	Internet pismenost, strategije i kampanje, rasizam i diskriminacija	Učesnici redizajniraju (fiktivni) veb-sajt kampanje kako bi izašli na kraj sa navalom rasističkih komentara iz lokalne zajednice.	3	90
Veb profili	Rasizam i diskriminacija, internet pismenost, demokratija i učešće	Akcija se odvija na imaginarnom internet forumu. Učesnicima je traženo da se pozdrave jedni sa drugima u skladu sa uobičajenim stereotipima o određenim grupama. Oni koriste ovu akciju kako bi sastavili set smjernica za interakciju na internetu.	1	Dio I: 35 minuta Dio II: 25 minuta

NIVO 4**GRUPA
9-15****VRIJEME
120'**

DAN U SUDU

Učesnici igraju mini suđenje baveći se stvarnim slučajem koji se dogodio pred Evropskim sudom za ljudska prava

TEME	Sloboda izražavanja, ljudska prava, rasizam i diskriminacija
KOMPLEKSNOST	Nivo 4
VELIČINA GRUPE	9-15
VRIJEME	120 minuta
CILJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • razmotriti kako pravo slobode izražavanja treba da bude izbalansirano u odnosu na potrebu da se zaštiti žrtva od rasističkog zlostavljanja ili govora mržnje; • ispitati zaštite i ograničenja prava na slobodu izražavanja (Član 10) u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima (ECHR); • razumjeti ulogu Evropskog suda
MATERIJALI	<ul style="list-style-type: none"> • kopije kartica na stranama 29-31; • olovke i papir za hvatanje bilješki; • prostor za sastajanje male grupe – idealno u odvojenim prostorijama.
PRIPREMA	<ul style="list-style-type: none"> • fotokopiraj i isijeci kartice na strani 30. Svima će biti potrebna sopstvena kartica i kopija slučaja. Potrebno je da imate isti broj sudija, predstavnika danske vlade i predstavnika gospodina Džersilda (ili što je bliže moguće); • numerišite kartice u svakoj grupi tako da imate jednog sudiju, jednog gospodina Džersilda, jednog predstavnika Danske vlade koji odgovara svakom broju • trebaće vam dovoljno prostora tako da svaki od „sudova“ (3 ljudi) može da sjedi odvojeno od ostalih.

INSTRUKCIJE

1. Recite grupi da će sesija biti posvećena slučaju protiv danske vlade koji je razmatrao Evropski sud za ljudska prava. Učesnici će igrati uloge različitih aktera u slučaju – sudije, dansku vladu i novinara koji je bio kažnjen zbog proizvodnje programa koji je sadržao rasističke vijesti, gospodina Džersilda. Ukoliko je potrebno osvježite pamćenje učesnicima o Evropskom sudu i Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i recite im da se slučaj tiče slobode izražavanja.

2. Pitajte učesnike šta podrazumijevaju pod slobodom izražavanja i kratko ih dopunite, koristeći informacije ispod (ili iz Poglavlja 5).

Slobodan govor ili pravo na slobodu izražavanja je osnovno ljudsko pravo. Ljudima treba da bude dozvoljeno da „izražavaju“ svoja uvjerenja ili mišljenja zato što su uvjerenja i mišljenja važan dio našeg identiteta.

Sloboda izražavanja bi, takođe, trebalo da bude zaštićena jer igra važnu ulogu u demokratskom društvu. Ipak, pravo na slobodu izražavanja može biti ograničeno ukoliko može naškoditi pojedincima ili biti opasno po društvo.

3. Pročitajte informacije o „slučaju“ (strana 29), kako biste se uvjerali da su detalji svima jasni.
4. Podijelite učesnike na 3 približno jednake grupe.
  - grupa A predstavlja gospodina Džersilda;
  - grupa B predstavlja dansku vladu;
  - grupa C predstavlja sudije u Evropskom sudu.
5. Dajte svakoj grupi kopije kartica relevantnih uloga i kopiju informacija o slučaju. Objasnite da će grupe imati 30 minuta da diskutuju i razjasne svoje lične stavove prije nego što se sastanu sa predstavnicima različitih grupa i započnu suđenje. Treba da iskoriste vrijeme prije suđenja kako bi pripremili svoje argumente, ili, ako su sudije, da pripreme pitanja za obje strane.
6. Nakon što je vrijeme od 30 minuta za pripremu isteklo, pitajte učesnike da nađu članove svih drugih grupa sa istim brojem kao što je njihov i formiraju novu grupu sa to dvoje ljudi. Prema tome, osoba sa brojem 1 u grupi A će morati da nađe osobu sa brojem 1 u grupi B i osobu sa brojem 1 u grupi C.
7. Objasnite im da svaka od ovih novih malih grupa predstavlja mini sud. Sudovi imaju 20 minuta da slušaju argumente obje strane, a sudije da postavljaju pitanja.
8. Poslije ovoga, svaki sudija treba da donese individualnu presudu na osnovu toga da li je član 10 prekršen. Sastavite cijelu grupu zajedno i tražite od sudija da saopšte svoje odluke, uz obrazloženja.
9. Dajte priliku predstavnicima ostalih dvaju grupa da odgovore na donešene presude; potom im recite kako je zapravo Evropski sud presudio u ovom slučaju (strana 28). Tražite reakcije ljudi na ovu odluku.
10. Nastavite sa pitanjima za diskusiju i evaluacijom. Postarajte se da ljudi izađu iz uloga prije diskusije o pitanjima u nastavku.

PITANJA ZA DISKUSIJU

- Koji su bili najteži aspekti slučaja koji ste razmatrali?
- Da li vam je bilo teško da igrate svoju ulogu?
- Da li smatrate da je „sudija“ donio pravu odluku u vašem slučaju? Koji su bili najvažniji faktori za donošenje finalne odluke?

Dajte učesnicima sljedeće informacije:

Iako nije bio zadatak Evropskog suda da odluči da li bi zbog svojih komentara „Zelene jakne“ trebale biti kažnjene, sud je dao komentar o tome u svojoj finalnoj presudi. Sudije su smatrale da komentari „Zelenih jakni“ nijesu bili obuhvaćeni slobodom izražavanja – drugim riječima, nije trebalo da budu „slobodni“ da izražavaju ovakva mišljenja.

- Da li ste saglasni s ovim? Koji su argumenti za i protiv ograničenja njihovih prava?
- Da li ste ikada vidjeli sličan primjer rasizma na internetu? Kako biste reagovali da jeste?
- Da li smatrate da ljudima treba dozvoliti da postavljaju onlajn rasističke komentare ili govor mržnje?
- Možete li predložiti stvari koje možete uraditi da takvo zlostavljanje učinite manje uobičajenim?

SAVJETI ZA FASILITATORE

- Neki od komentara koje su dale „Zelene jakne“ su uključene u poseban prilog. Koristite lično nahodjenje da odlučite da li ovo može biti podijeljeno sa učesnicima.
- Kod tačke 5, gdje se ljudi sastaju sa ostalima dijeleći svoju ulogu, morate ih upozoriti da će se razdvojiti za rad na slučaju pred sudom – tako da će svakome biti potrebne bilješke. Neće biti u mogućnosti da se oslone na ostale iz svoje grupe.
- Ohrabrite ljude da dio vremena iskoriste za diskusiju o detaljima slučaja sa ostalima, a dio da pripreme svoje uvodne riječi. Sudije treba da razjasne detalje slučaja i razmisle o vrsti dodatnih informacija koje će im biti potrebne sa obje strane kako bi donijeli presudu.
- Objasnite objema stranama da, čak i u slučaju ako na suđenju nijesu saglasni s pozicijom koju treba da zastupaju, moraju obezbijediti najbolju moguću odbranu i predstaviti je sudijama.
- Bilo bi najbolje da ukoliko možete omogućite da se različiti „sudovi“ sastanu u različitim prostorijama (tačka 7), ili da makar budu dovoljno udaljeni jedni od drugih kako ne bi bili prisluškivani ili kako ne bi prisluškivali druge.
- Tražite od sudija da upravljaju vremenom tokom „suđenja“. Oni mogu htjeti da unaprijed isplaniraju koliko će vremena dozvoliti za pitanja i kako će podijeliti vrijeme između svih strana. Naglasite da moraju svakoj strani dati približno jednaku količinu vremena, ali da će takođe morati da budu sigurni da ima vremena za razjašnjavanje svih tačaka oko kojih može doći do spora.
- Možda je vrijedno pomenuti učesnicima da Evropski sud zapravo nije stvarno donio odluku o ponašanju gospodina Džersilda već da je razmatrao „ponašanje“ danske države prema gospodinu Džersildu. Zemlje članice Savjeta Evrope moraju da osiguraju da nacionalni zakoni štite ljudska prava pojedinaca. Kada se od Evropskog suda traži da donese presudu, on razmatra da li zakon, ili interpretacija istog, zaista nude zaštitu ovih prava.

VARIJACIJE

Možete voditi suđenje kao igru uloga koju bi vodila jedna grupa, a posmatrali svi ostali. Oni koji bi igrali uloge bi trebalo da dobiju svoje kartice sa ulogama prije sesije i pripreme svoje argumente. Od posmatrača bi se tražila mišljenja o procesu na kraju igre uloga.

IDEJE ZA AKCIJU

Učesnici mogu istražiti da li vebsajtovi koje najčešće posjećuju imaju politiku o rasističkoj zloupotrebi ili drugim formama govora mržnje.

- Možete sakupiti nekoliko primjera i cijela grupa može uporediti politike različitih vebsajtova. Diskutujte da li oni smatraju neke politike neadekvatnim da zašтите korisnike – i kako bi ih oni prilagodili. Možete postaviti svoje sugestije na vebsajtu kampanje *Pokret protiv govora mržnje* i ohrabriti ostale onlajn aktiviste da lobiraju na vebsajtovima koje su targetirali.
- Takođe mogu odabrati jedan ili dva vebsajta koji tvrde da imaju procedure o govoru mržnje i nadzirati koliko je dobro procedura sprovedena. Svi primjeri govora mržnje na internetu koje nađu mogu prijaviti tijelu za nadzor govora mržnje kao i vebsajtovima na kojima se nalazi taj sadržaj, uz žalbu i navođenje odgovarajuće procedure.

Zajedno s učesnicima, razvijte kontra-argumente rasističkim mišljenjima iz ovog slučaja koje oni mogu koristiti ukoliko se suoče sa ovakvim vrstama rasističkih uvjerenja.

Napravite video sa učesnicima o vrijednostima i prihvatanju različitosti u demokratskom društvu.

OSTALI NAČINI

PRESUDA EVROPSKOG SUDA

Slučaj je saslušao Evropski sud 1994. godine. Sud nije bio saglasan s presudom danskog suda i odlučio je da gospodin Džersild nije trebalo da bude kažnjen zbog pravljenja i prikazivanja filma. Smatrali su da je u filmu dovoljno jasno naglašeno da rasistički komentari nijesu prihvatljivi ili odobreni od strane onoga ko je napravio film i da nema opasnosti da će javnost pogrešno shavititi poruku. Oni su dali komentar:

“ [film] jasno nastoji da – putem intervjua – izloži, analizira i približi ovu posebnu grupu mladih, koji su limitirani i frustrirani svojom socijalnom situacijom, sa kriminalnim dosijeima i nasilničkim stavovima, time se baveći posebnim aspektima pitanja koje je već izazivalo značajnu brigu javnosti.”

Sud je, takođe, naglasio da je medijsko izvještavanje krucijalno u demokratskom društvu i omogućava štampi da igra ulogu „javnog psa čuvara“. Naveli su da bi trebalo da postoje veoma jaki razlozi za kažnjavanje novinara koji je objavio izjave nekog drugog. To je jedna od važnih funkcija slobodne štampe koja dozvoljava i ohrabruje javne diskusije o pitanjima koja su od opšte važnosti za društvo.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

SLUČAJ

Aplikant u slučaju je gospodin Jens Olaf Džersild, danske nacionalnosti, koji radi za danski radio (koji takođe emituje i televizijske programe). Ovaj informativni kanal se smatra ozbiljnim i ima publiku koju čine dobro informisani ljudi.

G. Džersild je želio da emituje dokumentarac o ekstremnoj rasističkoj grupi koja se zove „Zelene jakne“ (Greenjackets). On je kontaktirao članove grupe i vodio dug intervju sa njima; potom je skratio film na nekoliko minuta i dodao neke lične komentare. Finalni rezultat je prikazan kao dio programa vijesti i emitovan je na nacionalnoj televiziji.

Tokom emitovanja, članovi „Zelenih jakni“ su prikazani kako daju nasilničke i pogrdne izjave o imigrantima i etničkim grupama u Danskoj, upoređujući ljude crne rase sa gorilama i govoreći da oni „nijesu ljudi“. Danski sud je našao da su članovi „Zelenih jakni“ krivi za davanje rasističkih komentara kao i g. Džersild koji ih je ohrabrivao i emitovao te izjave širem auditorijumu.

G. Džersild je uložio žalbu na ovu presudu Evropskom sudu za ljudska prava zato što je smatrao da presuda donešena od strane danskog suda predstavlja kršenje njegovog prava na slobodu izražavanja. (Član 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima)

Evropski sud je morao da odluči da li je ograničavanje njegovog prava na emitovanje izjava „legitimno“. Ovo je značilo da treba sagledati da li je nađen pravi balans između zaštite prava ljudi koji su bili mete rasističkih komentara i potrebe da se publika informiše o postojanju ovakvih grupa.

Opciono, i ovaj materijal se može dati učesnicima:

Neki od komentara datih u emitovanom materijalu:

„... Sjeverne države [u Americi] su htjele da crnčuge budu slobodna ljudska bića, čovječe, oni nijesu ljudska bića, oni su životinje.“

„Samo pogledaj sliku gorile, čovječe, a onda pogledaj crnčugu, ista im je struktura tijela i svega ostalog, čovječe, ravno čelo i sve ostalo.“

„Crnčuga nije ljudsko biće, to je životinja, a to se odnosi i na sve ostale strane radnike takođe – Turke, Jugoslovene i kako god se zovu.“

„...ne sviđa nam se njihov mentalitet... ne dopada nam se kada šetaju unaokolo u onoj Zimbabve odjeći i potom razgovaraju onim hula-hula jezikom na ulici...“

„Oni prodaju drogu, čovječe, pola ljudi u zatvoru „Vestre“ je tamo zbog droge... to su ljudi koji odslužuju kaznu zbog dilovanja droge...“

MATERIJAL ZA UČESNIKE

KARTICA SA ULOGOM ZA G. DŽERSILDA

Vi ste ozbiljan novinar i želite da napravite film o rasizmu i ksenofobiji koji bi učinio dvije stvari:

1. Ilustrovao obim problema- uključujući ekstremnu prirodu stavova „Zelenih jakni“.
2. Pokazao da su „Zelene jakne“ kriminalna grupa koja se sastoji od mnogo emocionalno nezrelih i socijalno ugroženih članova.

Vjerujete da su obje ove stavke veoma važne da društvo shvati i vi mislite da je vaš program uspio da se bavi i jednim i drugim, dijelom direktnim emitovanjem nekih od najgorih mišljenja, a dijelom opisujući nizak nivo obrazovanja, pozadine i socijalnih poteškoća sa kojima su suočeni mladi ljudi koje ste intervjuisali. Vi ne mislite da je bilo ko od vaših gledalaca razumio da vaš program podržava rasistička mišljenja koja su u njemu izražena.

Kao novinar, vi izuzetno vrednujete slobodu izražavanja: previše restrikcije bi novinarima onemogućilo da informišu javnost o realnim – i neprijatnim – pitanjima. Vi vjerujete da novinari imaju odgovornost da takva pitanja iznose pred pažnju javnosti kako bi ona bila prepoznata i tretirana.

Član 10 Evropske konvencije (pojednostavljeno)

1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu mišljenja i primanje i davanje informacija i ideja bez miješanja.
2. Sloboda izražavanja može biti ograničena ukoliko je ograničenje „neophodno u demokratskom društvu“ – posebno kako bi se zaštitila prava drugih.

KARTICA SA ULOGOM ZA DANSKU VLADU

Vi vjerujete da je danski sud pravilno osudio g. Džersilda. Njegov program je sadržao veoma ekstremne i rasističke stavove koje ne bi trebalo da sluša šira publika. Program je senzacionalistički i nije sadržao dovoljno komentara koji bi izrazili da su stavovi izraženi u njemu neprihvatljivi i opasni. Vi vjerujete da novinari imaju odgovornost da obezbijede gledaocima da se ne uzrujavaju i da ne budu dovedeni u zabludu. Vi smatrate da ljudi koji su gledali njegov program nijesu shvatili da je novinar bio šokiran rasističkim izjavama i da ih on sam ne odobrava. Oni nijesu razumjeli da su takve izjave neuke, štetne i nelegalne.

G. Džersild je režirao film koji je prikazao najgore komentare iskazane od strane „Zelenih jakni“. Vi smatrate da on nije trebao da intervjuiše njihove članove ni da ih ohrabruje da izraze takve stavove, a posebno nije trebao da obezbijedi publicitet tim stavovima uključujući ih u svoj program. Vi smatrate da program nije trebalo da bude napravljen i da bi g. Džersild trebalo da bude odgovoran za prikazivanje takvih opasnih mišljenja široj javnosti.

Član 10 Evropske konvencije (pojednostavljeno)

1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu mišljenja i primanje i davanje informacija i ideja bez miješanja.
2. Sloboda izražavanja može biti ograničena ukoliko je ograničenje „neophodno u demokratskom društvu“ – posebno kako bi se zaštitila prava drugih.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

KARTICA SA ULOGOM ZA SUDIJE

Vaš je zadatak da vodite suđenje i potom odlučite da li smatrate da je danski sud ispravno postupio i da je g. Džersild zaista kriv ili da su njegova prava prekršena.

Proces suđenja:

Počnite sa podsjećanjem g. Džersilda i predstavnika Danske vlade da će svakoj strani biti dato po nekoliko minuta da predstavi svoju stranu slučaja; potom ćete vi postavljati pitanja, a oni će odgovarati jedni drugima. Recite im da se moraju ponašati u skladu sa pravilima i pratiti instrukcije koje im vi date!

Odluka koju treba da donesete:

Morate da razmotrite da li je trebalo da bude dozvoljeno g. Džersildu da emituje svoj film javnosti. Čini se da mu njegovo pravo na slobodu izražavanja omogućava da to uradi, ali pravo na slobodu izražavanja nije *apsolutno* pravo – ono mora biti u ravnoteži sa ostalim socijalnim brigama i drugim ljudskim pravima. Vaš je zadatak da odlučite da li je ravnoteža pravilno uspostavljena u ovom slučaju.

Ovo su ključna pitanja o kojima ćete morati da odlučite i odmjerite kada budete saslušali dokaze obje strane:

- Da li smatrate da je javnost mogla razumjeti da film podržava rasističke stavove?
- Da li je važno da je javnost upoznata sa rasističkim uvjerenjima i pozadinom „Zelenih jakni“, ili je važnije da takvi stavovi ne dođu do šire javnosti?

Član 10 Evropske konvencije (pojednostavljeno)

1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu mišljenja i primanje i davanje informacija i ideja bez miješanja.
2. Sloboda izražavanja može biti ograničena ukoliko je ograničenje neophodno u demokratskom društvu – posebno kako bi se zaštitila prava drugih.

NIVO 4

GRUPA
15-30

VRIJEME
180'

NOVA DŽAMIJA U SLIPVILU

Ovo je simulacija onlajn konsultacije/debate. Pitanje o kojem se diskutuje je gradnja nove džamije u tradicionalno hrišćanskoj oblasti.

TEME	Demokratija i učešće, rasizam i diskriminacija, internet pismenost
KOMPLEKSNOST	Nivo 4
VELIČINA GRUPE	15-30
VRIJEME	Ili sesija od 2,5 do 3 sata u kontinuitetu ili 3 sesije od približno po 50 minuta
CILJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • da se istraže prava vjerskih manjina i u kakvom su odnosu sa onlajn govorom mržnje; • da se razviju vještine onlajn debate i analiza; • da se razmotri upotreba demokratske diskusije/učešća u povećanju tolerancije ka drugim ljudima ili drugim uvjerenjima.
MATERIJALI	<ul style="list-style-type: none"> • pristup internetu – minimum 5 kompjutera; • prostor za sastajanje grupa; • 2 fasilitatora; • glasački listići za članove Gradskog vijeća (opciono)
PRIPREMA	<ul style="list-style-type: none"> • napravite kopije materijala za sve učesnike; • napravite zatvoreni onlajn prostor. Pogledajte savjete za fasilitatore za sugestije; • napravite pristup za svakog učesnika – ili blagovremeno provjerite da su svi u mogućnosti da pristupe koristeći postojeći nalog (vidjeti savjete za fasilitatore).

INSTRUKCIJE

1. Pročitajte opis problema na strani 35. Objasnite da su svi učesnici članovi Slipvila i da su pogođeni problemom da li nova džamija treba da bude izgrađena na napuštenom dijelu zemljišta u vlasništvu gradskog vijeća.
2. Dajte svakom učesniku materijale i pozovite ih da odaberu uloge. Razgovarajte tokom konsultacione procedure i obezbijedite da svi razumiju.

3. Označite prostore gdje se ljudi i grupe mogu blagovremeno sastati i kompjutere dostupne za aktivnost. Provjerite da svi imaju pristup i šifru.
4. Podsjetite one koji su u mogućnosti da dostave inicijalne izjave da to treba da bude obavljeno prije nego što konsultacije budu otvorene za javnost. Ohrabrite sve da iskoriste 30-minutnu pretkonsultativnu fazu da:
  - dogovore stavove unutar grupa i rasporede uloge ili argumente (ukoliko je neophodno);
  - se sastanu sa predstavnicima ostalih grupa;
  - provjere da li imaju mogućnost da pristupe veb sajtu.
 Ukoliko je pristup računaru ili vrijeme limitirano, podsjetite učesnike da će morati da budu sažeti u iznošenju argumenata zato što će imati samo jednu priliku da kažu ono što su htjeli!
5. Najavite početak pretkonsultativne faze i objasnite da će konsultacije biti otvorene javnosti za 30 minuta.
6. Nakon 30 minuta, najavite početak javnih konsultacija i pozovite članove javnosti da pročitaju inicijalne izjave grupa – i dostave svoje komentare.
7. Na kraju konsultacija, gradonačelnik proglašava konsultacije zatvorenim. Članovi Gradskog vijeća se potom sastaju i glasaju. Ukoliko nema većine, gradonačelnikov glas je presudan.
8. Gradonačelnik objavljuje odluku. Poziva učesnike da prinesu stolice u krug radi kratkog izvještaja.

PITANJA ZA DISKUSIJU

Počnite diskusiju predstavljanjem ukруг svih pojedinačno svojim pravim imenima. Ovo je važno kako bi se omogućilo učesnicima da se odreknu uloga koje su im bile dodijeljene tokom simulacije.

Pitajte učesnike kako se osjećaju povodom procesa kroz koji su upravo prošli:

- Da li ste bili iznenađeni rezultatom glasanja? Da li bi to odgovaralo osobi čiju ste ulogu igrali?
- Da li mislite da su onlajn konsultacije dobar način za odlučivanje o pitanjima poput ovoga? Koje su prednosti i mane?

PITANJA O IDEJAMA IZ DEBATE:

- Da li vas je interakcija sa drugim ljudima ili grupama navela na drugačiji pristup ili na promjenu stava prema bilo kojem od postavljenih pitanja?
- Koliko vam je bilo lako da se identifikujete sa ulogom?
- Da li mislite da bi se ovakva situacija mogla dogoditi u stvarnom životu? Da li se možete sjetiti bilo kojeg sličnog slučaja?
- Kako biste reagovali kada bi se ovakav slučaj dogodio u vašem gradu/mjestu prebivališta? Da li je ova akcija promjenila vaš stav uopšte?

PRAVLJENJE VEZE SA ONLAJN GOVOROM MRŽNJE:

- Šta ste mislili o pravilu o brisanju komentara koji su bili rasistički ili uvredljivi?
- Da li vas je postojanje ovog pravila navelo da mislite drugačije o komentarima koje ste postavili?
- Koliko vam je bilo lako da odlučite da li da obrišete komentar ili ne? (pitanje za administratore veb sajta)
- Da li ste saglasni s odlukama koje su donijeli moderatori? (pitanje za sve učesnike)

SAVJETI ZA FASILITATORE

- Treba da uspostavite siguran vebsajt prije nego što aktivnost počne. Ovo može biti Facebook stranica, ili nalog na nekoj drugoj društvenoj mreži. Možete takođe posjetiti stranicu <http://cooltoolsforschools.wikispaces.com/Collaborative+Tools> za ostale sugestije. Biće potrebno da obezbijedite da svako ima svoj nalog putem kojeg je moguće da pristupi ovom vebsajtu.
- Biće vam potreban drugi fasilitator da vam pomaže da vodite aktivnost. Iako grupama treba da bude dozvoljeno da rade nezavisno, može im biti potrebna podrška ili smjernice tokom pripreme – ili tokom konsultacija. Na primjer, tokom pripreme faze, može biti korisno da provjerite da li ljudi koriste vrijeme da se sretnu sa drugima ili da li planiraju šta će da kažu tokom sastanka.
- Ukoliko je broj kompjutera ograničen, možda ćete morati da uvedete ograničenje vremena (ili ograničenje riječi) kako bi svi dobili priliku da daju svoj doprinos.
- Tokom povratnog informisanja, veoma je važno da pokušate da izbjegnute ponavljanje simulacije. Ljudi treba da se odvoje od uloga koje su igrali u aktivnosti i kako bi bili u stanju da pravilno izraze ono kroz šta su prošli. Vi treba da im pomognete da se osvrnu na simulaciju iz svoje normalne pozicije prije nego iz svojih dodijeljenih uloga.

VARIJACIJE

Možete smanjiti ili limitirati broj riječi koje ljudi mogu postaviti – ili kao inicijalne objave ili kao komentare. Pokušajte da limitirate komentare po ugledu na objave na tviteru – tj. na 140 karaktera!

Ova aktivnost se, takođe, može voditi tokom nekoliko dana, smanjujući potrebno vrijeme kao organizovanu sesiju i dajući učesnicima priliku da šalju komentare od kuće.

U slučaju da nemate pristup onlajn alatima, aktivnost može biti kompletno razvijena van interneta. U svojoj trenutnoj formi, aktivnost je adaptacija *Kompas* aktivnosti. Više informacija: www.coe.int/compass

IDEJE ZA AKCIJU

Koje su vjerske ili etničke manjine u tvojoj zemlji i kako mediji pišu o njima? Potraži priče na nacionalnim ili lokalnim vebsajtovima vijesti o bilo kojim grupama koje su tradicionalno prezentovane u lošem svijetlu. Potom piši o novinarskoj odgovornosti ili dodaj komentar, ukoliko ti vebsajt to omogućava.

Ima li organizovanih onlajn konsultacija od strane vaših lokalnih vlasti? Da li mladi ljudi mogu koristiti onlajn alate da komuniciraju sa lokalno izabranim predstavnicima? Napravite onlajn pretragu sa učesnicima i počnite sa korišćenjem postojećih alata, ukoliko postoje, da biste postavili pitanja koja se tiču mladih ljudi.

Kontaktirajte neke lokalne organizacije manjina i sastanite se sa njima kako biste otkrili kako vaša zajednica tretira različitosti.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

Za sve učesnike; ovo, takođe, može biti postavljeno na veb sajtu za konsultacije

DŽAMIJA U SLIPVILU

Vi živite u slikovitom gradu Slipvilu, gradu od oko 80 000 ljudi. U poslednjih 60 godina populacija se radikalno promijenila, djelimično zato što mladi ljudi uglavnom pokušavaju da se presele u veće gradove u potrazi za poslom, ali takođe i zato što se region susreo sa dolaskom velikog broja imigrantskih familija, mnogih iz muslimanskih zemalja. Neke od ovih familija su ovdje već nekoliko generacija, ali ih i dalje mnogi ljudi u gradu tretiraju sa sumnjom kao „novajlije“. Oni sada čine gotovo 15% ukupne populacije.

Pitanje koje sada dijeli grad je želja muslimana u Slipvilu da izgrade džamiju na dijelu napuštene zemlje koja pripada Gradskom vijeću. Ova zemlja je bila nerazvijena i predstavljala je izvor žalbi vijeću godinama: nalazi se u blizini glavne šoping ulice i predstavlja zonu gdje su vandalizam i uzimanje droge stalni problem.

Tako da, kada je bogati biznismen ponudio da preuzme problem od vijeća, gradonačelnik je pomislio da je to njegov srećan dan! Vijeće se odmah složilo da odustane od zemljišta i da donira 20% troškova izgradnje za novu džamiju na tom mjestu. Preostalih 10% troškova izgradnje, koje biznismen nije mogao pokriti, je trebalo naći u muslimanskoj zajednici.

Izgradnja je trebala da počne ove sedmice... ali je mirni grad Slipvil bio sve osim miran od kada je ta odluka donešena. Prošle sedmice, tviter nalog vijeća je hakovan od strane antimuslimanske grupe i više nasilnih i rasističkih objava na tviiteru je poslato – neke su ohrabrivale ljude da preuzmu ulice i „love strance“. Porast rasističkih napada protiv Muslimana je uslijedio, a neki su rezultirali i nasiljem. Jednom prilikom, jedna osoba je ozbiljno povrijeđena. Nekoliko muslimanskih grupa je odgovorilo i nasilje između raznih bandi je raslo.

Gradonačelnik Slipvila je pozvao na mir i objavio da će odluka o izgradnji džamije biti revidirana nakon što se održe javne konsultacije. Odlučili su da održe onlajn konsultativni forum kako bi omogućili što većem broju ljudi da učestvuje.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

Za sve učesnike

PROCEDURA KONSULTACIJA

Konsultacije su otvorene za stanovnike Slipvila starije od 18 godina.

Sljedeće registrovane grupe/ pojedinci su pozvani da dostave inicijalne izjave navodeći svoj stav o predloženoj džamiji. Inicijalne izjave moraju biti primljene prije otvaranja konsultacija javnosti.

- **Gradonačelnik i zamjenik gradonačelnika Slipvila** (zajednička izjava);
- **Članovi Gradskog vijeća** koji predstavljaju Tradicionalističku partiju, Populističku partiju i Partiju različitosti (jedna izjava od strane svake partije);
- **Nevladine organizacije:** omladinska aktivistička grupa „Mladi građani Slipvila za ljudska prava!“, „Savez prošlosti i sadašnjosti“, „Udruženje Muslimana Slipvila“ (jedan podnesak od strane svake organizacije).

Inicijalne izjave će biti postavljene na veb sajtu vijeća i potom će biti otvorene za komentare od strane svih **ostalih stanovnika starijih od 18 godina. Svi komentari procijenjeni kao prijeteci, rasistički ili nasilni će biti izbrisani sa veb sajta vijeća.**

Konsultacije će se zatvoriti poslije 30 minuta. Članovi Vijeća će potom glasati o prijedlogu s tim što će gradonačelnik imati odlučujući glas ukoliko ne bude apsolutne većine.

Odluka Vijeća će biti konačna.

Kartice sa ulogama

GRADONAČELNIK SLIPVILA

Vi ste glavna figura u gradu i veoma ste svjesni potrebe da ponovo uspostavite mir i dobre odnose u gradu. Vi smatrate da je važno da vas vide kao nezavisnog tokom postupka i vi vrednujete vašu reputaciju kao fer medijatora između različitih djelova društva. Želite da pronađete rješenje koje je prihvatljivo za najveći mogući broj ljudi.

Prije nego što se konsultacije otvore za javnost, treba da imate nacrt inicijalne izjave, koja predstavlja vašu poziciju. O tome treba da prodiskutujete sa zamjenikom gradonačelnika. Ukoliko imate vremena, takođe treba da pokušate da se sastanete sa grupama ili rezidentima da procijenite mišljenje i vidite da li možete smanjiti rizik od nasilja.

Nećete glasati ukoliko rezultati glasanja nisu tijesni. U tom slučaju, vaš glas će odlučiti ishod.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

ZAMJENIK GRADONAČELNIKA

Vi radite uz gradonačelnika i treba da mu pomazete da napravi nacrt incijalne izjave. Od vas se takođe može tražiti da se sastanete sa nekim ekstremnijim grupama prije otvaranja konsultacija da provjerite da li ih možete ubijediti u važnost pronalaženja obostrano prihvatljivog rješenja.

Kada se konsultacije otvore, vaš zadatak će biti da pomognete gradonačelniku pri sastancima sa grupama ili rezidentima kako bi procijenio mišljenje i video da li može smanjiti rizik od zlostavljanja.

Vi ne glasate na debati.

ADMINISTRATORI VEBSAJTA (2 OSOBE)

Vaša uloga je da pratite diskusiju i obezbijedite da komentari nijesu rasisitčki ili da nijesu uvredljivi. Svi takvi komentari odmah treba da budu izbrisani sa vebajta Vijeća. Vrijeme prije otvaranja konsultacija provedite razmišljajući o tome kako ćete procijeniti da li su komentari neprihvatljivi. Možda ćete htjeti da napravite kratak set pravila.

Takođe, možete postaviti komentare kojima upozoravate ljude da je njihov jezik neprihvatljiv, ili ohrabriti učesnike da budu ljubazni i obazrivi prema ostalima koji su uključeni u debatu.

Vi ne glasate na debati.

ČLANOVI GRADSKOG VIJEĆA: TRADICIONALISTIČKA PARTIJA (2 ILI 3 OSOBE)

Vi predstavljate tradicionalističku partiju u Gradskom vijeću i veoma se protivite izgradnji džamije. Ne smatrate da je ispravno da se zemljište i sredstva Vijeća trebaju trošiti na vjerski objekat koji ne poštuje tradicije ove zemlje i ovog grada. Smatrate da su imigrantske porodice privilegovane time što im je dozvoljeno da žive ovdje i da oni ne treba da pokušavaju da nameću drugačije životne stilove u zemlji u kojoj su gosti.

Neki od vaših članova su izraziti anti-muslimani, i vjeruju da se trenutno nasilje može očekivati samo iz zajednica koje vjeruju u tako nasilnu religiju. Vi biste zaista željeli da smanjite broj Muslimana u gradu zato što smatrate da su oni pokvarili tradicionalne vrijednosti Slipvila. Vi ste, takođe, sigurni da će džamija postati sastajalište za regrutaciju terorista.

Vi morate pripremiti inicijalnu izjavu o vašem stavu koja treba da bude postavljena na vebajtu prije nego što se konsultacije otvore za javnost. Neka bude kratka!

Svaki vaš član glasa o konačnoj odluci.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

ČLAN GRADSKOG VIJEĆA: POPULISTIČKA PARTIJA (1 ILI 2 OSOBE)

Vi predstavljate Populističku partiju u Gradskom vijeću. Vi ste podržali originalnu odluku da se izgradi džamija na zemljištu, djelimično jer shvatate da je muslimanska zajednica bila veoma dobra za ekonomiju grada i ne želite da ih otuđite. Ipak, veoma ste zabrinuti zbog žalbi stanovnika i nedavnog nasilja. Vi ste, takođe, zabrinuti za svoje mjesto na sljedećim izborima Vijeća, tako da ćete vjerovatno podržati onu opciju koja bude najmanje kontraverzna.

Vi morate pripremiti incijalnu izjavu o vašem stavu koja treba da bude postavljena na veb sajtu prije nego što se konsultacije otvore za javnost. Neka bude kratka!

Svaki vaš član glasa o konačnoj odluci.

ČLAN GRADSKOG VIJEĆA: PARTIJA RAZLIČITOSTI (1 ILI 2 OSOBE)

Vi predstavljate partiju različitosti u Gradskom vijeću. Vi vjerujete da je relativno veliki procenat ljudi iz različitih djelova svijeta doprinio kulturi i interesima Slipvila i smatrate da nije fer da je grad lišio mogućnosti mnoge od ovih ljudi da sprovode svoje religijske običaje tako dugo. Vi biste voljeli da vidite više dijaloga između različitih zajednica u Slipvilu i bili ste angažovani u pokušajima da smirite nasilje i dovedete suprotstavljene strane da razgovaraju. Vi vidite da napušteno zemljište izaziva socijalne probleme u gradu i da samo Vijeće u ovom trenutku nema novca da ga razvije.

Vi morate pripremiti incijalnu izjavu o vašem stavu koja treba da bude postavljena na veb sajtu prije nego što se konsultacije otvore za javnost. Neka bude kratka!

Svaki vaš član glasa o konačnoj odluci.

ČLANOVI SAVEZA „PROŠLOST I SADAŠNJOST” SLIPVILA (2-4 OSOBE)

Vi ste jedna od glavnih grupa koja se protivi izgradnji džamije. Vaši članovi su iz tradicionalnih (nemuslimanskih) zajednica u Slipvilu i vi smatrate da je veoma važno da zadržite starinski karakter grada gdje većina vas živi cijeli svoj život. Mjesto na kojem je predložena izgradnja džamije zauzima centralno mjesto i bilo bi vidljivo sa većine mjesta u centru grada. Posebno, džamija može blokirati pogled sa gradskog trga na glavnu crkvu. Vi osjećate da je karakter vašeg rodnog grada kompletno promijenjen zajednicom koja je ovdje tek nedavno stigla. Vi ne vidite zašto ljudi koji su došli u ovu zemlju odnekud drugo ne bi živjeli po istim pravilima koja vi imate ovdje.

Vaši članovi postaju sve radikalniji tokom poslednjih nekoliko godina i vaša organizacija je optužena da je otvoreno rasistička i odgovorna za dio nasilja na ulicama. Vi imate bliske veze sa tradicionalističkom partijom koja je zastupljena u Gradskom vijeću.

Vi morate pripremiti incijalnu izjavu o vašem stavu koja treba da bude postavljena na veb sajtu prije nego što se konsultacije otvore za javnost. Neka bude kratka!

MATERIJAL ZA UČESNIKE

ČLANOVI OMLADINSKE AKTIVISTIČKE GRUPE „MLADI GRAĐANI SLIPVILA ZA LJUDSKA PRAVA” (2-4 OSOBE)

Vaša grupa je osnovana da se bavi nekim od najgorih problema mladih ljudi danas u Slipvilu. Vi vidite izgradnju džamije kao rješenje i za potrebe muslimanske zajednice kojoj je potreban vjerski objekat i kao rješenje brojnih socijalnih problema koji su rezultirali time što je zemljište tako dugo napušteno. Vi podržavate izgradnju ove džamije, ali ste zabrinuti za ostale socijalne probleme koji mogu biti zapostavljeni od strane Vijeća ukoliko da svoj doprinos izgradnji. Posebno je omladinski budžet u posljednjih 5 godina smanjen na nivo koji ne može izaći u susret potrebama grada.

Morate pripremiti inicijalnu izjavu o vašem stavu (ne prelazeći 250 riječi) koja treba da bude postavljena na vebsajtu prije otvaranja konsultacija za javnost.

ČLANOVI UDRUŽENJA MUSLIMANA SLIPVILA (2-4 OSOBE)

Vi ste od Vijeća godinama tražili da obezbijedi vjerski objekat za muslimansku zajednicu, ali je to uvijek bilo odbijano iz finansijskih razloga. Smatrate da nije fer da se od muslimanske zajednice traži da obezbijedi 10% za troškove izgradnje, kada su ekonomski uslovi tako teški za većinu ljudi i kada hrišćanska zajednica ima 11 različitih objekata koje koristi mnogo manji broj ljudi nego što bi to bio slučaj sa džamijom. Vi osjećate da doprinos koji je vaša zajednica pružila gradu nije cijenjen, da su ljudi iz vaše zajednice nepravedno diskriminisani u različitim aspektima života i da u odbijanju izgradnje ove džamije, Vijeće zakida članove svoje zajednice za njihovo osnovno pravo na upražnjavanje religije. Svjesni ste da neki od vaših članova imaju malo ekstremnije stavove nego što su zvanični stavovi Saveza i zabrinuti ste što su neki Muslimani odgovorili nasilno na napade na njihovu zajednicu. Vas brine da će poništenje odluke dalje otuđiti muslimanske stanovnike i može voditi do daljeg porasta nasilja unutar zajednice. Vi morate pripremiti inicijalnu izjavu o vašem stavu koja treba da bude postavljena na vebsajtu prije nego što se konsultacije otvore za javnost. Neka bude kratka!

GRAĐANI SLIPVILA

Vi ste zabrinuti zbog konflikta koji izgleda da je obuzeo grad Slipvil. Vi još uvijek ne znate koji stav zastupate: vi hoćete da razumijete bolje stavove nevladinih organizacija i partija zastupljenih u Vijeću, a onda planirate da odlučite. Možda nećete postavljati komentare dok se konsultacije ne otvore za javnost (30 minuta poslije početka), ali možete pročitati inicijalne izjave kako budu postavljanje i pokušati da se sastanete sa ostalim stanovnicima i predstavnicima Saveza ili članovima Gradskog vijeća da čujete njihove argumente.

Razmislite šta biste željeli da kažete kada konsultacije postanu javne – i imajte u vidu da nijedan komentar ne smije preći 150 riječi. Nakon što svi dobiju priliku za komentar, vi možete dati drugi komentar ukoliko vrijeme dozvoli.

Ova akcija je razvijena iz akcije „Džamija u Slipvilu” u Kompas, priručniku za obrazovanje o ljudskim pravima sa mladim ljudima - www.coe.int/compass

NIVO 4

GRUPA
BILO
KOJA

VRIJEME
VIDJETI
ISPOD

AKCIJA I KAMPANJA KORAK PO KORAK

Ovo je serija od 4 aktivnosti koje vode do akcije protiv govora mržnje i zločina iz mržnje. Različiti djelovi mogu biti odvojeno vođeni, a takođe mogu biti korišćeni u kombinaciji sa ostalim akcijama iz priručnika.

TEME	Rasizam i diskriminacija, strategije kampanje, ljudska prava
KOMPLEKSNOST	Nivo 4
VELIČINA GRUPE	Bilo koja
VRIJEME	3 sesije od 90 minuta, 60 minuta i 45 minuta za djelove 1, 2 i 3. Vrijeme je, takođe, potrebno za akcije kampanje.

DIO 1 (60 minuta) sagledava istorijsku patnju romskog naroda, uključujući i period nacističkog holokausta. Aktivnost se može voditi bez ostalih djelova. Cilj je da se grupi omogući da razumiju zločine izazvane mržnjom protiv romskog naroda koji nijesu priznati i čije se posljedice kontinuirano osjećaju i danas.

DIO 2 (60 minuta) uključuje planiranje akcije za podizanje svijesti javnosti o ovoj patnji i izražavanje solidarnosti sa romskim narodom. Ovaj dio može biti korišćen za planiranje bilo koje aktivnosti u kampanji i kao propratna aktivnost ostalim aktivnostima iz ovog priručnika.

DIO 3 je akcija. Ove instrukcije pravi vaša grupa!

DIO 4 (45 minuta) je kratak pregled preduzete akcije. Pitanja mogu biti korišćena u opštoj formi za kratak pregled bilo koje akcije koju je vaša grupa preduzela kao dio kampanje.

DIO 1: LEKCIJE IZ ISTORIJE

VRIJEME 60 minuta

- CILJEVI**
- Podizanje svijesti o romskim žrtvama nacističkog holokausta i građenje solidarnosti prema romskom narodu;
  - Isticanje ekstremnih primjera duboko usađenih predrasuda i govora mržnje i ispitivanje posljedica danas;
  - Razvijanje solidarnosti za romski narod i motivisanje grupe da djeluje protiv rasizma i diskriminacije;

- MATERIJAL**
- Flipchart papir i marker;
  - Materijal za učesnike, „Kratki istorijat progona X-a“ (opciono).

- PRIPREMA**
- Recite grupi prije sesije da planirate diskusiju o Holokaustu i razgovarajte pojedinačno sa svima koji mogu imati poteškoća sa tim.
  - Napravite kopije materijala, po jednu kopiju za svaku malu grupu.

INSTRUKCIJE

1. Pitajte učesnike iz malih grupa od dvije do tri osobe koje dijele isti osjećaj identiteta. Ovo se može odnositi na njihovu etničku pripadnost ili nacionalnost, ali takođe može biti povezano sa različitim socijalnim ili religijskim grupacijama (čak i fudbalski timovi!). Dajte im oko 10 minuta da iskažu svoja osjećanja o tom identitetu unutar svojih malih grupa.
2. Dajte učesnicima prilog „Kratki istorijat progona X-a“, ili im predstavite neke informacije da im pružite osjećaj konstantno brutalnog tretmana kroz koji su prolazili pripadnici romske populacije. Nemojte im još saopštavati ime populacije na koju je usmjeren takav tretman.
3. Kratko prodiskutujte o njihovim reakcijama, ukoliko je moguće bez prebacivanja ljudi iz grupa. Potom tražite od svake grupe da se upari sa drugom i dajte im 15 minuta da rade na sljedećim pitanjima:
  - Kako bi se oni osjećali ukoliko bi „njihov“ narod bio meta ovakvog tretmana u nekom trenutku skorije istorije? (Zamolite ih da se skoncentrišu na grupu koju su odabrali pod tačkom 1.)
  - Šta oni misle da bi bili najteži aspekti za zajednicu koja je ovo preživjela?
  - Šta ukoliko bi bilo ljudi danas koji poriču da je postojao Holokaust? Šta ih opredjeljuje da poreknu ove činjenice?
4. Okupite grupu i pitajte ih za povratnu informaciju o njihovim diskusijama. Potom pitajte da li učesnici znaju ili mogu pogoditi o kom narodu je bio prilog. Ukoliko ne pogode, recite im da su u pitanju Romi i pitajte ih šta znaju o situaciji romskog naroda danas. Kako ih tretiraju i koliko je poznata njihova istorijska patnja? Kako govor mržnje utiče na njih danas?
5. Recite učesnicima da je bilo slučajeva u Evropskom sudu za ljudska prava u kojima su pronađena brojna kršenja ljudskih prava ove grupe u skoro svakoj zemlji u Evropi. Podsjetite učesnike da mediji i narod generalno imaju veoma netolerantne stavove prema romskom narodu i da su oni česte mete

zlostavljanja i zločina iz mržnje. Pitajte da li su učesnici naišli na neke primjere u svom svakodnevnom životu ili onlajn.

6. Ukoliko vodite aktivnost kao uvod u preduzimanje akcije kao dio kampanje protiv onlajn govora mržnje, dajte učesnicima neke informacije o Dosta! kampanji i recite im da će se u sljedećoj sesiji baviti načinima na koje mogu preduzeti akciju u cilju tretiranja diskriminacije protiv romskog naroda.

SAVJETI ZA FASILITATORE

- Ekstremni sadržaj prezentovan u aktivnosti može biti uznemirujući za određene članove grupe. Očigledno, ukoliko ima Roma u vašoj grupi, treba da ih blagovremeno upozorite i budete spremni da im ponudite podršku ukoliko je potrebna. Ipak, postoji još mnogo drugih grupa na koje je bio usmjeren nacistički holokaust i predstavnici ovih grupa, takođe, mogu biti pogođeni. Ovo se može posebno primjenjivati na Jevreje, jer su razmjere njihove patnje naširoko poznate. Postarajte se da se blagovremeno informišete o sastavu grupe i njihovim najvjerovatnijim reakcijama na aktivnost.
- Možete obezbijediti učesnicima informacije o ostalim grupama koje su bile žrtve nacističkog režima ili ih pitajte da li ih oni mogu nabrojati. Neke od ovih grupa uključuju:
  - Poljaci (oko 2,5 miliona Poljaka, ne-Jevreja je ubijeno);
  - Ostali slovenski narodi;
  - Sovjeti (posebno ratni zarobljenici);
  - Ne-evropljani – posebno ljudi afričkog ili azijskog porijekla;
  - Mentalno bolesni i oni sa teškoćama u učenju;
  - Osobe sa pštećenjem sluha i osobe sa invaliditetom;
  - Homoseksualci i transrodne osobe;
  - Politički oponenti – a posebno komunisti i ljevičari;
  - Vjerski disidenti, posebno članovi Jehovinih svjedoka

Pogledajte https://en.wikipedia.org/wiki/Holocaust_victims za više informacija.

- Moraćete da pristupite diskusiji sa maksimalnom osjetljivošću i fleksibilnošću i ne treba da požurujete grupu ukoliko osjetite da je ljudima potrebno više vremena da izraze svoja osjećanja.
- Za rad u malim grupama, bilo bi dobro da blagovremeno razmislite da li postoji vjerovatnoća da bude bilo kakvih poteškoća za određene pojedince. Ukoliko je ovo slučaj, može biti lakše „dodijeliti“ identitet za svakoga u grupi. Na primjer, možete zamoliti ljude da se upare kao „muškarci“ i „žene“, ljude koji studiraju različite predmete, ljudi koji preferiraju fudbal/tenis/atletiku i tako dalje.
- U kratkoj hronologiji holokausta nad Romima (u nastavku) bilo koja referenca na Rome ili „Cigane“ svugdje je zamijenjena sa X. Kada koristite ovu informaciju, možete misliti na „grupu“ ili čak pitati učesnike da zamisle da je to njihova grupa.
- Svrha traženja od učesnika da odaberu identitet koji je važan za njih je da bi oni pokušali da percipiraju kako bi to izgledalo da budu u targetiranoj grupi. Ipak, ukoliko grupa ima snažne predrasude o Romima, njima možda i tako može biti teško da se identifikuju sa problemima Roma. Vi, svakako, treba da se bavite ovim. Ukoliko je ovo slučaj, ostavite dosta vremena kod tačke 4, dijela 1, da oni diskutuju o svojim brigama. Recite im da je procijenjeno da je između 75% i 80% romskog naroda u

Evropi ubijeno tokom holokausta, a u nekim zemljama je ta cifra bila visoka čak 90%. Možete tražiti od njih da zamisle kako bi izgledalo da izgube 90% svog naroda, ili 90% ljudi u ovoj grupi: u grupi od 20 ljudi samo 2 ljudi bi preostalo.

- Možete dati učesnicima neke informacije o „zločinima iz mržnje“ i istražiti vezu sa govorom mržnje ili onlajn govorom mržnje. „Zločini iz mržnje“ su zločini počinjeni protiv pojedinaca ili grupa koje su motivisani stavom mržnje prema grupi u cjelini. Možete istražiti načine na koji „blagi“ izrazi mržnje ili rasističkih nipodaštavanja mogu vrlo lako eskalirati u ekstremnije forme i onda mogu izazvati zločine protiv pojedinaca koji izgledaju opravdano.
- Riječ „dosta“ znači „dosta“ na romskom jeziku. Dosta! kampanja je kampanja podizanja svijesti koja ima za cilj da približi ne-Rome romskim građanima. Možete naći informacije o kampanji na <http://dosta.org>. Može biti od pomoći da imate pristup internetu, tako da učesnici mogu provesti vrijeme gledajući vebsajt. Postoje ostali vebsajtovi koji se bave holokaustom nad Romima koji takođe mogu biti korišćeni za istraživanje:
www.romagenocide.org
www.sintiundroma.de/en/sinti-roma/the-national-socialist-genocide-of-the-sinti-and-roma.html
<http://romafacts.uni-graz.at/index.php/history>
www.romasinti.eu/
www.romasintigenocide.eu/en/home

PITANJA ZA DISKUSIJU

Dajte učesnicima malo vremena na kraju akcije da govore o svojim osjećanjima kao rezultat informacije i akcije. Možete početi time što ćete ići ukруг i pitati svakoga da iskoristi po jednu riječ za opis svojih osjećanja.

- Da li ste dobili bilo kakve nove informacije ili razumjevanje kao rezultat ovu aktivnost?
- Da li je aktivnost promijenila vaše stavove o romskom narodu?
- Šta mislite zašto se o patnji Roma pod nacističkim režimom tako malo zna danas?
- Da li mislite da kad bi se o tome više znalo, način na koji se tretiraju Romi bi danas bio drugačiji?
- Šta možete uraditi da proširite ovu informaciju?
- Šta smo „naučili“, ako smo uopšte naučili, od nacističkog holokausta? Možete li objasniti kako je govor mržnje postao toliko rasprostranjen da užasni zločini mogu biti počinjeni nad velikim brojem ljudi? Da li vidite neke paralele između govora mržnje onlajn i van interneta danas?

VARIJACIJE

Možete koristiti ovaj oblik aktivnosti za sagledavanje bilo kojih drugih grupa nad kojima je sproveden holokaust i za čije se patnje ne zna. Neke od ovih grupa su navedene u savjetima za fasilitatore.

DIO 2: PLANIRANJE AKCIJE

Ovaj dio aktivnosti je baziran na poglavlju 3 Kompassa – Preduzimanje akcije i možete koristiti vodič iz sekcije „Postizanje rezultata“ za detaljnije ideje. Ovo je dostupno na www.coe.int/compass.

VRIJEME 60 minutes

- CILJEVI
- da se razvije razumjevanje kako da se isplanira efektivna akcija;
  - da se razmotre načini na koje internet može biti korišćen kao alat kampanje;
  - da se razvije akcioni plan – koji treba da sprovede grupa.

- MATERIJALI
- primjerci dijagrama (opciono);
  - flipčart papiri i markeri

- PRIPREMA
- napravite kopije dijagrama – ili nacrtajte praznu verziju na flipchart papiru.

INSTRUKCIJE

1. Objasnite da će grupa osmisliti akciju koja će se baviti problemom govora mržnje na internetu protiv romskog naroda (ili druge grupe). Podsjetite ih na obim i uticaj onlajn mržnje. Tražite od učesnika da daju neke primjere iz ličnog iskustva.
2. Tražite od grupe da razmisli o nekim problemima vezano za onlajn govor mržnje, misleći posebno na one aspekte kojima se mogu baviti kao grupa. Podstaknite ih da razmotre različite stepene mržnje, od blagog zlostavljanja do podsticanja koje može voditi do zločina iz mržnje; podstaknite ih da pogledaju različite forme i aktere koji doprinose širenju govora mržnje na internetu. Napišite sugestije na flipčartu.
3. Objasnite da će grupa morati da odabere jedno od svojih „rješenja“ na kojem će raditi. Podsjetite ih da nije previše važno koje će izabrati, ali će morati da bude dostižno i ne treba biti previše ambiciozno!
4. Diskutujte kratko o najpopularnijim rješenjima i pokušajte da postignete konsenzus o jednom na kojem će svi članovi rado htjeti da rade.
5. Podijelite kopije dijagrama na strani 48 ili koristite praznu verziju na flipčart papiru. Koristite zaglavlja u dijagramu na strani 48 i prođite kroz svaki boks sa učesnicima. Provjerite:
  - Da će akcija koju su identifikovali doprinijeti rješavanju problema;
  - Akcija je realistična, uzevši u obzir resurse grupe i prepreke na koje mogu naići;
  - „Rješenje“ je dovoljno konkretno tako da će oni znati da li su uspjeli ili ne.
6. Napravite obrazac za odluku, tako da svako zna šta treba da radi i kada. Pogledajte kraj odjeljka *Preduzimanje akcije Kompassa* za model – www.coe.int/compass.
7. Obavite kratak sastanak kako biste provjerili da li su svi zadovoljni procesom i rezultatom – i spremni za sprovođenje plana.

PITANJA ZA DISKUSIJU

- Kako se osjećate vezano za akcioni plan koji ste osmislili?
- Da li svako osjeća da ima svoju ulogu – i da li ste zadovoljni svojom ulogom?
- Postoji li bilo šta drugo šta treba razmotriti ili čega treba biti svjestan prije pokretanja akcije?
- Kako ćemo znati da li je naša akcija bila „uspješna“?

SAVJETI ZA FASILITATORE

- Možete voditi aktivnost „Korijeni i grane“ fokusiranjem na selekciju problema za grupu na kojem će raditi. Ovo će im dati širu sliku načina na koji su neki od njihovih problema međusobno povezani i rezultiraće skladnijim akcionim planom.
- Pokušajte da pružite grupi što je više moguće autonomije pri odabiru problema i radu kroz dijagram. Akcija će biti efektivnija ukoliko se osjetite kao vlasnici plana. Ipak, morate obezbijediti da razmotrite sve potencijalne poteškoće u vođenju akcije i razmislite o tome kako one mogu biti minimizirane.
- Preporučujemo da, ukoliko je moguće, u fazi planiranja i prije stvarne akcije, pokušate da uključite članove romske zajednice, ili vašu ciljnu grupu, ukoliko je drugačija. Ukoliko ste u mogućnosti da pozovete nekoga da govori pred grupom, to će učiniti kompletnu akciju realnijom i svakako će biti koristan izvor ideja. Treba da makar provjerite sa članovima zajednice da li će akcija koju vaša grupa planira biti dobro primljena. Alternativno, kontaktirajte grupu koja lokalno radi ili podržava vašu ciljnu grupu.
- Kada radite na dijagramu, ako ne želite da pružite učesnicima sugestije u boksovima možete koristiti više generičku verziju iz „Preduzimanje akcije“ iz Kompassa, ili napisati vašu ličnu verziju na flipčart papiru. Ako je učesnicima teško da razmišljaju o načinima kojima će se baviti onlajn govorom mržnje, koristite neke od sugestija iz Strategija kampanje, kako biste im dali nekoliko ideja.

VARIJACIJE

Aktivnost očigledno možete voditi sa različitim grupama na koje je obično usmjeren onlajn govor mržnje. Preporučuje se da odradite uvodnu aktivnost prije planiranja bilo kakve akcije zato što će ovo produbiti razumjevanje učesnika i motivisati ih da rade na problemima koje su identifikovali. Možete koristiti mnoge od ostalih aktivnosti kao uvod, na primjer:

- „Mijenjanje igre“ može biti korišćeno da se sagleda rodno-zasnovan govor mržnje;
- „Reci to ružnije“ može biti korišćeno za sagledavanje homofobije;
- „Veb napad“ može biti korišćen za sagledavanje govora mržnje protiv onih koji traže azil i imigrantskim zajednicama.

Onlajn govor mržnje se, svakako, može tretirati kroz akcije onlajn i van interneta. Kada razmatrate akcije koje mogu biti preduzete, možete sugerisati da se grupa ograničava na onlajn akcije.

DIO 3: AKCIJA

DIO 4: REFLEKTOVANJE I UČENJE IZ PROCESA

- Važno je, nakon realizacije akcije, organizovati diskusiju i dobiti povratne informacije od učesnika o samoj akciji i procesima. Ukoliko je to kampanja koja traje, treba da ostavite određeno vrijeme da razmislite kratko o procesu nakon što je on počeo. Ovo je veoma važno s obzirom da mnoge jednokratne akcije mogu izgledati kao da imaju mali uticaj i grupa može postati obeshrabrena. Koristite sesiju da bi se bavili svim brigama koje mogu imati u vezi s tim da akcija „nije svrsishodna“ ili da je „pošla po zlu“. Podsjetite ih da kampanje tipično sadrže brojne akcije i aktivnosti, od kojih sve, kada se uzmu zajedno, mogu pomoći u mijenjanju ponašanja i stavova.
- Koristite njihova razmišljanja kao naučene lekcije pri planiranju bilo kojih budućih akcija.
- Počnite sesiju postavljanjem pitanja učesnicima da opišu svoja osjećanja nakon dana akcije. Ovo može biti urađeno kao kratak krug unutar grupe.
- Podijelite učesnike u grupe od 4 do 5 ljudi i dajte im sljedeća pitanja za diskusiju u okviru male grupe.
  - Šta smatrate da je prošlo dobro?
  - Da li je nešto bilo teže nego što ste mislili da će biti, ili je bilo neočekivano?
  - Šta mislite da su glavna dostignuća akcije? Da li se to uklapa u ciljeve koje ste postavili na početku?
  - Da li mislite da ima lekcija koje bismo mogli naučiti za sljedeći put?
- Okupite male grupe ponovo i diskutujte zajedno o različitim odgovorima na pitanja. Završite sesiju sa nekoliko opštih utisaka o cjelokupnom procesu:
  - Da li ste zadovoljni vašim radom u planiranju i izvođenju ove akcije?
  - Šta biste nabrojali kao glavne tačke učenja ukoliko biste organizovali još neku akciju (na bilo koju temu)?
  - Šta su bili najvažniji rezultati za vas lično? Da li smatrate da su se vaši pogledi ili stavovi promijenili na bilo koji način?
  - Kako mislite da bi bilo moguće da nadogradite ono što ste uradili? Da li biste željeli da to pokušate?

IDEJE ZA (DALJU) AKCIJU

Ohrabrite grupu da nastavi da radi na problemima koje su identifikovali! Možete koristiti druge probleme sa liste sastavljene na početku dijela 2 ovoga priručnika ili biste mogli pokušati sa drugim pristupima problemu koji su odabrali. Osnovne akcije preduzete u procesu planiranja ove akcije će biti korisne u pripremi da druge akcije i može ih motivisati da urade više kao dio kampanje.

Obezbijedite da učesnici pošalju izvještaj o njihovoj akciji Pokretu protiv govora mržnje. Oni se takođe mogu povezati sa ostalim grupama, uključujući grupe iz različitih zemalja – i planirati nastavak rada koji su već obavili.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

KRATKA ISTORIJA PROGONA X

- 1890 Konferencija organizovana u Njemačkoj o „X društvenom ološu“. Vojska je ovlašćena da reguliše kretanja X.
- 1909 Policijska konferencija o „X pitanju“ je održana. Preporučeno je da svi X-ovci budu označeni zbog lakše identifikacije.
- 1920 2 naučnika uvode stav „životi koji nijesu vrijedni života“, koji sugeriše da X-ovci treba da budu sterilisani i eliminisani kao narod.
- 1922 (i tokom 1920): Svi X-ovci u Njemačkoj su fotografisani i uzeti su im otisci prsta
- 1926 prošao je zakon za kontrolu „X epidemije“. (Ovaj tretman direktno krši Ustav).
- 1927 U Bavarskoj su izgrađeni posebni kampovi da zatvore X-ovce. Osam hiljada X-ovaca je smješteno u ove kampove.
- 1928 Svi X-ovci su bili pod stalnim policijskim nadzorom. Jedan profesor je objavio dokument koji sugeriše da su „X-ovci ti koji su uveli stranu krv u Evropu“. Izgrađeno je još kampova u koje su smješteni X-ovci.
- 1934 X-ovci su odvođeni na sterilizaciju putem injekcije ili kastracije i poslani u kampove u Dačau, Dizeštrase, Sašzenhauzen i na druga mjesta. Dva zakona donešena te godine su zabranjivala Njemcima da se vjenčavaju sa „Jevrejima, X-ovcima i crnčugama“.
- 1938 Između 12-18 juna, stotine X-ovaca širom Njemačke i Austrije je uhapšeno, pretučeno i zatvoreno. X-ovci su prva populacija kojoj je bilo zabranjeno da pohađaju školu.
- 1939 Kancelarija za rasnu higijenu je dala izjavu koja kaže „svi X-ovci treba da budu tretirani kao nasljedno bolesni; jedino rješenje je eliminacija. (Stoga cilj treba da bude eliminacija tog kvarnog elementa u populaciji bez oklijevanja)“.
- 1940 Prva masovna genocidna akcija Holokausta: 250 X djece je korišteno kao pokusni kunići da bi se testirao kristalni gas cijanid u koncentracionom kampu u Bučervaldu. Zapošljavanje bilo kog od X-ovaca u bilo kom smislu je iste godine zabranjeno.
- 1941 U julu, nacističko konačno rješenje da „ubije sve Jevreje, X-ovce i mentalne pacijente“ je počelo da se realizuje. Holokaust počinje. Osamsto X-ovaca je ubijeno u jednoj akciji u noći 24. decembra u Krimu.
- 1944 1. avgust: 4 000 X-ovaca je ugušeno gasom i spaljeno u Aušvicu – Birkenau u jednoj masovnoj akciji.
- 1945 Do kraja rata, 70-80% X populacije je uništeno od strane Nacista. Ni jedan X-ovac nije bio pozvan da svjedoči na suđenjima u Nirmbergu, niko nije svjedočio u njihovo ime. Nijedna naknada štete nije isplaćena X narodu zbog ratnih zločina.
- 1950 Prva od mnogih izjava u godinama koje su uslijedile, od strane njemačke vlade, je da oni ne duguju ništa X narodu za naknadu štete za ratne zločine.
- 1992 Njemačka „prodaje“ X-ovce koji su tražili azil nazad u Rumuniju za 21 milion američkih dolara, i počinje da ih šalje sa liscima 1. novembra. Neki X-ovci počinjavaju samoubistvo da ne bi morali da idu. Njemačka novinska agencija je tražila od zapadnih novinara da ne koriste termin „deportacija“ zato što ta riječ ima „neprijatne istorijske asocijacije“.

Uređena verzija Kratke hronologije Holokausta Roma, od Jana Henkoka

Akcija razvijena od strane Dosta! u Kompas – priručniku za obrazovanje o ljudskim pravima za mlade, Savjet Evrope, 2012

PRILOG - DIJAGRAM

KOJIM PROBLEMOM ŽELITE DA SE BAVITE?

- Time što ljudi nijesu svjesni holokausta Roma
- Stereotipima o romskom narodu
- Time što holokaust Roma nije zvanično priznat
- Time što obrazovni sistem ignoriše Rome žrtve holokausta
- Time što je malo njih dobilo naknadu štete
- Time što se oni osjećaju izopšteno i marginalizovano

KOJA je vaša ciljna publika?

- Članovi naše zajednice
- Mladi ljudi
- Nacionalni političari
- Nastavnici u lokalnim školama
- Oni koji su preživjeli holokaust
- Romi (mladi ljudi)

KOJE PROMJENE SE NADATE DA ĆETE VIDJETI?

- Priznanje o holokaustu Roma
- Više razumijevanja i tolerancije
- Spomenik Romima žrtvama holokausta
- Da škola organizuje događaj o holokaustu Roma
- Najmanje jedan uspješno riješen zahtjev za nadoknadu štete
- Veze uspostavljene sa mladim ljudima u romskoj zajednici

KAKO OČEKUJETE DA ĆE DOĆI DO PROMJENA?

- Biće im predstavljani dokazi
- Saslušaće sve s romske tačke gledišta
- Pritisak i publicitet širom zemlje
- Zahtjevi od strane mladih ljudi u školama
- Formalni zahtjevi za nadoknadu štete
- Bolje razumijevanje međusobnih običaja i interesa

KOJA SREDSTVA ĆETE KORISTITI da utičete na vašu publiku?

- Napisati članak i organizovati javni događaj
- Živa biblioteka sa članovima romske zajednice
- Objaviti kontakte u nacionalnim medijima - peticija sa najmanje 1000 imena
- Obezbijediti informacije mladim ljudima u zajednici
- Informisati zajednicu o stvarima na koje imaju prava, pomoći im sa zahtjevima
- Zajednički kulturni događaj

NIVO 3**GRUPA
15+****VRIJEME
60'**

MIJENJANJE IGRE

Učesnicima je predstavljena kampanja i osmišljavanje „mini-kampanje“ protiv seksizma u igricama na internetu

TEME	Rasizam i diskriminacija, internet pismenost, strategije kampanje, demokratija i učešće
KOMPLEKSNOŠT	Nivo 3
VELIČINA GRUPE	15 i više
VRIJEME	60 minuta
CILJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • da se istraži problem seksualne zloupotrebe na internetu, posebno u zajednici igrača; • da se razviju vještine za onlajn kampanju; • da se učesnici uključe u Pokret protiv govora mržnje.
MATERIJALI	<ul style="list-style-type: none"> • Flipčart papir i markeri
PRIPREMA	<ul style="list-style-type: none"> • Fotokopije „kartica sa instrukcijama“ (strane 52-53) i primjeri govora mržnje sa strane 54 (ili koristite dodatni slajd); • Upoznajte se sa Pokretom protiv govora mržnje (poglavlje 2 ovog priručnika ili posjetite platformu kampanje na www.nohatespeechmovement.org)

INSTRUKCIJE

1. Pokažite učesnicima prilog na strani 54 i pitajte ih za mišljenje. Podstaknite ih sa nekoliko pitanja ukoliko je potrebno. Na primjer:
  - Kako mislite da bi se žena mogla osjećati da primi nešto poput ovoga?
  - Da li smatrate da je ova vrsta zlostavljanja uobičajena?
  - Šta mislite da bi žena mogla osjećati kada bi htjela da se pridruži igrici i kada bi vidjela dosta komentara poput ovoga, upućenih drugim ženama igračicama?
2. Recite učesnicima da je zlostavljanje žena izuzetno uobičajeno, ne samo u onlajn zajednici igrača, već i u drugim onlajn interakcijama. Možete pitati da li je neko imao prilike da vidi primjere u sopstvenoj onlajn aktivnosti i da li je bilo koja učesnica od žena bila tako zlostavljana.
3. Objasnite da su ovo sve primjeri onlajn govora mržnje i da govor mržnje predstavlja kršenje ljudskih prava. Ukoliko bi ovakve izjave bile upućene ženama ili djevojkama van interneta, ovo bi često bilo ilegalno.

4. Saopštite učesnicima da je širom Evrope uspostavljena kampanja od strane Savjeta Evrope kako bi se mobilisali mladi ljudi da se bore protiv onlajn govora mržnje. Dajte im neke informacije o kampanji koristeći informacije u nastavku ili iz poglavlja 2 ovog priručnika. Takođe možete koristiti vebsite kampanje na www.nohatespeechmovement.org

Kampanja Savjeta Evrope protiv onlajn govora mržnje je uspostavljena kako bi se bavila problemom onlajn govora mržnje. Ovo postaje izuzetno uobičajeno i može izazvati ozbiljnu štetu onima koji su meta, kao i društvu u cjelini. Kampanja ima za cilj da radi na više različitih načina, na primjer, podizanjem svijesti o problemu, radu na adresiranju stavova i predrasuda koje pokreću onlajn govor mržnje, mobilisanjem mladih ljudi da se bore protiv istog, podržavajući i gradeći solidarnost za žrtve onlajn mržnje itd. Svi mladi ljudi se ohrabruju da se pridruže pokretu.

5. Objasnite da će u aktivnosti istražiti neke načine kojima grupa može biti uključena u kampanju baveći se specifičnim pitanjem seksualnog zlostavljanja žena igrača igrice. Učesnici će napraviti sopstvenu „mini-kampanju“ u vezi s ovim pitanjem. Radiće u malim grupama kako bi istražili načine tretiranja različitih ciljnih grupa koje imaju veze sa problemom.
6. Pokažite učesnicima listu „ciljnih grupa“ i pozovite ih da odaberu jednu da rade na njoj tokom akcije. Pokušajte da obezbijedite da svaka grupa ima približno jednak broj ljudi.
  - **Grupa 1:** žene igrači igrice;
  - **Grupa 2:** oni koji zlostavljaju žene igrače igrice, ili one koji bi ih vjerovatno zlostavljali;
  - **Grupa 3:** ostali igrači igrice (oni koji nijesu obavezno uključeni u zlostavljanje, ali dozvoljavaju da se događa);
  - **Grupa 4:** oni koji stvaraju politiku, lokalni ili nacionalni predstavnici u parlamentu, ministarstva i slično;
  - **Grupa 5:** onlajn službe i provajderi sadržaja, vlasnici i domaćini vebsajtova, menadžeri onlajn zajednica;
  - **Grupa 6:** opšta javnost, tako da mogu razumjeti ozbiljnost problema i pružiti podršku kampanji.
7. Dajte svakoj grupi flipčart papir i karticu sa instrukcijama. Recite da imaju oko 20 minuta da razmisle o posebnim metodama koje će koristiti kako bi angažovali svoju grupu. Podsjetite ih da ostali rade sa drugim grupama: trebalo bi da se koncentrišu na metode i poruke koje će najvjerojatnije okupirati pažnju njihove grupe i donijeti pozitivan doprinos kampanji. Dobra kampanja uključuje što je moguće veći broj ljudi!
8. Poslije oko 20 minuta, pozovite grupe da predstave svoje sugestije. Obezbijedite im neko vrijeme za pitanja pojašnjenja i komentare.
9. Objasnite učesnicima da realna strategija za kampanju zahtijeva više od 15 minuta! Veoma često, inicijalne sugestije bivaju modifikovane ili odbijene u korist drugačijih ideja. Na dobroj strategiji će raditi veliki broj ljudi, često po nekoliko mjeseci, i ona može biti testirana prije prave implementacije. Tokom diskusije nakon testiranja sagledavaju se stavovi učesnika o „prvoj verziji“ strategije!

PITANJA ZA DISKUSIJU

PITANJA O ONLAJN STRATEGIJI I KAMPANJI:

- Koliko je jednostavno razmišljati o onlajn akcijama? Koje su prednosti, a koje mane onlajn akcije?
- Da li ste bili zadovoljni strategijom koju ste ponudili? Da li ste predvidjeli bilo kakve probleme u njenoj implementaciji?
- Da li smatrate da je kampanja mogla biti osnažena dodavanjem nekih akcija van interneta? Da li možete navesti neku?
- Da li smatrate da ste uspjeli da „targetirate“ vašu grupu? Kako ste to postigli?

PITANJA O ONLAJN SEKSIZMU I ZLOSTAVLJANJU:

- Da li je važno tretirati problem seksizma u onlajn igricama? Zašto je to važno ili zašto nije?
- Da li je važno tretirati onlajn govor mržnje? Zašto je to važno ili zašto nije?
- Da li smatrate da vi možete napraviti neki pomak u vezi sa ovim problemima? Da li ste motivisani da to uradite?
- Da li smatrate da ste „naučili“ nešto iz ove aktivnosti? Da li su se vaša mišljenja promijenila na bilo koji način, ili ste počeli da neke stvari bolje razumijete?

SAVJETI ZA FASILITATORE

- Možda smatrate da primjeri zlostavljanja nisu prikladni za vašu grupu. Možete modifikovati ili ukloniti one koji su najvredljiviji ili smisliti neke lično vaše. Takođe je moguće da su neke učesnice iskusile onlajn seksističko zlostavljanje: možete od njih tražiti primjere.
- Za ovu aktivnost će možda trebati više vremena: ukoliko je to moguće, možete dati grupama 30 minuta da diskutuju o svojim strategijama i omogućiti im da pogledaju vebsajt ove onlajn kampanje ili ostalih onlajn kampanja.
- Ukoliko je grupa mala, nema potrebe da koristite cijelu ciljnu grupu: odaberite one koji vam se čine najvažnijim za vaše učesnike.
- Mnoge metode ili poruke će biti slične za različite ciljne grupe: u svrhu koncentrisanja na jednu treba fokusirati pažnju učesnika na određene poruke koje će najvjerovatnije razumjeti njihova ciljna grupa.
- Budite svjesni da treba da izmiješate polove u radu malih grupa. Idealno, trebalo bi da postoji približan balans u polovima.
- Kada učesnici predstavljaju svoje strategije, ohrabrite ostale grupe da ponude „konstruktivne kritike“. Možete im predložiti da uvijek nađu nešto pozitivno da kažu o strategiji, a potom da ponude neke sugestije kako bi ona mogla biti poboljšana.

VARIJACIJE

Grupni rad se može dati učesnicima kao projekat na kojem bi trebalo da rade tokom nedelje. Trebalo bi ih ohrabriti da istraže druge vebsajtove, istraže obim problema i potraže zakone ili pravila koji se odnose na onlajn seksističko zlostavljanje.

Učesnici mogu uzeti drugi problem na koji bi se skoncentrisali tokom planiranja. Na primjer, onlajn rasizam, sajber zlostavljanje, ili seksizam kroz sve oblasti interneta. Grupe, takođe, same mogu odabrati problem na koji će se koncentrisati, ali i u ovom slučaju bi takođe bilo korisno za njih da identifikuju posebnu ciljnu grupu.

IDEJE ZA AKCIJU

Učesnici mogu nastaviti da se bave problemom seksizma u igricama, na primjer, sprovođenjem sopstvenog istraživanja o obimu problema. Male grupe učesnika mogu uzeti određene igrice i nadzirati sve primjere govora mržnje. To može biti prijavljeno *Tijelu za nadzor govora mržnje*, ali i samim vebsajtovima, ukoliko je to moguće i prikladno.

Učesnici dalje mogu razviti strategije koje najviše obećavaju i potom ih implementirati! Oni mogu koristiti svoje profile na društvenim mrežama, onlajn forume ili ostale prostore za komentarisanje kako bi širili informacije i podizali svijest o problemu.

Ukoliko su učesnici onlajn igrači, oni takođe mogu diskutovati o ovom problemu sa drugim onlajn igračima. Učesnici takođe mogu razviti ključne poruke koje mogu koristiti kada učestvuju u igricama i kada dođe do takvog zlostavljanja.

Pozovite učesnike da predstave neke od igrica koje znaju i diskutuju o govoru mržnje u igricama.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

GRUPA 1: PODRŽAVANJE ŽENA IGRAČA IGRICA

Vaša grupa će se koncentrisati na žene igrače igrica, one koje su bile zlostavljane kao i one koje mogu biti zabrinute zbog mogućeg zlostavljanja.

- Koje su vaše ključne poruke?
- Šta možete učiniti da bi žene igrači osjetile podršku?
- Šta im možete sugerisati da rade?

Razmislite o onlajn alatima koje možete koristiti kako biste izgradili solidarnost među ženama igračima.

GRUPA 2: DOPIRANJE DO ZLOSTAVLJAČA

Vaša grupa će pokušati da se bavi onima koji obično zlostavljaju žene igrače, ili onima koji mogu doći u iskušenje da to rade.

- Koje su vaše ključne poruke?
- Kako ih možete ubijediti da promijene svoje ponašanje?
- Koje informacije su vam potrebne?

Razmislite o onlajn alatima koje možete koristiti kako bi došli do što je moguće većeg broja članova vaše ciljne grupe.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

GRUPA 3: OHRABRIVANJE AKCIJE OD STRANE IGRAČA ONLAJN IGRICA

Vaša grupa će se usmjeriti na one članove onlajn zajednice igrača igrica koji su svjedoci govora mržnje protiv igrača, ali u to nijesu uključeni.

- Šta oni treba da znaju?
- Šta vi želite da oni rade?
- Kako ih možete ubijediti da to rade?

Razmislite o onlajn alatima koje možete koristiti da ohrabrite akcije od strane što je moguće većeg broja igrača.

GRUPA 4: DOPIRANJE DO ONIH KOJI KREIRAJU POLITIKU

Vaša grupa će se fokusirati na one koji mogu biti u mogućnosti da tretiraju problem zato što su oni ti koji kreiraju politiku, ili su članovi vlade vaše zemlje.

- Koje su vaše ključne poruke?
- Kako možete ubijediti vašu ciljnu grupu da se angažuje oko ovog problema?
- Koju akciju predlažete da oni preduzmu?

Razmislite o alatima koje možete koristiti da doprete do što je moguće većeg broja članova vaše ciljne grupe.

GRUPA 5: DOPIRANJE DO PROVAJDERA ONLAJN USLUGA I SADRŽAJA

Vaša grupa će se fokusirati na one koji mogu biti u mogućnosti da se bave problemom direktno, na primjer, vlasnicima veb-sajtova, internet provajderima i menadžerima onlajn zajednica.

- Koje su vaše ključne poruke?
- Kako možete ubijediti vašu ciljnu grupu da se angažuje oko ovog problema?
- Koju akciju predlažete da oni preduzmu?

Razmislite o alatima koje možete koristiti da doprete do što je moguće većeg broja članova vaše ciljne grupe.

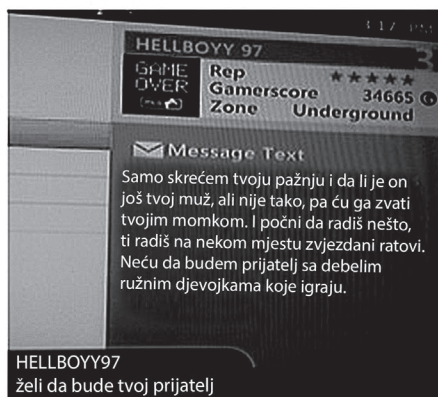
GRUPA 6: PODIZANJE SVIJEŠTI JAVNOSTI

Vaša grupa će se koncentrisati na angažovanje javnosti da se bave ovim problemom.

- Koje su vaše ključne poruke?
- Šta želite da ljudi rade?
- Koje informacije su vam potrebne?

Razmislite o onlajn alatima koje možete koristiti kako biste mobilisali ljude da se pridruže vašoj kampanji.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

4/29/2012 u 1:43 PM
GarryGarry69 je napisao:

Prerezaću ti grkljan, jebena kurvo, zato što imaš punu listu prijatelja, ti, jebena pičko, mrzim te i jebeno umri ti, droljo!

Poruka će isteći za 30 dana | Block user

Say something here...

FramedAdam 03/08/2011

Vrati se natrag u kuhinju

Poruka će isteći za 30 dana

Izvor izvoda <http://fatuglyorslutty.com/> (preuzeto sa interneta 9. oktobra 2013.)

NIVO 4

GRUPA
10-20

VRIJEME
60'

PROVJERAVANJE ČINJENICA

Učesnicima je traženo da se ponašaju kao „istraživači“ za političare za pitanje homofobičnog zlostavljanja. Učesnici razmatraju pouzdanost informacija postavljenih onlajn i razvijaju strategije za njihovu ličnu praksu.

TEME	Internet Literacy, Racism and Discrimination, Campaigning Strategies
KOMPLEKSNOST	Level 4
VELIČINA GRUPE	10-20
VRIJEME	60 minuta
CILJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • da se procijeni pouzdanost informacija pronađenih onlajn; • da se istraže neke od poteškoća sa kojima se suočavaju mladi gej ljudi u vezi sa onlajn govorom mržnje; • da se razmotri sopstveno ponašanje u vezi sa onlajn sadržajima.
MATERIJALI	<ul style="list-style-type: none"> • pristup internetu; • papiri i olovke; • flipčart i markeri.
PRIPREMA	<ul style="list-style-type: none"> • Obezbijediti da učesnici imaju pristup internetu ; • Napravite kopije materijala <i>zadaci za istraživače i obrazac za monitoring</i> (strana 59). • <i>Opciono:</i> Blagovremeno tražite od volontera da obave zadatak <i>monitoringa</i>. Oko polovina grupe bi trebalo da budu nadzornici. Pokažite im obrazac za monitoring i provjerite da razumiju koje informacije će tražiti i kako da popune prazna polja.

INSTRUKCIJE

1. Objasnite da će akcija istraživati upotrebu interneta kao izvora informacija. Pitajte učesnike koliko koriste internet u ovu svrhu i da li imaju *omiljene* veb-sajtove koje koriste.
2. Dajte im sljedeći scenario i provjerite da li svi razumiju zadatak.

Kao rezultat velikog broja homofobičnih napada protiv mladih gejeva – posebno na internet sajtovima i video materijalima – i snažnog lobiranja od strane nevladinih organizacija, treba da se održi debata u parlamentu po ovom pitanju. Vlada je predložila nacrt zakona kojim bi se dodijelio novac iz budžeta za obrazovanje protiv homofobičnih stavova i kako bi se obezbijedila podrška mladim gejevima. Sve glavne opozicione partije su protiv novog zakona.

Zamislite da radite kao istraživač za političarku koja želi da govori na debati. Ona je tražila od vas da pripremite siže za njen govor sa nekim ključnim tačkama koje će navesti na debati. Imate 20 minuta da odradite preliminarno istraživanje.

3. Objasniti ljudima da će raditi u grupama od po 4 ljudi, gdje će 2 ljudi raditi kao istraživači, a 2 ljudi posmatrati *metodologiju* istraživača. Saopštite im da istraživanje zahtijeva adekvatnu metodologiju! Pitajte ih da predlože neke važne napomene za proces istraživanja i napravite njihovu listu na flipčartu.
4. Tražite volontere koji će biti nadzornici, ukoliko to niste ranije uradili. Dajte im kopije radnih listova za monitoring i uvjerite se da razumiju zadatak. Podijelite ostatak grupe tako da približno imate jednak broj onih koji rade za vladu i onih iz različitih opozicionih partija. Dajte svakoj grupi karticu sa zadatkom.
5. Recite učesnicima da imaju 30 minuta za vođenje istraživanja. Sugerišite im da prvih 20 minuta iskoriste da pronađu relevantne informacije i ostave 10 minuta na kraju da se dogovore oko glavnih stavki koje će prezentovati svojim parlamentarnim predstavnicima.
6. Kada grupe završe zadatak pozovite ih da se udalje od kompjutera. Dajte im još 5-10 minuta tako da nadzornici u njihovim grupama mogu da im daju saopšte njihova ključna opažanja.
7. Pozovite istraživače da predstave glavne tačke koje su odabrali za govor svog parlamentarca. Ovo može biti predstavljeno kao *ključne tačke*: učesnici treba da zamisle da daju siže članu parlamenta, a ne da sami pišu govor!
8. Omogućite određeno vrijeme nakon svake prezentacije da nadzornici predstave svoje rezultate, ili da druge grupe postavljaju pitanja o prezentovanim informacijama ili o korišćenoj strategiji. Potom pozovite učesnike na kratku diskusiju o akciji.

PITANJA ZA DISKUSIJU

PITANJA O ISTRAŽIVANJU I INFORMISANJU PREDSTAVNICA U PARLAMENTU

- Koliko smatrate da je zadatak bio lak? Šta vam je bilo najteže?
- Kako ste odlučili koje veb-sajtove da koristite za informacije? Koliko ste bili zabrinuti zbog *pouzdanosti* veb-sajtova ili istinitosti *informacija* koje ste odabrali?
- Da li ste davali veću važnost pronalazenju informacija koje bi podržale poziciju vaše predstavnice, ili obezbjeđivanju *objektivnog* izvještaja o ovom problemu? Šta mislite da bi *pravi* istraživač trebao da uradi?
- Da li ste tražili primjere govora mržnje protiv gejeva? Ukoliko neke grupe nijesu, da li smatraju da bi ovo bilo relevantno?
- Da li smatrate da bi vaša predstavница bila zadovoljna istraživanjem koje ste obavili? Da li smatrate da bi oni koje ona predstavlja bili zadovoljni?

PITANJA O UPOTREBI INTERNETA U SVRHE ISTRAŽIVANJA

- Da li ste otkrili bilo šta važno o upotrebi interneta za istraživanje? Da li biste željeli da dodate bilo šta listi za razmatranje koja je ustanovljena na početku aktivnosti?

- Da li ste bili iznenađeni različitošću informacija koje su ljudi uspjeli da pronađu? Kako ovo objašnjavate?
- Koji su neki od načina kojima možemo provjeriti da li je vebisajt pouzdan, ili da li se može vjerovati informacijama? Da li to obično radite?

PITANJA O ONLAJN HOMOFBIJI / GOVORU MRŽNJE

- Da li ste pronašli bilo kakve primjere diskriminacije ili zlostavljanja?
- Da li smatrate da ste pronašli bilo koju informaciju koja je bila *lažna* ili nepravedna?
- Koji su rizici dozvoljavanja svakome da postavlja onlajn svoja mišljenja? Možete li predložiti šta možete uraditi kako biste smanjili rizik da drugi ljudi prihvataju ova mišljenja kao *činjenicu*?

SAVJETI ZA FASILITATORE

- Aktivnost će biti efektivnija ukoliko *nadzornici* budu dobili kratka uputstva prije same akcije. Ukoliko je ovo moguće, možete imati samo jednog nadzornika za svaku malu grupu, i povećati broj *istraživača*.
- Istraživači ne bi trebalo da osjećaju kao da ih nadzornici *testiraju*. Možete im reći da je zadatak nadzornika da uoče različite metode istraživanja i da postoje brojni načini pristupanja ovom zadatku!
- Možete odlučiti da ne pokažete istraživačima obrazac nadzornika: u ovom slučaju oni ne bi bili upozoreni na neka od ključnih opažanja i rezultati mogu biti interesantni. Ipak, ovo bi moglo izazvati veći pritisak na istraživače. Pokazujući im obrazac, pružate priliku istraživačima i nadzorniku da stvore bolji radni odnos.
- Tokom diskusije nakon akcije možete ispitati da li je istraživanje pristrasno u odnosu na rezultate koje smo *željeli* da nađemo. Možete iskoristiti ovo da pitate kako se učesnici generalno odnose prema informacijama koje vide, ali ne žele u njih da vjeruju!
- Jedna od opasnosti pogrešnih informacija ili snažne pristrasnosti koja je izuzetno prisutna onlajn je to da se ona lako može proširiti kao *činjenica*. Možete istražiti da li učesnici smatraju da su možda prenijeli *činjenice* koje su vidjeli onlajn i da li je bilo koja od ovih informacija mogla uticati na širenje predrasuda o određenim grupama ili pojedincima.
- Možete koristiti listu za provjeru koja se nalazi u pomoćnim informacijama o internet pismenosti da dopunite sugestije učesnika o tome kako mogu provjeriti pouzdanost informacija postavljenih onlajn. Naglasite da većina onoga što vidite sadrži element *mišljenja*. Postoji mnogo načina predstavljanja informacija kako bi se određena tačka gledišta osnažila. Na primjer zanemarivanje primjera govora mržnje od strane homofoba daje utisak da to nije problem!
- Možete raditi istraživanje o praćenju internet prevara i diskutovati sa učesnicima kako lažne vijesti doprinose podsticanju govora mržnje.

VARIJACIJE

Možete odabrati različite *ciljne grupe* koje učesnici mogu istraživati – na primjer: žene, Rome, ili druge etničke manjine, ljude koji traže azil i slično.

Možete, takođe, voditi aktivnost bez nadzornika, ali da svako radi kao svoj sopstveni *nadzornik*.

U ovom slučaju, trebali biste sa grupom blagovremeno proći kroz obrazac za nadzornike i tražiti od njih da provjere sopstvene metode tokom istraživanja.

IDEJE ZA AKCIJU

Učesnici mogu revidirati listu napomena za sprovođenje onlajn istraživanja i napraviti sopstveni set uputstava. Oni, takođe, mogu sastaviti listu napomena važnih za dijeljenje informacija sa ostalima i podijeliti ovo sa aktivistima na veb sajtu *Pokreta protiv govora mržnje*. Veliki dio govora mržnje šire ljudi koji bez razmišljanja dijele mišljenja koja izražavaju pristrasnost i povrijeđuju druge ljude.

Oni mogu probati da koriste listu za provjeru na strani 59 – ili svoju sopstvenu – na nekom od popularnih novinskih/informativnih veb sajtova. Veliki dio novinarstva je odgovoran za širenje predrasuda o grupama u društvu. Ovo može ohrabriti čitaoce da misle da je *prihvatljivo* zlostavljanje ovih grupa.

Ovdje možete pronaći druge edukativne aktivnosti o strategijama dezinformisanja koje možete raditi sa vašom grupom: <http://mediasmarts.ca/sites/default/files/tutorials/facing-online-hate/index.html>

Pozovite učesnike da predstavite veb sajtove koje najčešće koriste da bi pronašli informacije onlajn i zajedno provjerite koliko su ovi veb sajtovi pouzdani i nezavisni.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

POLITIČAR 1:

- Vaša političarka je članica vlade. Ona treba da se snažno zalaže za novi zakon. Uradite internet istraživanje kako biste pronašli sve informacije koje bi joj mogle biti potrebne za sastavljanje govora.
- Potom napravite listu od otprilike 5 ključnih tačaka kojima smatrate da se ona treba baviti u govoru.

POLITIČAR 2:

- Vaš političar je član opozicije. On je protiv dodjeljivanja novca iz budžeta za tretiranje ovog problema.
- Uradite onlajn istraživanje kako biste pronašli sve informacije koje bi mu mogle biti potrebne za sastavljanje govora. Potom napravite listu od otprilike 5 ključnih tačaka kojima smatrate da se on treba baviti u govoru.

POLITIČAR 3:

- Vaša političarka je članica manjinske partije. Vaša partija još uvijek nije odlučila da li da podrži ili da se protivi zakonu. Uradite onlajn istraživanje kako biste pronašli sve informacije koje bi mogle biti korisne vašoj političarki da se odluči. Potom napravite listu od otprilike 5 ključnih tačaka kojima smatrate da se ona treba baviti u govoru.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

NADZORNICI

Vaš zadatak je pokušate da analizirate pristup koji su koristili istraživači. Pokušajte da sakupite što je više moguće informacija o pitanjima iz obrasca za monitoring. Možete tražiti od istraživača da objasne šta rade, ili zašto se služe određenim pristupom, sve dok im previše ne odvlačite pažnju!

OBRAZAC ZA MONITORING

Termini za pretraživanje korišćeni za pronalažanje informacija	
ZA SVAKI POSJEĆEN VEBSAJT:	
Naziv vebajta	
Približan broj minuta provedenih na vebajtu	
<i>Politička orijentacija</i> (pro-gej, anti-gej, neutralna)	
Zašto je vebajt odabran?	
<i>Mjerodavnost vebajta:</i> – Zašto bi trebalo vjerovati vebajtu? – Da li je grupa to provjerila?	
Za svaku izvučenu informaciju, da li je dat izvor ili referenca i da li je grupa ovo provjerila?	
Nešto drugo vezano za način pristupa istraživača ovom zadatku:	

NIVO 4

GRUPA
10-20

VRIJEME
120'

SUDAR SLOBODA

Aktivnost je simulacija koja uključuje dvije zajednice sa suprotnim stavovima o slobodi izražavanja, ali koje su primorane da žive zajedno na istom ostrvu.

TEME	Demokratija i učešće, sloboda izražavanja, rasizam i diskriminacija
KOMPLEKSNOST	Nivo 4
VELIČINA GRUPE	10-20
VRIJEME	120 minuta
CILJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • da se istraže problemi vezani za različitost, pluralizam i govor mržnje; • da se razmotri kako sloboda izražavanja doprinosi funkcionisanju demokratskog društva; • da se diskutuje o prednostima i manama kada nema granica u slobodi izražavanja; • da se vježbaju vještine pregovaranja.
MATERIJALI	<ul style="list-style-type: none"> • papir i olovke; • prostor za sastanke sa obje zajednice (odvojeno); • 2 fasilitatora (idealno).
PRIPREMA	<ul style="list-style-type: none"> • Napraviti kopije materijala sa informacijama o dva ostrva (strana 63 i 64); • Napravite kopije materijala o problemima kojima će se baviti (strana 65).

INSTRUKCIJE

1. Objasnite da će akcija uključivati simulaciju i podijelite grupu na dvije različite zajednice. Iksprat zajednica treba da bude veća: oko dvije trećine učesnika. Preostala trećina grupe će predstavljati Pastike. Objasnite da će prvi dio simulacije uključivati rad u odvojenim zajednicama. Poslije 20 minuta, grupe će biti sastavljene.
2. Jedna od grupa treba da bude upućena u drugu prostoriju. Fasilitator svake grupe treba da pročita informacije o odgovarajućoj zajednici i tada može dati primjerke materijala učesnicima.
3. Počnite diskusiju u svakoj grupi traženjem mišljenja učesnika o životu na ostrvu. Pitajte da li bi željeli da žive tamo. Nakon što im date malo vremena da razmisle, grupama bi trebalo postaviti sljedeća pitanja:

Pastik grupa

Koje su vaše brige kada je u pitanju selidba na novo ostrvo?

Iksprat grupa

Koje su vaše brige u vezi sa velikim brojem imigranata koji ne poznaju vašu kulturu ili tradiciju?

4. Poslije 20 minuta, dvije grupe treba sastaviti. Pozovite ostrvljane da se predstave, ohrabrujući ih da, ukoliko to žele, daju kratke izjave. Ne dozvolite da to traje više od 10 minuta
5. Poslije desetak minuta, dajte učesnicima sljedeće informacije:

Jedna godina je prošla, a broj problema je porastao. Tenzije između zajednica su postale ozbiljnije i mnogi ljudi su zabrinuti zbog ozbiljnog socijalnog nemira. Predsjednik vas je pozvao da formirate radnu grupu i pokušate da nađete rješenja za ove probleme.

6. Podijelite cijelu zajednicu u manje radne grupe, tako da svaka radna grupa ima (ugrubo) 2 Pastik i 4 Iksprat člana. Dajte svakoj grupi jedan od problema sa strane 65.
7. Recite grupama da imaju 20 minuta da donesu odluku o tome kako da riješe problem. Objasnite da se o svakom prijedlogu mora glasati i da mora biti odobren od većine učesnika (u radnoj grupi) kako bi bio prihvaćen. Podsjetite ih da ukoliko ne mogu da odobre novu odluku, status quo će se nastaviti!
8. Poslije 20 minuta, okupite sve zajedno da prezentuju svoje odluke. Dajte svakoj grupi 2 do 3 minuta da daju svoja opažanja i prezentuju ukratko svoje rešenje i pitajte učesnike da ukoliko imaju reakciju to bude kratka intervencija. Potom pređite na diskusiju o akciji.

PITANJA ZA DISKUSIJU

Počnite tako što će učesnici izaći iz uloga i podsjetite ih da sada treba da diskutuju o aktivnosti u cjelini. Treba da se potrudite da se ne vraćaju na prethodne debate.

- Kako ste se osjećali povodom aktivnosti? Šta vam se dopalo, a šta nije?
- Koliko je bilo jednostavno igrati vašu ulogu – i ostati u njoj – kada su se ostrvljani okupili zajedno?
- Šta ste mislili o procesu pregovaranja i procesu donošenja odluke na kraju?
- Koje su bile najvažnije stvari za vas dok ste pokušavali da pronađete rješenje?
- Da li je bilo fer da Iksprat zajednica efektivno dâ veto na bilo koji prijedlog zato što su bili većina? Kako možemo obezbijediti da mišljenja i prava manjina budu fer zastupana u „realnom“ životu?
- Da li je aktivnost promijenila bilo koji od vaših stavova? Ukoliko jeste, koji posebno i zašto?
- Da li smatrate da je aktivnost bila blizu realnosti: da li vas je podsjetila na neke probleme iz današnjeg društva?
- Kako mislite da treba da se bavimo problemom ljudi koji govore stvari koje povrijeđuju, koje su netolerantne i ponekad opasne?

SAVJETI ZA FASILITATORE

- Opisi života na dva ostrva su relativno dugi, kako bi uveli učesnike u duh njihove zajednice. Oni bi trebalo da budu pročitani ne kao „informacija“ već više kao priča!

- Od radne grupe koja se bavila problemom onlajn kampanje bi trebalo tražiti da se fokusira na aspekt onlajn problema. Oni bi barem trebali biti usmjereni da razmotre ovaj aspekt uz sve prijedloge van interneta.
- Omogućite da simulacija teče uz što manje usmjeravanja s vaše strane. Obezbijedite da ljudi shvate vremenska ograničenja i prirodu zadatka, ali im omogućite da pristupe zadacima na način na koji smatraju da je to najbolje. Prekinite ih samo ukoliko vam izgleda da su nešto pogrešno razumjeli, ili ukoliko se tenzije ili konflikt počnu osjećati u procesu.
- Učesnici mogu imati koristi od nekih informacija o slobodi izražavanja. Ukoliko ima prostora, iskoristite neke od informacija.

VARIJACIJE

Ukoliko nema dovoljno vremena, opisi treba da budu skraćeni i u finalnim pregovorima svim radnim grupama se može dati prvi problem za diskusiju. Ovo će ubrzati pregovore.

Ukoliko vrijeme dozvoli na prvom (odvojenom) sastanku grupa, možete pitati učesnike da li ima poruka koje bi željeli da saopšte kada se okupe zajedno. Od ovih poruka bi se potom mogli formirati kratki *uvodi* koji se mogu obaviti u prvih 10 minuta sastanka.

Ako je grupa velika, može biti neophodno da se ponovo podijeli *nova* zajednica na manje grupe kako bi svi dobili priliku da daju doprinos. Svaka od novih grupa bi približno trebala da se sastoji od jedne trećine Pastika i dvije trećine Iksprata. Grupe bi, takođe, mogle željeti da nominuju jednog ili dva govornika ispred svoje zajednice.

IDEJE ZA AKCIJU

Učesnici mogu sastaviti prijedlog za svoju grupu, sličan onima koje su napravili kao rezultat pregovora. O ovome se može glasati i može biti korišćeno kao set vodećih principa za ponašanje onlajn ili van interneta. Učesnici mogu istražiti glavne imigrantske grupe u njihovoj zemlji. Mogu pronaći razloge zašto su se ljudi tamo preselili i sagledati da li oni osjećaju da se njihova prava i mišljenja poštuju od strane ostatka društva i kako su predstavljeni u medijima kako onlajn tako i van interneta. Takođe, možete pozvati predstavnike iz različitih zajednica da razgovaraju sa vašom grupom učesnika.

Ako se vaša zemlja ne smatra zemljom imigracije, možete provjeriti kako su ljudi koji su emigrirali iz vaše zemlje viđeni u zemljama koje su im domaćini.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

PASTIK OSTRVO

Vi živite na malom ostrvu čije su granice zatvorene i u kojima nema imigracije i veoma je slaba turistička posjeta. Vaše društvo je tiho i mirno: mir i odsustvo konflikta imaju snažnu tradiciju i smatraju se *nacionalnim prioritetom*. Čak postoji i član u Ustavu koji navodi da:

Niko ne smije reći ili uraditi bilo šta što bi moglo biti bolno ili uznemirujuće za druge.

Ovaj član se pažljivo prati i kršenja se oštro kažnjavaju. On se veoma rijetko krši, jer je mnogo lakše slagati se sa drugim ljudima. Neslaganje je postalo bolno za Pastikse s obzirom da opterećuje um.

Vaša zemlja se zove demokratskom. Izbori se održavaju svake godine i gotovo svi glasaju. Ipak, tendencija je da se isti ljudi biraju, s obzirom da je veoma malo diskusije o alternativnim politikama.

I Generalno, razgovori, javne objave pa čak i mediji ne izlaze iz okvira ovih mišljenja koja su opšte prihvaćena od strane društva i ljudima uglavnom ovo ne smeta zato što su zaboravili ili nijesu u stanju da zamisle drugačiji način funkcionisanja stvari. Malo je vijesti o drugim mjestima na svijetu, nema literature iz drugih kultura i veoma je malo promjena zato što se promjene smatraju uznemirujućim.

Ljudi su tokom godina primijetili da se obala promijenila: nivo mora je porastao i mnogi djelovi zemlje koji su bili naseljivi su sada pod vodom. U početku ovo nije bilo bitno: bilo je dovoljno zemlje za sve i zajednice koje su živjele u blizini obale su se jednostavno preselile u unutrašnjost ostrva. Ipak, posljednjih godina problem je postao ozbiljniji. Ljudi su počeli da među sobom diskutuju o tome, ali se to smatralo uznemirujućim tako da je vlada uvela zabranu.

Život se nastavio, uglavnom mirno, predvidljivo i bez konflikata i neslaganja, do jednog užasno vjetrovitog dana kada je jak uragan pogodio ostrvo. Zgrade su bile uništene, mnogo ljudi je poginulo i većina ostrva je bila potopljena. Kada su se talasi povukli, neki usjevi su opstali a njih je sada uništavala slana voda. Gotova sva infrastruktura je bila uništena. Hrana je postala deficitarna, infekcije i bolesti su počele da se šire, a medicinske zalihe su bile neadekvatne. Ostrvo je upalo u haos. Ljudi su čak počeli da se svađaju oko toga šta je najbolje uraditi!

Baš kad je izgledalo da je svaka nada izgubljena, poruka je stigla sa susjednog ostrva, ostrva Iksprat. Porukom je izražena iskrena briga za sve Pastikse i sadržala je ponudu da smjesti sve koji su željeli da se presale na Iksprat. Vi ste među onima koji su odlučili da se presele.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

OSTRVO IKSPRAT

Vi živite na ostrvu Iksprat, lociranom u Tihom okeanu i na putu jedne od drevnih preookeanskih brodskih ruta. Vaše ostrvo se tradicionalno oslanja na trgovinu i komunikaciju sa ostalim zemljama i vi vodite politiku otvorenih granica stotinama godina. To je značilo da su putnici i imigranti iz mnogo različitih kultura predstavljali snažnu odliku života na ostrvu. Rezultat je veoma raznolika populacija, sa širokim spektrom mišljenja, vjerovanja i kultura.

Vaša nacionalna kultura baštini takvu raznolikost: ljudi pokazuju interesovanje za druge načine obavljanja stvari, različita vjerovanja i ideologije. Naravno, uz takvu raznolikost, ne može svako prihvatiti sve ideje ili ideologije. Neslaganje i konflikt su način života na Ikspratu. Skoro svaki sastanak dva čovjeka se sastoji od suprotstavljanja misli, uvjerenja i ideja. Nadalje, skoro svaki sastanak prolazi kroz ili se završava neslaganjem. Neslaganje je skoro pa nacionalni hobi.

Iz tog razloga, ne postoje zakoni koji ograničavaju šta jedna osoba ili grupa može reći jedna drugoj, ili koji ograničavaju šta jedna osoba ili grupa može reći jedna o drugoj. Neki ljudi zaista govore užasne stvari. Ponekad ovo dovodi ljude do toga da *rade* užasne stvari. To „činjenje“ je kažnjivo zakonom, dok govor nije.

Život na Ikspratu je interesantan, pun izazova i konstantno se mijenja. Vi vrednujete bogatstvo kulture i činjenicu da možete reći sve što poželite. Vi znate da beskrajni argumenti i neslaganja ne vode uvijek do sreće. Zapravo, često nalazite da su neslaganja veoma zamorna i veoma bolna: nije uvijek lako čuti da ljudi govore da *nijeste u pravu*, a kamoli da govore stvari za koje mislite da su surove. Takođe ste primijetili kako su neke grupe u društvu češće mete surovog i netolerantnog izražavanja nego ostali.

Čak iako je tako, vama je važno da niko nikad ne smije biti spriječen da izrazi svoja uvjerenja.

Jednog vjetrovitog dana, na vaše ostrvo su stigle vijesti da je veoma jak uragan udario jedno od ostalih ostrva u Tihom okeanu. Vi znate veoma malo o ovom ostrvu: oni su uvijek bili zatvoreni. Vi ste čuli priče da su ljudi koji žive na ostrvu veoma glupi i zaostali, ali nikada nijeste upoznali nikoga odatle. Vi znate da je skoro nemoguće posjetiti ih.

Vlada je objavila da je ostrvo Pastik pretrpjelo veliku štetu zbog uragana koji ga je pogodio, tako da će se većina preživjelog stanovništva preseliti na Iksprat. Oni se vjerovatno mogu ugurati, ali to će značiti da će postojeće stanovništvo morati prilično da se prilagodi. Moraće da dijele poslove i možda neće biti dovoljno životnog prostora za sve.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

PROBLEMI ZA RADNE GRUPE

PROBLEM 1:

Lansirana je kampanja *Pronađi jezik Pastiksa* i ona je potpuno preplavila internet. Vebsajt kampanje sadrži slogane kao što su:

- *Ubodi glupog Pastika: vidi hoće li skvičati!*
- *Bez jezika, bez mozga!*
- *Pronađi jezik, osvoji pametni telefon!*

Ljudi su pozvani da dostave fotografije sa jezicima Pastiksa. Postoji *galerija jezika* sa fotografijama i video materijalima ljudi koji prisiljavaju Pastikse da drže otvorena usta, osvjetljavajući njihovu unutrašnjost baterijskom lampom, pozirajući sa teleskopima ili pokazujući na jezik. Kampanja dobija na zamahu i dešava se veliki broj incidenata u kojima su Pastiksi napadnuti na ulicama. Pastiksi su odgovorili rekavši da odbijaju da budu uvučeni u uvredljivu konverzaciju sa ljudima koje ne poštuju.

PROBLEM 2:

Grupa momaka iz Iksprat zajednice je na ulici vikala na djevojku iz zajednice Pastiksa. Nazvali su je *debelom majmunicom, prljavim smećem* i rekli su joj da nema jezika ni mozga u glavi. Djevojka se osjećala užasno i nije napuštala kuću niti razgovarala sa bilo kim dvije nedjelje. Tri dana nije ništa jela. Njeni roditelji su očajni i zabrinuti.

PROBLEM 3:

Objavljen je izvještaj koji pokazuje da je stopa nezapošljenosti među Pastiksima mnogo veća nego u populaciji u cjelini – nema predstavnika Pastiksa u Parlamentu i svega ih je nekoliko na ključnim pozicijama u svim organizacijama. Izvještaj je, takođe, pratio ostale socijalne faktore –na primjer: nivoe stresa i mentalne bolesti, obrazovne kvalifikacije i nivoe kriminala. Po svim indikatorima, Pastiksi su izgledali lošije nego bilo koji drugi sektor društva. Stavovi prema Pastiksima među ostatkom društva su, takođe, izrazito negativni.

NIVO 1

GRUPA
10-20

VRIJEME
45'

SUPROTSTAVLJANJE SAJBER VRŠNJAČKOM ZLOSTAVLJANJU

Ovo je aktivnost u kojoj učesnici identifikuju svoje najčešće odgovore na razne scenarije zlostavljanja i diskutuju o alternativnim načinima akcije.

TEME	Sajber vršnjačko zlostavljanje, demokratija i učešće, internet pismenost
KOMPLEKSNOŠT	Nivo 1
VELICINA GRUPE	10-20
VRIJEME	45 minuta
CILJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • da se razumiju različite forme koje vršnjačko zlostavljanje može poprimiti i veze između zlostavljanja van interneta i onlajn; • da se identifikuju različiti načini reagovanja na vršnjačko zlostavljanje, sajber vršnjačko zlostavljanje i onlajn govor mržnje; • da se podigne svijest o važnosti reagovanja
PRIPREMA	<ul style="list-style-type: none"> • Napravite 4 znaka na A4 papiru i zakačite svaki u različitom uglu prostorije. Na znakovima treba da piše:<ul style="list-style-type: none"> - ništa; - odgovori nasilniku; - prijavi ponašanje; - nešto drugo <p>Obezbijedite dovoljno prostora kako bi se učesnici mogli kretati kroz prostoriju.</p>

INSTRUKCIJE

1. Počnite postavljanjem pitanja šta učesnici podrazumjevaju pod vršnjačkim zlostavljanjem. Podstaknite ih da razmisle o različitim načinima na koje ljudi mogu vršiti vršnjačko zlostavljanje nad drugima.
2. Istaknite znakove u uglovima prostorije i objasnite da ćete pročitati određeni broj različitih scenarija. Svi treba da odaberu koja se od sljedećih opcija najbolje uklapa u ono što bi oni uradili:
  - Ništa;
  - Odgovori nasilniku/ nasilnicima (npr. započnete diskusiju, uzvratite im udarac ili nešto drugo. Ukoliko je nasilnik nepoznat, ova opcija ne mora biti relevantna).
  - Prijavite ponašanje (npr. profesoru, roditelju, administratoru veb sajta ili drugom nadležnom tijelu)
  - Nešto drugo (npr. uvedite druge u diskusiju, osnujte „grupu solidarnosti“, itd. Možete tražiti od njih još neke ideje).

3. Objasnite da poslije čitanja svakog scenarija učesnici treba da pođu do ugla koji je najbliži načinu na koji bi oni najvjerojatnije reagovali. Recite im da budu iskreni u onome što misle da bi uradili!
4. Pročitajte prvi scenario i dajte učesnicima da odaberu svoj ugao. Kada odaberu poziciju, pitajte nekoliko ljudi iz svake grupe da objasne zašto su odabrali taj odgovor. Zatim, pročitajte sljedeći scenario i nastavite dok ne osjetite da je prodiskutovano o dovoljnom broju slučajeva.

PITANJA ZA DISKUSIJU

Korsitite neka od sljedećih pitanja da dobijete povratne informacije o aktivnosti:

- Kako vam se čini aktivnost? Koja scenarija su bila najteža za reagovanje i zašto?
- Da li smatrate da su svi primjeri bili primjeri zlostavljanja?
- Da li ste ikada susreli sa sajber zlostavljanjem, bilo kao žrtva ili kao posmatrač? Šta možete reći o vezi između zlostavljanja onlajn i van interneta? Postoje li neke bitne razlike?
- Da li vas je akcija navela da na drugi način posmatrate vršnjačko zlostavljanje/sajber vršnjačko zlostavljanje? Da li vas je navela da mislite da biste mogli drugačije da odgovorite ubuduće?
- Šta možete uraditi protiv sajber vršnjačkog zlostavljanja?
- Ko treba da preduzme akciju da spriječi onlajn govor mržnje? Koja treba da bude uloga medijskih mreža, pružaoca usluga, policije, roditelja, školskih vlasti, itd?

SAVJETI ZA FASILITATORE

- Ukoliko je grupa velika, ili nenaviknuta na opštu diskusiju, možda bi bilo od pomoći da uvedete magični štapić ili imaginarni mikrofonski, kako bi ljudi koji žele da govore morali da sačekaju svoj red.
- Učesnici bi možda željeli da odaberu više od jedne opcije – npr. da odgovore nasilniku i prijave zlostavljanje. Ukoliko se ovo dogodi, recite im da odaberu ugao koji im se čini najvažniji, a potom im dajte priliku da objasne svoju poziciju.
- Budite svjesni da su neki učesnici možda iskusili vršnjačko zlostavljanje, možda baš od strane drugih iz grupe. Moraćete da budete osjetljivi prema različitim ličnim potrebama ili konfliktima i ne smijete pritiskati nikoga da odgovori ukoliko sami nijesu voljni da to učine.
- Ukoliko ima učesnika koji su iskusili vršnjačko zlostavljanje, akcija može iznijeti na vidjelo njihove brige, vodeći ih do spoznaje da im je potrebna dalja podrška. Treba da im ili objasnite da im možete ponuditi takvu vrstu podrške – u povjerenju – ili treba da znate alternativne sisteme podrške na koje ih možete uputiti. Prije akcije, možete da istražite postojeće lokalne ili nacionalne službe – primjera radi, linije pomoći ili organizacije koje nude podršku žrtvama.
- Ukoliko učesnici nijesu upoznati sa sajber vršnjačkim zlostavljanjem ili se čini da ne prepoznaju njegovu štetnu prirodu, možete koristiti neke pomoćne informacije kako biste im podigli svijest o tom problemu kao i o pristupima koje su koristili drugi ljudi. Gdje je to relevantno, treba da bude napravljena veza između govora mržnje i vršnjačkog maltretiranja (posebno kada je vršnjačko maltretiranje kombinovano sa govorom mržnje).

VARIJACIJE

Aktivnost može biti pojednostavljena sa samo dvije opcije od kojih učesnici treba da odaberu: *ne uraditi ništa* ili *uraditi nešto*. Dva znaka se mogu staviti na suprotnim krajevima prostorije, a učesnici staju ispred jednog ili drugog znaka u zavisnosti od toga koliko vjerovatno bi odabrali jednu od te dvije opcije.

IDEJE ZA AKCIJU

Svaka dalja akcija će biti efektivnija ukoliko se učesnici odluče na zajedničku grupnu akciju. Možete diskutovati o različitim načinima za nastavak akcije – npr. podizanje svijesti o problemu, onlajn ili van interneta, uspostavljanje grupe podrške ili grupe solidarnosti, sprovođenje politike protiv vršnjačkog zlostavljanja za grupu/odjeljenje/školu, ili kreiranje kampanje *Ne onlajn vršnjačkom zlostavljanju*, i tako dalje.

Takođe se možete pridružiti *Pokretu protiv govora mržnje* i koristiti veb-sajt kampanje kako biste podijelili video poruke solidarnosti sa žrtvama sajber vršnjačkog zlostavljanja. Takođe, možete koristiti veb-sajt da date savjete bilo kom internet korisniku o tome šta raditi u situacijama sajber vršnjačkog zlostavljanja.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

SCENARIJA

Primili ste brojne uvredljive imejlove i tekstualne poruke sa adresa ili brojeva koje ne prepoznajete. Neke su bile prijeteće: čini se da vas nasilnici poznaju. Šta radite?

Neki ljudi iz vaše škole su korigovali neke vaše fotografije i postavili ih na internet uz zlobne komentare. Vi mislite da znate ko je to uradio. Šta radite?

Dječak iz druge zemlje se upravo pridružio vašem odjeljenju. Vaši prijatelji ga ismijavaju i postavljaju rasističke šale o njemu na društvenim mrežama. Uporno vam govore da retvitujete ili ponovo objavite šale. Šta radite?

Grupa djece iz vašeg odjeljenja je širila uvredljive glasine o vama na veb-sajtovima društvenih mreža. Mnoga djeca neće da se igraju, a čak ni da razgovaraju sa vama. Čak i vaši prijatelji počinju da misle da glasine mogu biti tačne. Šta radite?

Nastavnica saopštava odjeljenju da su neki ljudi podvrgnuti užasnom vršnjačkom zlostavljanju i da je jedna mlada osoba napadnuta na putu od škole ka kući. Ona je pitala da joj, ako neko zna bilo šta o ovome, to kaže nasamo nakon časa. Vi mislite da znate ko je to uradio ali se plašite zato što ste dobili dosta tekstualnih poruka sa upozorenjima da ne kažete ništa. Šta radite?

Vidite dijete na igralištu koje stoji samo i plače. Znae da je ostala djeca zadirkuju zato što zaostaje u učenju i zovu je *glupačom* i *ružnim prasetom*. Vaši prijatelji su među najgorima i često je ismijavaju kada ste zajedno. Šta radite?

Ova aktivnost je adaptacija aktivnosti „Scene vršnjačkog zlostavljanja” iz *Kompasa*, priručnika o obrazovanju o ljudskim pravima za djecu – www.coe.int/compass

NIVO 2

GRUPA
12-20TIME
45'

NEOGRANIČENA SLOBODA?

Učesnici istražuju ideju slobode izražavanja koristeći brojne studije slučaja. Moraju da odluče šta da rade sa komentarima ili razgovorima koji su kontradiktorni, nasilnički ili potencijalno opasni.

TEMA	Freedom of Expression, Democracy and Participation, Human Rights
KOMPLEKSNOST	Level 2
VELIČINA GRUPE	12-20
VRIJEME	45 minuta
CILJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • da se ispita koncept slobode izražavanja; • da se razumije zašto je sloboda izražavanja važna za pojedince kao i za društvo; • da se sagledaju razlozi zbog kojih ograničavanje slobode izražavanja može biti potrebno kako bi se zaštitila ljudska prava, posebno u slučajevima kada je uključen govor mržnje.
MATERIALS	<ul style="list-style-type: none"> • flipčart i markeri • kopije kartica sa strane 72
PREPARATION	• napravite kopije kartica sa strane 72 (dovoljno za svaku manju radnu grupu)

INSTRUKCIJE:

- Pitajte učesnike šta im *znači sloboda* izražavanja. Sakupite ideje na flipčartu pozivajući na diskusiju o nekoj od sljedećih tačaka, ukoliko ih učesnici već nijesu naveli:
  - Da li sloboda izražavanja znači da možemo reći šta god poželimo?
  - Ukoliko mislite da određeni *izrazi* ne treba da budu dozvoljeni, kako bismo mogli odlučiti šta treba da bude zabranjeno? Ko to treba da odluči?
  - Osim kroz govor i pisanje, koji su drugi načini na koje možemo izraziti sebe (muzika, drama, slike, jezik tijela, itd)?
- Ne pokušavajte da *riješite* pitanja u ovom trenutku: sakupite neka mišljenja i objasnite da su ovo često kontradiktorna pitanja koja će biti detaljnije analizirana kroz aktivnost.
- Pitajte da li je iko ikad bio *spriječen* da kaže nešto što je htio – kući, u školi, ili u javnosti. Kako se osjećao zbog toga? Zašto vam je bilo važno da izrazite svoju tačku gledišta?
- Obezbijedite kratke informacije o slobodi izražavanja. Koristite informacije u nastavku, ili ih dodajte iz pomoćnog materijala (stranica 146):

SLOBODA IZRAŽAVANJA

Pravo da slobodno izražavamo naše misli ili uvjerenja je važno ljudsko pravo i predstavlja dio međunarodnog zakona o ljudskim pravima. Ovo pravo se vrednuje zato što su naše misli, stavovi i mogućnost komuniciranja centralni dio ljudskosti i zbog toga što su komunikacija i razgovor esencijalne u građenju efikasnog demokratskog društva. Razumijevanje i život rame uz rame sa drugima zavisi od otvorene i slobodne komunikacije – čak iako ponekad moramo da čujemo mišljenja sa kojima se ne slažemo. Ipak, sloboda izražavanja nije *apsolutno* pravo koje se uvijek primjenjuje bez granica. To je pravo koje mora da bude izbalansirano sa pravima drugih ili sa dobrobiti društva u cjelini. Kada je govor ili ekstremno štetan za određene pojedince ili postoji izražena mogućnost da će biti štetan za društvo, *može* biti ograničen.

5. Saopštite učesnicima da će raditi u malim grupama (4 do 5 ljudi) i da će diskutovati o brojnim slučajevima u kojima su ljudi postavili stvari onlajn koje su štetne za druge i njihova ljudska prava. Grupe moraju da odluče da li je ovo slučaj kad neki materijal treba da bude uklonjen sa interneta – drugim riječima, da li sloboda izražavanja treba da bude ograničena.
  - Ukoliko odluče da treba: šta treba da bude preduzeto van interneta i zašto?
  - Ukoliko ne, zašto ne? Šta drugo treba uraditi i ko?
6. Podijelite učesnike u grupe od 4 do 5 ljudi i dajte svakoj grupi primjerak slučajeva sa strane 72. Dajte im oko 20 minuta da diskutuju o svakom slučaju. Treba da pokušaju da predstave razloge za odluke.

PITANJA ZA DISKUSIJU

Prođite kroz svaku studiju slučaja tražeći od grupa odgovore. Kratko diskutujte o razlozima zbog kojih su donijeli određenu odluku. Koristite neka od sljedećih pitanja da izvučete ključne stavke:

- Da li je bilo slučajeva gdje niste mogli doći do dogovora u grupi? Koje su to bile ključne razlike u mišljenju?
- Da li je pravilo razliku *to ko* je odgovoran za postove? Da li je pravilo razliku *koliko* ljudi je odgovorilo, ili *kako* su odgovorili?
- Da li ste usvojili opšte principe kako biste odlučili kada sloboda izražavanja može (ili treba) da bude ograničena? Koje su opasnosti od prevelike restriktivnosti? Koje su opasnosti od previše dozvoljavanja?
- Da li smatrate da zatvaranje veb-sajtova ili uklanjanje štetnih postova predstavlja efektan način borbe protiv onlajn govora mržnje?
- Da li u vašoj zemlji ima ograničenja onoga što je ljudima dozvoljeno da kažu onlajn ili van interneta? Da li se pravila razlikuju u odnosu na onlajn izražavanje?

SAVJETI ZA FASILITATORE

- Kada učesnici diskutuju o slučajevima, podsjetite ih da razmotre koliko bi materijala skinuli sa interneta ukoliko odluče da tako rade. Na primjer, mogu da odluče da uklone cijeli vebisajt (ili profil) ili mogu ukloniti jedan post/video, blokirati korisnika koji je postavio, itd.
- Moglo bi biti značajno da podsjetite učesnike da Evropski sud za ljudska prava smatra bilo kakvo ograničenje slobode izražavanja veoma ozbiljnim korakom! To treba uraditi samo kad postoji jako opravdanje.
- Možete da istražite sa učesnicima u kom obimu su same diskusije bile korisne i pomogle im da formiraju mišljenje i šta nam *to* može reći o slobodi izražavanja.
- Ukoliko je neophodno, ili ukoliko vrijeme dozvoljava, možete da objasnite da je zakon o ljudskim pravima i slobodi izražavanja, zapravo o tome kako bi *vlade* trebalo da se ponašaju. Ograničavanje onlajn izražavanja je često komplikovanije zato što veći dio interneta *posjeduju* privatne kompanije (npr. privatni hosting provajderi, novinski vebisajtovi koje posjeduju kompanije i sl). Postoje pitanja o tome koliko bi vlade trebalo i koliko mogu regulisati onlajn izražavanje. Pogledajte poglavlje 5, pomoćne informacije, o slobodi izražavanja.
- Pokušajte da saznate prije nego što počnete sa aktivnošću da li je bilo slučajeva koji bi bili ilegalni prema vašem nacionalnom zakonu.
- Možda bi bilo korisno da završite aktivnost razmatrajući druge načine odgovaranja na slučajeve. Konsultujte materijale o kampanji *Pokreta protiv govora mržnje* iz poglavlja 2 radi sugestija. Podsjetite učesnike da uklanjanje uvredljivog materijala, ili vebisajta, nije jedini odgovor! Takođe može biti veoma teško da se to praktično sprovede uzевši u obzir količinu materijala postavljenog onlajn.

VARIJACIJE

Studije slučaja mogu biti izvedene kao igra uloga: svaka mala grupa može pripremiti jedan od scenarija i predstaviti ga drugima. Diskusija o najprikladnijem odgovoru bi se zatim održala u grupi kao cjelini.

IDEJE ZA AKCIJU

Koliko učesnici znaju o svojim predstavnicima u parlamentu? Oni mogu uraditi neka istraživanja izjava koje su date o manjinama ili ranjivim grupama i potom napisati izraze svoje podrške ili neslaganja. Individualno pismo od strane svih u grupi bi moglo čak ubrzati odgovor!

Diskusujte sa grupom o mogućim akcijama koje mogu preduzeti ukoliko se bilo ko od učesnika susretne sa rasističkim objavama na internetu.

Zajedno razvijte argumente i kratke poruke koje učesnici mogu koristiti kad god nađu primjere onlajn govora mržnje.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

SLUČAJEVI ZA DISKUSIJU

1. Grupa koja se zove *Vratiti našu naciju* uspostavlja vebsajt koji proklamuje *tradicionalne vrijednosti*. Mnogi od postova su rasistički. Vebsajt privlači veliki broj komentara i diskusije ispunjene mržnjom. Neke od diskusija sadrže izuzetno uvrjedljiv jezik, ali postoji i velika zajednica onih koji komentarišu i protiv se rasističkoj ideologiji ovog vebsajta.
  - Da li nešto treba preduzeti van interneta? Ukoliko da, koliko i zašto?
  - Ukoliko ne, šta se drugo može učiniti?
2. Nikolaj, političar, koristi sopstveni vebsajt kako bi pozvao na iseljavanje Roma iz njegove izborne oblasti, kriveći ih za visok nivo kriminala. Kao rezultat njegovih poziva, došlo je do brojnih napada na romsku zajednicu širom zemlje. Veliki dio medija počinje da štampa priče koje opisuju kriminalna djela koja su počinili Romi – ali ne i kriminalna djela počinjena protiv njih.
  - Da li nešto treba preduzeti van interneta? Ukoliko da, koliko i zašto?
  - Ukoliko ne, šta se drugo može učiniti?
3. Na ličnom blogu, Rori postavlja karikaturu koja prikazuje dobro poznatog političara kojem krv curi iz prstiju i leševu svuda okolo. Mnogi ljudi su dali komentare koji su uglavnom podržavali karikaturu.
  - Should anything be taken offline? If so, how much and why?
  - If not, why not? What else could be done?
4. Ela postavlja video na svom javnom profilu koji ismijava osobe sa invaliditetom, predstavljajući ih kao nekompetentna *vanzemaljska* bića. Statistika vebsajta pokazuje da gotovo niko nije odgledao video i da nema komentara od strane posjetilaca.
  - Da li nešto treba preduzeti van interneta? Ukoliko da, koliko i zašto?
  - Ukoliko ne, šta se drugo može učiniti?
5. Novinar gleda video (iz primjera 4) i započinje kampanju kako bi se Elin profil uklonio sa vebsajta društvene mreže. Kao rezultat toga, video su odgledale hiljade ljudi. Ljudi počinju da komentarišu da je to *najbolji video ikada, trebalo bi da počnemo da budemo realni u vezi sa ljudima sa invaliditetom* i tako dalje.
  - Da li nešto treba preduzeti van interneta? Ukoliko da, koliko i zašto?
  - Ukoliko ne, šta se drugo može učiniti?
6. Dita, dobro poznata slavna ličnost, postavlja članak na novinskom vebsajtu u kojem se tvrdi da transrodne žene predstavljaju *nasilje protiv čovječnost*. Vebsajt je napravljen da *ponizi Ditu* sa detaljima iz njenog privatnog života. Počela je da dobija stotine lično upućenih nasilničkih mejlova i tvitova. Neki su uključivali i prijetnje
  - Da li nešto treba preduzeti van interneta? Ukoliko da, koliko i zašto?
  - Ukoliko ne, šta se drugo može učiniti?

NIVO 4

GRUPA
12-24VRIJEME
60'

GROUP X

Učesnici mapiraju prava iz Evropske konvencije o ljudskim pravima povezujući ih sa serijama zlostavljanja sa kojima su često bili suočeni mladi Romi

TEMA	RACISM AND DISCRIMINATION, HUMAN RIGHTS, PRIVATE LIFE AND SAFETY
KOMPLEKSNOST	Level 4
VELIČINA GRUPE	12-24
VRIJEME	60 minutes
CILJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • da se razmotri kako su mete govora mržnje često lišene brojnih drugih ljudskih prava; • da se podigne svijest o pravima Roma i kršenju njihovih ljudskih prava koje redovno doživljavaju; • da se povežu prava sadržana u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima (eng. ECHR) sa pravim primjerima zlostavljanja.
MATERIJALI	<ul style="list-style-type: none"> • Kopije materijala sa informacijama o Grupi X (po jedan primjerak za svaku manju grupu); • Nekoliko primjeraka ECHR (skraćene verzije). Biće vam potrebne najmanje dvije kopije za svaku malu grupu; • Flipčart papir, markeri i olovke; • Makaze i lijepak (opciono);
PRIPREMA	<ul style="list-style-type: none"> • Pripišite flipčart papir za svaku manju grupu. Stavite informacije o Grupi X na sredinu flipčart papira.

INSTRUKCIJE

1. Pročitajte priču o grupi X (strana 76). Objasnite da su svi primjeri u naraciji tipična iskustva za ljude iz određene manjine, manjine koja nema svoju zemlju, ali postoji u mnogim zemljama svijeta. Dajte učesnicima priliku da pogode o kojoj se manjini radi, a potom potvrdite da su primjeri tipična iskustva Roma iz zemalja širom Evrope.
2. Tražite kratke reakcije na tekst. Objasnite da je većina primjera ilegalna prema zakonu o ljudskim pravima i ilegalna u svakoj zemlji Evrope. Osvežite pamćenje učesnicima, ukoliko je neophodno, o ljudskim pravima uopšte i posebno o Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima (ECHR). Koristite pomoćne informacije sa strane 187.

3. Objasnite da će učesnici raditi u malim grupama (4-5 ljudi) i koristiti skraćenu verziju Evropske konvencije o ljudskim pravima kako bi mapirali primjere u tekstu i povezali ih sa pravima koja su sadržana u konvenciji.
4. Podijelite primjerke konvencije svima i pročitajte ih zajedno ukoliko je učesnicima potrebno podsjećanje. Odgovorite na sva pitanja u vezi sa sadržajem navedenih prava.
5. Tražite od učesnika da oforme male radne grupe – oko 5 ljudi u svakoj grupi – i dajte svakoj grupi flipčart papir sa tekstem o Grupi X. Tražite od njih da obilježe na flipčart papiru, pored teksta, uočenu ma koju vezu između djelova priče djeteta i određenih ljudskih prava.
6. Dajte grupama oko 20 minuta da kompletiraju mapiranje. Zalijepite završene flipčart papire na zid i dajte učesnicima priliku da pogledaju one koje su uradile druge grupe i da evidentiraju sve sličnosti ili razlike.
7. Nastavite sa diskusijom o realizovanoj aktivnosti.

PITANJA ZA DISKUSIJU

Okupite učesnike ponovo u grupu i koristite sljedeća pitanja kako biste dobili povratne informacije o realizovanoj aktivnosti.

- Da li ste bili iznenađeni brojem različitih zlostavljanja sa kojima su članovi romske zajednice često suočeni? Da li mislite da su se svi ili bilo koji od primjera dogodili u ovoj zemlji?
- Da li ste ikada čuli ili bili svjedok bilo kakvim primjerima uvrjedljivog izražavanja protiv romskih zajednica? Da li ste nešto slično vidjeli na internetu?
- Zamislite da ste vidjeli nečiji uvrjedljiv komentar o romskom narodu na nečijem profilu na društvenoj mreži: šta biste uradili? Da li smatrate da bi se nešto promijenilo ukoliko bi ljudi počeli da prigovaraju takvim komentarima, ili postavljaju pozitivne priče umjesto toga?

Koristite neka od sljedećih pitanja da ispitajte sve predrasude koje učesnici mogu imati o romskom narodu:

- Oni koji su napisali Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima (i Evropsku konvenciju o ljudskim pravima) su mislili da nikada nećemo morati da sudimo o nekome na osnovu grupe koje pripadaju. Da li ste saglasni?
- Šta mislite o komentaru djeteta da kriminalaca ima u svakoj zajednici, ali ipak mi to ne koristimo da kažemo da svi iz te zajednice moraju biti kriminalci? Zašto kažemo o svim Romima ukoliko ne poznajemo sve Rome?
- Oni koji su napisali Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima su, takođe, mislili da postoje određene stvari koje ne treba uraditi nikome, kako god se oni mogli ponašati. Da li ste saglasni?
- Kako biste se osjećali kad bi vas ostali ljudi iz zajednice konstantno zlostavljali? Kako biste se mogli ponašati?
- Šta znate o životu romskih zajednica? Šta znate o problemima sa kojima se suočavaju?

SAVJETI ZA FASILITATORE

- Možda ćete vidjeti da mnogi učesnici imaju snažne predrasude o Romima. Pokušajte da izbjegnute diskusiju o ovome prije rada grupa na flipčartovima. Koristite neka od pitanja u diskusiji o aktivnosti kako biste to ispitali nakon aktivnosti.

- Kada grupe budu radile na flipčartovima, recite im da mogu koristiti bilo koju metodu kako bi ilustrovali veze sa ljudskim pravima: mogu isjeći papir sa informacijama ili kartice i zalijepiti ih na flipčart papir, ili mogu koristiti markere da napišu tekstove, nacrtaju strelice, itd. Ukoliko im ponestane kartica koje predstavljaju određena prava, recite im da koriste svoju maštu kako bi dalje ilustrovali pomenute veze!
- Priča nije stvarno izvještaj od strane romskog djeteta, ali je svaki ispričani primjer realan u skoro svakoj evropskoj zemlji. Možete koristiti neki od linkova na kraju da razgovarate više o opisanim zlostavljanjima.
- Možda ćete htjeti da objasnite učesnicima da nijesu sva ljudska prava koja postoje ispisana na karticama. Evropska konvencija o ljudskim pravima pokriva samo neka od ljudskih prava i samo neka od prava obuhvaćenih u konvenciji su uključena u aktivnost.
- Koristite informativni letak *Angažovana prava* sa strane 77 kako biste dali povratne informacije na pripremljene flipčartove. Imajte u vidu da mnoga od zlostavljanja u priči uključuju više od jednog prava i da gotovo sva od njih uključuju pravo na slobodu od diskriminacije.
- Podsjetite učesnike da se zloupotrebe ljudskih prava blago razlikuju od normalnih zločina: ona se primjenjuju na ponašanje vlada, onih koji su na zvaničnim pozicijama kao što su nastavnici, policajci ili zatvorski službenici. Javni službenici imaju odgovornost da ne zlostavljaju ljude, ali takođe imaju i odgovornosti da obezbijede da ljudi nijesu zlostavljani od strane drugih. Ukoliko policija ne prihvati ozbiljno žalbu zbog zlostavljanja, u tom slučaju oni ne ispunjavaju odgovornost koju im nalažu ljudska prava.

VARIJACIJE

U aktivnosti se može koristiti Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima umjesto Evropske konvencije o ljudskim pravima.

IDEJE ZA AKCIJU

Tražite od učesnika da ispitaju situaciju romskog naroda u svojoj zemlji. Različite grupe mogu raditi na različitim temama.

Alternativno, učesnici mogu nadzirati veb sajtove koje često posjećuju, tražeći negativne komentare o Romima. Primjeri mogu biti dostavljeni *Tijelu za nadzor govora mržnje* na veb sajtu kampanje. (www.nohatespeechmovement.org/hate-speech-watch)

Možete koristiti obrasce sa činjenicama o istoriji Roma koje je razvio Savjet Evrope kako bi upoznali učesnike sa prošlom i sadašnjom situacijom romskog naroda širom Evrope. Više informacija: www.coe.int/t/dg4/education/roma/histoCulture_en.asp

MATERIJAL ZA UČESNIKE

GRUPA X

Ja sam dijete iz grupe X. U školi sam smješten u posebno odjeljenje za djecu sa teškoćama u učenju. Nije mi dozvoljeno da budem u *normalnom* odjeljenju. Često su me zlostavljala ostala djeca zato što pripadam grupi X – kao i moje prijatelje. Nastavnici ne rade ništa povodom toga. Neki nastavnici nas čak i zadirkuju. Oni nikada ne budu kažnjeni. U jednoj zemlji, znam da su sva djeca iz grupe X poslata u škole za djecu sa teškoćama u učenju.

Ljudi nas ne žele u svojoj okolini. Oni nas čak i ne poznaju, samo viču na nas ili nas tuku zbog toga ko smo – ili šta oni misle da smo. Pa, mi smo djeca, isto kao i oni. Kako mi treba da se ponašamo ukoliko neko više na nas ili nas tuče? Da li treba da ih volimo zbog toga?

Ukoliko odemo u policiju, često nas ne slušaju. Kažu nam da je to sigurno naša krivica zato što svi mi pravimo probleme. Kako oni to znaju? Ja sam mislio da sudovi treba da odlučuju o tome. Policija nas stalno zaustavlja na ulici bez razloga. Kažu nam da misle da smo nešto ukrali i da moraju da nas pretresu. Ponekad me zaustave 6 puta sedmično, a ja nikada ništa nisam ukrao.

Čuo sam od ljudi iz moje zajednice koji su bili u zatvoru da su bili prebijani od strane zatvorskih službenika. Zašto neko ko prebije nekog drugog ne bude kažnjen? Čak i zatvorski službenici treba da poštuju zakon.

Prošlog ljeta, grupe ljudi koji su bili isto obučeni su pjevali pjesme protiv nas i marširali kroz naše selo. Mi smo svi bili uplašeni i zatvorili smo se u kuće. Oni su gađali kamenjem naše kuće i pretukli neke od mladih ljudi koji su pokušali da ih otjeraju. Policija nije uradila ništa...

Članovi Vlade nas često vrijeđaju, kao da su svi iz grupe X jednaki i kao da su svi u grupi X kriminalci. Pa, nijesmo. Svaka zajednica ima ljude koji čine zločine. Vlada ne vrijeđa sve ostale iz druge zajednice, samo zato što nekoliko njih čini zločine. Zašto ne mogu reći neke dobre priče o ljudima iz grupe X koji su baš kao i svi ostali?

Na televiziji i na internetu, ljudi samo kažu što god žele o nama. Zlo mi je od gledanja onlajn grupa koje govore da smo prljavi ili glupi ili mnogo gore stvari. Kažu nam da treba da odemo iz zemlje, odemo kući i zaposlimo se kao i svi ostali. Moj otac bi volio da ima posao. Niko neće da ga zaposli zato što je iz grupe X.

Kako bi trebalo da živimo? Kako treba da se osjećamo kada svi govore loše stvari o nama, čak i kad nas ne poznaju? Teško je: ponekad neću da izađem na ulicu zato što se plašim da mi neko može vikati ili me pretučiti.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

ANGAŽOVANA PRAVA

Svi primjeri vjerovatno angažuju pravo na slobodu od diskriminacije (član 13 ili protokol 12 Evropske konvencije o ljudskim pravima). Ostala prava koja mogu biti angažovana:

Posebna odjeljenja ili škole za romsku djecu	Protokol 1, član 2
Nastavnici zadirkuju djecu	Može uključivati član 8 (privatni život). Ukoliko je zlostavljanje izuzetno ozbiljno možda član 3. Ukoliko utiče na njihovu obrazovanje, može takođe uključivati protokol 1, član 2
Nastavnici ne bivaju <i>kažnjeni</i>	Ukoliko niko ne shvata žalbe ozbiljno, može uključivati član 8 (ili član 3, ukoliko je zlostavljanje izuzetno ozbiljno). Moguće i protokol 1, član 2.
Ljudi <i>viču</i> na romski narod marširajući kroz sela gdje žive Romi	Može uključivati član 8 ukoliko je zlostavljanje ozbiljno i događa se redovno i ukoliko policija ne radi ništa povodom toga.
Ljudi ih prebijaju	Može uključivati član 8 ukoliko policija ne odgovara na žalbe. Ukoliko je prebijanje izuzetno ozbiljno, ili se dešava redovno, možda član 3.
Policija ne sluša žalbe	Član 8 ili 3, u zavisnosti od težine žalbe. Ukoliko postoje bilo kakve prijetnje za ljudski život, možda član 2
Policija zaustavlja i pretresa Rome	Može uključivati član 5 (sloboda) ukoliko su ljudi zaustavljeni veoma često bez valjanog razloga. Takođe član 8 (privatni život).
Zatvorski službenici prebijaju Rome	Može uključivati član 3 ukoliko je prebijanje ozbiljno. Takođe član 8.
Zatvorski službenici ne bivaju <i>kažnjeni</i>	Može uključivati član 3 ukoliko je prebijanje ozbiljno. Takođe član 8.
Članovi Vlade zlostavljaju Rome	Može uključivati član 8 ukoliko je zlostavljanje izuzetno jako i utiče na to kako ostali tretiraju romski narod.
Zlostavljanje onlajn/u medijima	Ovo ne mora biti striktno kršenje ljudskih prava zato što to ne čini javni službenik koji je odgovoran. Zlostavljanje bi moralo biti izuzetno ozbiljno i morale bi postojati formalne žalbe ignorisane od strane javnih službenika.
Nemate mogućnost da nađete posao <i>zato što ste Rom</i>	Može uključivati član 8 – posebno ako bilo koja vladina organizacija odbija da zaposli nekoga zato što je Rom.
Preplašen da izađe na ulice	Ukoliko postoji realna prijetnja za romsku djecu na ulicama i policija ne radi ništa tim povodom, ovo bi moglo uključiti član 8 ili 3 ili (2).

NIVO 2

GRUPA
10-20

VRIJEME
60'

IGRAJ PONOVO

Ova aktivnost je zasnovana na igri uloga: neko je uvučen u čin zlostavljanja zbog pritiska vršnjaka. Od učesnika se traži da ponovo odigraju scenario kako bi postigli različite ishode.

TEME	Sajber vršnjačko zlostavljanje, demokratija i učešće, rasizam i diskriminacija
KOMPLEKSNOŠT	Nivo 2
VELIČINA GRUPE	10-20
VRIJEME	60 minuta
CILJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • da se shvati kako vršnjačko zlostavljanje funkcioniše; • da se razvije solidarnost i empatija za žrtve zlostavljanja; • da se ohrabre učesnici da preduzmu akciju protiv vršnjačkog zlostavljanja i onlajn govora mržnje;
PRIPREMA	<ul style="list-style-type: none"> • Identifikujte 4 volontera prije nego što akcija počne. Od njih će se tražiti da izvedu kratku igru uloga za ostatak grupe (ne više od 5 minuta). Dajte im primjerke scenarija sa strane 81 kako bi se mogli blagovremeno pripremiti. Pomozite im da počnu ukoliko je neophodno. • Obezbijedite dovoljno prostora za igru uloga.

INSTRUKCIJE

1. Recite grupi da će aktivnost početi sa kratkom igrom uloga. Pročitajte sljedeće pomoćne informacije za scenario, potom predstavite volontere i pozovite ih da počnu sa igrom uloga.

SCENARIO:

Albert je tih i vide ga kao malo *drugačijeg*. Nema mnogo prijatelja i često brine da ga ostali iz odjeljenja ne vole. Ponekad izigrava budalu kako bi zasmijavao ostalu djecu i veoma je dobar u tome (čak iako nastavnik to ne odobrava uvijek!).

Poslije jednog časa kada je izazvao cijelo odjeljenje da mu se smije, prišli su mu Derek i Džered, dva najpopularnija dječaka u odjeljenju. Njih trojica su se zajedno smijali njegovom ponašanju i zatim pošli kući zajedno. Albert se osjećao veoma ponosno, zato što je konačno bio prihvaćen.

2. Sada krenite sa igrom uloga.
3. Poslije igre uloga, pitajte učesnike za reakcije. Ukoliko je neophodno podstaknite ih sa nekoliko pitanja, na primjer:

- Da li smatrate da je scenario realističan?
  - Šta mislite o Albertovom ponašanju?
  - Kako mislite da se Ahmed morao osjećati?
4. Pozovite učesnike da razmisle o tome kako bi se oni mogli ponašati da su na Albertovom mjestu. Potom im recite da će se igra uloga ponovo održati, ali da bi ste ovoga puta pozvali druge da pristupe i vide da li oni mogu dovesti do boljeg ishoda za Ahmeda (i Alberta).
  5. Možete uraditi ovo nekoliko puta kako biste omogućili što većem broju ljudi da učestvuje u aktivnosti.
  6. Poslije igre uloga, pozovite sve da kažu nešto drugo što je Albert mogao postaviti onlajn na kraju originalnog scenarija – nešto što bi moglo pomoći da se popravi šteta. Ovo bi mogao biti tvit, lična poruka, komentar, ili bilo šta drugo. Potom pređite na diskusiju o realizovanoj akciji.

PITANJA ZA DISKUSIJU

Obezbijedite da su učesnici izašli iz svojih uloga ukoliko su učestvovali u igri uloga. Naglasite da na sljedeća pitanja treba da odgovore sa lične tačke gledišta, a ne sa tačke gledišta karaktera prikazanim u igri uloga.

- Šta mislite o ovoj aktivnosti?
- Šta mislite koje su stvari navele Alberta da se pridruži vršnjačkom zlostavljanju?
- Koliko lako ste se odupirali ovakvim pritiscima u životu?
- Šta da se ovo dogodilo onlajn? Šta bi bilo slično? Šta bi bilo drugačije?
- Da li ste ikada vidjeli postove na nečijem ličnom profilu, ili bilo gdje onlajn, koji su bili usmjereni na ljude na način na koji je Albert to uradio u ovom scenariju?
- Postoji li išta što možete uraditi da zaustavite da stvari poput ovih bivaju objavljene, ili da bude smanjen njihov uticaj?
- Da li ste išta naučili iz ove aktivnosti, ili da li vas je navela da razmišljate o vršnjačkom zlostavljanju na drugačiji način?

SAVJETI ZA FASILITATORE

- Uvjerite se da ste svjesni bilo kakvih potencijalnih tenzija u grupi prije vođenja aktivnosti. Može vam biti potreban drugi scenario, takav da ne odražava nikakve snažne negativne stavove prema ljudima u grupi. Možete promijeniti Ahmedovu nacionalnost ili promijeniti Albertove komentare, ili možete zamijeniti ženske likove u scenariju.
- Budite oprezni pri odabiru volontera: pokušajte da birate volontere koji najvjerojatnije nemaju nikakve veze sa pitanjima o kojima se radi u scenariju. Kratko objasnite prvim volonterima da igranje uloga ne mora da bude dugo.
- Možete ostaviti neko vrijeme poslije igre uloga za sugestije ljudi koji nisu imali priliku da učestvuju. Igranje uloga više od 3 puta će se pretvoriti u ponavljanje, ali se od ljudi može tražiti da opišu ostale moguće načine mijenjanja ishoda.

- Ukoliko igra uloga izazove snažne emocije među učenicima, može biti korisno vođenje dalje kratke akcije prije diskusije o akciji kako bi im se omogućilo da se distanciraju od svojih uloga. Obično je dovoljno tražiti od njih da na glas kažu svoja imena i urade kratku fizičku aktivnost da grupa povratni energiju.
- Pokušajte da ne ispoljavate vaš lični sud o bilo kojem ponašanju u igri uloga: koristite pitanja umjesto da navodite učesnike da vide drugačiju tačku gledišta. Važno je da se učesnici osjete slobodnim da iskreno govore o svojim ličnim stavovima ili ponašanju, uključujući sve poteškoće koje mogu osjećati u nastojanju da ne podliježu pritisku vršnjaka.

VARIJACIJE

Umjesto korišćenja igre uloga, za primjer može biti korišćena studija slučaja, s alternativnim scenarijima, diskutovana u malim grupama, ili u cijeloj grupi.

IDEJE ZA AKCIJU

Pozovite učesnike da razviju poruke solidarnosti sa žrtvama sajber zlostavljanja ili da napišu listu sugestija za ljude koji se osjećaju pritisnutim da se pridruže zlostavljanju. Ove poruke bi mogle biti podijeljene na vebsajtu Pokreta protiv govora mržnje. www.nohatespeechmovement.org.

Napravite akcioni plan za primjere kada se učesnici susretnu sa sajber zlostavljanjem onlajn, bilo kao žrtva ili kao posmatrač. Grupa može napraviti pakt da će uvijek uraditi nešto iz akcionog plana ukoliko se susretnu sa onlajn vršnjačkim zlostavljanjem.

Postoje brojne organizacije ili vebsajtovi koji se bave sajber zlostavljanjem. Osigurajte da učesnici postanu svjesni nekog sistema podrške kojem se mogu obratiti nakon aktivnosti, ukoliko nastane takva potreba. Koristite pretraživač da pronađete lokalne inicijative ili potražite opšte informacije na sljedećim vebsajtovima: www.stopcyberbullying.org i <http://yp.direct.gov.uk/cyberbullying>.

MATERIJAL ZA UČESNIKE (ZA VOLONTERE)

INSTRUKCIJE

Pripremite kratku igru uloga kako biste ilustrovali sljedeći scenario. On treba da počne trenutkom kada Džered i Derek prilaze Albertu poslije škole. Odlučite ko će igrati uloge Dereka, Džereda, Alberta i Ahmeda.

- Derek, Džered – popularni dječaci u školi. Oni su započeli zlostavljanje.
- Albert – dječak koji je imao poteškoća da stekne prijatelje. Prihvatili su ga Derek i Džered.
- Ahmed – novi dječak, porijeklom iz Etiopije.

ZAPOČNITE IGRU ULOGA OVDJE:

Dok su Derek, Džered i Albert pješačili kući, ispred sebe su vidjeli Ahmeda, kako ide sam. Ahmed je nedavno došao u odjeljenje i iz druge zemlje je. Druga djeca su ga zadirkivala zato što loše govori jezik koji se koristi u školi, zato što je manji od većine u odjeljenju i zbog njegove pohabane odjeće.

Derek i Džered su ubrzali korak kako bi stigli Ahmeda. Potom su počeli da uzvikuju uvrede upućene njemu, vukući ga za torbu i pitajući ga da li u Etiopiji svi nose odjeću poput njegove i zar ne treba da bude u mlađem razredu kad ne zna da govori jezik koji se koristi u školi.

Albert se osjeća veoma neprijatno. Derek i Džered ga uporno gledaju, ohrabrujući ga da im se pridruži i pitajući ga šta misli. Na kraju, Albert svoje mišljenje izražava šaljivim komentarom kako ljudi u Etiopiji žive na drveću i govore majmunski jezik. Derek i Džered su se mnogo smijali, ali je Albert video da je Ahmet veoma uznemiren i uplašen od sva tri dječaka.

Kada je Albert došao kući, osjećao se loše. Znao je kako je to kad te zadirkuju ostala djeca i da je ono što je on rekao Ahmedu bilo mnogo gore nego što je bilo ko rekao njemu. Ali bilo se dobro smijati sa Derekom i Džeredom, i njihovo prijateljstvo je vrijedilo mnogo. Ulogovao se na internet i *postao prijatelj* sa Derekom i Džeredom. Potom je postavio svoj komentar o Etiopljanima na svom profilu.

NIVO 1

GRUPA
10-16

VRIJEME
60'

TRKA ZA PRAVA!

Ova aktivnost obezbjeđuje uvod u ljudska prava kroz timsku igru. Učesnici treba da opišu različita prava članovima svog tima koristeći što god požele – osim riječi!

TEME	Ljudska prava, rasizam i diskriminacija, privatni život i bezbjednost
KOMPLEKSNOST	Nivo 1
VELIČINA GRUPE	10-16
VRIJEME	60 minuta
CILJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • da se razmiju prava sadržana u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima (UDHR); • da se razmisli o zaštiti ljudskih prava u virtuelnom svijetu; • da se razgovara o vezama između ljudskih prava i onlajn govora mržnje;
MATERIJALI	<ul style="list-style-type: none"> • kopije kartica o pravima: napravite 1 kopiju za svaki tim; • kopije kartica za pogađanje: napravite 5 kopija strane 86; • kopije Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima (siže): napravite dovoljno kopija za sve. • Flipčart papir i marker (opciono); • Prostor za 2 ili više timova za rad odvojeno, idealno u različitim prostorijama; • 2 fasilitatora (idealno).
MATERIJALI	<ul style="list-style-type: none"> • Izrežite kartice o pravima i kartice za pogađanje; • Možete kopirati i <i>informativne kartice za sakupljače</i> ili stavite tekst na flipčart/iznad projektora.

INSTRUKCIJE

OPCIONI POČETAK (ZA GRUPE KOJE NIJESU UPOZNATE S LJUDSKIM PRAVIMA)

1. Pitajte učesnike šta podrazumijevaju pod ljudskim pravima. Napišite sugestije na flipčartu i podstaknite ih daljih pitanjima ukoliko je neophodno. Na primjer:
  - Ko ima ljudska prava?
  - Možete li da navedete bilo koje od ljudskih prava?
  - Ko mora da obezbijedi da se poštuju ljudska prava?
  - Odakle ona dolaze?

2. Obezbijedite kratak siže ljudskih prava, na primjer:

Ljudska prava pripadaju *svima* i predstavljaju *zakone za vlade*. Pojam ljudskih prava znači da vlade moraju da obezbijede zaštitu pojedincima od nepravednog postupanja, ekstremnog zlostavljanja i nasilja, između ostalog. Ljudska prava su važna zato što nas štite i zato što znače da ne treba da se prema drugima ponašamo na način koji ne poštuje *njihova* prava.

GLAVNA AKTIVNOST

3. Objasnite da aktivnost uključuje timsku igru kako bi podsjetili učesnike na prava sadržana u univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima. Dajte pregled cilja i pravila igre (strana 85) i podijelite grupu na timove od 6 do 8 ljudi. Podijelite sljedeće svakom timu:
  - Kopije sižea Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima;
  - 2 kartice za pogađanje;
  - Informacije za *sakupljače* ili ih napišite na flipčartu;
  - Flipčart papire za svaki tim i marker (opciono).
4. Ukoliko učesnici nijesu upoznati sa deklaracijom, dajte im neko vrijeme da pročitaju članove i postavljaju pitanja ukoliko nijesu razumjeli bilo koje od prava.
5. Prođite kroz pravila (strana 85) i obezbijedite da ih svi razumiju. Potom počnite igru!
6. Kada je jedan tim pogodio sva prava, ili kada tim ostane bez kartica za pogađanje igra je gotova! Tražite im da komentarišu i omogućite učesnicima da se ohlade poslije uzbudljivog takmičenja! Koristite neka od sljedećih pitanja da biste dobili povratnu informaciju o realizovanoj akciji.

PITANJA ZA DISKUSIJU

RAZMIŠLJANJA O IGRI:

- Koja od prava su bila najteža za predstavljanje? Zašto?
- Koje zaključke možete izvući iz komunikacije: zašto nam je često teško da razumijemo jedni druge? Da li je krivica u *onome koji saopštava* ili *slušaocu* ili oboje?
- Koje emocije imate prema svom timu sada? Šta osjećate prema drugom timu?
- Razmislite o takmičarskim igrama: zašto često pristupamo jednom timu radije nego drugom? Da li imate određeni razlog za ovo pristupanje? Da li se možete sjetiti bilo kakvih paralela iz stvarnog života?

RAZMIŠLJANJA O LJUDSKIM PRAVIMA:

- Da li su neka prava posebno teška za razumijevanje?
- Da li mislite da biste mogli *živjeti bez* bilo kojeg od ovih prava? Ukoliko da, bez kojih?
- Da li mislite da se ova prava trebaju primjenjivati na virtuelni svijet onlajn isto kao i na *realni svijet*? Možete li se sjetiti nekih primjera u kojima su ova prava relevantna za onlajn akcije na?
- Da li mislite da se ljudska prava poštuju onlajn?

RAZMIŠLJANJA O GOVORU MRŽNJE:

- Kratko objasnite da je govor mržnje bilo koji *izraz* mržnje prema grupi ili članu grupe koji je zao, nasilan i može dovesti do nasilnih reakcija prema članovima grupe. Tražite nekoliko primjera od učesnika da biste ovo razjasnili.
- Koje od prava u igri može biti relevantno za govor mržnje? Zašto?
- Ukoliko ste bili meta onlajn govora mržnje, koja bi vam prava najvjerojatnije bila potrebna?
- Šta se može učiniti protiv širenja onlajn govora mržnje?

SAVJETI ZA FASILITATORE

- Igra će biti efektivnija sa dva fasilitatora. Fasilitatori će morati da obezbijede da sakupljači ne odgovaraju na *nezvanična* pogađanja (na primjer klimanje glavom ili ohrabrujuće poglede).
- Učesnici mogu raditi u parovima da bi izrazili prava. Ovo može biti od koristi da im omogući razgovor o tome šta prava znače, ali takođe može produžiti trajanje akcije.
- Kada sakupljači dobiju novu karticu o pravima, podsjetite ih da moraju predati svaku korišćenu karticu za pogađanja. Provjerite šta je napisano na karticama i dajte novu karticu za pogađanje ukoliko je to neophodno.
- Možete da se skoncentrišete na jednu ili dvije oblasti *razmišljanja* kako biste iscrpnije istražili pitanja. Ne pokušavajte da pokrijete sva pitanja!
- Razmišljanja o pripadanju timu mogu biti korišćena za razmišljanje o drugim pripadanjima – npr. zemlji ili etničkim grupama. Možete ispitati emocionalne veze koje ljudi često imaju prema *sopstvenoj grupi* i koristiti to da istražite pitanja u vezi s rasizmom i diskriminacijom.

VARIJACIJE

Aktivnost može biti vođena čisto kao akcija crtanja, ili čisto kao dramska aktivnost, ili oboje, kao što stoji u instrukcijama u gornjem tekstu.

IDEJE ZA AKCIJU

Tražite od učesnika da identifikuju onlajn novinske članke koji se bave kršenjem ljudskih prava. Podsjetite ih da kršenja ljudskih prava nisu neophodno *obični* zločini: oni moraju ukazivati na neuspjeh *vlade* da zaštiti ljude.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

TIMSKA IGRA: PRAVILA IGRE

Cilj igre: pogoditi sve kartice sa ljudskim pravima prije drugog tima(ova) ili završiti sa najvećim brojem preostalih kartica za pogađanje.

Pravila:

- 1 osoba iz svakog tima (sakupljač) sakuplja kartice sa ljudskim pravima od fasilitatora. Njihov zadatak je da izraze pravo napisano na kartici ostatku svog tima bez govora. Dozvoljeno im je da crtaju slike, služe se gestovima ili mimikom, ali ne mogu koristiti nikakva druga pomagala da saopšte pravo napisano na kartici.
- Ostatak tima ima listu prava iz Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i mora da pogodi koje ljudsko pravo je na kartici. O ovome treba da diskutuje i da se dogovori cijeli tim prije zvaničnog pogađanja. Kada se dogovore koji je odgovor tima, ovo treba da bude zapisano na kartici za pogađanje i predato sakupljaču. Potom sakupljač odgovara.
- Za svako pravo, maksimalno dvije kartice pogađanja se mogu koristiti. Poslije toga, smatra se da pravo nije pogođeno i sljedeći sakupljač odlazi da uzme novu karticu od fasilitatora. Oni takođe treba da predaju sve kartice za pogađanje koje su iskorišćene.

Ukoliko je prvo pogađanje tačno, timu će biti date nove dvije kartice za pogađanje.

Ukoliko je drugo pogađanje tačno, biće im data jedna kartica za pogađanje.

Ukoliko pravo nije pogođeno iz dva pokušaja, ne dobijaju dodatne kartice.

- Drugi sakupljač treba da bude poslat za svaku karticu. Kada svi prođu jedan krug, počinje drugi krug.
- Igra se završava kada jedan tim da tačne odgovore za sve kartice, ili kada tim ostane bez kartica za pogađanje.

Zapamtite!

- Nijesu sva prava uključena u igru: postoji 30 različitih prava u deklaraciji, a samo 12 kartica za pogađanje.
- Svaki tim počinje sa samo 20 pogađanja. Oni treba da budu pažljivi da ne trače svoja pogađanja! Ukoliko im prvima ponestane kartica za pogađanje, oni će izgubiti igru.

INFORMATIVNE KARTICE ZA SAKUPLJAČE

Nije vam dozvoljeno da govorite kada dođe red na vas kao sakupljača! Možete crtati slike i služiti se gestovima ili mimikom kako biste pomogli vašem timu da pogodi šta je na kartici. Pokušajte da ne koristite druga pomagala.

Ukoliko vaš tim da *nezvanično* pogađanje – drugim riječima ne napiše ga na kartici – vi ne smijete odgovoriti! Možete ih ohrabriti i klimnuti ili odmahnuti glavom ukoliko postavite pitanje o bilo čemu drugome, na primjer, *čistiš li pod? da li si u zatvoru? je li to sladoled?* ali bez RAZGOVORA!

MATERIJAL ZA UČESNIKE

KARTICE ZA POGAĐANJE

Kartica za pogađanje	Kartica za pogađanje
<i>Napišite svoj odgovor ovdje</i>	<i>Napišite svoj odgovor ovdje</i>
Kartica za pogađanje	Kartica za pogađanje
<i>Napišite svoj odgovor ovdje</i>	<i>Napišite svoj odgovor ovdje</i>
Kartica za pogađanje	Kartica za pogađanje
<i>Napišite svoj odgovor ovdje</i>	<i>Napišite svoj odgovor ovdje</i>
Kartica za pogađanje	Kartica za pogađanje
<i>Napišite svoj odgovor ovdje</i>	<i>Napišite svoj odgovor ovdje</i>
Kartica za pogađanje	Kartica za pogađanje
<i>Napišite svoj odgovor ovdje</i>	<i>Napišite svoj odgovor ovdje</i>
Kartica za pogađanje	Kartica za pogađanje
<i>Napišite svoj odgovor ovdje</i>	<i>Napišite svoj odgovor ovdje</i>

MATERIJAL ZA UČESNIKE

KARTICA O LJUDSKIM PRAVIMA

Član 1	Član 14
Sva ljudska bića imaju ista ljudska prava	Svi imaju pravo da traže azil u drugoj zemlji ukoliko su progonjeni.
Član 2	Član 18
Niko ne treba da bude podvrgnut diskriminaciji.	Svi imaju pravo na vjerska uvjerenja.
Član 3	Član 19
Svi imaju pravo na život.	Svi imaju pravo na slobodu izražavanja (da kažu što žele).
Član 5	Član 20
Svi imaju pravo da ne budu mučeni.	Svi imaju pravo da pristupe udruženjima i da se sastaju sa drugima.
Član 11	Član 21
Svi imaju pravo da budu smatrani nevinim dok se ne dokaže krivica.	Svi imaju pravo da glasaju na izborima i budu dio vlade.
Član 12	Član 27
Svi imaju pravo na privatnost.	Svi imaju pravo da učestvuju u kulturnom životu svoje zajednice.

NIVO 3

GRUPA:
BILO
KOJA

VRIJEME
60'

ČITANJE PRAVILA

Učesnici otkrivaju pravila korišćenja ili uputstva vebsajt zajednice i preduzimaju korake da prijavljuju neprikladan sadržaj na vebsajtu. Učesnici, takođe, razgovaraju o prednostima i manama prijavljivanja, posebno u vezi sa mogućnostima veba 2.0.

TEME	Strategije kampanje, internet pismenost, demokratija i učešće
KOMPLEKSNOŠT	Nivo 3
VELIČINA GRUPE	Bilo koja
VRIJEME	60 minutes
CILJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • da se razumiju načini na koje je onlajn sadržaj egulisan, uključujući pravila koja zabranjuju onlajn govor mržnje; • da se ispitaju uslovi za korišćenje nekih popularnih vebsajtova i procijeni njihova adekvatnost; • da se razgovara o efikasnosti korišćenja internet mehanizama za prijavljivanje u borbi protiv govora mržnje.
MATERIJALI	<ul style="list-style-type: none"> • kompjuteri sa pristupom internetu; • hemijske olovke i upitnici sa strana 92-93;
PRIPREMA	<ul style="list-style-type: none"> • primjerak upitnika na stranama 92-93. Trebaće jedna kopija za svaku manju grupu (4 ljudi).

INSTRUKCIJE

1. Pitajte učesnike ko određuje onlajn pravila. Postoje li bilo kakva pravila? Gdje su ona napisana?
2. Koristite informacije na stranama 91 i 92 da objasnite da postoje pravila na različitim onlajn *nivoima*: možda postoje pravila uspostavljena od strane vlasnika vebsajtova (ili hosting provajdera), postoje pravila određena od strane nacionalnih vlada i pravila uspostavljena međunarodnim zakonima, posebno, zakonom o ljudskim pravima. Akcija će se koncentrisati na prvi nivo, na pravila uspostavljena od strane samih vebsajtova.
3. Pitajte da li je iko ikada pogledao pravila za vebsajtove koje koriste! Da li ih je ikad iko primijenio, npr. prijavio uvredljiv komentar ili objavu vlasniku vebsajta, na kojem je ovo po pravilima zabranjeno? Da li se ikad iko zapitao da li je tako nešto moguće, ili kako da to uradi?
4. Objasnite da su pravila za korisnike vebsajtova obično poznata pod uslovima korišćenja i da ih većina vebsajtova ima! Uslovi korišćenja često mogu biti koristan alat u borbi protiv onlajn govora mržnje

- zato što mnogi veb-sajtovi imaju odredbe koji ga ne dozvoljavaju. Problem je to što ljudi ne koriste uvijek efektivna pravila, a vlasnici veb-sajtova ne nadziru uvijek sadržaj u skladu sa sopstvenim pravilima.
5. Podijelite učesnike u grupe od oko 4 ljudi i dajte svakoj grupi kopiju upitnika sa strana 92 i 93. Objasnite da svaka grupa treba da odabere veb-sajt koji često koriste i pokuša da radi kroz upitnik. Ukoliko je neophodno, prođite kroz pitanja sa grupom kako biste se uvjerali da učesnici znaju šta treba da traže.
  6. Dajte im oko 20 minuta da završe zadatak a potom ih okupite radi diskusije o realizovanoj aktivnosti.

PITANJA ZA DISKUSIJU

Počnite prolaženjem kroz upitnik, upoređujući šta su učesnici pronašli.

- Da li je bilo značajnih razlika između vaših rezultata, na primjer, u vrsti sadržaja koji je dozvoljen ili u jednostavnosti prijavljivanja?
- Da li je iko pronašao *savršen* primjer uslova korišćenja?
- Da li je bilo koja grupa našla da su uslovi korišćenja potpuno neadekvatni – ili zato što se nijesu odnosili na govor mržnje, ili zato što su pravila i procedure prijavljivanja bile suviše komplikovane?
- Sada kada ste stekli uvid u uslove korišćenja, da li mislite da biste ikad prijavili uvrjedljivu objavu na veb-sajtu? Zašto, ili zašto ne?
- Šta bi bilo da nikad niko nije prijavio uvrjedljive objave!?
- Da li smatrate da biste kao korisnici veb-sajta mogli imati mogućnost da unaprijedite uslove korišćenja, ili obezbijedite da se rigidnije nadziru? Kako biste ovo mogli uraditi?
- Da li vam pada još nešto na pamet što bi prijavu učinili efektivnijom? Na primjer, ima li bilo kakve razlike ukoliko jedan korisnik prijavi neprikladan sadržaj ili ako u isto vrijeme to učini hiljadu korisnika? Šta ako kompanija, koja koristi ovaj veb-sajt za reklamiranje, zaprijeti da će povući svoje reklame sa veb-sajta ukoliko se uvrjedljive informacije ne uklone sa istog?
- Možete li se sjetiti nekih drugih načina odgovaranja na onlajn govor mržnje, izuzev korišćenja procedure prijavljivanja? Kada bi druge metode mogle biti prikladnije?

SAVJETI ZA FASILITATORE

- Možete proći kroz primjer sa učesnicima prije nego što im zatražite da urade sopstveno istraživanje. Možete odabrati veb-sajt i pokazati im kako da pronađu uslove korišćenja i kako da ih brzo skeniraju tražeći bitne klauzule. Imajte u vidu da nemaju svi veb-sajtovi uslove korišćenja, i da se ponekad ovo može zvati nekako drugačije, na *primjer uputstva zajednice* ili *uputstva objavljivanja*. Učesnici bi trebalo da zabilježe kad je ovo slučaj.
- Možete odabrati veb-sajtove za učesnike kako biste osigurali da svi prate različite veb-sajtove, ili im možete dati nekoliko minuta prije nego započnu istraživanje da odluče koji će veb-sajt posmatrati. Pokušajte da obezbijedite da napravite dobar odabir veb-sajtova – npr. veb-sajt za razmjenu video materijala, veb-sajt društvenih medija, informativni portal, veb-sajt sa igricama, i tako dalje.
- Odjeljak za bilješke u upitniku može biti korišćen za bilježenje svih ostalih relevantnih faktora – npr. da li postoji link na prvoj strani, postoji li forma za žalbe, da li veb-sajt navodi da li će odgovoriti na žalbe u određenom roku, i tako dalje.
- Podsjetite učesnike da ukoliko su uslovi korišćenja dugački, mogu koristiti pretraživač da bi pronašli

ključne riječi, kao što su *govor mržnje*, *zlostavljanje*, *rasizam* i ostale slične riječi i fraze.

- Prolaženje kroz upitnike kao grupa može biti intenzivno u vremenskom smislu i dosadno za neke učesnike! Možete im dati pet minuta nakon što završe istraživanje da se upare sa drugom grupom i uporede rezultate. Ili upitnici mogu biti razmijenjeni između grupa tako da ih oni mogu pogledati prije nego što diskusija počne.
- Naglasite učesnicima da je važno da poznaju pravila vebajta prije nego što ulože žalbu, ali to ne znači da se ne mogu žaliti zbog nečega što smatraju nasilničkim i što nije pravilno tretirano od strane vebajta (ili nije pokriveno uslovima korišćenja). Kao primjer, možete uputiti učesnike na seksističku kampanju protiv fejsbuka. Pogledajte
- www.bbc.co.uk/news/technology-22689522 i www.bbc.co.uk/news/technology-22699761.
- Takođe je bitno podsjetiti učesnike da prijavljivanje nije jedina strategija za tretiranje onlajn govora mržnje i da to često nije najbolja strategija. Pogledajte informacije iz poglavlja 5 o strategijama kampanje za ostale načine odgovaranja.

VARIJACIJE

Učesnici, takođe, mogu provesti neko vrijeme pretražujući vebajst koji su odabrali zbog primjera govora mržnje. Ovo će im dati ideju o tome kako zapravo uslovi korišćenja funkcionišu. Možete obaviti pretrage na vebajstu koristeći ključne riječi kao što su *crnčuga*, *pederčina*, *kurva* ili druge uvredljive termine. Ovo će potrajati malo duže, ali će obezbijediti materijal za korišćenje procedure prijavljivanja i ulaganja žalbe vebajstu.

Prijavljivanje neprikladnog sadržaja vebajstu je samo prvi korak koji neko može preduzeti. Drugi korak je prijavljivanje sadržaja direktno državnom tijelu koje se bavi diskriminacijom ili policiji. Možete uraditi varijaciju akcije tražeći od učesnika da popune žalbu zbog uvredljivog sadržaja na vebajstu policiji ili drugim tijelima za jednakost koja postoje u vašoj zemlji. Nevladine organizacije kao što je *Međunarodna mreža za borbu protiv sajber mržnje* (INACH) su, takođe, aktivne u nekoliko zemalja i koriste procedure za prijavljivanje. Takođe, možete uzeti primjer Prava vizija (True Vision) u Velikoj Britaniji: www.report-it.org.uk.

IDEJE ZA AKCIJU

Ukoliko gore navedena *varijacija* nije korišćena u aktivnosti možete tražiti od učesnika da dalje ispituju vebajstove koje su istraživali u aktivnosti. Možete sprovoditi analize svih primjera govora mržnje na koje su naišli, bilježeći broj slučajeva, ciljnu publiku i koliko su *loši* primjeri bili. Ukoliko pronađu značajan broj slučajeva, predložite neke od sljedećih mogućih akcija nakon što završe sprovođenje svojih analiza:

- Objavite primjere i analize *Tijelu za nadzor govora mržnje* (www.nohatespeechmovement.org/
- [hate-speech-watch](#)) i diskutujte sa ostalim aktivistima šta treba uraditi povodom toga.
- Pošaljite najgore primjere i analize vlasniku vebajta, koristeći uslove korišćenja vebajta, kako biste dali jačinu njihovoj žalbi.
- Ukoliko je to vebajst društvene mreže, možete kreirati profil na vebajstu i na njemu objaviti njihove rezultate (pogledajte primjere kao što su www.nohatespeechmovement.org/hate-speech-watch i <https://en-gb.facebook.com/WOH247>).

- Sortirajte primjere u skladu sa tim koliko su ekstremni (pogledati *Kako to reći ružnije* za smjernice). Potom identifikujte strategije za različite slučajeve – npr. odgovarajući na neke od objava ili objavljiivača ukoliko su zasnovani na lažnim informacijama.
- Provjerite onlajn alat koji se zove *Eulalajzer* (www.brightfort.com/eulalyzer.html), koji omogućava korisnicima da skeniraju uslove korišćenja i koji će naglasiti bilo koji interesantan jezik ili termine kao i sve ključne tačke kojih bi korisnici trebalo da budu svjesni.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

ZAKONI KOJI UREĐUJU KORIŠĆENJE INTERNETA

Većinu interneta posjeduju private kompanije. Čak će i privatni blog obično biti smješten na privatnom serveru. Kompanija koja posjeduje server može odlučiti da ograniči tip objavljenih stvari na blogu, ili da to ne uradi! Pravila koja korisnici veb sajta moraju poštovati se često nalaze u *uslovima korišćenja*. Oni mogu značajno varirati od jednog do drugog veb sajta.

Osim uslova korišćenja, tu mogu biti i zakoni uspostavljeni od strane vladâ koji se primjenjuju na korisnike interneta i vlasnike veb sajta. Neki primjeri uključuju zakone koji se odnose na privatnost i bezbjednost ili zakone koji pokrivaju ekstremni govor mržnje. Čak iako vlada nema posebne zakone koji štite bezbjednost ljudi na internetu, ovo je često pokriveno međunarodnom zakonskom regulativom o ljudskim pravima (pogledajte primjer u nastavku).

Veliki dio interneta je stoga pomalo nalik šoping centru ili noćnom klubu! Čak iako nema zakona protiv nošenja džinsa ili pohabanog izgleda, još uvijek vam se može desiti da vas ne puste u noćni klub ukoliko pravila kažu da džins nije dozvoljen. Na sličan način, veb sajtovi takođe prave sopstvena pravila za njihov onlajn *privatni prostor*. Ipak, njihova pravila, takođe, moraju biti kompatibilna sa zakonima u zemlji kao cjelini.

Primjer: Vlade moraju štiti ljude na internetu kao i van interneta

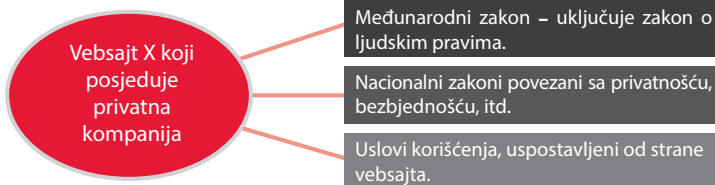
K.U. PROTIV FINSKE

U martu 1999. godine postavljen je oglas na internet sajtu za upoznavanje koji je zvučao kao da ga je postavio 12-ogodišnji dječak. Uključivao je link za dječakovu veb stranicu i navodio da on traži intimnu vezu sa dječakom njegovih godina ili starijim *da mu pokaže put*. Dječak je saznao za oglas kada je primio mejl od zainteresovanog čovjeka. Provajder usluga je odbio da identifikuje osobu odgovornu za postavljanje oglasa, tvrdeći da bi to predstavljalo kršenje povjerljivosti. Finski sudovi su smatrali da provajder usluga ne može biti zakonski obavezan da otkrije informaciju.

Ovaj slučaj je otišao na Evropski sud za ljudska prava. Sud je rekao da je Finska država omanula u svojoj dužnosti da zaštiti djecu i ostale osjetljive pojedince. Oglas je dijete učinio metom za pedofile i nije zaštitio njegovo pravo na privatnost i porodični život. (Član 8 Evropske konvencije).

MATERIJAL ZA UČESNIKE

SLOJEVI ZAKONA

UPITNIK

1. Koliko je teško pronaći uslove korišćenja (eng. Terms&Conditions)?

Veoma lako

Prilično lako

Teško

Veoma teško

Bilješke:

2. Koliko je lako razumjeti uslove korišćenja?

Veoma lako

Prilično lako

Teško

Veoma teško

Bilješke:

3. Da li je jasno šta možete uraditi da bi uložili žalbu?

Veoma jasno

Prilično jasno

Nije veoma jasno

Veoma nejasno

Bilješke:

4. Da li je jasno šta će uraditi kada dobiju žalbu?

Veoma jasno

Prilično jasno

Nije veoma jasno

Veoma nejasno

Bilješke:

LEVEL 2

GROUP
12-20

TIME
45'

KORIJENI I GRANE

Učesnici ispituju slučajeve i efekte onlajn govora mržnje koristeći pristup drvo problema. Ova aktivnost može biti korišćena kao akcija koja prati akciju Grupa X, ili kao samostalna aktivnost.

TEME	Racism and Discrimination, Human Rights, Campaigning Strategies
KOMPLEKSNOŠT	Level 2
VELIČINA GRUPE	12-20
VRIJEME	45 minutes
CILJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • da se razumiju razlozi i efekti onlajn govora mržnje; • da se sagledaju veze između onlajn govora mržnje i ponašanja van interneta; • da se istraže načini tretiranja onlajn govora mržnje ispitivanjem korijena problema;
MATERIJALI	<ul style="list-style-type: none"> • Flipčart i markeri
PRIPREMA	<ul style="list-style-type: none"> • Napravite primjerke drveta govora mržnje (strana 97) za učesnike, ili ih nacrtajte na flipčartu.

INSTRUKCIJE

1. Obezbijedite kratak uvod za onlajn govor mržnje i kampanju Savjeta Evrope, ukoliko je ovo prva akcija koju vodite. Koristite tačke 1 i 2 iz akcije *Reci to ružnije* da uvedete govor mržnje i neke informacije iz poglavlja 2, da im kažete nešto o kampanji.
2. Objasnite da kako bi razumjeli i odgovorili na onlajn govor mržnje, moramo ga vidjeti kao problem koji je povezan sa brojnim drugim pitanjima, i sa *realnim svijetom*. Posebno, kada pokušavamo da se borimo sa govorom mržnje, može biti korisno da sagledamo skrivene uzroke. Tretiranje uzroka je često efektivnije od pokušavanja da se tretiraju slučajevi samog govora mržnje.
3. Pokažite učesnicima *Drvo govora mržnje* i recite im da će raditi u grupama da identifikuju neke od stvari koje vode do onlajn govora mržnje (*korijeni drveta*) i neke od efekata govora mržnje (*grane*).
4. Objasnite kako drvo funkcioniše. Svaki označeni prostor koji vodi uz drvo do sljedećeg polja odgovara na pitanje *zašto?* Ovo važi i za grane kao i za korjenje. Možete uzeti primjer govora mržnje kako biste ovo detaljnije ilustrovali (pogledajte savjete za fasilitatore).
5. **Za korijene:** kada učesnici rade niz drvo, počinjući od samog govora mržnje, istražuju odgovore na pitanje *zašto se ovo dogodilo?* Oni treba da popune *korijene* sa što je moguće više razloga. Dajte im ilustraciju kako će jedan *uzrok* imati sopstvene uzroke. Na primjer, pitajte ih *zašto svi govore*

negativne stvari o određenim grupama. Podstaknite ih pitanjima o tome gdje *učimo* negativne stvari u koje vjerujemo o određenim grupama (primjeri mogu uključivati medije, javne ličnosti, snažne predrasude, ili neznanje cjelokupnog društva).

6. **Za grane:** ovdje učesnici treba da istraže moguće posljedice stvari dalje na grani. Pitajte ih šta bi se moglo dogoditi pojedincu ili grupi koja je meta govora mržnje. Pitajte ih šta bi se moglo dogoditi kao rezultat toga.
7. Podijelite učesnike u grupe i dajte im flipčart papir da nacrtaju svoje drvo na njemu. Recite im da napišu sljedeći tekst, ili sopstveni primjer, u deblu *drveta* i potom popune što je više grana i korijena moguće. Treba da zamisle da je tekst objavljen onlajn:
8. *[Grupa X] su prljavi kriminalci. Oni krađu i ne pripadaju ovdje. Natjerajte ih da odu!*
9. Dajte grupama oko 15 minuta da završe svoje drveće. Potom tražite od grupa da prezentuju svoje rezultate, ili prikažu drveće širom prostorije da bi ljudi prošetali i pogledali ih.

PITANJA ZA DISKUSIJU

- Da li ste primijetili bilo kakve interesantne razlike između drveća koje su napravile grupe? Da li imate bilo kakvih pitanja za ostale grupe?
- Koliko vam je bilo lako da nađete *korijene* govora mržnje? Objasnite sve poteškoće ili razlike u mišljenjima unutar grupa.
- Da li je bilo koji od vaših korijena ili grana izašao u *realni* svijet? Šta nam ovo govori o onlajn govoru mržnje?
- Da li vam je akcija pružila dublje razumjevanje ovog problema? Koliko smatrate da je važno da nađemo način da zaustavimo širenje onlajn govora mržnje?
- Da li vam akcija pomaže da to uradite? Kako biste mogli koristiti vaše drvo sa problemom da smanjite vjerovatnoću govora mržnje protiv vaše ciljane grupe?

Da biste dali aktivnosti praktičniji fokus, možete uzeti neke od korijena i razmijeniti ideje za njihovo tretiranje. Na primjer, ukoliko su učesnici identifikovali predrasude ili *neznanje o grupi X* kao skriveni uzrok, pitajte ih kako se ovaj problem može tretirati. Objasnite da planiranje kampanje često koristi pristup *drvo problema* kako bi se identifikovali načini rješavanja problema i pronašli adekvatni pristupi.

SAVJETI ZA FASILITATORE

- Drvo problema je veoma uobičajen način razumjevanja datog pitanja na dubljem nivou. Lakše je objasniti primjerom, tako da možete koristiti različite izjave da uvedete drveće, na primjer: *Mladi ljudi su besposleni i sebični, treba ih ukloniti iz društva dok ne odrastu u normalna ljudska bića.*
- Kada učesnici rade na sopstvenom *drveću* možete im obezbijediti primjerak materijala kopiranog u A3 formatu – ili im tražiti da nacrtaju sopstveni na flipčart papiru. Druga metoda će im dati više mogućnosti da dalje prošire korijene i grane, ali može se pokazati kao teža nego popunjavanje određenog broja boksova. Obezbijedite da grupe uzmu u obzir efekte i na pojedince i na društvo.
- Da bi se o izjavi diskutovalo od strane učesnika, treba da zamijenite *Grupu X* grupom koju društvo uobičajeno uzima za metu. Takođe možete uzeti slučaj sajber vršnjačkog zlostavljanja i zamišljenog pojedinca kao metu.

- Ukoliko se čini da su učesnici propustili važne uzroke ili efekte, možete ih podstaknuti da ih razmotre. Takođe im možete obezbijediti sljedeću listu kao podsticaj dok budu crtali sopstveno drveće. Učesnici bi onda mogli razmotriti da li su faktori ili akteri na listi u bilo kakvoj vezi sa problemom i da li bi se mogli uklopiti u drvo:
  - Mediji;
  - Političari/ javne ličnosti;
  - Govor mržnje van interneta;
  - Slaba interakcija između grupe X i ostatka društva;
  - Pritisak vršnjaka;
  - Diskriminacija na radnom mjestu;
  - Ekonomski faktori;
  - Škole/obrazovanje;

IDEJE ZA AKCIJU

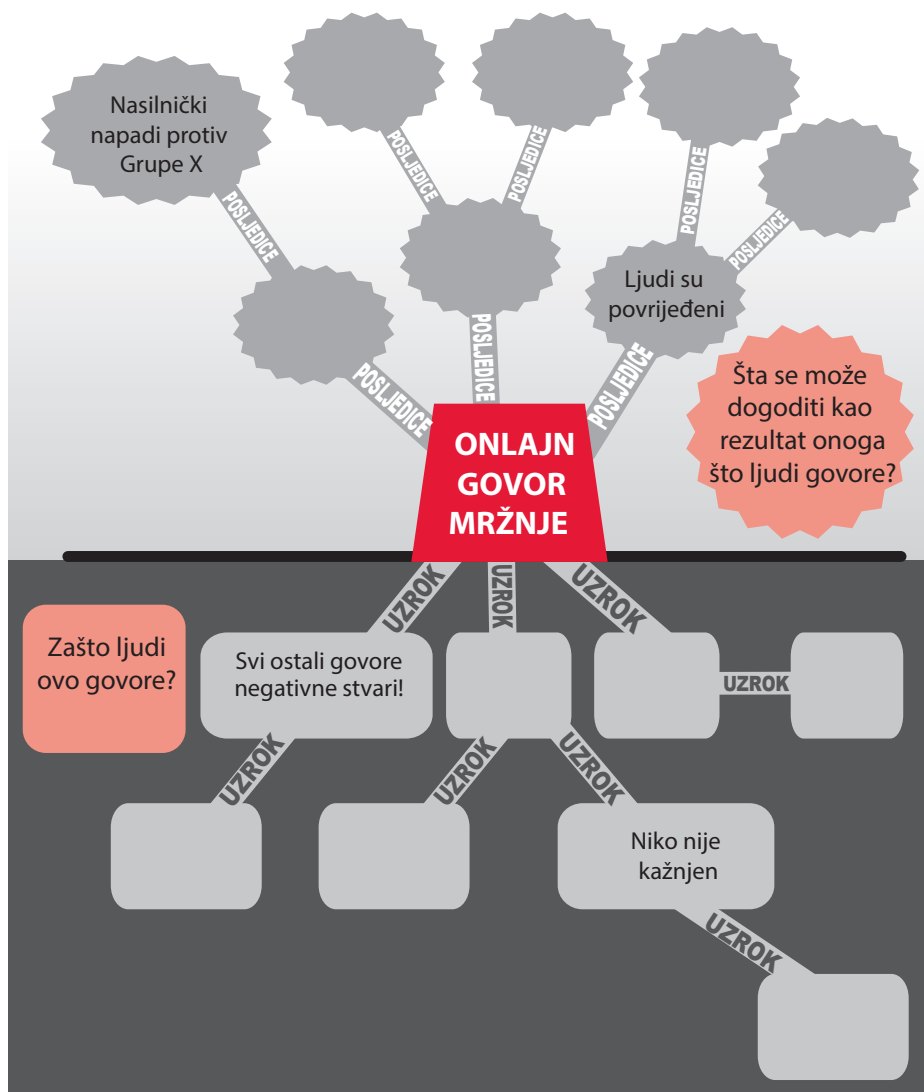
Učesnici mogu uzeti jedan od uzroka koji su identifikovali i razviti strategiju da tretiraju ovaj problem. Oni mogu odabrati jednu onlajn akciju i jednu van interneta koju bi vodili kao grupa.

Saznajte više o tome kako preduzeti onlajn akciju za ljudska prava, tako što ćete posjetiti vebisajt *Pokreta protiv govora mržnje* ili tako što ćete kontaktirati vaš Nacionalni komitet kampanje.

Ukoliko vam je potrebno više informacija kako da preduzmete akciju za ljudska prava, konsultujte *Kompas*, priručnik Savjeta Evrope za obrazovanje o ljudskim pravima sa mladim ljudima, www.coe.int/compass, gdje je cijelo poglavlje posvećeno koracima neophodnim za preduzimanje akcije.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

DRVO PROBLEMA

NIVO 1

GRUPA
10-25

VRIJEME
45'

RECI TO RUŽNIJE

Ovo je uvodna aktivnost za onlajn govor mržnje. Učesnici rangiraju različite primjere anti-gej govora mržnje po stepenu koji je gori.

TEME	Rasizam i diskriminacija, demokratija i učešće
KOMPLEKSNOŠT	Nivo 1
VELIČINA GRUPE	10-25
VRIJEME	45 minutes
CILJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • da se razumiju različite forme onlajn govora mržnje i da se procijeni njihov uticaj; • da se tretiraju anti-gej stereotipi i predrasude; • da se razmotre prikladni odgovori na različite slučajeve onlajn govora mržnje;
MATERIJALI	<ul style="list-style-type: none"> • kartice na strani 102; • tabla ili prostor na podu da bi se postavile kartice u grupama;
PRIPREMA	<ul style="list-style-type: none"> • Napravite jednu kopiju kartica za svaku manju grupu (4-5 ljudi); • Isjecite ih na kartice i odaberite 11 za grupe za diskusiju (uklonite jednu karticu).

INSTRUKCIJE

1. Pitajte učesnike šta podrazumijevaju pod onlajn govorom mržnje. Pitajte da li se iko susreo sa onlajn govorom mržnje, ili direktno prema pojedincu ili prema predstavnicima određenih grupa (npr. pripadnicima gej populacije, pripadnicima crne rase, Muslimanima, Jevrejima, ženama, itd.). Šta ljudi osjećaju kada se susretnu sa tim? Šta misle kako se žrtve moraju osjećati?
2. Objasnite da je termin *govor mržnje* korišćen da pokrije širok spektar sadržaja:
  - Prvo, pokriva više od *govora* u opštem značenju i može biti korišćen u vezi s drugim formama komunikacije kao što su video materijali, slike, muzika, i tako dalje.
  - Drugo, termin može biti korišćen da opisuje veoma uvredljivo i čak prijeteće ponašanje kao i komentare koji su *samo* uvredljivi. Možda ne postoji univerzalni odgovor šta sadrži govor mržnje, ali nema sumnje da sadrži vrijeđanje i kršenje ljudskih prava.
3. Predstavite *Pokret protiv govora mržnje*, kampanju Savjeta Evrope protiv onlajn govora mržnje, i recite im da je ova kampanja osmišljena da se bavi svim formama govora mržnje – od veoma blagog do izuzetno nasilnog. Objasnite da saznanje kako odgovoriti na govor mržnje često zavisi od mogućnosti procjene koliko je loš: iako je svaki govor mržnje loš, neki primjeri mogu biti *gori* od drugih.
4. Ukoliko učesnici nijesu upoznati sa dijamant sistemom rangiranja, pokažite im kako ovo funkcioniše

(pogledajte dijagram i objašnjenje u savjetima za fasilitatore). Objasnite da će im biti dati brojni primjeri internet objava protiv gej populacije i da treba da pokušaju da ih rangiraju od *najmanje loše do najgore*. *Najgori* primjeri treba da budu oni za koje bi učesnici najviše voljeli da ih ne bude na internetu u budućnosti.

5. Podijelite učesnike u grupe i dajte svakoj grupi primjerak kartica. Postoji 12 kartica, a za dijamant treba samo 11: moraćete da uklonite jednu karticu prije nego ih razdijelite. Odaberite jednu za koju smatrate da je najmanje korisna ili najmanje prikladna.
6. Recite im da imaju 20 minuta da diskutuju o karticama i pokušaju da se saglase oko toga kako treba da budu rangirane. Posilje 20 minuta, pozovite učesnike da pogledaju *dijamante* drugih grupa. Potom ih pozovite nazad u grupu zbog diskusije o realizovanoj aktivnosti.

PITANJA ZA DISKUSIJU

PITANJA O AKTIVNOSTI:

- Kakvi su vam utisci o aktivnosti? Da li vam je bilo lako da procijenite različite primjere?
- Da li je bilo velikih neslaganja u vašoj grupi, ili da li ste primijetili bilo kakve značajne razlike između vašeg dijamanta i onih od drugih grupa?
- Da li ste koristili bilo kakve kriterijume pri odlučivanju koji slučajevi su *gori*? Na primjer, da li ste razmatrali ko je dao izjavu ili broj ljudi koji ih je vjerovatno vidio?

PITANJA O TOME KAKO ONLAJN GOVOR MRŽNJE TREBA BITI TRETIRAN:

- Da li mislite da izjave pout ovih treba da budu dozvoljene onlajn? Koji su argumenti za i protiv?
- Da li smatrate da treba da postoje drugačija pravila za *gore* izraze mržnje? Da li postoje oni koji treba da budu u potpunosti zabranjeni?
- Ukoliko smatrate da neki treba da budu zabranjeni, gdje biste povukli liniju?
- Koje druge metode možete smisliti za tretiranje onlajn govora mržnje?
- Kako biste reagovali ako biste našli ovakve vrste primjera onlajn govora mržnje?

PITANJA O HOMOFBIJI

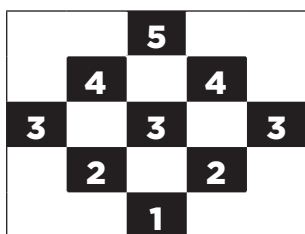
- Zašto su homoseksualci česta meta govora mržnje? Možete li smisliti načine tretiranja ove predrasude?
- Da li smatrate da je pravedno tretirati *ikoga* ovako, ma kakvi bili vaši lični stavovi?

SAVJETI ZA FASILITATORE

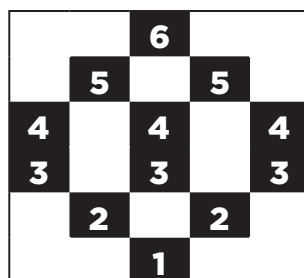
- Treba da budete svjesni mogućih snažnih anti-gej osjećanja u grupi kao i učesnika koje može uznemiriti ova aktivnost (ili ostali učesnici). Ukoliko mislite da postoji ovaj rizik, pokušajte da vodite aktivnost *Provjere činjenica* iz ovog priručnika, ili pogledajte neke od aktivnosti u *Rod je važan* ili u *Obrazovnom paketu* (www.coe.int/compass).

- Možete naći više informacija o kampanji protiv onlajn govora mržnje u poglavlju 2, ili na vebajtu kampanje (www.nohatespeechmovement.org). Pomoćne informacije o onlajn govoru mržnje možete pronaći u poglavlju 5.
- Dijamant sistem rangiranja je metoda koja se koristi da bi se uporedili različiti slučajevi prema *najboljem* i *najgorem* (ili najmanje lošem i najgorem). Kartice treba da budu postavljene kao što je prikazano u dijagramu u nastavku u skladu sa sljedećom šemom:
  - Najmanje loš primjer treba da bude stavljen na dno dijagrama (pozicija 1), a najgori primjer treba da bude stavljen na vrhu (pozicija 5 u prvom dijagramu, pozicija 6 u drugom). Preostale kartice treba da budu smještene u ostalim redovima sa karticama u višem redu koje su gore od onih u redu ispod (kartice u redu 4 su gore nego one u redu 3).

Normalni dijamant (koristi se 9 kartica)

'Debeli' dijamant (koristi se 12 kartica)

- Informacije o govoru mržnje iz poglavlja 5 sadrže neke *kriterijume* za procjenjivanje slučajeva govora mržnje. Ovo uključuje sljedeće:
  - Sadržaj** ili **ton** izraza: ovo pokriva tip korišćenog jezika;
  - Namjeru** osobe koja je dala izjavu, drugim riječima, da li su imali namjeru da povrijede nekoga;
  - Ciljna publika** - ovo je manje relevantno za ovu akciju s obzirom da je ciljna publika ista (gej populacija);
  - Kontekst** rečenice – u ovom slučaju ovo bi moglo značiti činjenicu da je predložena anti gej legislativa (kartica 6) ili činjenicu da su anti-gej osjećanja snažna u zemlji.
  - Uticaj** – drugim riječima, koji efekat izjava može imati na pojedince ili na društvo u cjelini.
- Možete obezbijediti učesnicima neke informacije o slobodi izražavanja kada budu diskutovali šta treba uraditi povodom primjera. Možete naći više pomoćnog materijala u poglavlju 5.

VARIJACIJE

Rangiranje može biti odrađeno u pravoj liniji umjesto kao dijamant- drugim riječima samo jedna kartica je dozvoljena u svakom *redu*. Ovo je malo teže i može oduzeti više vremena.

Možete koristiti svih 16 kartica, ali će vam za ovo biti potrebno više vremena i dijamant će biti donekle pogrešnog oblika! Alternativno, možete odabrati 9 kartica, uklanjajući one najmanje prikladne ili korisne za vašu grupu. Dva dijagrama iznad pokazuju kako dijamant rangiranje funkcioniše za bilo koju selekciju.

IDEJE ZA AKCIJU

U diskusiji o metodama tretiranja onlajn govora mržnje, možete pokazati učesnicima vebsajt *obrišite homofobiju sa fejsbuka* (<https://en-gb.facebook.com/WOH247>), koji koristi humor kako bi odgovorio na govor mržnje. Ovaj vebsajt je izgradio snažan pokret solidarnosti za gej populaciju na internetu.

Pridružite se *Pokretu protiv govora mržnje* kako biste prijavili sve primjere onlajn govora mržnje. Za ovo možete koristiti *Tijelo za nadzor govora mržnje*, www.nohatespeechmovement.org.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

1. Rečeno u privatnom imejl prijatelju kao *šala*

**Treba samo da izbrisemo
sve gejeve!**

3. Komentar na neonacističkom veb sajtu za koji je glasalo 576 ljudi

**Hitler je bio u pravu što je slao
gejeve u gasne komore.**

5. Onlajn novinska kolumna koja se žali zbog odluke Evropskog suda

**Bolesno je društvo koje smatra da
je prirodno biti homoseksualac.**

7. Komentar sa dna članka novinara koji je poznat kao homoseksualac

J... se i j... ti majku.

Ti si bolesno k....

9. Popularni veb sajt koji *ukazuje na* gejeve; uz fotografiju i ime škole

**Ova osoba je gej. I on podučava
djecu! Žalite se ovdje.**

11. Tvit koji je poslao političar sa 350 000 sledbenika

**Nijedan gej iz moje stare škole nije
uspješan u životu.**

2. Petición objavljena na fejsbuk stranici sa preko 1000 prijatelja

**Izbacite gejeve iz javnog života.
Potpišite ovdje da to kažemo našim
političarima.**

4. Refren iz anti-gej pjesme. Video je imao 25 000 pregleda

Obrišite gejeve!

6. Intervju sa Sekretarom za unutrašnje poslove koji govori o predlogu za novu legislativu

**Treba da se koncentrišemo na
izlječenje gejeva, a ne da ih
tolerišemo.**

8. Opis slike slavne ličnosti za kojeg se zna da je gej; na ličnom blogu sa nekoliko čitalaca

**Gej ili retardiran?
Većina gej ljudi su retardirani.**

10. . Anti gej video koji sugerise da je biti gej opasnije nego pušenje (zbog AIDS-a)

Umrijećeš ranije.

12. Crtani film koji pokazuje stereotipnog *geja* sa rogovima i repom

**Homoseksualci su zaposjednuti
od strane demona.**

NIVO 1

GRUPA
12+VRIJEME
45'

RECI TO NAGLAS

Aktivnost se služi akvarijum diskusijom kako bi se istražile uobičajene predrasude o određenim grupama u društvu i angažovali učesnici da razmišljaju kritički o uobičajenim uvjerenjima i razviju argument protiv govora mržnje.

TEME	Strategije kampanje, rasizam i diskriminacija, internet pismenost
KOMPLEKSNOŠT	Nivo 1
VELIČINA GRUPE	12 i više
VRIJEME	45 minuta
CILJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • da se razmisli o ličnim predrasudama i negativnim stereotipima prema određenim grupama; • da se razviju argumenti i ispitaju odgovori na izraze mržnje onlajn; • da se popune praznine u razumijevanju i razvije empatija prema grupama koje društvo često ne razumije.
MATERIJALI	<ul style="list-style-type: none"> • 3 stolice; • prostor za učesnike da sjede u krugu i kreću se okolo; • male ceduljice papira i olovke; • šušir (ili mala kutija).
PRIPREMA	<ul style="list-style-type: none"> • Izrežite dovoljan broj malih ceduljica papira – oko 2 za svakoga iz grupe (uz nekoliko rezervi); • Budite svjesni svih predstavnika u grupi koji mogu biti u jednoj zajedničkoj <i>ciljnoj grupi</i>. Ukoliko mislite da bi moglo doći do određenih poteškoća, odvedite pojedince na stranu prije aktivnosti i objasnite im aktivnost. Dajte im do znanja da mogu biti koristan resurs za grupu i obezbijedite da se ne osjećaju nelagodno zbog aktivnosti; • Bilo bi korisno da pripremite nekoliko odgovora za neke od uobičajenih briga ili pogrešnih shvatanja koja bi se mogla pomenuti u grupi.

INSTRUKCIJE

OPCIONI POČETAK

1. Stavite sljedeće napravljene izjave, sa naslovom *Istinite činjenice*, na flipčart/slajd tako da ih svi učesnici mogu pročitati. Takođe, možete smisliti i dodati neke lično vaše.

Istinite činjenice:

- Ukoliko se svi imigranti vrate u zemlju porijekla, bilo bi dovoljno posla za sve.
- Djevojke su manje dobre u onlajn igricama od momaka.
- Naučne studije su pokazale da Evropljani imaju manje mozgove od Azijata.
- Biti gej je nedostatak koji može biti izliječen.

2. Tražite reakcije od učesnika. Poslije nekoliko odgovora, recite im da su ove izjave potpuno izmišljene. Svaka izjava je zapravo lažna. Ponovo tražite reakcije i kratko ispitajte zašto su učesnici povjerovali ovim izjavama (ukoliko jesu!).
3. Pitajte učesnike da li su ikada pročitali nešto onlajn za šta su ili znali da je netačno, ili se pitali može li to biti netačno. Da li su uradili šta povodom toga?

GLAVNA AKTIVNOST

4. Objasnite da su veliki dio govora mržnje kao i mnogi rasistički stavovi proizašli iz neznanja. Ljudi vjeruju, ili su natjerani da vjeruju, u određene stvari o grupama drugih ljudi koje možda nikada nijesu sreli! Ili vjeruju u stvari o kompletnim zajednicama na osnovu informacija o samo jednoj osobi! Kada se o ovim uvjerenjima šire diskutuje i kada se ne osporavaju, počinju da budu prihvaćene kao *činjenica*. Možemo zaboraviti gdje smo nešto čuli i zaboraviti da je to možda nešto lažno, ili da je to samo nečije drugo mišljenje i početi da vjerujemo u to sami.
5. Recite učesnicima da svi onlajn mogu igrati važnu ulogu u ispitivanju *činjenica* ili mišljenja na koja naiđu. Pitajući zašto – ili objašnjavajući zašto ne – je jedna od najvažnijih stvari koju svi možemo uraditi da bismo zaustavili širenje lažnih ili malicioznih ideja. To je, takođe, najbolji način dolaženja do pouzdanih mišljenja za nas same.
6. Objasnite da će aktivnost istraživati neke od negativnih *činjenica* ili mišljenja o određenim grupama koje su postale široko prihvaćene danas. Učesnici će pokušati da razviju argument da bi *poništili* uobičajene mitove koristeći znanje i ekspertize grupe. Trebalo bi da ovo vide kao priliku da ostvare bolje razumijevanje i priliku da podijele sopstveno znanje/iskustvo.
7. Podijelite ceduljice papira, po dvije svakom učesniku, i preostale ceduljice stavite na zajedničku gomilu, objašnjavajući da mogu dobiti još ceduljica ukoliko je potrebno. Tražite od učesnika da napišu sva negativna mišljenja ili izjave o *činjenicama* koju su vidjeli da su izražene o određenim grupama i o kojima bi htjeli da diskutuju. Dajte im nekoliko primjera:
  - Ljudi treba da žive u svojim zemljama i ne treba da se sele širom planete!
  - Ženi je mjesto kod kuće: žene treba da prestanu da otimaju poslove od muškaraca.
  - Romi treba da počnu da žive u skladu sa običajima zemlje u kojoj su.
8. Recite učesnicima da oni lično ne moraju da *vjeruju* u izjave; oni samo mogu ispitati odgovore na uobičajena vjerovanja. Papiri ne treba da budu potpisani već samo smješteni u šešir ili drugu kutiju kada su spremni.
9. Smjestite tri stolice u polukrug ispred grupe. Samo oni koji sjede na jednoj od stolica će učestvovati u diskusiji; ostatak grupe su posmatrači.

10. Objasnite da ćete početi pozivanjem troje volontera da se pridruže razgovoru. Ukoliko u bilo kom trenutku još neko poželi da se pridruži može, ali pošto će biti samo troje koji razgovaraju u svakom trenutku, sa nekim će morati da zamijeni mjesta. Svi koji žele da se pridruže razgovoru treba da istupe naprijed i pažljivo tapnu jednog od *onih koji razgovaraju* po ramenu. Ovo dvoje ljudi mijenjaju mjesta i onaj koji je razgovarao postaje posmatrač.
11. Ohrabrite učesnike da istupe naprijed i da izraze sopstvena mišljenja, ali da takođe izraze i mišljenja drugih, koja ne moraju uvijek biti njihova. Na ovaj način tačke gledišta koje su kontraverzne, *politički nekorektne* ili nezamislive mogu biti oslobođene i kao teme iscrpno diskutovane iz više različitih perspektiva. Uvrjedljivi ili nasilni komentari usmjereni ka pojedincima u grupi nijesu dozvoljeni.
12. Tražite volontera da odabere pitanje iz šešira i započne diskusiju o istom. Pustite da diskusija traje dok učesnici ne iscrpe temu i tačke ne počnu da se ponavljaju. Potom tražite troje volontera da diskutuju drugo pitanje i započnu drugu rundu razgovora sa istim pravilima kao i ranije.
13. Diskutujete o onoliko pitanja za koliko imate vremena. Odvojite malo vremena na kraju da se *ohladite* poslije diskusije i razmislite o aktivnosti u cjelini.

PITANJA ZA DISKUSIJU

Koristite sljedeća pitanja kako biste omogućili učesnicima da razmisle da li je aktivnost promijenila njihove stavove ili im je dala argumente da se suprotstave primjerima predrasuda:

- Da li je neko otkrio nešto što nijesu znali ranije?
- Da li se ičije mišljenje promijenilo o određenoj grupi ili problemu?
- Da li osjećate da ste više u stanju da se angažujete u diskusiji sa stavovima punim predrasuda? Da li mislite da biste mogli da radite ovo, onlajn ili van interneta? Zašto ili zašto ne?
- Kako biste se mogli angažovati u sličnoj onlajn diskusiji? Šta bi bilo slično? Šta bi bilo drugačije?
- Šta neko može uraditi ako ima sumnje o uvjerenju u koje nije siguran?

SAVJETI ZA FASILITATORE

- Y Moraćete da budete svjesni različite osjetljivosti ili sklonosti u grupi i trebalo ohrabriti učesnike da imaju ovo na umu tokom diskusija.
- Možda će biti određenih pitanja ili izjava za koje učesnicima ili vama neće biti jednostavno da se njima bavite. Napišite ih na flipčartu ili ih sami pogledajte, kako biste ih komentarisali kasnije, ili ih dodijelite učesnicima za istraživanje i prezentovanje nalaza.
- Ukoliko 3 osobe koje razgovaraju ne mogu da nađu argument protiv izjava sa predrasudama, osjećajte se slobodnim da lično pristupite razgovoru. Izbjegavajte da ovo radite prečesto: možda bi bilo korisno da s vremena na vrijeme zaustavite razgovor i pitate da li ostali iz grupe mogu ponuditi alternativno mišljenje.
- Veoma je važno držati diskusiju otvorenom, kao i to da se učesnici osjećaju slobodnima da izraze lične stavove ili one koji se smatraju kontraverznim, ali se često izražavaju u medijima ili u cijelom društvu. U isto vrijeme, razgovor ne treba da se pretvori u serije neljubaznih i neopravdanih ponavljanja negativnih stereotipa. Ohrabrite učesnike da usvoje ispitivački ton i da daju svoje komentare što je

pažljivije moguće čak i kad izražavaju negativna mišljenja o određenim grupama. Dajte im nekoliko formulacija ukoliko je neophodno. Npr

- „Čuo sam rečeno je da...”
- „Izgleda da neki ljudi misle da...”
- „Možeš li mi pomoći da razumijem...?”
- „Zašto bi ovaj stav mogao biti pogrešan?”

- Pokušajte da ohrabrite sve da u nekom trenutku učestvuju u razgovoru!

VARIJACIJE

Poslije prikupljanja pitanja od učesnika, možete da im date neko vrijeme da istražuju neke od komentara prije uključivanja u diskusiju. Pitanja/izjave mogu biti distribuirane i od učesnika se može tražiti da pripreme kratke argumenete kako bi odgovorili na određeno pitanje. Tako bi se diskusija nastavila na boljem nivou opšte svjesnosti.

Ova akcija, takođe, može biti organizovana kao serija aktivnosti – na primjer birajući da se posmatra kako svaka od predrasuda utiče na određenu grupu u društvu. Svaki put biste mogli pripremiti ili tražiti grupu volontera u grupi da pripremi informacije o situaciji te određene grupe u vašoj zemlji.

Učesnici mogu napraviti informativne video materijale koji obezbjeđuju alternativne informacije upoređivanjem rasprostranjenih uvjerenja. Koristite vebsajt pokreta protiv govora mržnje da podijelite ove video poruke i obavijestite druge ljude o realnosti.

IDEJE ZA AKCIJU

Učesnici mogu biti ohrabreni da istražuju pitanja koja se ne tretiraju u potpunosti u diskusiji i potom da daju prezentuju nalaze grupi.

Možete početi kreiranje liste stvari za *raskrinkavanje mitova*. Ona bi moglo sadržati neke od najuobičajenih predrasuda o određenim metama mržnje zajedno sa argumentima, informacijama ili statistikama koje obaraju ove predrasude. Lista može biti postavljena na vebsajtu *Pokreta protiv govora mržnje* da pomogne ostalim onlajn aktivistima. Takođe, možete sa grupom početi razvijanje liste kontra-argumenata koje učesnici mogu koristiti kada se susretnu onlajn sa predrasudama ili rasističkim govorom. Takođe je važno diskutovati kako mogu onlajn predstaviti ove argumente – kroz humor, informacije ili dijeljenje linkova, i drugo.

NIVO 2

GRUPA
20-25

VRIJEME
60'

PRIČE KOJE ONI PRIČAJU

Učesnici rade u malim grupama kako bi analizirali novine, fokusirajući se na način predstavljanja imigranata i imigracije. Rezultati su predstavljeni kao kolaž.

TEMA	Rasizam i diskriminacija, ljudska prava, sloboda izražavanja
KOMPLEKSNOST	Nivo 2
VELIČINA GRUPE	20-25
VRIJEME	60 minuta
CILJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • da se vidi način na koji su imigranti predstavljeni od strane štampanih medija i diskutovati kako to može uticati na stavove društva prema njima. • da se identifikuju manje očigledne forme rasizma, kao što su skrivene poruke, selektivno izvještavanje ili upotreba slika i kako sve to pohranjuje govor mržnje. • da se diskutuju/istraže <i>pozitivne</i> priče vezane za imigrante i imigraciju.
MATERIJALI	<ul style="list-style-type: none"> • oko 3 primjerka 5 različitih novina/magazina (zavisno od veličine grupe); • nekoliko flipčart papira; • markeri, lijepak, makaze; • dovoljno prostora za 4 ili 5 grupa da rade na pravljenju velikog kolaža; • pristup internetu (opciono).
PRIPREMA	<ul style="list-style-type: none"> • zalijepite 4 flipčart papira zajedno za svaku radnu grupu; • obezbijedite svakoj grupi markere, lijepak, makaze i primjerke jedne od odabranih novinskih publikacija; • napravite kopije liste za provjeru na strani 110 za svaku grupu.

INSTRUKCIJE

1. Pitajte učesnike šta podrazumijevaju pod sljedećim terminima:
Stereotip, rasizam, diskriminacija
2. Objasnite kratko termine (uz osvrt na pomoćne informacije sa strana 152-156 ukoliko je neophodno), razjašnjavajući da:
  - Široko uopštavanje o grupama ljudi (*stereotipi*) su veoma rijetko istiniti za sve!
  - Kada takva uopštavanju postanu uobičajeno prihvaćena, često se koriste kao opravdanje za diskriminaciju, stvaranje žrtvi, zlostavljanje – i gore.

3. Pitajte da li učesnici mogu imenovati neku grupu koju prate nepravedni stereotipi i često je meta diskriminacije, uznemiravanja ili govora mržnje. Objasnite da će akcija pratiti način na koji mediji obično predstavljaju jednu takvu grupu – grupu imigranata.
4. Pokažite učesnicima publikacije koje ste odabrali i objasnite im da će raditi u grupama koje će analizirati način na koji su imigranti predstavljeni od strane medija. Recite im da će trebati da razmisle da li različite publikacije predstavljaju imigrante...
  - u generalno pozitivnom svijetlu
  - u generalno lošem svijetlu, ili
  - na neutralan način.
5. Prođite kroz listu za provjeru (strana 110) i uvjerite se da učesnici razumiju šta bi trebalo da traže dok budu radili analizu. Ohrabrite ih da uključe sve ostale informacije koje mogu smatrati relevantnim!
6. Podijelite učesnike u grupe od po 5 ili 6 ljudi i dajte svakoj grupi 2 ili 3 primjerka istih novina, velike flipčart papire, i olovke, lijepak, makaze, i tako dalje. Objasnite im da se od njih traži da koriste listu kako bi identifikovali sve moguće pristrasnosti i da potom treba da predstave rezultate svojih analiza u formi kolaža. Treba da isjeku novine, prokomentarišu ih i uključe sopstvene slike ili tekst. Objasnite im da će svi kolaži biti prikazani na kraju aktivnosti.
7. Kada grupe završe, prikažite postere i dajte svima vremena da prošetaju oko i pogledaju šta je svaka grupa uradila. Potom ih ponovo okupite radi diskusije o realizovanoj aktivnosti.

PITANJA ZA DISKUSIJU

- Pitajte učesnike za njihove opšte utiske o aktivnosti: da li smatraju da je bila korisna/iznenađujuća? Koji je opšti utisak o načinu na koji su imigranti predstavljeni od strane medija i da li oni vjeruju da je to predstavljanje *fer*?
- Ukoliko se grupe nijesu bavile ovim u svojim kolažima, pitajte ih koje vrste priča sa *dobrim vijestima* mogu biti uključene kako bi obezbijedile alternativni stav. Da li je, na primjer, bilo priča sa dobrim vijestima o *ne-imigrantima*?
- Zašto učesnici smatraju da su imigranti postali mete diskriminacije, uznemiravanja i govora mržnje u zemljama širom svijeta? Koliku ulogu igraju mediji u pojačavanju negativnih stereotipa?
- Da li su učesnici primjetili slične pristrasnosti ili netolerantne stavove na vebstranicama koje posjećuju? Tražite primjere.
- Kako to može uticati na same imigrante, njihove familije i djecu, ali i na društvo u cjelini u ambijentu gdje su oni *krivi* za većinu socijalnih problema? Kako se ovo reflektuje na govor mržnje usmjeren ka imigrantima?
- Da li postoji išta što bi mladi ljudi mogli uraditi da promovišu pozitivniji stav prema imigrantima? Da li su naišli na internet vebstranice i stranice sa pozitivnim vijestima o imigrantima?

SAVJETI ZA FASILITATORE

- Pokušajte da odaberete novine ili magazine koji predstavljaju dobar spektar političkih/kulturnih stavova. Vjerovatno je da čak ni oni najsazaljeviji na imigrante neće pokušavati da protivrječe ili da

uravnoteže snažna negativna osjećanja u društvu – npr. prenošenjem *dobrih vijesti* o zajednicama imigranata ili o pojedincima.

Vjerovatno je da će mnogi iz grupe dijeliti negativne stavove očigledne u publikacijama i da će možda osjećati da su takvi stavovi opravdani. Ohrabrite učesnike da kažu lična mišljenja kako bi ista mogla biti tretirana od strane grupe. Možete istražiti prije akcije i identifikovati *priče sa dobrim vijestima* koje su *mogle* biti dio novina, ili da istražite neke od uslova u zemljama iz kojih su imigranti došli. Tražite od učesnika, na primjer, da zamisle da su oni mladi ljudi u Iraku ili Avganistanu, gdje je rat uništio većinu zemlje.

VARIJACIJE

Učesnici bi, takođe, mogli obaviti istragu onlajn vijesti umjesto štampanih publikacija. Možda bi im bilo neophodno sugerisati na određene stranice, na primjer, naslovnu stranu tokom perioda od 5 dana, kako bi ograničili količinu mogućeg materijala. Sličan pristup bi se mogao primjenjivati na televizijske vijesti.

IDEJE ZA AKCIJU

Pomozite učesnicima da uspostave veb-sajt ili profil na društvenoj mreži koji demonstrira pozitivne priče o imigrantima. Oni mogu istraživati neke od određenih imigrantskih zajednica na svom lokalitetu, fokusirajući se na uslove u njihovim matičnim zemljama ili regijama, neke od razloga migracije i neke od svakodnevnih priča o imigrantima koji žive u novoj zemlji. Pošaljite link za veb-sajt novinarima novina koje su bile dio pregleda i recite im da je veb-sajt inspirisan negativnom slikom opisanom u njihovoj publikaciji!

Možete razmotriti, ukoliko imate pristup internetu, pregledanje glavnih informativnih veb-sajtova i sprovesti vježbu direktno onlajn. U ovom slučaju, takođe, možete postaviti pitanje vezano za ulogu internet foruma u vezi sa onlajn člancima, gdje korisnici mogu dati komentare. Ponekad ovi komentari mogu biti rasističke prirode. U ovom slučaju, možete diskutovati sa svojom grupom da li ovi forumi treba da budu prihvatljivi i pod kojim uslovima.

Takođe, možete raditi varijacije na vježbu, mijenjanjem grupe na koju se odnosi, u skladu sa vašim kontekstom.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

LISTA ZA GRUPE

Ima li fotografija/slika koje predstavljaju imigrante?

- Da li su bilo koje od njih *pozitivne*?
- Da li su bilo koje *negativne*?

Koliko priča koje se odnose na imigrante sadrži novina/publikacija?

- Da li ima *dobrih vijesti* priča gdje su imigranti prikazani u pozitivnom svijetlu?
- Da li ima negativnih priča?

Koje riječi se koriste da opišu (sve) imigrante u vašim novinama?

- Da li su uglavnom pozitivne, uglavnom negativne, ili uglavnom neutralne?

Da li ima otvorenih rasističkih izjava?

- Ukoliko ima, da li su date od strane javnih ličnosti, ili su *mišljenje* novinara?

Šta biste osjećali da ste imigrant i da čitate ove novine? Da li ima nešto što biste možda htjeli da dodate ili izmijenite?

NIVO 2

GRUPA
10-25VRIJEME
60'

RAZUMIJEVANJE GOVORA MRŽNJE

Učesnici razmatraju primjere govora mržnje i diskutuju o mogućim posljedicama po pojedince i društvo.

TEME	Ljudska prava, rasizam i diskriminacija
KOMPLEKSNOST	Nivo 2
VELIČINA GRUPE	10-25
VRIJEME	60 minuta
CILJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • da se razumiju različite forme onlajn govora mržnje i njihove posljedice po žrtve i društvo; • da se istraže mogući odgovori na govor mržnje
MATERIJALI	<ul style="list-style-type: none"> • fotokopije primjera govora mržnje; • papiri i olovke; • flipčart papir;
PRIPREMA	<ul style="list-style-type: none"> • napravite kopije primjera govora mržnje; • pripremite dva flipčart papira, sa naslovima Posljedice po žrtve i <i>Posljedice po društvo</i>.

INSTRUKCIJE

1. Pitajte učesnike šta podrazumijevaju pod onlajn govorom mržnje. Pitajte da li je ikad iko vidio onlajn govor mržnje, direktno usmjeren prema pojedincu ili prema predstavnicima određenih grupa (npr. gejeva, crne rase, Muslimana, Jevreja, žena, i drugih) Šta učesnici osjećaju kada naiđu na takav govor mržnje? Šta misle kako se žrtve moraju osjećati?
Objasnite da termin *govor mržnje* pokriva širok opseg sadržaja:
Prvo, pokriva više od *izražavanja* u pravom smislu riječi i može biti korišćen u vezi sa drugim formama komunikacije kao što su video materijali, slike, muzika, i tako dalje;
Drugo, termin se može koristiti da opiše veoma nasilno i čak prijeteće ponašanje, kao i komentare koji su *samo* uvrjedljivi.
2. Objasnite učesnicima da će analizirati neke realne primjere onlajn govora mržnje, posebno se fokusirajući na uticaj koji on ima na same žrtve i na društvo.

3. Podijelite učesnike u grupe i dajte svakoj grupi po jedan primjer onlajn govora mržnje iz studija slučaja (strane 113-116).
4. Tražite im da diskutuju svoj slučaj i da odgovore na pitanja. Recite im da imaju 15 minuta za zadatak.

PITANJA ZA DISKUSIJU

Prođite kroz svaki od primjera tražeći odgovore od grupa. Zabilježite odgovore na pitanja na flipčartu. Ukoliko grupe imaju slične odgovore, naznačite to podvlačenjem prvog primjera, ili stavite broj pored da označite da je više od jedne grupe došlo do istog odgovora. Pošto sve grupe prezentuju svoje rezultate, pregledajte dva flipčart papira i koristite sljedeća pitanja kako biste se osvrnuli na aktivnost sa cijelom grupom:

- Šta mislite o aktivnosti? Kakva su vaša osjećanja o primjeru koji ste analizirali?
- Koje su najčešće *posljedice* govora mržnje koje su grupe navele?
- Da li su grupe na koje je usmjeren govor mržnje u primjerima imale išta zajedničko?
- Da li je bilo nekih sličnosti u posljedicama, nezavisno od ciljne grupe na koju je bio usmjeren govor mržnje?
- Kakve bi mogle biti neke od posljedica ukoliko bi se ovo ponašanje širilo onlajn i u slučaju kad niko ništa ne bi radio povodom tretiranja tog problema?
- Koji alati ili metode vam padaju na pamet za tretiranje onlajn govora mržnje?
- Šta možemo uraditi ako naiđemo na onlajn primjere poput ovih?

SAVJETI ZA FASILITATORE

- Možete naći više informacija o Kampanji protiv onlajn govora mržnje u poglavlju 2, ili na veb sajtu kampanje (www.nohatespeechmovement.org). Pomoćne informacije o onlajn govoru mržnje se mogu naći u poglavlju 5

VARIJACIJE

Ukoliko vrijeme dozvoli, od učesnika se može tražiti da razviju poruke solidarnosti za žrtve pogođene govorom mržnje u svakom od primjera.

Možete koristiti studije slučaja da vidite veze između govora mržnje i slobode izražavanja. U ovom slučaju, možete diskutovati sa učesnicima u ograničenjima (ili nedostatku istih) koja bi se mogla primjenjivati na svaki slučaj.

IDEJE ZA AKCIJU

Pozovite učesnike da se upoznaju sa *Pokretom protiv govora mržnje* i pridruže mu se kako bi pokazali da su protiv onlajn govora mržnje. Mogu koristiti veb sajt kampanje kako bi dijelili izjave u vezi za posljedicama govora mržnje i važnosti da se stane protiv istog u znak solidarnosti sa žrtvama. Ukoliko su se učesnici sreli sa primjerima govora mržnje, to treba da prijave *Tijelu za nadzor govora mržnje* na veb sajtu kampanje i diskutuju o ovim primjerima sa ostalim korisnicima. Takođe, možete zajedno sa učesnicima pregledati veb sajt *Tijela za nadzor govora mržnje* i diskutovati o primjerima koje su objavili drugi korisnici. Učesnici mogu razviti *povelju* protiv onlajn govora mržnje za svoju školu ili omladinski centar. Oni, takođe, mogu

organizovati dan protiv govora mržnje i koristiti postojeća obilježavanja ljudskih prava da podignu svijest o tom problemu. Mogu koristiti 21. mart, međunarodni dan protiv rasizma i diskriminacije, kako bi organizovali događaje protiv onlajn govora mržnje.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

PRIMJER 1:

Mladi čovjek pokazuje ogromnu zastavu nacionalne partije na svom profilu na društvenoj mreži i objavljuje komentare poput *Islam van moje zemlje – zaštitimo naš narod*. On objavljuje fotografije sa simbolom polumjeseca i zvijezde u znaku zabrane. On širi ove informacije kroz društvene medije i lični vebisajt.

- Ko su žrtve govora mržnje u ovom primjeru? Kakve posljedice govor mržnje ima po njih?
- Kakve posljedice ovaj primjer govora mržnje može imati po ljude koji se identifikuju sa zajednicama gdje se ovo događa i kakve po društvo uopšte?

PRIMJER 2:

A. piše publikaciju u kojoj ne samo da ukazuje da se Holokaust nikad nije dogodio, već daje uvrjedljive i rasističke primjedbe o jevrejskom narodu. A. dijeli publikaciju na svom ličnom blogu i na nekoliko anti-jevrejskih vebisajtova. A. takođe uključuje onlajn sadržaj na vikipediji, predstavljajući ga kao *naučne informacije* o Holokaustu.

- Ko su žrtve govora mržnje u ovom primjeru? Kakve posljedice govor mržnje ima po njih?
- Kakve posljedice ovaj primjer govora mržnje može imati po ljude koji se identifikuju sa zajednicama gdje se ovo događa, i kakve po društvo uopšte?

PRIMJER 3:

Članak glavnog novinara u novinama bliskim vodećoj političkoj partiji naziva romski narod *životinjama* i poziva na njihovu eliminaciju svim sredstvima. Na forumu povezanim sa onlajn verzijom ovih novina dati su mnogi komentari koji su saglasni s primjedbama novinara. Novine ne objašnjavaju niti se izvinjavaju zbog primjedbi novinara. Drugi članci koji se pojavljuju onlajn zauzimaju isti stav i koriste sličan ton i dolazi do rasta broja ljudi koji komentarišu na forumu.

- Ko su žrtve govora mržnje u ovom primjeru? Kakve posljedice govor mržnje ima po njih?
- Kakve posljedice ovaj primjer govora mržnje može imati po ljude koji se identifikuju sa zajednicama gdje se ovo događa, i kakve po društvo uopšte?

MATERIJAL ZA UČESNIKE

PRIMJER 4:

Organizovana je internet kampanja koja sugerije da su za ekonomsku krizu u zemlji krivi imigranti i izbjeglice. Počinju da cirkulišu objave na platformama društvenih medija: fotografije koje prikazuju izbjeglice kao agresivne, slike sa izbjeglicama u ponižavajućim situacijama i komentari kako oni krađu poslove od lokalnog stanovništva. Veliki dio pogrešnih informacija se širi kroz veb sajtove društvenih medija, uključujući lažne statistike, koje pokazuju da su imigranti nasilni i da izazivaju probleme.

- Ko su žrtve govora mržnje u ovom primjeru? Kakve posljedice govor mržnje ima po njih?
- Kakve posljedice ovaj primjer govora mržnje može imati po ljude koji se identifikuju sa zajednicama gdje se ovo događa, i kakve po društvo uopšte?

PRIMJER 5:

Na nekoliko informativnih veb sajtova objavljeni su uvrjedljivi komentari u kojima se tvrdi da stranci nemaju pravo da budu u zemlji. Neki od komentara zovu na zlostavljanje ne-bijelih stranaca.

- Ko su žrtve govora mržnje u ovom primjeru? Kakve posljedice govor mržnje ima po njih?
- Kakve posljedice ovaj primjer govora mržnje može imati po ljude koji se identifikuju sa zajednicama gdje se ovo događa, i kakve po društvo uopšte?

PRIMJER 6:

Video materijali koji se pojavljuju onlajn sugeriju da su LGBT osobe *devijantne* i *bolesne* i da ih treba držati daleko od društva, jer uništavaju tradiciju i kontinuitet nacije. Video materijali upućuju na *naučna istraživanja*, ali reference su često pogrešno citirane ili selektivne. Neki od video materijala pokazuju slike LGBT porodica sa djecom.

- Ko su žrtve govora mržnje u ovom primjeru? Kakve posljedice govor mržnje ima po njih?
- Kakve posljedice ovaj primjer govora mržnje može imati po ljude koji se identifikuju sa zajednicama gdje se ovo događa, i kakve po društvo uopšte?

MATERIJAL ZA UČESNIKE

PRIMJER 7:

Fudbalska utakmica je prekinuta zbog uvreda i pjesama navijača upućenih jednom od igrača koji je viđen kao *crnac*. Video sa pjesmom i prekidanjem utakmice je postavljen online i masovno se dijeli. Rasistički komentari odjekuju na nekoliko veb-sajtova. Jedine žalbe stižu od ljudi koji podržavaju takve komentare, a koji tvrde da su žrtve cenzure.

- Ko su žrtve govora mržnje u ovom primjeru? Kakve posljedice govor mržnje ima po njih?
- Kakve posljedice ovaj primjer govora mržnje može imati po ljude koji se identifikuju sa zajednicama gdje se ovo događa, i kakve po društvo uopšte?

PRIMJER 8:

Reklama za farmerke je neko vrijeme cirkulisala internetom. Prikazuje scenu u kojoj je žena okružena muškarcima. Scena ima seksualne implikacije, ali opšti utisak koji je dat je o seksualnom zlostavljanju i silovanju. U jednoj zemlji, nekoliko organizacija se žalilo. Vijesti o slučaju privukle su priličan broj online komentara, od kojih su mnogi podržavali ideju da su žene stvari sa kojima se muškarci mogu igrati i biti nasilni.

- Ko su žrtve govora mržnje u ovom primjeru? Kakve posljedice govor mržnje ima po njih?
- Kakve posljedice ovaj primjer govora mržnje može imati po ljude koji se identifikuju sa zajednicama gdje se ovo događa, i kakve po društvo uopšte?

PRIMJER 9:

Političar optužuje Muslimane da predstavljaju glavni uzrok zločina nad djevojkama. On apeluje na opšte znanje i obezbjeđuje nekoliko rekla-kazala primjera. Video povezan sa člankom privlači mnogo komentara, od kojih su neki rasističke i nasilne prirode. Govor se citira od strane drugih ljudi koji podržavaju isti stav i prezentovan je kao cijenjeno mišljenje zasnovano na informacijama.

- Ko su žrtve govora mržnje u ovom primjeru? Kakve posljedice govor mržnje ima po njih?
- Kakve posljedice ovaj primjer govora mržnje može imati po ljude koji se identifikuju sa zajednicama gdje se ovo događa, i kakve po društvo uopšte?

MATERIJAL ZA UČESNIKE

PRIMJER 10:

Video materijali o nasilnim konfliktima iz prošlosti između dvije zemlje ostaju na onlajn video kanalu. Dodati su mnogi komentari, u kojima se koristi rasistički jezik o ljudima jedne od zemalja. Rasizam i vrijeđanje između predstavnika dvije zajednice se nastavlja tokom dugog vremenskog perioda.

- Ko su žrtve govora mržnje u ovom primjeru? Kakve posljedice govor mržnje ima po njih?
- Kakve posljedice ovaj primjer govora mržnje može imati po ljude koji se identifikuju sa zajednicama gdje se ovo događa, i kakve po društvo uopšte?

PRIMJER 11:

Muzika sa nacionalističkim sadržajem se širi preko onlajn muzičkog kanala. Neke pjesme su objavljene od strane članova dvije etničke zajednice koje su imale nasilni sukob u prošlosti. U pjesmama se često ohrabruje zlostavljanje ljudi iz druge etničke grupe.

- Ko su žrtve govora mržnje u ovom primjeru? Kakve posljedice govor mržnje ima po njih?
- Kakve posljedice ovaj primjer govora mržnje može imati po ljude koji se identifikuju sa zajednicama gdje se ovo događa, i kakve po društvo uopšte?

NIVO 3**GRUPA
12+****VRIJEME
60'**

VIRTUELNA AKCIJA

This is an activity during which participants will be inspired by some anti-racism actions and reflect together on how they could develop similar actions online.

TEME	Campaigning Strategies, Racism and Discrimination, Human Rights
KOMPLEKSNOŠĆ	Nivo 3
VELIČINA GRUPE	12 i više
VRIJEME	60 minuta
CILJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • da se razumije uloga interneta kao prostora za mlade ljude da preduzimaju akcije za poštovanje i slobodu; • da se spoznaju ograničenja interneta i njegovih veza sa prostorima van interneta za mobilisanje mladih ljudi za vrijednosti i principe ljudska prava.
MATERIJALI	<ul style="list-style-type: none"> • papiri i olovke; • pristup internetu (opciono);
PRIPREMA	<ul style="list-style-type: none"> • posjetite veb-sajtove organizacija koje vode inicijative koje će učesnici razmatrati tokom akcije kako bi se upoznali sa anti-rasističkim radom mladih ljudi; • fotokopija materijala za učesnike.

INSTRUKCIJE

1. Pitajte učesnike da li znaju za neku inicijativu ili akcije gdje su ljudi preduzeli akciju protiv rasizma i ostalih formi diskriminacije. Diskutujte kratko o njihovim primjerima.
2. Recite učesnicima da će razmatrati neke primjere anti-rasističkih akcija i da treba da razmisle kako ove akcije mogu biti prevedene onlajn aktivnosti.
3. Podijelite učesnike u male grupe (do 5 učesnika po grupi) i dajte svakoj grupi jednu studiju slučaja koja je pripremljena u materijalima. Tražite im da pročitaju njihovu studiju slučaja i diskutuju o sljedećim pitanjima:
  - Kojm problemom se projekat bavi?
  - Šta je cilj projekta?
  - Koje metode se koriste u projektu kako bi se postigao cilj?
4. Dajte grupama 10 minuta da diskutuju o pitanjima. Poslije 10 minuta, dajte im novi zadatak: tražite od njih da diskutuju kako bi oni mogli tretirati slično pitanje koristeći internet. Tražite im da razmisle

o vrsti akcija koje bi se mogle preduzeti onlajn, a koje bi odražavale aktivnosti van interneta koje su opisane u studijama slučaja. Treba da se bave sljedećim pitanjima:

- Koje internet metode mogu koristiti kako bi postigli cilj?
- Koja su ograničenja korišćenja interneta u postizanju rezultata?

5. Dajte učesnicima oko 20 minuta za zadatak, a potom ih pozovite da podijele ideje sa cijelom grupom.

PITANJA ZA DISKUSIJU

Koristite grupnu diskusiju nakon aktivnosti kako biste dobili pregled rezultata radnih grupa sa učesnicima i razmotrili prednosti i mane korišćenja interneta pri tretiranju rasizma i diskriminacije. Koristite neka od sljedećih pitanja:

- Da li smatrate da bi sugestije radnih grupa mogle biti uspješno sprovedene?
- Da li smatrate da bi pomogle u ostvarivanju cilja?
- Koje su prednosti korišćenja interneta kao alata kampanje?
- Koje su mane ili ograničenja internet kampanje?
- Da li znate za ostale internet alate ili inicijative koje bi mogle podržati kampanje protiv rasizma poput onih u studijama slučaja?
- Da li znate za neke internet kampanje protiv rasizma i diskriminacije ?
- Kako biste mogli koristiti internet za kampanju protiv rasizma i diskriminacije?

SAVJETI ZA FASILITATORE

- Ukoliko učesnici razumiju samo osnove govora mržnje i rasizma i diskriminacije, možete početi akciju razmjenom ideja o ovim konceptima.
- Ukoliko učesnici imaju poteškoća u zamišljanju ovih inicijativa onlajn, obezbijedite im nekoliko primjera o tome kako internet može biti korišćen za preduzimanje akcije.

VARIJACIJE

Možete prilagoditi studije slučaja iz primjera kako bi bolje korespondirala sa vašom lokalnom ili nacionalnom realnošću. Možete odabrati druge primjere akcija koje bi mogle biti prikladnije za vašu grupu. Ne zaboravite da odaberete raznovrsne inicijative kako bi učesnici vidjeli da postoji mnogo načina preduzimanja akcije. Takođe, možete obaviti obrnutu aktivnost: internet akcije mogu biti odabrane i date grupama na razmatranje. Tada bi zadatak bio da ih transformišu u aktivnosti van interneta.

IDEJE ZA AKCIJU

Ostvarite kontakt sa lokalnim organizacijama koje se bave anti-rasističkim radom i pozovite ih da razgovaraju sa učesnicima o tome šta i kako rade.

Diskutujte sa učesnicima da li im je pala na pamet neka ideja koja bi se mogla primijeniti u praksi i ohrabrite ih da to urade! Takođe biste mogli osnovati blog za vašu grupu i pozvati ih da objavljuju informacije o grupama često pogođenim rasizmom, kako bi se ispravile uobičajene predrasude, kao i podigla svijest o njihovim štetnim efektima.

Ohrabrite grupu da se pridruži *Pokretu za borbu protiv govora mržnje* kako bi pokazali solidarnost sa žrtvama onlajn govora mržnje! Ovo se može uraditi i na vebsajtu kampanje: www.nohatespeechmovement.org. Učesnici mogu postaviti primjere govora mržnje kao primjer dobre prakse i podijeliti ih sa ostalim aktivistima iz drugih zemalja.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

PRIMJER 1. RASIZAM U SPORTU

„To je bilo kao noćna mora. Prije nego što sam pošao, nijesam mogao ni da zamislim da ću biti tako emocionalno pogođen “

22-ogodišnji fudbalski navijač

Njemački fudbalski navijači redovno skandiraju antisemitske slogane i pjesme za vrijeme fudbalskih mečeva. Inicijativa Dem Ball Ist Egal Wer Ihn Tritt (*Lopti nije bitno ko je šutira*) ima za cilj da se bavi ovim i da odvede fanove raznih fudbalskih klubova u posjetu bivšem koncentracionom logoru Aušvic.

Zašto Aušvic? Inicijativa je aktivirana zbog navijača koji su pjevali pjesmu *izgradićemo podzemnu željeznicu od Monšengladbaha do Aušvica*. Aušvic pjesma je sada objavljena širom zemlje i može se čuti na svim fudbalskim stadionima i u klubovima širom zemlje.

Organizacija je započela pilot projekat u kojem navijači od 18 do 28 godina starosti iz različitih klubova učestvuju u trodnevnom putu u kampove smrti kako bi pokrenuli ozbiljnu diskusiju o antisemitizmu i rasizmu u fudbalu. Navijači su bili snažno pogođeni iskustvom i mnogi su podijelili svoje utiske sa širokim auditorijumom. Napravljeni su flajeri za vebsajtove klubova i inicijativa je praćena velikom medijskom kampanjom. (Inspirisano inicijativom organizacije Amadeu Antonio)

www.amadeu-antonio-stiftung.de/eng/we-are-active/topics/against-anti-semitism/football

PRIMJER 2. FARBANJE RASISTIČKIH GRAFITA

Anti-rasistička organizacija *Nikada više*, osnovana u Krakovu, je organizovala lokalne akcije protiv grafita mržnje pod motom kampanje *Hajde da okrećimo zidove Krakova!* Tokom godine, *Nikada više* je radila sa lokalnim partnerskim organizacijama kako bi uključila što je više moguće aktivista i građana:

- Mladi ljudi su se okupili da uklone i prefarbaju rasističke naljepnice i grafite;
- Vlasnici kuća su pozvani da se angažuju u akcijama farbanja;
- Anti-rasistički grafiti su isprskani sprejevima u školama uz pomoć profesora i đaka;
- Novinari su pozvani da izještavaju o kampanji i objavili su članke u lokalnim novinama i magazinima;

Na ovaj način, mnogi pojedinačni aktivisti su postali dio velike akcije i uspjeli da prošire moćnu poruku: *Oslobodite Krakov od grafita mržnje*. www.unitedagainstracism.org/pages/thema05.htm, www.nigdywiecej.org

MATERIJAL ZA UČESNIKE

PRIMJER 3. ŽIVA BIBLIOTEKA

Živa biblioteka je ideja razvijena od strane Savjeta Evrope koja ima za cilj da ospori predrasude i diskriminaciju. Živa biblioteka radi isto kao i normalna biblioteka: posjetioci mogu pregledati kataloge dostupnih naslova, odabrati knjigu koju žele da čitaju i posuditi je na ograničeni vremenski period. Poslije čitanja, vraćaju *knjigu*, kako bi drugi ljudi mogli da je čitaju. Ukoliko žele, mogu da posude drugu. Jedina razlika je što u živoj biblioteci, knjige su ljudi, i čitanje se sastoji od razgovora sa *knjigom*.

Živa biblioteka pokušava da se suprotstavi predrasudama fasilitiranjem razgovora između dvoje ljudi: knjiga i čitalaca. Knjige su volonteri koji su ili bili lično predmet diskriminacije ili predstavljaju grupe ili pojedince u društvu koji su pod rizikom da pate od vrijeđanja, stigme, predrasuda ili diskriminacije. *Knjige* često imaju lična iskustva o diskriminaciji ili socijalnoj isključenosti, koja su voljni da dijele sa čitaocima. Najvažnije, knjige daju čitaocima dozvolu da uđu u dijalog sa njima, u nadi da će njihove perspektive i iskustva osporiti uobičajene predstave i stereotipe i tako uticati na stavove i ponašanje šireg društva. *Ne sudi knjizi po koricama*, dostupno na <http://eycb.coe.int>

PRIMJER 4. VOLI MUZIKU MRZI RASIZAM

Naša muzika je živi dokaz činjenice da kulture mogu i stvarno da se mješaju.

Voli muziku mrzi rasizam (VMMR) ima za cilj da stvori nacionalni pokret protiv rasizma i fašizma kroz muziku. Osnovan je 2002. kao odgovor na rastuće nivoe rasizma i izborni uspjeh ekstremne desnice, Britanske nacionalne partije (BNP). Organizacija koristi energiju muzičke scene kako bi slavila različitost i uključila ljude u anti-rasističke i anti-fašističke akcije, kao i podstakla ljude da glasaju protiv fašističkih kandidata na izborima.

Održano je na stotine VMMR događaja – od velikih festivala na otvorenom, do lokalnih svirki i klupskih svirki. Vrhunski umjetnici su učestvovali na VMMR događajima, uključujući Gospođu Dinalit, Hard Fija, Bejbisambls, Akalu, Get kejp ver kejp flaj, D vju, Letal bizl, Rol dip i Bazement džeks. Mnogi bendovi čije vrijeme dolazi, di-džejevi i em-sijevi su takođe učestvovali ili organizovali sopstvene lokalne VMMR večeri.

<http://lovemusichateracism.com/about>

NIVO 1**GRUPA:
BILO
KOJA****VRIJEME
40'**

NOSI I PODIJELI

Učesnici popunjavaju dijagram kako bi pokazali svoje afinitete u onlajn dijeljenju određenih informacija i diskutuju o načinima kako biti oprezniji pri onlajn dijeljenju ličnih informacija.

TEME	Privatni život i bezbjednost, internet pismenost, sajber vršnjačko zlostavljanje
KOMPLEKSNOŠT	Level 1
VELIČINA GRUPE	Any
VRIJEME	40 minutes
CILJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • da se razmotre različite onlajn veze i međuljudski odnosi; • da se dođe do ličnih <i>mjerila</i> za onlajn dijeljenje i komunikaciju; • da se podigne svijest o problemima u vezi s onlajn privatnošću i da se uči o mjerama predostrožnosti koje se mogu preduzeti kako bismo zaštitili našu onlajn privatnost i ljudska prava.
MATERIJALI	<ul style="list-style-type: none"> • kopije dijagrama sa strane 123; • flipčart i markeri;
PRIPREMA	• Napravite dovoljno kopija dijagrama za sve učesnike

INSTRUKCIJE

1. Pitajte učesnike kakve mjere predostrožnosti preduzimaju kako bi zaštitili ličnu privatnost od ljudi koje ne poznaju – npr. u šoping centru. Podstaknite ih pitanjima, ukoliko je neophodno:
  - Da li nosite istu garderobu koju nosite i na plaži?
  - Da li ispisujete broj vašeg mobilnog telefona na vašem licu?
  - Da li govorite ljudima vašu šifru za onlajn aktivnosti?
2. Objasnite da ove stvari mogu izgledati očigledne u *realnom* životu, ali mi ne preduzimamo uvijek iste mjere predostrožnosti onlajn. Pitajte učesnike da li vjeruju da su oprezni onlajn kao i van interneta u vezi sa zaštitom ličnih informacija. Objasnite da će akcija istraživati koje vrste informacija smo spremni da dijelimo sa različitim ljudima onlajn.
3. Uzmite kopiju dijagrama sa strane 123 (ili je nacrtajte na flipčartu) i prođite kroz nekoliko primjera sa učesnicima kako biste im pokazali na koji način da pristupe zadatku. Objasnite da odgovori treba da budu individualni zato što su različiti ljudi spremni da podijele različite stvari o sebi sa drugima.

4. Dajte im oko 15 minuta da završe zadatak, a potom im tražite da podijele svoj dijagram sa 2 ili 3 drugih ljudi. Učesnici mogu ili šetati okolo, pokazujući svoj dijagram ostalima, ili ih možete organizovati u manje grupe, u zavisnosti od vremena/prostora i veličine grupe.
5. Poslije upoređivanja dijagrama sa nekoliko drugih, okupite grupu radi opšte diskusije.

PITANJA ZA DISKUSIJU

Počnite postavljanjem nekoliko opštih pitanja:

- Da li je bilo nekih informacija koje niste bili spremni da dijelite ni sa kim? Pitajte ih za razloge.
- Da li je bilo nekih informacija koje ste bili spremni da dijelite sa svima? Istražite razlike u mišljenjima unutar grupe.
- Da li ste primijetili neke razlike kada ste upoređivali vaš dijagram sa dijagramima drugih ljudi i da li možete objasniti ove razlike?
- Zašto mislite da može biti važno biti oprezan u dijeljenju informacija o sebi sa nepoznatima? Kakve bi posljedice mogle biti?
- Zašto mislite da bi moglo biti važno da budete oprezniji u vezi sa dijeljenjem informacija o drugima?
- Da li je ikad iko dijelio informacije o vama za koje niste željeli da budu podijeljene? Da li bi to moglo biti kršenje vaših ljudskih prava? Da li bi to moglo biti upotrijebljeno za onlajn govor mržnje?

Zatvorite aktivnost pitajući učesnike da li ih je akcija učinila svjesnijim o načinu na koji komuniciraju onlajn. Da li iko ima namjeru da napravi promjene? Šta bi učesnici mogli identifikovati kao neke od stvari koje uvijek treba uzimati u obzir prije dijeljenja ličnih informacija onlajn?

SAVJETI ZA FASILITATORE:

- Možda neće biti *tačnih* odgovora za mnoge od odnosa u dijagramima; ovo će djelimično zavisiti od individualnih afiniteta. Ipak, važno je upozoriti učesnike na opasnosti ukoliko ne preduzimaju mjere predostrožnosti kako bi zaštitili onlajn privatnost. Ukoliko oni sami ne pomenu, vi biste ih trebali upozoriti o rizicima sajber zlostavljanja i o finansijskoj eksploataciji. Nedostatak brige o ličnoj privatnosti i bezbjednosti može znatno povećati ove rizike. Vidjeti poglavlje 5 za više informacija o sajber vršnjačkom zlostavljanju i privatnom životu i bezbjednosti.
- Tokom diskusije nakon realizovane aktivnosti, možete istaći da je zaštita onlajn privatnosti važna djelimično zbog bezbjednosnih razloga, a djelimično zbog razloga koji imaju veze sa ličnim integritetom/dostojanstvom. Možda nećemo dovesti sebe u opasnost (ukoliko imamo sreće) ako unaokolo šetamo polugoli ili dajemo glupe/neprijatne komentare o drugima; ipak, možemo zažaliti kasnije! Sadržaj koji objavimo onlajn je mnogo *postojaniji* nego stvari koje radimo u ne-virtuelnom svijetu i veoma često nijesmo u mogućnosti da taj sadržaj uklonimo sa interneta.

VARIJACIJE

Iako je fokus akcije na zaštiti naše lične privatnosti, ovo, takođe, možete iskoristiti da istražite pitanja oko poštovanja privatnosti drugih. Na primjer, možete pitati da li učesnici traže dozvolu prije nego što podijele informacije o drugim ljudima i zašto može biti važno da to rade. Koristite neke od informacija iz privatnog života i bezbjednosti u poglavlju 5 kako biste razgovarali o aspektima ljudskih prava u vezi sa tim.

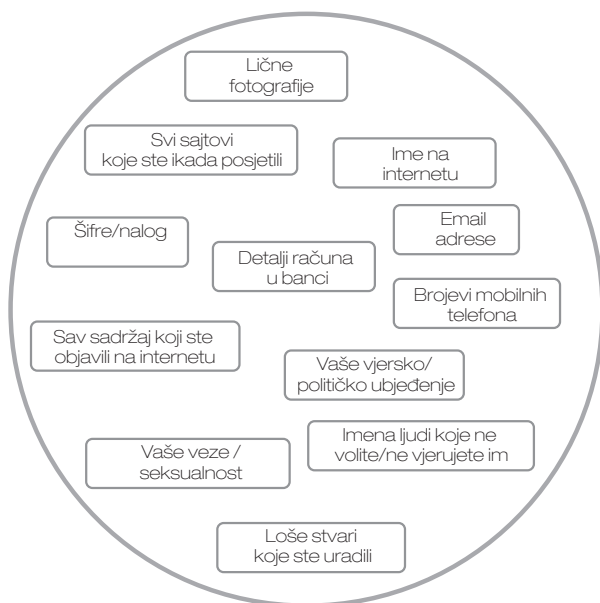
IDEJE ZA AKCIJU

Učesnici mogu voditi dnevnik o informacijama koje su dijelili tokom nedjelje: koje vrste informacija su podijelili i sa koliko širokim krugom ljudi? Ne moraju da daju tačne detalje sadržaja ali mogu da prate vrstu stvari koje su učinili dostupnima grupama identifikovanim u dijagramu (roditeljima, prijateljima, nastavnicima, itd.). Takođe, mogu evidentirati informacije koje dijele o sebi i informacije koje dijele o drugima.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

VAŠE VEZE U DIJELJENJU:

KOME BISTE REKLI?

Vaš najbolji prijatelj

Onlajn prijatelji

Vaš nastavnik

Majka/otac/staratelji

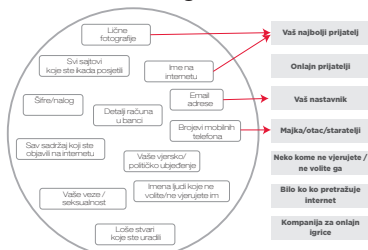
Neko kome ne vjerujete / ne volite ga

Bilo ko ko pretražuje internet

Kompanija za onlajn igrice

Povežite svaki tekst boks u krugu sa tekst boksovima na desnoj strani, koristeći strelice

Primjer:

NIVO 3

GROPA
10-20

VRIJEME
90'

WEB NAPAD

Učesnici redizajniraju (zamišljeni) vebsajt kampanje kako bi izašli na kraj sa lavinom rasističkih komentara od strane lokalne zajednice.

TEMA	Internet pismenost, strategije kampanje, rasizam i diskriminacija
KOMPLEKSNOŠĆ	Nivo 3
VELIČINA GRUPE	10-20
VRIJEME	90 minuta
CILJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • da se razmotre ključne poruke za tretiranje rasizma; • da se istraže načini kampanje protiv onlajn rasizma i govora mržnje; • da se razviju vještine prezentovanja, ubjeđivanja i komunikacije onlajn.
MATERIJALI	<ul style="list-style-type: none"> • flipčart i bojice/markeri; • pristup internetu (opciono);
PRIPREMA	<ul style="list-style-type: none"> • Photocopy the handouts (pages 126-127). • Fotokopije priloga (strane 126 – 127) • Tražite od učesnika da identifikuju neke od <i>najboljih</i> i <i>najgorih</i> vebsajtova prije ove akcije (opciono).

INSTRUKCIJE

1. Objasnite da će akcija uključivati redizajniranje vebsajta za školsku kampanju. Dajte učesnicima sljedeće pomoćne informacije:

Vaša škola je locirana u oblasti sa velikom imigrantskom zajednicom. Škola se ponosi svojim naporima kako bi kreirala dobre etničke veze i postoji veoma malo primjera rasizma među učenicima. Ipak, odnosi van školskog dvorišta nastavljaju da budu veoma problematični. Etničke manjine su često žrtve vrijeđanja i zlostavljanja od strane većinske *bijele* populacije i neonacističkih grupa koje su u porastu.

Menadžment škole je odlučio da pokuša da se pozabavi ovim problemom uspostavljanjem onlajn kampanje kako bi se podigla svijest o tome zašto je važno uključiti sve u zajednicu. Uspostavljen je vebsajt sa forumom za komentare i pitanja javnosti. Ipak, od ljudi se nije tražilo da se registruju na forumu i ubrzo je preplavljen rasističkim komentarima.

2. 2. Pokažite učesnicima *stranicu kampanje* i pitajte ih šta misle o njoj. Podstaknite ih pitanjima:

- Da li je poruka kampanje jasna?
  - Šta mislite o opštoj postavci i načinu na koji su informacije prezentovane?
  - Da li je stranica kampanje dobra? Zašto, ili zašto nije?
3. Objasnite da će aktivnost uključivati redizajniranje veb sajta i ponovno razmišljanje o politici internet foruma, ukoliko je to neophodno. Podijelite obrazac sa zadatkom (strana 126) i podijelite učesnike u grupe (maksimum 6 ljudi u svakoj grupi).
  4. Dajte grupama oko 20 minuta da diskutuju o pitanjima i potom dajte svakoj grupi flipčart papir i nekoliko bojica.
  5. Nakon 20 minuta, podijelite flipčart papir i bojice svakoj grupi. Recite im da imaju sljedećih 15 minuta da naprave nacrt svoje naslovne strane. Sugerišite im da podijele različite zadatke i odrede neke članove grupe da rade na sadržaju, a druge na dizajnu (vidjeti savjete za fasilitatore).
  6. Kada grupe završe, prikažite *vebsajtove* širom prostorije i ponovo okupite učesnike radi diskusije o realizovanoj aktivnosti.

PITANJA ZA DISKUSIJU

- Koliko vam je lak bio zadatak? Šta je bilo najteže, a šta je išlo dobro u vašoj grupi?
- Da li ste bili zadovoljni sa finalnim proizvodom?
- Koliko ste razmišljali o vašoj ciljnoj grupi kada ste dizajnirali veb sajt: da li ste uradili išta kako biste apelovali na određenu grupu? (Npr. usvajanjem određenog stila pisanja?)
- Da li ste našli išta što bi posjetioce veb sajta moglo angažovati u kampanji ili ih navesti na interakciju na veb sajtu? Koliko smatrate da je ovo važno?
- *Uporedite različite politike foruma među grupama.* Pitajte ih zašto su odabrali politiku koju su odabrali. Koja su bila najznačajnija razmišljanja?
- Da li mislite da je rasizam problem u vašoj zajednici? (Pitajte za razloge)
- Da li ste ikada naišli na onlajn rasističko vrijeđanje? Da li biste uradili išta u slučaju da ste naišli na isto?

SAVJETI ZA FASILITATORE

- Pokušajte da evidentirate stavove učesnika o tome šta misle da nedostaje na školskoj *stranici kampanje*. Možete napisati ove stavke na flipčart papiru, sa linijom povučenom po sredini: plusevi mogu biti zabilježeni na jednoj polovini strane, *minusi* na drugoj.
- Ukoliko ima razlika u mišljenju, obezbijedite da se ovo, takođe, zabilježi: veb sajt može privući neke ljude, a neke ne. Ovo bi možda, takođe, bilo važno napisati kad razmišljaju o svojoj ciljnoj grupi i rade na ličnim veb sajtovima.
- Grupni rad bi mogao biti korisniji ukoliko se da više vremena za rad. U fazi dizajna, možete dozvoliti učesnicima da koriste internet i *gledaju* prave veb sajtove. Ovo će im dati ideju o tome koliko sadržaja mogu uklopiti na stranici, kao i različite načine predstavljanja informacija.
- Kada grupe počnu da rade sa flipčartovima ohrabrite ih da podijele zadatke među članovima grupe. Na primjer, neki mogu raditi na poboljšanju poruke kampanje, neki mogu raditi na predlaganju linkova za druge veb sajtove (ili stranice), a neki mogu raditi na aktuelnom dizajnu. Podsjetite ih da su sadržaj i stil važni makar koliko i dizajn!

VARIJACIJE

Možete promijeniti kampanju da tretira različite mete mržnje – npr. žene, mlade ljude sa invaliditetom, vjerske manjine ili Rome.

Ukoliko članovi grupe posjeduju dobre IT vještine, dizajn veb sajta bi mogao biti urađen ili korišćenjem programa za word processing i servisima za besplatno blogovanje kao što su Wordpress ili Blogger. Ovo može zahtijevati više vremena. U zavisnosti od toga koliko vremena imate na raspolaganju, poslije ovoga možete tražiti od učesnika da imenuju neke od svojih omiljenih veb sajtova i neke od onih koje najmanje vole. Ovo bi moglo iznijeti na vidjelo ostala pitanja za koja oni smatraju da mogu biti bitna u dizajniranju stranice kampanje.

Diskusija o politici foruma može započeti sa cijelom grupom, ukoliko ima dovoljno vremena. Možete napisati listu prednosti i mana politike koja dozvoljava sve komentare i ne zahtijeva registraciju.

Možete koristiti veb sajt kampanje protiv govora mržnje i analizirati ih tokom aktivnosti, kao da vaša grupa vodi ovu kampanju.

IDEJE ZA AKCIJU

Nakon diskusije o realizovanoj aktivnosti, obezbijedite informacije o *Pokretu protiv govora mržnje* Savjeta Evrope i ohrabrite učesnike da pregledaju veb sajt i prijave se za kampanju u svojoj zemlji.

Planovi za veb sajt koji su radne grupe razvile mogu biti korišćeni kao osnova za pravi veb sajt kampanje. O idejama bi trebalo glasati tako da finalni proizvod predstavlja rad cijele grupe i učesnici bi morali raditi na kreiranju sadržaja za veb sajt. Ovo bi mogao biti dugoročniji projekat i zahtijevao bi ljude koji su kompetentni da stave sadržaj onlajn. Takođe, mogu uspostaviti stranicu grupe na veb sajtu društvenog medija.

Učesnici mogu istražiti pravo stanje etničkih odnosa u sopstvenim zajednicama. Lokalne nevladine organizacije su dobro mjesto za početak.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

ZADATAK

Diskutujte sljedeće u vašoj grupi:

1. Koja je vaša glavna ciljna publika? Npr. mladi ljudi, svi članovi lokalne zajednice, pripadnici etničkih manjina, pripadnici *bijele* većine, ... svijet?
2. Šta je cilj vaše kampanje i kako se ljudi mogu angažovati u njoj?
3. Kakva je vaša politika o objavljivanju komentara?
  - Da li treba zahtijevati od ljudi da se registruju prije objave komentara?
  - Koja je *politika* vašeg foruma: da li ljudi mogu objaviti bilo šta, ili su određeni komentari neprihvatljivi?

MATERIJAL ZA UČESNIKE

STRANICA KAMPANJE

Srednja škola Sidlfild

Kampanja za dugoročno međuetničko razumijevanje i ljudska prava

Forum

Možete reći šta god želite na ovom forumu. Mi vjerujemo u slobodu govora!

Top diskusije:

•Da li vam se dopada šta radimo?	7,345 postova
•Očistite naše škole! (potpišite ovdje)	3,231 postova
•Vucite svoje du** nazad kući!	3,123 postova
•Bijelci protiv mješovitog obrazovanja.	2,898 postova
•Čestitamo, Sidlfild!	1,002 postova
•Od!****. Nijesmo vas zvali da dođete!	976 postova
•Kako možete učiti bez mozga.	535 postova
•Peticija roditelja protiv rasizma.	812 postova

[Kliknite ovdje](#) da se pridružite diskusiji!

Naš blog

Sidlfild srednja škola stavlja značajan akcenat na međukulturalno razumijevanje u zdravom okruženju za učenje. [Pročitaj više](#)

Sidlfild podnosi izvještaj Komisiji za rasnu jednakost za potrebe narednih konsultacija o afirmativnim akcijama u visokom obrazovanju. [Pročitaj više](#)

Ostali odjeljci

- [Izjava direktora](#)
- [Izjava lokalne vlasti](#)
- [Zvanična dokumentacija](#)
- [Ekonomski indikatori](#)
- [Statistika i evidencija](#)

O kampanji

Naša kampanja je osmišljena u cilju daljeg poboljšanja međuetničkog razumijevanja u školi i lokalnoj zajednici. Mi usvajamo proaktivni pristup da bismo razvili pozitivno okruženje za učenje za naše učenike, nezavisno od rase, etničkog porijekla, vjerske pripadnosti ili kulturnog identiteta. [Pročitaj više](#)

NIVO 1

GRUPA
10-20

VRIJEME
60'

WEB PROFILI

Aktivnost se održava na zamišljenom onlajn forumu. Od učesnika se traži da se pozdravljaju jedni sa drugima u skladu sa uobičajenim stereotipima o određenim grupama. Oni koriste akciju da napišu set uputstava za onlajn interakciju.

TEME	Rasizam i diskriminacija, internet pismenost, demokratija i učešće
KOMPLEKSNOŠT	Nivo1
VELIČINA GRUPE	10-20
VRIJEME	Dio I: 35 minuta Dio II: 25 minuta
CILJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • da se diskutuje o predrasudama i govoru mržnje o određenim grupama; • da se razmotre razlike između interakcije onlajn i van interneta; • da se objave uputstva za onlajn interakciju;
MATERIJALI	<ul style="list-style-type: none"> • Sljepljiva traka; • papir i olovke (i fascikle ili nešto na čemu se može postaviti papir); • flipčart i markeri; • prostor za kretanje oko.
PRIPREMA	<ul style="list-style-type: none"> • napravite dovoljno <i>profila</i> za sve iz grupe (koristite one sa strane 132 ili napravite sopstvene); • napišite svaki profil na papiru (veličine A5) i pripremite ljepljivu traku da zalijepite papire na leđa ljudi; • kopirajte svakom učesniku definiciju govora mržnje Savjeta Evrope; • Biće vam potrebno dovoljno prostora da se učesnici kreću oko.

INSTRUKCIJE

DIO I. NA FORUMU (15 MINUTA)

1. Tražite od učesnika da zamisle da su na onlajn forumu o fudbalu (ili hokeju na ledu ili nekom drugom sportu). Objasnite da će svima biti dat novi *profil* i da će oni predstavljati tu osobu. Ipak, niko neće znati šta je napisano na njihovom sopstvenom profilu!
2. Recite učesnicima da će u toku aktivnosti učesnici trebati lično da se predstave i pozdrave sa drugima. Diskusija treba biti kratka: učesnici treba da pozdrave što je više moguće posjetilaca na forumu u datom vremenu.

3. Objasnite da je svrha aktivnosti da se istraže zajednička viđenja i predrasude o različitim grupama u društvu. Kada se sretaju sa drugima, učesnici treba da misle o vrsti stvari koje bi ljudi *mogli reći* (onlajn) nekome ko je tog identiteta – npr. osobi sa invaliditetom u sportskoj grupi, crnom Afrikancu, starijoj ženi, itd. Ljudi ne moraju obavezno komunicirati sa drugima kao što bi u realnosti, ali treba da misle o vrsti mišljenja koja postoje onlajn i pokušaju da predstavljaju ista. Ružni komentari su dozvoljeni. Niko neće biti odgovoran kasnije za komentar koji su dali u toku aktivnosti.
4. Zalijepite identitet na leđa svakog učesnika a da im ne dozvolite da ga vide. Dajte svima papir i olovku da zapišu riječi koje su koristili drugi u vezi sa njihovim identitetom.
5. Sada, pozovite ih da se kreću po prostoriji. Omogućite im 10 minuta za sastajanje i pozdravljanje. Tražite od učesnika dok se kreću okolo da zapišu riječi koje ostali koriste kada se pozdravljaju sa njima. Poslije 10 minuta, tražite od učesnika da stanu, skinu identitete koji su im dati i pređite na diskusiju o realizovanoj aktivnosti.

PITANJA ZA DISKUSIJU (20 MINUTA)

Obezbijedite da su učesnici izašli iz svojih uloga prije diskusije o realizovanoj aktivnosti: započnite pitajući ih da vam kažu njihova prava imena i po jednu stvar o sebi. Potom koristite neka od sljedećih pitanja.

- Da li je iko mogao da pogodi bilo koje aspekte svog profila? Tražite im da obrazlože i da nabroje neke od riječi koje su bile korišćene dok su se pozdravljali sa njima.
- Da li je neko uživao u akciji? Da li ima neko kome se nije dopala? Zašto?
- Pozovite učesnike da pogledaju sopstveni profil.
- Da li je neko bio iznenađen nekom od riječi koje su korišćene dok su se pozdravljali sa njima?
- Da li smatrate da su profili bili *realistični*? Da li bi ljudi stavili ovu vrstu informaciju na javni profil?
- Koliko je lako reći ružne stvari drugima? Da li je lakše pronaći ružne stvari za određene profile, a ne za druge?
- Da li mislite da bi bilo lakše reći ružne stvari da ste bili onlajn, drugim riječima, da *osoba* nije bila ispred vas? Zašto bi ovo moglo napraviti razliku?

DIO II. USPOSTAVLJANJE SMJERNICA (25 MINUTA)

1. Ispričajte učesnicima detalje o kampanji Savjeta Evrope protiv onlajn govora mržnje i dajte im definiciju govora mržnje u nastavku. .

Govor mržnje pokriva sve forme izraza koji šire, podstiču, promovišu ili opravdavaju rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam ili druge forme mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući: netoleranciju izraženu agresivnim nacionalizmom i etnocentrizmom, diskriminaciju i neprijateljstvo prema manjinama, migrantima i ljudima imigrantskog porijekla.

(Komitet ministara, Savjet Evrope)

2. Tražite nekoliko mišljenja na sljedeća pitanja i objasnite da će o njima biti dalje diskutovano u grupama:
  - Da li mislite da govor mržnje treba da bude dozvoljen onlajn?
  - Zašto ljudi objavljuju postove sa govorom mržnje o drugima?

- Šta vi možete sugerisati kao načine nadziranja vaših ličnih objava, tako da ne budu uvrjedljive za druge?
3. Objasnite da će učesnici raditi u malim grupama (4-5 ljudi) kako bi uspostavili set smjernica za onlajn akciju. Dajte im oko 10 minuta za ovaj zadatak i potom okupite grupe da pogledaju različite prijedloge.

PITANJA ZA DISKUSIJU

- Da li imate bilo kakvih komentara na različite prijedloge? Da li su se ljudi sjetili stvari koje biste vi zaboravili?
- Da li mislite da bi bilo moguće da se držite vaših smjernica?

SAVJETI ZA FASILITATORE

- Izbor identiteta je važan u ovoj vježbi. Možda ćete htjeti da prilagodite imena ili neke od profila kako bi bili prikladniji za vašu grupu. Obezbijedite, kada dodijelite profile ljudima, da nikome ne date profil koji je blizak njihovom pravom identitetu.
- Možda ćete htjeti da kažete ljudima njihova imena kada im date profile. Ne dajte im nikakve druge informacije i skrenite im pažnju da ne pitaju druge da im kažu šta piše na njihovoj naljepnici.
- Kada radite informisanje učesnika za forum, ohrabrite ih da pomiješaju nekoliko pozitivnih ili neutralnih pozdrava sa nekoliko negativnih. Recite im da komentari jedino mogu biti izazvani onim što je napisano na profilu, a ne ničim što oni znaju o pravoj osobi. Moglo bi biti korisno da date nekoliko primjera prije nego počnete aktivnost. Npr:
  - „Zdravo, momče!”
  - „Izvinite, ovo nije za ljude poput vas!”
  - „Ti vanzemaljče – što radiš ti ovdje?”
- Nakon aktivnosti, obezbijedite da ničiji pravi identitet nije bio povrijeđen ili uvrijeđen ničim što im je rečeno tokom akcije. Moglo bi biti važno baviti se nekim od negativnih komentara direktno: npr. pitajući bilo koga ko se služio uvredljivim pozdravljanjem da li su zaista mislili to o toj osobi.
- Može biti korisno da imate neke stolove u prostoriji u slučaju da učesnicima bude teško da pišu bilješke dok se kreću oko. Alternativno, možete imati određeni broj posmatrača koji ne učestvuju u aktivnosti i ali hvataju bilješke o onome što ljudi kažu (i reakcije ljudi).
- Kada su grupe razvile svoja uputstva, ona mogu biti postavljena po prostoriji kako bi ostali mogli da prošetaju i pogledaju.

VARIJACIJE

Aktivnost se može sprovoditi kao pisana aktivnost. Bile bi vam potrebne 3 ili 4 kopije profila sa strane 132 isječene na kartice. Nakon što date ljudima njihov profil (na leđima), dajte im 3 ili 4 slučajno odabrane kartice. Oni treba da napišu svoje pozdrave na poleđini svake kartice. Potom bi kartice bile date osobi sa tim profilom. Ovaj metod bi mogao bliže odražavati relativnu anonimnost koju ljudi imaju onlajn ali bi trajao malo duže.

IDEJE ZA AKCIJU

Učesnici mogu raditi dalje na smjernicama i razviti jedan set za grupu kao cjelinu. Možete se vratiti na smjernice neki drugi dan i pitati ih da li su uspjeli da ih se drže. Možete podijeliti smjernice na veb-sajtu Pokreta protiv govora mržnje. Takođe, možete diskutovati o njima na internetu sa ostalim mladim ljudima na Pridruži se diskusiji strani kampanje, www.nohatespeechmovement.org. Ako ste primijetili snažne predrasude protiv određenih grupa, možete se njima baviti kroz akcije sa konkretnijim ciljem. Pogledajte Obrazovni paket i Kompas kako biste identifikovali akcije za borbu sa predrasudama i diskriminacijom. Više informacija: www.coe.int/compass

MATERIJAL ZA UČESNIKE

Ala (Ž)

Godine života: 19

Lezbijka

Pjer (M)

Godine života: 9

Voli internet igrice

Migel (M)

Godine života: 16

Nacionalni šampion u
matematici

Stiven (M)

Godine života: 33

Fudbalski trener

Hugo (M)

Godine života: 21

Iz Venecuele

Kris (M)

Godine života: 43

Policajac

Dafne (Ž)

Godine života: 65

Ima sopstveni biznis

Amlin (M)

Godine života: 27

Iz Somalije

Sonja (Ž)

Godine života: 33

Nezapošljena

Hanzi (M)

Godine života 23

Rom

Slava (M)

Godine života: 26

Frizer

Liza (Ž)

Godine života: 30

Kuvar

Rebeka (Ž)

Godine života: 28

Ima teškoće u učenju

Johankn (M)

Godine života: 31

Jehovin svjedok

Stefi (Ž)

Godine života: 12

Glav

Liana (Ž)

Godine života: 13

Igra za školski fudbalski tim

Rikardo (M)

Godine života: 72

Gej

Sem (M)

Godine života: 21

Profesionalni teniser

Dejvid (M)

Godine života: 26

Ratni veteran (invalid)

Leon (M)

Godine života: 29

Hodža

(muslimanski sveštenik)

Džo (M)

Godine života: 37

Humanitarni radnik

POGLAVLJE 5

POMOĆNE INFORMACIJE

5.1. Onlajn govor mržnje.....	134
5.2. Ljudska prava	141
5.3. Sloboda izražavanja	146
5.4. Rasizam i diskriminacija	152
5.5. Privatni život i bezbjednost.....	157
5.6. Demokratija i učešće	160
5.7. Strategije kampanje	165
5.8. Internet pismenost.....	168
5.9. Sajber vršnjačko zlostavljanje	177
5.10. Savjet Evrope i onlajn govor mržnje.....	181

5.1. ONLAJN GOVOR MRŽNJE

(...) termin govor mržnje pokriva sve forme izraza koji šire, podstiču, promovišu ili opravdavaju rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam ili druge forme mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući: neotoleranciju izraženu agresivnim nacionalizmom i etnocentrizmom, diskriminaciju i neprijateljstvo prema manjinama, migrantima i ljudima imigrantskog porijekla.

Savjet Evrope, Komitet ministara, preporuka br. (97)20

DEFINISANJE GOVORA MRŽNJE

Govor mržnje je rijetko crno bijeli, *da-ili-ne* problem. Mišljenja se razlikuju i oko toga kako ga treba klasifikovati i šta treba raditi povodom njega. Dio razloga za razliku u mišljenju je što su ova pitanja viđena od većine ljudi kao povezana: ukoliko je nešto klasifikovano kao govor mržnje, čini se da to garantuje neku akciju. Ukoliko nije, mi pretpostavljamo da je prihvatljiv, ili makar da ga treba tolerisati. To znači da se čini da nam definicija koju koristimo, takođe, govori kada treba da reagujemo.

Neki ljudi su nevoljni da *djeluju* protiv govora mržnje zato što to vide kao neprihvatljivo ograničenje slobode izražavanja. Zbog toga oni koriste termin *govor mržnje* kako bi uputili samo na najgore primjere – npr. kada su direktne prijetnje upućene protiv nečijeg života ili bezbjednosti.

Ovaj priručnik je zasnovan na definiciji Savjeta Evrope koji zauzima mnogo širi stav o govoru mržnje. Pristup korišćen na ovim stranicama je, takođe, saglasan sa idejom da *nešto mora biti urađeno* povodom svega što potpada pod tu definiciju. Ipak, važno je zapamtiti da *raditi nešto* ne mora da znači ograničavanje izražavanja ili zabranjivanje: postoji mnogo drugih načina kojima možemo odgovoriti! Pomoćne informacije o strategijama kampanje se detaljnije bave ovim pitanjima.

Posljednji odjeljak ovog poglavlja bavi se načinima klasifikovanja i procjenjivanja slučajeva govora mržnje. Prije toga, ipak, pitanje je zašto ili da li se treba baviti onlajn govorom mržnje. Neki ljudi vjeruju da će *internet to sam riješiti* i da mi treba da dozvolimo da se govor slobodno širi, makar u ovom kraljevstvu!

Definicija govora mržnje Savjeta Evrope pokriva sve *forme izraza* – drugim riječima, ne samo kroz govor, već i putem slika, video materijala, ili bilo koje forme internet akcije. Sajber mržnja je stoga, takođe, govor mržnje.

ZAŠTO SE TREBA BAVITI ONLAJN GOVOROM MRŽNJE ?

GOVOR MRŽNJE POVREĐUJE

Riječi povređuju i mržnja povređuje! Govor mržnje predstavlja ozbiljan problem i može sadržati kršenje ljudskih prava. Onlajn govor mržnje nije ništa manje ozbiljan nego forma van interneta, ali ga je često teže identifikovati i suprotstaviti mu se. .

STAVOVI PODSTIČU AKCIJE

Govor mržnje je opasan ne samo zato što je sam po sebi štetan, već i zato što može voditi do ozbiljnijeg kršenja ljudskih prava, uključujući fizičko zlostavljanje. Ukoliko se ne kontroliše, onlajn govor mržnje prelazi u svijet van interneta izazivajući dalju rasnu tenziju i ostale forme diskriminacije i zlostavljanja. Potencijal za brzo širenje mržnje u virtuelnom svijetu povećava njegovu potencijalnu štetnost.

GOVOR MRŽNJE ONLAJN SADRŽI VIŠE OD SAMIH 'RIJEČI'

Internet nam omogućava da komuniciramo brzo i na brojne načine, uključujući, na primjer, kroz društvene medije i internet igrice i to veoma često anonimno. Onlajn mržnja može biti izražena putem videomaterijala i fotografija, kao i u svojoj poznatijoj formi putem *teksta*. Vizuelne ili multimedijalne forme često imaju veći uticaj na svjesne i podsvesne stavove.

Na koliko načina ljudi mogu „mrzjeti“ onlajn? Pjesma, video, tvit, crtani, obrađena slika...

MRŽNJA POGAĐA I POJEDINCE I GRUPE

Onlajn mržnja može biti usmjerena na grupe, a mete su najčešće one grupe koje su već na neki način osjetljive, kao što su oni koji traže azil, vjerske manjine, ili osobe sa invaliditetom. Pojedinci, takođe, sve više postaju mete onlajn govora mržnje. Uticaj je ponekad fatalan, kao u sajber zlostavljanju, koje je dovelo do samoubistava u jednom broju prijavljenih slučajeva. Govor mržnje, takođe, prijeti bezbjednosti i samopouzdanju svih koji su identifikovani kao mete govora mržnje

Da li ste rekli neke stvari na internetu koje ne biste uživo? Da li biste mogli to uraditi ukoliko biste znali da nećete biti identifikovani?

INTERNET NIJE LAKO NADZIRATI

Onlajn mržnja se toleriše više nego govor mržnje van interneta i manje je predmet kontrolisanja. Takođe je lakše (i manje rizično) za *one koji mrze* da budu uvredljivi onlajn nego van interneta, zato što se ljudi često kriju iza maske anonimnosti.

KORIJENI ONLAJN GOVORA MRŽNJE SU DUBOKI

Stavovi i socijalne tenzije koje daju povoda onlajn govoru mržnje leže duboko u društvu i generalno su iste kao i one koje vode ka govoru mržnje van interneta. Tretiranjem onlajn govora mržnje, takođe, radimo na smanjenju pojave mržnje van interneta.

INTERNET NIJE OSTRVO

Internet aktivnost je ogromna i rastuća odlika modernog društva, ali je ne treba gledati kao kraljevstvo u kojem se normalna pravila ljudskog ponašanja ne moraju primjenjivati. Virtuelno postojanje ljudi je snažno povezano sa njihovim realnim postojanjem. Dvije oblasti naših života nijesu nepovezane: virtuelni svijet je jednostavno postao važan kao stvarni svijet. Posljedice onlajn govora mržnje se često osjećaju u svakodnevnom životu: ljudi, osjećanja, iskustva i dinamika su isti – onlajn i van interneta.

INTERNET JE JOŠ UVIJEK MLAD!

Naše razumijevanje virtuelnog svijeta je na mnogo načina manje napredno u odnosu na ne-virtuelni svijet; i ista situacija, što je značajno, je i sa zakonima i pravilima koja se odnose na to šta se smatra opšte prihvaćenim ili ne prihvaćenim. Onlajn aktivnost se mora posmatrati kroz istu prizmu opštih vrijednosti koje nas vode u našim aktivnostima van interneta. To takođe treba da bude predmet iste legislative: posebno mora biti regulisano postojećim zakonima o ljudskim pravima.

INTERNET MOŽE BITI BOLJI!

Internet nije ništa ni više ni manje do ono šta ljudi naprave. Upravo kao u realnom društvu, ukoliko određeni načini ponašanja postanu *prihvatljivi*, to postaje norma i vjerovatno će preovladati. Potrebna nam je vizija o tome šta bismo željeli da budu prihvaćeni načini ponašanja. Štaviše, moramo da radimo kako bi *ti načini* bili prihvaćeni, radije nego neki drugi. Ovo znači da mi, kao građani i mladi ljudi svih godišta, takođe, moramo da se zainteresujemo za to kako se upravlja internetom, i zašto su neke stvari dozvoljene, a druge ne.

Neki forumi ili veb-sajtovi imaju sopstvenu kulturu.

Kako mladi ljudi mogu pomoći u stvaranju sopstvene preferirane internet kulture?

MITOVI O ANONIMNOSTI I NEKAŽNJIVOSTI

Onlajn govor mržnje je propagiran i pojačan podcjenjivanjem devastirajućeg efekta koji ima na ljude, kao i sa dva mita o onlajn društvenoj interakciji: nekažnjivosti i anonimnosti. Sve urađeno onlajn može biti praćeno do svog autora ili predstavnika; u zavisnosti od toga koliko daleko su službe za sprovođenje zakona voljne da idu. Utisak da neko može objaviti ili podijeliti objavljen sadržaj sa govorom mržnje bez ostavljanja traga čini lakšim korišćenje govora mržnje nego što bi to bilo u slučaju da počinio znaju da će njihova imena biti dostupna svima.

Uz osjećaj anonimnosti dolazi i osjećaj nekažnjivosti: agenti govora mržnje mogu biti svjesni da su njihove akcije ilegalne, nefer ili nemoralne, ali su istovremeno ubijeđeni da im se ništa neće dogoditi. Nekažnjivost je takođe mit, zato što govor mržnje može zaista pružiti razloge za sudsko gonjenje u mnogim državama članicama. Oba mita anonimnost i nekažnjivost treba tretirati i takođe demistifikovati .

KLASIFIKOVANJE GOVORA MRŽNJE

LOŠA MRŽNJA, GORA MRŽNJA

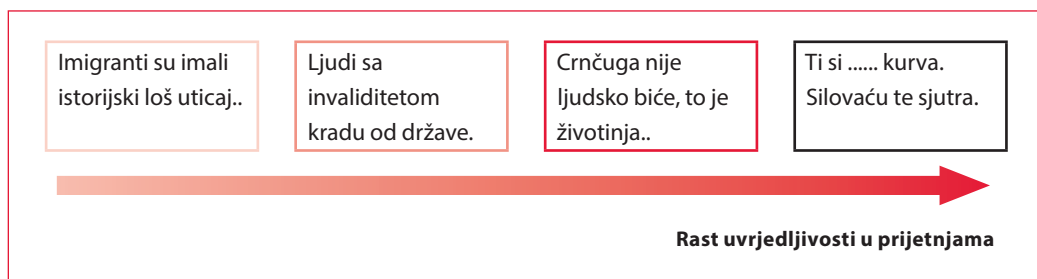
Svaki odgovor na govor mržnje mora prepoznati da se *mržnja* nalazi u određenom dijapazonu: iako su svi izrazi mržnje loši u određenom obimu, jedan slučaj može biti *gori* od drugog – npr. može biti uvrjedljiviji, može pogađati veći broj ljudi, može raspirivati više, biti potencijalno štetniji, i tako dalje. Svaki pokušaj da se odgovori na govor mržnje mora uzeti ovo u obzir, jer razlika u stepenu izražene mržnje će praviti razliku u našem odgovoru. Prikladan odgovor na govor mržnje neće biti previše restriktivan po pitanju slobode izražavanja, ali će prepoznati i pokušati da se bavi izazvanom štetom (ili onom koju bi vjerovatno izazvao). Sljedeća lista nudi neke korisne stvari koje treba razmotriti kada se procjenjuju pojedinačni slučajevi.

SADRŽAJ I TON IZRAZA

Neki izrazi mržnje su ekstremniji, služe se uvrjedljivijim riječima, možda čak pozivaju druge na akciju. S druge strane spektra postoje blage uvrede ili široka generalizacija koja prikazuje određene grupe ili pojedince u lošem svijetlu (i može biti lažna).

Možete naći više informacija o slobodi govora, uključujući i legitimna ograničenja istog na strani 146..

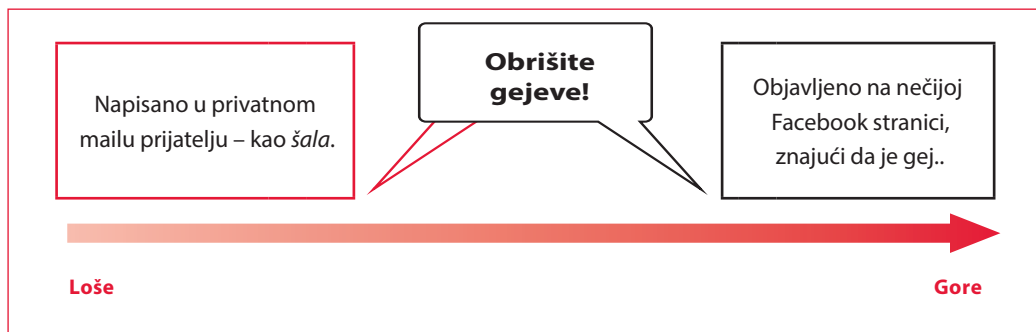
Okvirna klasifikacija, zasnovana samo na sadržaju i tonu, može rangirati sljedeće izraze od loših do gorih:

U praksi, veoma je teško izolovati sadržaj ili ton iz opšteg *konteksta*. Razmatranje drugih faktora (ispod) moglo bi promijeniti način na koji su postavljene ove izjave – npr. uticaj komentara o imigrantima može biti veći i štetniji posebno zato što se koristi pažljivije biran jezik.

NAMJERA OSOBE ODGOVORNE ZA IZRAZ

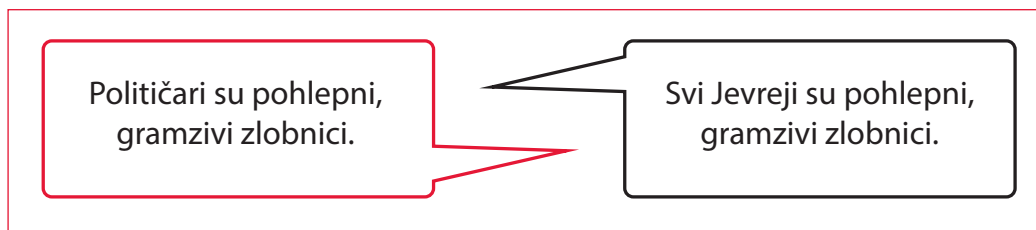
Ljudi govore stvari, posebno onlajn, a da ih prethodno pravilno ne procijene. Često izazovemo prekršaj, bez namjere da to uradimo i potom žalimo i možda čak povlačimo svoje riječi. U sljedeća dva primjera, obje izjave su netolerantne i loše, ali je jedna izrečena sa namjerom da povrijedi. U najmanju ruku, dva slučaja bi zahtijevala različite odgovore

METE ILI POTENCIJALNE METE

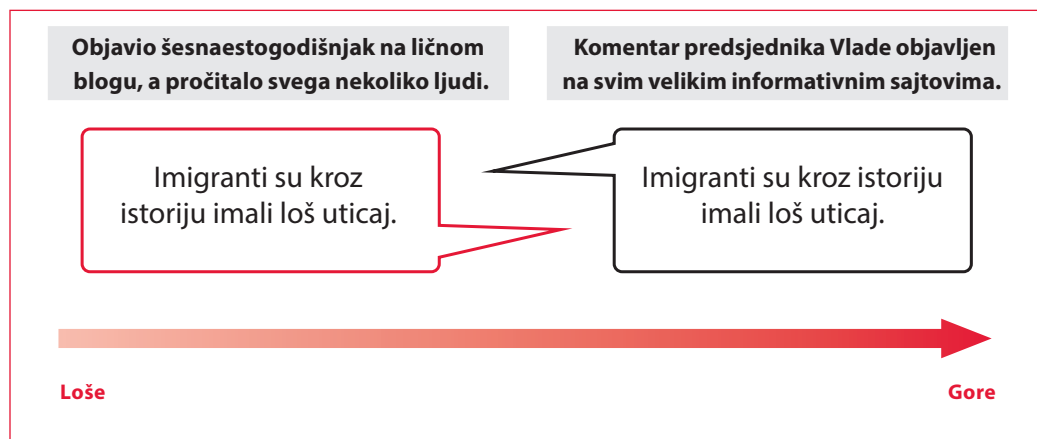
Neke grupe, ili pojedinci, mogu biti osjetljiviji u odnosu na određene kritike. To može biti zbog načina na koji su generalno viđeni u društvu ili zbog načina na koji su predstavljeni od strane medija, ili možda zbog ličnih okolnosti koje ih čine manje sposobnim da se brane. Klevetanje Muslimana, na primjer, je vjerovatno mnogo štetnije u zemljama gdje je velika većina nemuslimanska; hrišćani se mogu osjetiti ugroženijima tamo gdje su *oni* u manjini. Smatra se da je djeci potrebna posebna pažnja i zaštita u gotovo svakom društvu. Najčešće grupe na koje je usmjeren govor mržnje su identifikovane u definiciji na početku ovog odjeljka, ali *svako* bi mogao biti meta govora mržnje, čak iako ne spadaju u jednu od formi nabrojanih tipova netolerancije.

Sljedeći primjer ilustruje kako isti izraz primijenjen na različite grupe može imati potpuno različit uticaj. Drugi je vjerovatno mnogo štetniji.

KONTEKST

Kontekst određenog izraza pokriva istorijske i kulturne okolnosti kojima je okružen taj izraz mržnje. Takođe, može uključivati ostale faktore kao što je je kanal putem kojeg je izraz plasiran i najvjerovatnija targetirana publika, postojeće tenzije ili predrasude, *autoritet* osobe odgovorne za izražavanje, itd.

UTICAJ ILI POTENCIJALNI UTICAJ

Stvaran ili potencijalni uticaj na pojedince, grupe ili društvo kao cjelinu, je jedna od glavnih briga u procjeni izraza mržnje i odmjeravanju našeg odgovora. Kako je osoba ili grupa stvarno pogođena je često važnije nego ono što oni koji posmatraju sa strane misle koliko bi oni trebalo da budu pogođeni. Na primjer, ukoliko je dijete jako uznemireno zbog komentara za koje ostali tvrde da su izrečeni na *prijateljski* način, stvarni bol će vjerovatno biti važniji od jednostavnog dozvoljavanja tima drugima da *izraze svoje mišljenje*

MRŽNJA, SAJBER MRŽNJA I MEĐUNARODNI ZAKON

Iako naglasak u ovom priručniku nije neophodno na korišćenju pravnih sredstava, vrijedno je pomenuti neke od pravnih zabrana govora mržnje..

- Član 20 **Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima** navodi da je „bilo kakvo zalaganje za nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju koje predstavlja podstrek na diskriminaciju, neprijateljstvo ili zlostavljanje, zabranjeno zakonom.“
- Član 4 **Međunarodne konvencije o eliminaciji svih formi rasne diskriminacije** navodi da su sve propagandne akcije koje promovišu i podstiču rasnu diskriminaciju ilegalne.
- Član 10 **Evropske konvencije o ljudskim pravima** štiti slobodu izražavanja, ali dozvoljava da ona bude ograničena „zbog zaštite reputacije ili prava drugih“, kao i u neke druge svrhe. Ovaj član omogućava zemljama članicama da zabrane određene primjere govora mržnje u sopstvenim zemljama.
- Član 17 Konvencije zabranjuje sve akcije „koje imaju za cilj uništenje svih prava i sloboda [sadržanih u Konvenciji]“. Ovaj član je, takođe, korišćen da bi se ozakonila vladina ograničenja određenih formi govora mržnje.

Dalje informacije o ljudskim pravima i zakonu o ljudskim pravima se mogu naći u odjeljku 5.2 o ljudskim pravima.

Da li znate koje forme govora mržnje su zabranjene u vašoj zemlji?

Još jedan relevantni instrument međunarodnog zakona Savjeta Evrope je Konvencija o sajber kriminalu (takođe poznata kao Konvencija iz Budimpešte, 2001). Konvencija o sajber kriminalu Savjeta Evrope je jedini obavezujući međunarodni instrument o ovom pitanju. Služi kao vodič za svaku zemlju koja razvija sveobuhvatnu nacionalnu legislativu protiv sajber kriminala i kao okvir za međunarodnu saradnju između zemalja potpisnica ovog ugovora.

Dodatni protokol Konvencije o sajber kriminalu koji se tiče kriminalizacije djela rasističke ili ksenofobske prirode počinjenih putem kompjuterskih sistema (2003) je opcioni protokol koje posebno potpisuju zemlje potpisnice konvencije. Protokol definiše *rasističke i ksenofobske materijale* kao „pisani materijal, sve slike, sva ostala predstavljanja ideja ili teorija, koje se zalažu, promovišu ili podstiču mržnju, diskriminaciju ili zlostavljanje svih pojedinaca ili grupa pojedinaca, zasnovanih na rasi, boji, porijeklu ili nacionalnom ili etničkom porijeklu, kao i religiji”. Protokol zahtijeva da zemlje članice preduzmu određene mjere pokušavajući da zabrane i kriminalizuju rasistička i ksenofobska djela. Komitet o sajber kriminalu okuplja predstavnike potpisnica Konvencije zbog konsultacija o implementaciji konvencije u zemljama članicama i mjerama podrške koje treba preduzeti.

5.2. LJUDSKA PRAVA

Sva ljudska bića su rođena slobodna i jednaka po pitanju dostojanstva i prava.

Član 1, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima

Ljudska prava su relevantna za govor mržnje na više načina. Sa pravne tačke gledišta, određena ljudska prava mogu biti angažovana u određenim slučajevima govora mržnje, a takođe i u pokušajima da se isti zabrani ili ograniči. Sa tačke gledišta stavova ili vrijednosti, gotovo sav govor mržnje proizilazi iz stavova koji su rasistički ili diskriminatorni i oba su predmet brige ljudskih prava. Sa tačke gledišta obrazovanja, u najširem smislu, ljudska prava nude jedan od najefektnijih okvira za razumjevanje i tretiranje onlajn govora mržnje.

Ovaj odjeljak sadrži osnovne informacije o principima ljudskih prava, zakonu o ljudskim pravima i o tome kako se ljudska prava primjenjuju na onlajn govor mržnje. U ostalim odjeljcima se govori o nekim od posebnih prava koja su najdirektnije relevantna za onlajn govor mržnje.

ŠTA SU LJUDSKA PRAVA?

Ključne činjenice

- Ljudska prava su međunarodno dogovoreni standardi zasnovani na setu univerzalnih vrijednosti koje su dogovorene od strane svih vladâ širom svijeta.
- Ljudska prava su zasnovana na ideji da su sva ljudska bića vrijedna poštovanja i da niko ne treba da pati do tog stepena da se osjećaju *kao da nijesu ljudska bića*. Sva ljudska bića su *jednaka* u ovom smislu; njihovo *dostojanstvo* treba biti tretirano kao osnovna vrijednost.
- Ljudska prava su uključena u *međunarodni zakon*, stvarajući obaveze za vlade širom svijeta. Vlade imaju dužnost da obezbijede da su ispunjene potrebe svakog pojedinca, uključujući potrebu za ličnim dostojanstvom.
- Ljudska prava ne obezbjeđuju luksuzan život, bez bilo kakvih povreda ili boli. Ona obezbjeđuju bazu, *set minimalnih standarda* koji definišu šta je neophodno ljudima da bi vodili dostojanstven život.
- Većina ljudskih prava može biti ograničena pod određenim okolnostima ukoliko je ovo neophodno kako bi se zaštitila prava drugih, ili ukoliko je neophodno za društvo u cjelini. Neka ljudska prava – *npr. pravo na život i pravo da budeš zaštićen od nehumanog i degradirajućeg ponašanja* – ne mogu nikada biti ograničena.

LJUDSKA PRAVA I ZAKON

Ljudska prava su inkorporirana u razne pravne sisteme, stvarajući obaveze za vlade na brojnim nivoima. Ključni instrumenti ljudskih prava, zajedno sa nekim od prava koja pokrivaju, su prikazani u dijagramu na strani 143.

LJUDSKA PRAVA NA MEĐUNARODNOM NIVOU

Ujedinjene nacije (UN) su razvile brojne sporazume o ljudskim pravima koji definišu obaveze vlada u odnosu na pojedince. Najvažniji su:

- **Deklaracija Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima (UDHR)**. Deklaracija je napisana 1948. godine, odmah poslije drugog svjetskog rata. Prihvaćena je od strane svih vladâ širom svijeta i predstavlja osnovna prava i osnovne principe koji se mogu naći u svakom narednom sporazumu o ljudskim pravima.
- **Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR)** je usvojen od strane generalne skupštine Ujedinjenih nacija 1966. godine. On proširuje mnoga od prava predstavljenih u *Deklaraciji o ljudskim pravima*.
- **Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturalnim pravima (ICESCR)** je usvojen od strane Generalne skupštine u isto vrijeme kada i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima. On pokriva preostala prava iz Deklaracije o ljudskim pravima.

Sve evropske vlade su se dogovorile o poštovanju, zaštiti i ispunjavanju prava sadržanih u Međunarodnom zakonu o pravima. Takođe su potpisali razne druge međunarodne sporazume o ljudskim pravima uključujući Konvenciju o pravima djeteta.

NA REGIONALNOM NIVOU

Okvir za Evropska ljudska prava je stvoren i nadzire se od strane Savjeta Evrope i u manjoj mjeri od strane Evropske Unije.

Dva ključna sporazuma na Evropskom nivou dijele prava u Deklaraciji o ljudskim pravima na sličan način kao dva Međunarodna gore navedena pakta, iako su evropski sporazumi usvojeni ranije.

- **Evropska konvencija o ljudskim pravima** je usvojena 1953. godine i sadrži gotovo ista prava kao i u Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima. **Evropski sud za ljudska prava** je osnovan 1959. godine da nadgleda kako se zemlje članice Savjeta Evrope pridržavaju konvencije.
- **Evropska socijalna povelja** je usvojena 1961. godine i sadrži gotovo identična prava kao i ona koja se mogu naći u Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturalnim pravima. Ova prava nadzire Evropski komitet za socijalna prava koji razmatra izvještaje dostavljene od strane vladâ (i ponekad drugih aktera, kao što su sindikati i druge nevladine organizacije).

NA NACIONALNOM NIVOU

Mnoge zemlje, takođe, imaju zaštitu ljudskih prava ugrađenu u sopstvenoj nacionalnoj legislativi. Gdje je ovakav slučaj, potencijalne povrede ljudskih prava se mogu naći pred nacionalnim sudovima.

KOJA PRAVA MI IMAMO?

LJUDSKA PRAVA I GOVOR MRŽNJE

Ljudska prava su relevantna za govor mržnje na nekoliko različitih nivoa:

SKRIVENI UZROCI

Govor mržnje pokreću negativni stereotipi koji vide određene grupe, ili pojedince, kao inferiorne, drugačije, i manje vrijedne poštovanja. Ljudska prava vide ljudska bića kao *jednaka* u smislu ljudskih prava, i jednako vrijedna poštovanja. Nepostojanje diskriminacije je osnovni princip. Razvijanje poštovanja ljudskih prava je način obezbjeđivanja da se ne razvijaju stavovi koji pobuđuju govor mržnje.

DIREKTAN UTICAJ

Najgori izrazi govora mržnje su sami po sebi forma diskriminacije, i povreda ljudskih prava. Govor mržnje otuđuje, marginalizuje i podriava lično dostojanstvo, obično onih koji su već osjetljivi na druge načine. Kada je cilj govora mržnje individualizovan – npr. u slučajevima sajber zlostavljanja, govor mržnje može, takođe, povrijediti pravo na privatni život i može čak i sadržati neljudski i degradirajući tretman. Ipak, govor mržnje takođe podriava samopouzdanje, dostojanstvo i bezbjednost *svih* identifikovanih sa grupama koje su mete govora mržnje.

POSljedICE GOVORA MRŽNJE

Ukoliko se ne odgovori na govor mržnje, to vodi u dalju povredu ljudskih prava: negativni stereotipi se šire kroz društvo, grupe postaju sve više marginalizovane i izolovane, konflikt i podjele rastu, i vrijeđanje ili prijetnje rastu, dok se testiraju nove granice. U najgorim slučajevima, samo *izražavanje* počinje da se pretvara u fizičko nasilje. Govor mržnje može voditi do zločina iz mržnje, čime se bave ljudska prava iz oblasti lične bezbjednosti i sigurnosti. Zločini iz mržnje, uključujući genocid, su uvijek praćeni govorom mržnje. Ne uključuje svaki govor mržnje zločin iz mržnje, ali zločin iz mržnje uvijek uključuje govor mržnje.

SLOBODA IZRAŽAVANJA?

Akcije preduzete u borbi protiv govora mržnje takođe mogu uključiti određena ljudska prava, zato što je sloboda izražavanja osnovno ljudsko pravo kao i sloboda mišljenja, savjesti ili vjere. Oni koji su optuženi za promovisanje *mržnje* se često pozivaju na ova prava.

Pravilno razumijevanje ljudskih prava može pomoći u rješavanju ovog očiglednog konflikta. Jedan od ključnih izazova u radu na borbi protiv govora mržnje je u sposobnosti da se identifikuje najbolja ravnoteža između omogućavanja slobode izražavanja, a istovremeno štiteći ostala ljudska prava koja se mogu ugroziti upotrebom nasilnijih formi izražavanja.

UPOTREBA LJUDSKIH PRAVA ZA TRETIRANJE GOVORA MRŽNJE

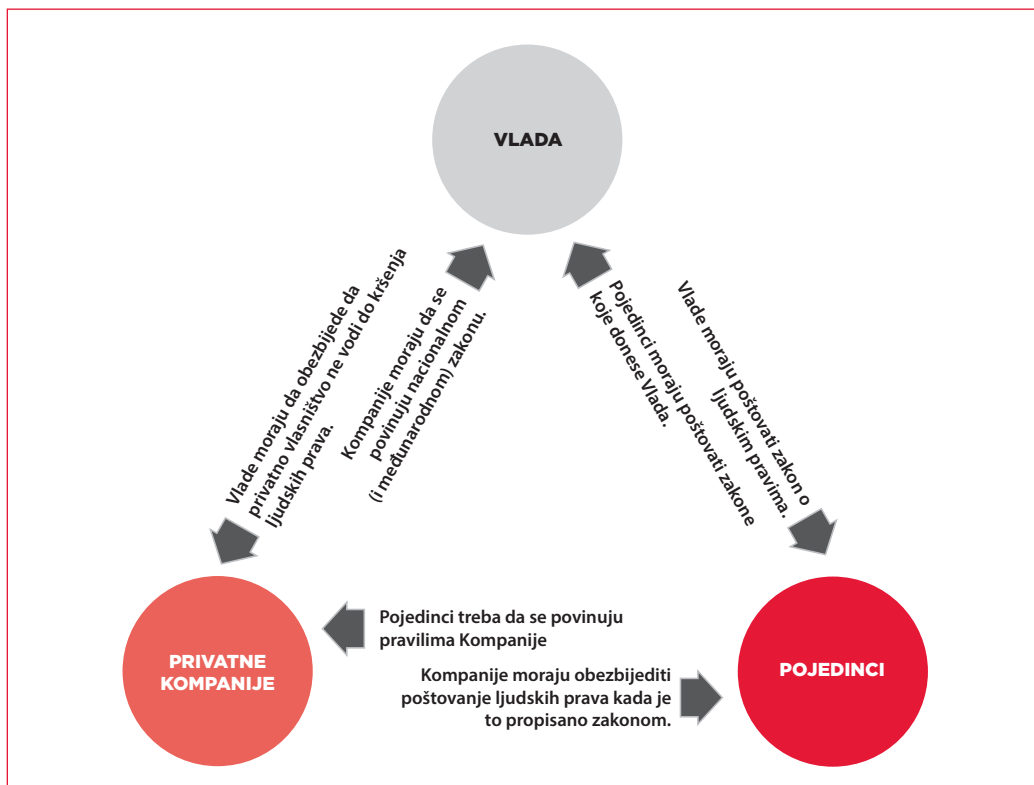
Obrazovanje o ljudskim pravima predstavlja moćan alat za tretiranje onlajn govora mržnje razvijanjem znanja, vještina i stavova mladih ljudi da se bave govorom mržnje sa pristupom zasnovanim na ljudskim pravima. Pristup zasnovan na ljudskim pravima pomaže ne samo u razvijanju empatije i poštovanja za druge; već, takođe, ohrabruje aktivno učešće i smisao individualnog angažovanja.

Možete naći više informacija o ljudskim pravima u poglavlju 4 *Kompasa*: www.coe.int/compass

LJUDSKA PRAVA I INTERNET

Internet uglavnom *posjeduju* i kontrolišu privatne kompanije. Ovo čini zaštitu ljudskih prava komplikovanijom, zato što su ljudska prava zaista *pravila za vlade*, a ne privatne kompanije. Ukoliko šoping centar ili privatni noćni klub želi da zabrani ljudima nošenje džinsa, protestovanje ili distribuciju informacija o drugoj kompaniji, od čega su sve ovo forme *izraza*, vi ne možete tražiti slobodu izražavanja i odvesti ih u Evropski sud za ljudska prava! Na isti način, privatne kompanije mogu uglavnom uspostaviti pravila kojih se ljudi moraju pridržavati kada koriste djelove interneta koji oni posjeduju. Ukoliko se ljudima ne dopadaju pravila mogu se žaliti, ali je krajnja sankcija jednostavno nekorišćenje usluge. Ipak, ovo ne znači da oni djelovi svijeta koje posjeduju privatne kompanije, uključujući internet, nijesu regulisane zakonima o ljudskim pravima! Ljudska prava nameću (najmanje) dva različita tipa obaveza vladama:

1. Ona postavljaju granice toga šta je vladama *aktivno* dozvoljeno da rade – npr. nije im dozvoljeno da zabranjuju sva politička neslaganja, vršenje torture ili lišavaju nekoga slobode bez pravog razloga.
2. Oni obavezuju vlade da preduzmu pozitivne akcije kako bi obezbijedili da prava budu pravilno zaštićena. Ovo može značiti usvajanje zakona koji zabranjuju diskriminaciju, obezbjeđivanje da se činovi zlostavljanja sudski gone (i kažnjavaju), ili osiguravanje da žrtve dobiju adekvatnu zaštitu.

Drugim riječima, vlade takođe moraju da obezbijede da *privatni* prostori ne vode do kršenja ljudskih prava. U teoriji, bezbjednost pojedinaca u *privatnim prostorima* interneta su odgovornost vlada kao što je to slučaj u *stvarnom* svijetu. U praksi, vlade se mnogo manje miješaju u virtuelni svijet nego što to rade u *stvarnom* svijetu.

Nadalje, razlika između privatnog i javnog prostora nije jasna i zaslužuje diskusiju. Nijesu svi vebajtovi privatno vlasništvo i čak i kad jesu, pitanje javne odgovornosti ostaje relevantno. Da li je društvena mreža koja okuplja 500 miliona ljudi čisto privatno preduzeće?

Pokret protiv govora mržnje je tražen od strane predstavnika mladih iz Savjeta Evrope kako bi zahtijevali da internet bude javni prostor sa interesima koji su mnogo širi od interesa internet biznisa.

Zapamtite: Samo zato što postoji relativno malo *zakona* koji regulišu onlajn izražavanje, to ne znači da se pojedinci ohrabruju da kažu štogod pozele! Internet će postati ono što korisnici odluče da naprave od njega i mladi ljudi bi trebalo da imaju onoliku mogućnost da utiču koliko i bilo ko drugi!

5.3. SLOBODA IZRAŽAVANJA

Svako ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja; ovo pravo uključuje slobodu da se imaju mišljenja bez miješanja i da se traže, primaju i saopštavaju informacije i ideje putem svih medija, nezavisno od granica.

Član 19, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima

SLOBODA IZRAŽAVANJA I GOVOR MRŽNJE

Sloboda izražavanja je od osnovne važnosti u svakom radu na zaštiti ljudskih prava i tretiranju govora mržnje. Iako su sve forme vrijeđanja ili mržnje neprijatne i mnoge mogu biti rasističke, svi pokušaji da se ograniče ili eliminišu izrazi mržnje moraju uzeti u obzir prava obje strane. Ovo uključuje prava onih koji izražavaju *mržnju*. Ovo može izgledati čudno, ali poštovanje ljudskih prava je gotovo uvijek pitanje balansiranja *različitih* zahtjeva za pravima. Koliko god da ne volimo nasilnike, kriminalce ili čak one koji povređuju druge svojim riječima, postoje zaštite ljudskih prava koje se i na njih primjenjuju.

Sloboda izražavanja, ili pravo na slobodno izražavanje, se smatra osnovnim ljudskim pravom iz dva ključna razloga: prvo, zato što je važan za pojedince i drugo zato što je važan za društvo. Sloboda izražavanja je jedna od onih *osnovnih potreba* esencijalnih za ljudsko dostojanstvo i takođe igra ključnu ulogu u demokratskom društvu. Bez slobode izražavanja, demokratija ne može funkcionisati; bez demokratije, ljudska prava su nezaštićena.

Sloboda izražavanja „predstavlja jednu od esencijalnih osnova [demokratskog društva], jedan od osnovnih uslova za njegov razvoj i razvoj svakog čovjeka“.

Evropski sud za ljudska prava: Slučaj Hendisajd protiv Velike Britanije

U svakodnevnom govoru, ljudi se generalno pozivaju na pravo *slobode izražavanja*. Zapravo, sloboda izražavanja pokriva sve forme ljudskog izražavanja, uključujući pisanu riječ, slike, dramu, video materijale, muziku i tako dalje. Zbog toga je to posebno važno za onlajn aktivnosti: sve onlajn je *izražavanje* i potencijalno je pokriveno ovim pravom.

ZAŠTO JE SLOBODA IZRAŽAVANJA VAŽNA?

DIO LJUDSKOSTI!

Misli, mišljenja i uvjerenja su važan dio identiteta svakog čovjeka. Sprečavanje nekoga da se *izražava* poništava dio njegove ličnosti, umanjuje njegov identitet. Ljudska prava se u velikoj mjeri odnose na zadržavanje lične kontrole – autonomije – nad sopstvenim životima. Ograničavanje slobode izražavanja ljudima, takođe, ograničava njihovu priliku da učestvuju u društvu. Učestvovanje je ključno ljudsko

pravo – i kao forma društvene interakcije i kao način uticanja na donošenje odluka koje se mogu donositi u naše ime. Učešće je ključno za demokratiju i status građanina.

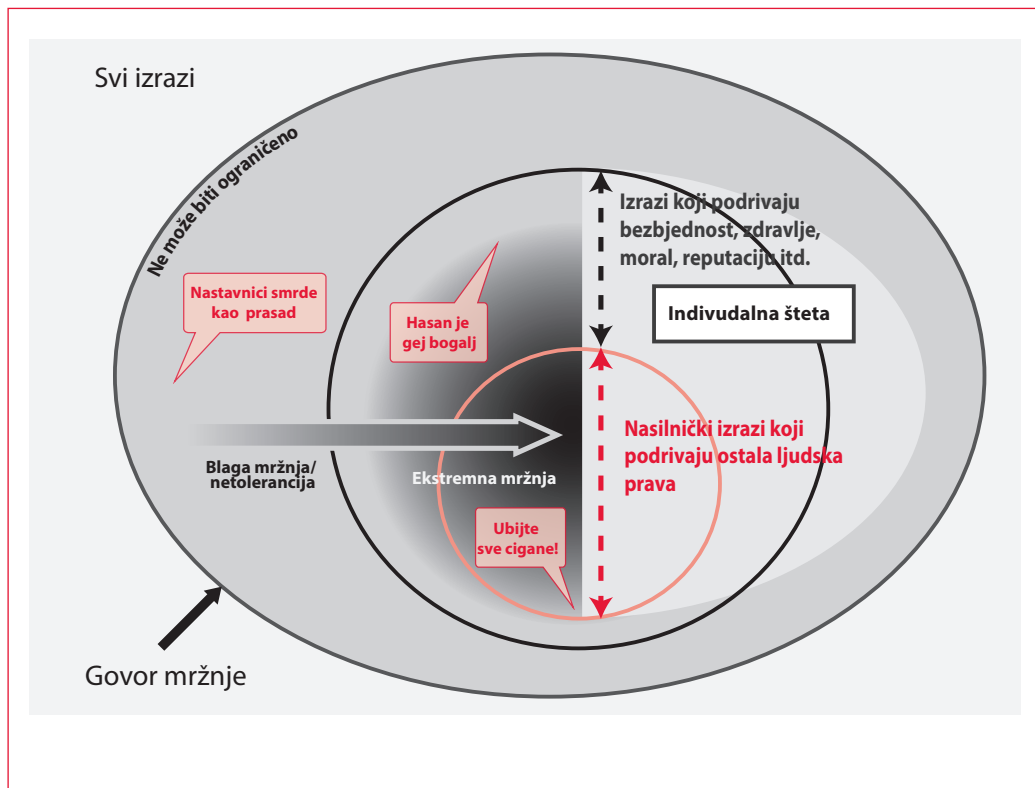
ZNAČAJ ZA DEMOKRATIJU

Debata i diskusija su esencijalni dio demokratskog društva. Ideje se rađaju kroz njihovo dijeljenje sa drugima, dorađivanje, spajanje, uparivanje naspram drugih interpretacija. Kreativnost i *istina* zavise od međusobne razmjene ideja i *slobodna* razmjena ideja daje dodatnu vrijednost društvu. Debate i diskusije su, takođe, načini fasilitiranja bolje interakcije među ljudima. Mi razumijemo druge slušajući njihove misli, možda se ne slažuci sa njima, ali pronalazeći zajednički način za život skupa koji objema stranama omogućava koegzistenciju. To je, takođe, važno za kohezivno društvo.

Zato je sloboda izražavanja važna i zato što omogućava društvu da raste i da se razvija i zato što omogućava pojedincima da rastu i da se razvijaju. Ukidanje izražavanja je prepoznato kao nešto za šta moramo imati veoma dobar razlog.

ŠTA ZAKON KAŽE

OGRAIČENJA SLOBODE IZRAŽAVANJA

Dijagram pokazuje generalne forme izražavanja koje mogu biti ograničene ili koje *moraju* biti ograničene po međunarodnom zakonu o ljudskim pravima. Da li ste saglasni sa ovim granicama i ograničenjima? Da li mislite da govor treba ograničiti više ili manje?

Uprkos snažnim razlozima za zaštitu slobode izražavanja, ugovori o ljudskim pravima takođe prepoznaju da je sam govor *čin* koji ima potencijal da naudi drugima i koji čak može biti prijeteći za društvo u cjelini. Zbog ovoga, sloboda izražavanja je jedno od prava koje može biti ograničeno u određenim okolnostima i koje povremeno *treba* da bude ograničeno. Mora postojati balans između omogućavanja ljudima da izraze svoje unutrašnje misli i obezbjeđivanja da ovo ne umanjuje prava drugih, ili ne izaziva veću štetu društvu.

Član 19 Deklaracije Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima i član 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima oba štite slobodu izražavanja. Član 10 predstavlja uslove koji moraju biti zadovoljeni ukoliko vlada želi da nametne granice slobodi izražavanja ili kazni neprihvatljivo izražavanje. Ovi uslovi moraju biti ispunjeni, u suprotnom bilo kakvo ograničenje će se smatrati kršenjem. Ipak, postoji određena fleksibilnost za široku interpretaciju uslova tako da različite zemlje mogu odgovoriti na posebne probleme na najprikladniji način.

ŠTA EVROPSKA KONVENCIJA O LJUDSKIM PRAVIMA KAŽE?

Swako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice...

Evropska konvencija o ljudskim pravima Član10, paragraf 1

Prvo, konvencija kaže da je sloboda izražavanja važna i da mora biti zaštićena. Drugo, konvencija uključuje u sklopu slobode izražavanja:

- Slobodu mišljenja;
- Slobodu primanja informacija *bez miješanja javne vlasti*;
- Slobodu prenošenja informacija *bez miješanja javne vlasti*.

Treće, pod određenim okolnostima, kada postoji *neodložna socijalna potreba*, član 10 dozvoljava neka ograničenja slobode izražavanja. Ipak, bilo kakvo ograničavanje mora biti *neophodno* kako bi se ispunila posebna socijalna potreba i mora biti proporcionalno toj potrebi; drugim riječima, ne smije biti prekomjerno.

ČLAN 10

Feret protiv Belgije

Tokom izborne kampanje, nekoliko tipova letaka je distribuirano sa sloganima *Ustanite protiv islamifikacije Belgije, Zaustavite lažnu integracionu politiku i Pošaljite ne-evropljane koji traže posao kući*. Zbog ovoga, belgijski član parlamenta i predsjedavajući političke partije Nacionalni front Belgije/ National Front bio je osuđen zbog podsticanja na rasnu diskriminaciju.

On se žalio Evropskom sudu za ljudska prava tvrdeći da je došlo do kršenja njegovog prava na slobodu izražavanja. Sud nije našao kršenje slobode izražavanja i Sud je, takođe, našao da je njegova poruka izražena u izbornom kontekstu bila jasno podsticanje na rasnu mržnju.

Ovaj zahtjev za *proporcionalnost* znači da cenzurisanje, kao *opšte* ograničenje, nije viđeno kao kompatibilno sa ljudskim pravom na slobodu izražavanja. Slučajevi moraju biti procijenjeni na osnovu njihovih posebnih odlika i, gdje god je moguće, izražavanje treba da bude dozvoljeno. Treba pronaći alternativne metode kako bi se zaštitili oni koji mogu biti pogođeni u određenim slučajevima.

ČLAN 17 EVROPSKE KONVENCIJE O LJUDSKIM PRAVIMA

Osim prava na slobodu izražavanja, Evropska konvencija o ljudskim pravima, takođe, uključuje član koji zabranjuje svaki čin *koji ima za cilj poništavanje bilo kojeg prava u konvenciji*. Ovo može uključivati ekstremne slučajeve govora mržnje (i onlajn govora mržnje).

Član 17 znači da svi koji pozivaju na nasilne akcije protiv određenih grupa neće moći da se pozivaju na pravo slobode izražavanja. Ne postoji pravo koje pruža mogućnost za pozivanje da ljudi budu napadnuti ili ubijeni.

ČLAN 17

Norvud protiv. Velike Britanije

Britanski građanin je bio osuđen u Velikoj Britaniji zbog neprijateljstva prema vjerskoj grupi. On je na svom prozoru istakao veliki poster Britanske nacionalne partije, koji pokazuje fotografiju Kula bliznakinja u plamenu, sa riječima *Islam van Britanije – zaštitite britanski narod* i simbol polumjeseca i zvijezde u znaku zabrane. On se žalio Evropskom sudu za ljudska prava protestujući da je njegovo pravo na slobodu izražavanja prekršeno. Evropski sud je proglasio njegov zahtjev neprihvatljivim i našao da takav generalizovan, žestok napad na vjersku grupu, povezan sa cijelom grupom i ozbiljnim činom terorizma, nije kompatibilan sa vrijednostima proklamovanim i garantovanim konvencijom, posebno tolerancijom, socijalnim mirom i nediskriminacijom i da aplikant ne može tražiti zaštitu u članu 10 (sloboda izražavanja).

Garodi protiv Francuske

Autor knjige pod nazivom *Mitovi izgradnje modernog Izraela* je osuđen u Francuskoj zbog prekršaja osporavanja postojanja zločina protiv humanosti, javno klevetanje grupe osoba – u ovom slučaju jevrejske zajednice – i podsticanje na rasnu mržnju. On je protestovao da je prekršeno njegovo pravo na slobodu izražavanja. Evropski sud je proglasio njegovu žalbu neprihvatljivom, uzimajući u obzir da je sadržaj primjedbi žalbenika išao do poricanja Holokausta i istakao da osporavanje postojanja jasno ustanovljenih istorijskih događaja ne sadrži naučno ili istorijsko istraživanje; prava svrha je bila da se rehabilituje režim nacionalnog socijalizma i osude same žrtve za falsifikovanje istorije. Kako su takva djela evidentno nekompatibilna sa osnovnim vrijednostima koje Evropska konvencija promovise, sud je primijenio član 17 (zabrana kršenja prava) i našao da se žalbenik ne može pozivati na član 10 (sloboda izražavanja).

KO KORISTI ČLAN 10?

Iako vlade mogu imati obaveze da ograniče slobodu izražavanja kada je to izražavanje najvjerovatnije štetno, slučajevi izneseni pred Evropskim sudom prema članu 10 obično se ne odnose na to da vlade *nisu* odradile svoj posao. Umjesto toga, oni se odnose na dovođenje u pitanje slučajeva kada je vlada preduzela

mjere da ograniči slobodu izražavanja, možda kako bi zaštitila određene grupe ili pojedince, i gdje se ovo ograničenje smatralo pretjeranim. Pravo na slobodu izražavanja je važno za govor mržnje zato što nam pomaže da vidimo zašto određene (blage) forme netolerancije možda trebaju biti *tolerisane* u demokratskom društvu i obezbjeđuje određena ograničenja onoga što ljudima treba da bude dozvoljeno da kažu.

Žrtve govora mržnje uobičajeno moraju izraziti probleme vezano za ostvarivanje njihovih prava u odnosu na drugi član – na primjer, pravo da ne budu podvrgnuti diskriminaciji ili pravo na privatni život.

SLOBODA IZRAŽAVANJA I INTERNET

Obezbeđivanje da su ljudska prava poštovana u virtuelnom svijetu je oblast u razvoju i problem onlajn govora mržnje doprinosi hitnosti debate. Možete doći do više informacija o tome kako se zakon o ljudskim pravima primjenjuje u virtuelnom svijetu u odjeljcima o ljudskim pravima i internetu (stranica 144). Što se tiče slobode izražavanja, sljedeći tekst predstavlja neka ključna pitanja:

NE-GEOGRAFSKA PRIRODA INTERNETA

Mnogi provajderi usluga i mnogi od najpopularnijih veb-sajtova društvenih mreža i pretraživači su smješteni u SAD-u ili drugim zemljama sa ograničenim sredstvima za sudsko gonjenje. Pogledi u SAD-u na slobodu izražavanja se razlikuju od onih koji su sadržani u Evropskom zakonu o ljudskim pravima i posebno se razlikuju od tumačenja ovih zakona datih od strane Evropskog suda. Mnogo je teže ograničiti slobodu izražavanja po SAD zakonu, čak i kada je izražavanje otvoreno rasistički poziv na zlostavljanje. Ovo znači da veb-sajtovi mržnje koji su bazirani na serverima u SAD-u ne mogu lako biti uklonjeni i zagovaranje mržnje ne može uvijek biti predmet sudskog gonjenja

POTEŠKOĆE U KONTROLISANJU SAJBER PROSTORA

Internet je ogroman prostor, čiju većinu vode korisnici i ne predstavlja predmet spoljnog ili eksternog nadziranja ili upravljanja. Čak i kada postoji dobar razlog da se veb-sajt ukloni, zato što zagovara zlostavljanje protiv određene zajednice, vlasnicima ili veb-sajt menadžerima je relativno lako da otvore novu lokaciju i ponovo objave originalni sadržaj.

POTREBA ZA ČUVANJEM PREDNOSTI INTERNETA

Mnogi ljudi smatraju da je ovaj aspekt interneta – lakoća sa kojom ga ljudi mogu koristiti za komuniciranje kako žele – jedna od ključnih snaga. Strožiji nadzor i cenzura, mogu biti uspješni u reduciranju obima govora mržnje u virtuelnom svijetu, ali uspostavljanje takvog sistema bi imalo značajne reperkusije na način na koji su ljudi postali naviknuti da koriste internet. To bi smanjilo njegovu značajnu ulogu kao foruma za slobodne diskusije i debate.

VLASNIŠTVO: ULOGA PRIVATNIH KOMPANIJA

Činjenica da je većina veb-sajtova *vlasništvo* fizičkih lica ili kompanija znači da su, bez zakona koji regulišu kako oni treba da odgovaraju na mržnju ili pozive na zlostavljanje, relativno *slobodni* da dozvole svaki sadržaj koji žele. Ljudska prava su zakoni kojih vlade treba da se pridržavaju: privatne kompanije samo moraju da se pridržavaju zakona za koje vlade odluče da su neophodni!

Naravno, privatne kompanije, takođe, se pridržavaju *zakona tržišta* i često pritisak od strane onih koji koriste njihove usluge obično vodi do promjena u njihovim politikama. Zato je posebno važno da mladi ljudi saopštavaju svoje stavove o onlajn govoru mržnje onima koji su odgovorni za veb-sajtove koje koriste. Uspješne onlajn kampanje, kao što je ona vođena 2013. godine od strane različitih NVO-a da se ukloni sadržaj sa facebook-a koji je odobravao zlostavljanje nad ženama, naglašavaju, ipak, da su granice između privatnog i javnog onlajn prostora postale nejasne. Dodatno, takve kampanje naglašavaju da nije moguće da se države oslanjaju isključivo na samoregulaciju. Onlajn prostor je, takođe, javni prostor.

5.4. RASIZAM I DISKRIMINACIJA

Izraz *rasna diskriminacija* odnosi se na svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva koje se zasniva na rasi, boji, precima, nacionalnom ili etničkom poreklu i koje ima za cilj ili za rezultat da naruši ili da ugrozi priznavanje, uživanje ili vršenje, pod jednakim uslovima, ljudskih prava i osnovnih sloboda u političkoj, privrednoj, socijalnoj, kulturnoj ili bilo kojoj drugoj oblasti javnog života.

Član 1, Konvencija o eliminaciji rasne diskriminacije

POVEZANOST SA GOVOROM MRŽNJE

Govor mržnje je gotovo uvijek rezultat racističkih ili diskriminatornih stavova. Takođe je gotovo uvijek i on sam diskriminatoran.

Diskriminacija se najbolje može sagledati kao nešto što je *suprotno* jednakosti. Shodno zakonu o ljudskim pravima, ljudi imaju jednaka prava. Kada su nečija prava ugrožena, samo zbog toga kako su oni viđeni od strane drugih ljudi ili kako vide sebe same, to je diskriminacija. Zlostavljanje nekoga, onlajn ili van interneta, zato što ih vide kao *strance*, osobe sa invaliditetom, gej, žene ili zbog bilo kog sličnog razloga se računa kao diskriminacija. Diskriminacija je često rasističke prirode. Kada je govor mržnje uperen na nekoga zbog njegove rase, nacionalne ili etničke pripadnosti, to je primjer i diskriminacije i rasizma.

STAVOVI I AKCIJE

Problemu govora mržnje mora se pristupiti ne samo kada se pojavi direktno već u samom korjenu, drugim riječima, na nivou stavova. Govor mržnje počiva na rasističkim stavovima i negativnim stereotipima i takođe pomaže njihovom osnaživanju. Ukoliko mu se ne suprotstavimo, može se ukorijeniti u društvu, ojačavajući stereotipe i čineći dalje vrijeđanje vjerovatnijim, uključujući, u nekim slučajevima, i fizičko zlostavljanje. Primijećeno je da masovnim kršenjima ljudskih prava, poput genocida i etničkog čišćenja, uvijek prethodi govor mržnje, ili su praćeni istim.

DEFINICIJE

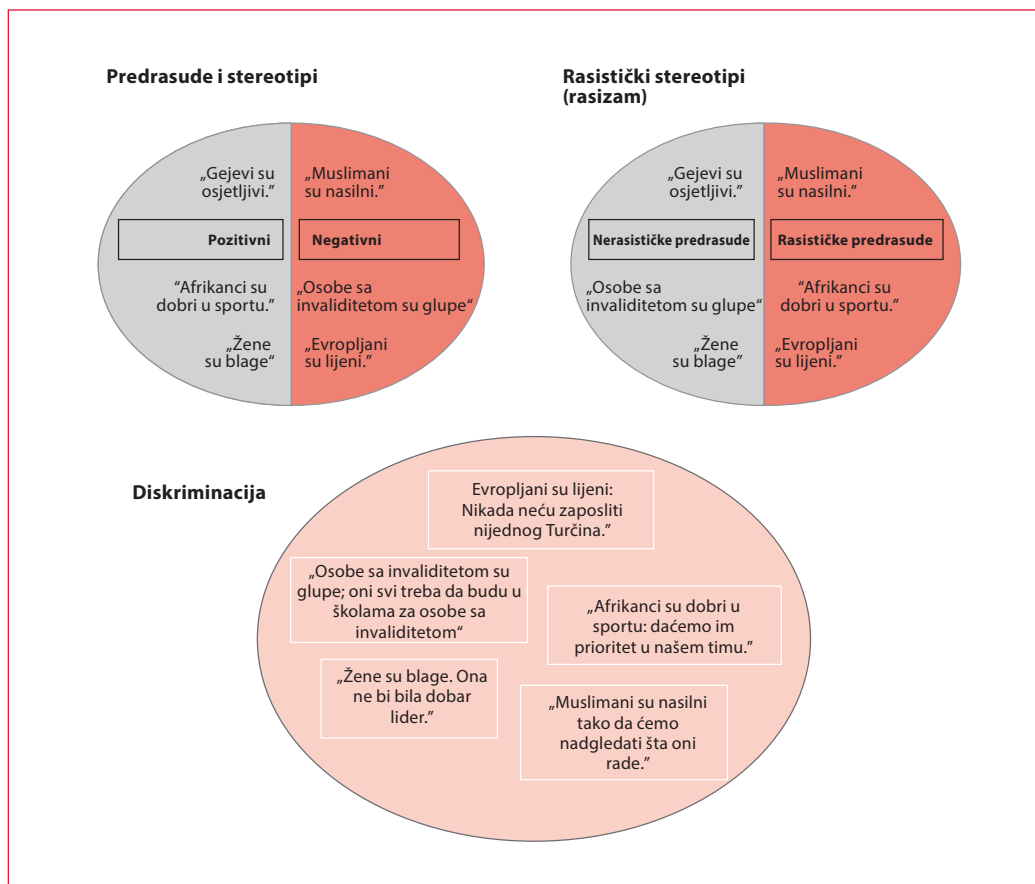
STEREOTIPI

Stereotipi su zajednička vjerovanja ili stavovi o određenim grupama i mogu biti pozitivni ili negativni (ili neutralni). Iako mogu biti korisni, stereotipi postaju štetni kada se rigidno primjenjuju na pojedince i koriste kao razlog za drugačiji tretman ili ponašanje. Stereotipi su generalizacija i neće uvijek biti istiniti za svaki individualni slučaj!

Primjeri steretipa uključuju „muškarci su snažniji od žena“, „fudbaleri trče brže od ostalih ljudi“, ili „svi labudovi su bijeli“.

PREDRASUDA

Predrasuda je posebna vrsta stereotipa, koja uključuje evaluaciju ili presuđivanje. Mnogi stereotipi koji su naizgled neutralni, zapravo sadrže elemente presuđivanja. Na primjer, „žene nisu dobre u kompjuterskim igricama“ izgleda kao činjenica, ali je zapravo donošenje suda o tehničkim sposobnostima žena. Čak i kada stereotipi ili predrasude izgledaju pozitivno, gotovo uvijek imaju i negativni aspekt. Tvrdnja „Australijanci su najvelikodušniji narod na svijetu“ je pozitivna za Australijance, ali sadrži i sud da su ljudi u svim ostalim zemljama manje velikodušni! Tvrdnja „Afrikanici su dobri u sportu“ se može protumačiti kao „Afrikanici su jedino dobri u sportu“. Nacionalizam i patriotizam se javljaju kao fenomeni pozitivni po prirodi, ali koji lako pređu u rasizam.

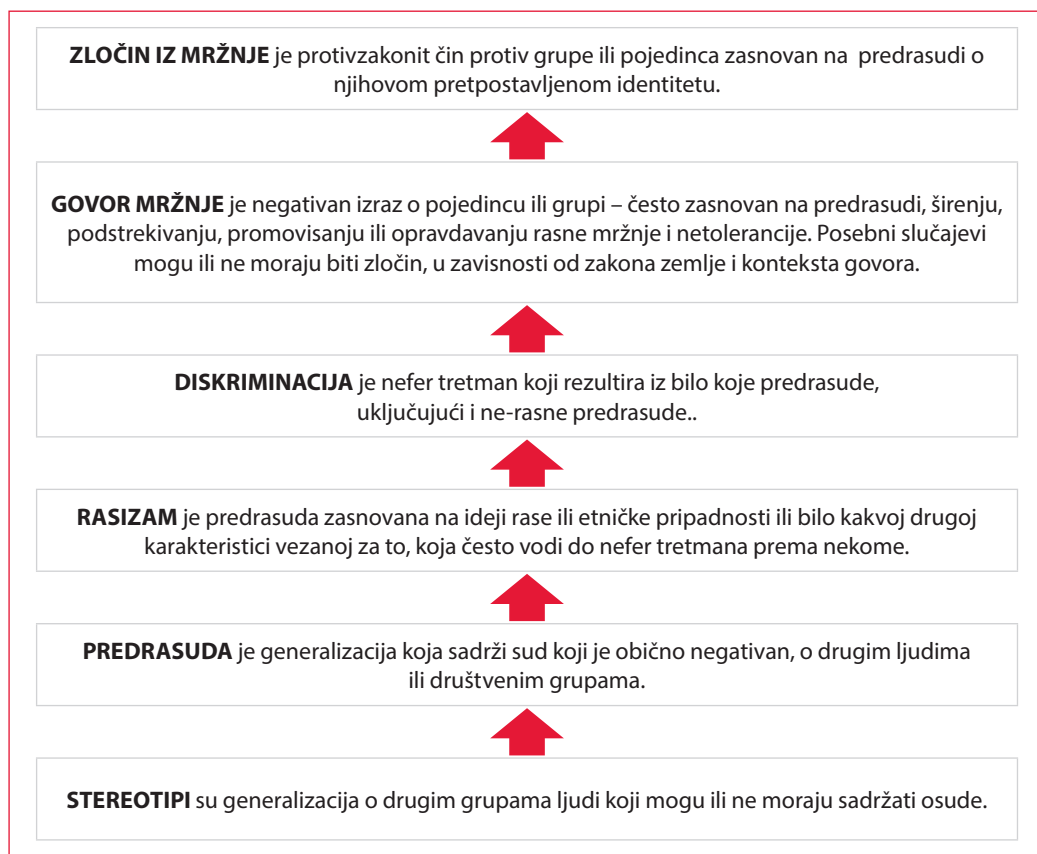
RASIZAM

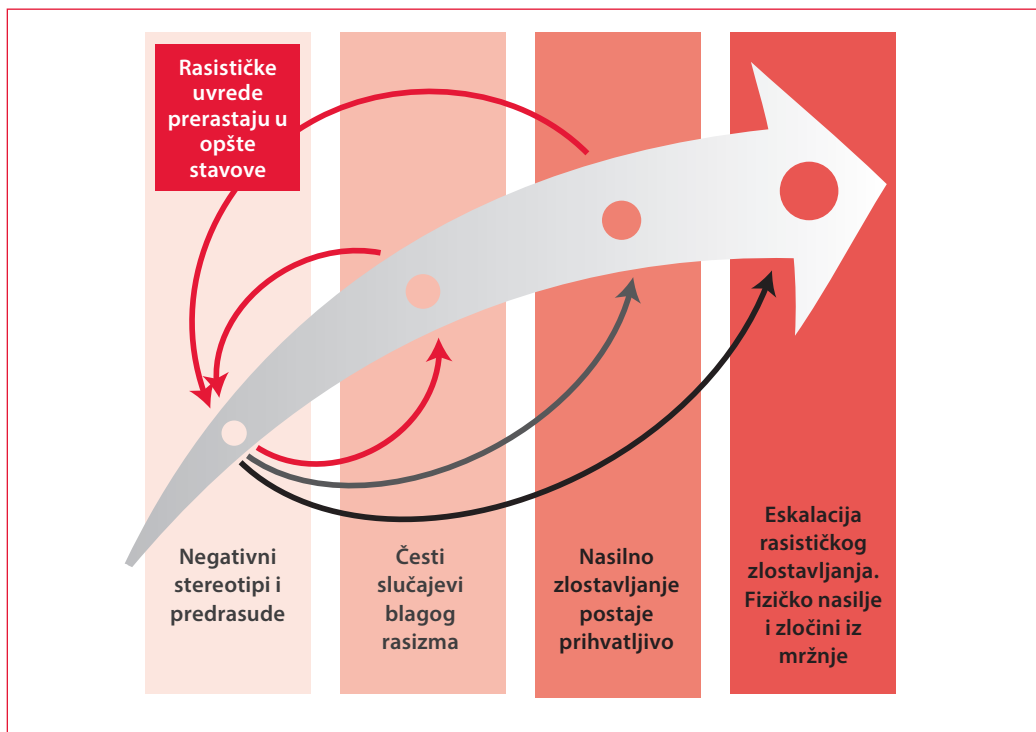
Kada je stereotip ili predrasuda zasnovana na nečijoj boji kože, ili nacionalnoj ili etničkoj pripadnosti, vjerovatno je rasistički, bilo da je pozitivan ili negativan. Rasizam je ideologija koja uključuje diskriminatorno ili nasilno ponašanje prema ljudima zbog njihove zamišljene *inferiornosti*. Važno je primijetiti da se *rasa* danas posmatra kao socijalna klasifikacija, a ne biološka. Ni fizička ni genotipska obilježja nisu svojstvena samo jednoj *rasi*, a da ih nema i druga.

DISKRIMINACIJA

Kada negativni stavovi prema određenoj grupi rezultiraju time da je grupa onemogućena, ili ima manje šansi da uživa svoja ljudska prava, to čini diskriminaciju. Sama diskriminacija predstavlja kršenje ljudskih prava i može biti rezultat ili rasističkih stavova, ili drugih predrasuda koje su nerasističke prirode, ali su njihove posljedice negativne za direktne žrtve i za društvo kao cjelinu.

POVEZIVANJE KONCEPATA

LJUDSKA PRAVA I DISKRIMINACIJA

Priznavanje prirodnog dostojanstva i jednakih neotuđivih prava svih članova ljudskog roda je osnov slobode, pravde i mira u svijetu.

Predgovor Univerzalne Deklaracije o Ljudskim Pravima

Svakom pripadaju sva prava i slobode proglašene u ovoj Deklaraciji [UDHR] bez ikakvih razlika u pogledu rase, boje, pola, jezika, veroispovesti, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porijekla, imovine, rođenja ili drugih okolnosti...

Član 2, Univerzalna Deklaracija o Ljudskim pravima

Diskriminacija je kršenje ljudskih prava i zabranjena je skoro svim glavnim instrumentima ljudskih prava, kao i rasizam. Određene grupe, takođe, mogu biti zaštićene od diskriminacije posebnim nacionalnim ili međunarodnim zakonima.

- Član 13 Evropske konvencije o Ljudskim pravima (ECHR) zabranjuje diskriminaciju koja se odnosi na bilo koja druga prava – i sve zemlje članice Savjeta Evrope su obavezane ovim.

Kakvi su zakoni protiv diskriminacije u vašoj zemlji?
Da li je vaša vlada potpisala protokol 12 Konvencije?

- Mnoge zemlje članice su takođe potpisale mnogo šire zabrane koje se tiču diskriminacije sadržane u (opcionom) protokolu Evropske konvencije o ljudskim pravima (protokol 12). Protokol zabranjuje diskriminaciju u odnosu na sve zakone, ne samo na one koji se odnose na prava sadržana u Konvenciji.
- Postoje drugi sporazumi o ljudskim pravima, na Evropskom, kao i na nivou UN-a, koji se bave diskriminacijom protiv određenih grupa, zbog njihove osjetljivosti – npr. žena, djece, osoba sa invaliditetom i pripadnika različitih nacionalnih ili etničkih grupa.
- Mnoge zemlje, takođe, imaju posebnu nacionalnu legislativu koja štiti posebne grupe, ili sve grupe od diskriminacije.

5.5. PRIVATNI ŽIVOT I BEZBJEDNOST

POVEZANOST SA GOVOROM MRŽNJE

Govor mržnje se jedino dešava kada ljudi misle da znaju nešto o targetiranoj grupi ili pojedincu. Potpuno anonimni identiteti ne postaju mete govora mržnje, izuzev možda kada biti 'anoniman' postane identifikovano sa određenim 'ličnim' karakteristikama! Za mnoge grupe otkrivanje ključnih aspekata njihovih identiteta može lako voditi do toga da postanu mete govora mržnje, što je često u slučaju žena, ljudi sa invaliditetom, etničkih manjina, i slično. Ukoliko neko pripada takvoj ciljnoj grupi, otkrivanje informacija o sebi onlajn, i omogućavanje da se naprave veze sa njihovim identitetom *van interneta*, može čak postati bezbjednosni rizik.

Privatne ili lične informacije mogu predstavljati poseban rizik u slučajevima *sajber* zlostavljanja i onlajn govora mržnje. Mnogi ljudi postavljaju lične informacije o sebi onlajn, uključujući lične fotografije, informacije o vezama, ili detalje o tome gdje žive ili studiraju. Ukoliko postanu meta *sajber* zlostavljanja, ove informacije često mogu biti iskorišćene kako bi im se naudilo.

PRIVATNOST U VIRTUELNOM SVIJETU

Internet je javni prostor. Javan je u istom smislu kao ulica ili šoping centar: drugi ljudi su 'okolo' i mogu vidjeti šta radimo. Postoje posebne karakteristike života u virtuelnom svijetu koje, ipak, čine privatnost većom brigom nego što je to na ulici.

Na ulici, uglavnom znamo da drugi ljudi gledaju, ili da mogu vidjeti ukoliko se odluče da gledaju. Na internetu postoji vrlo malo svijesti o tome šta znači za druge ljude da nas 'gledaju' i čak je manje svijesti o tome kako se možemo zaštititi od njihovih pogleda. Taj nedostatak svijesti može ostaviti ljude otvorenima za prijetnje ili eksploataciju, i fizičku i psihičku. Oni koji žele da maltretiraju, muče, prijetje ili eksploatišu, će shvatiti da im je to mnogo lakše da rade ukoliko imaju informacije o svojim 'žrtvama'. Pitanja privatnosti su stoga posebno relevantna za *sajber* zlostavljanje.

KLJUČNE PORUKE

- Mladi ljudi moraju da zapamte da je internet javni prostor, gdje ljudi mogu da vide šta radimo i kakvi smo, čak i kada mislimo da ne mogu.
- Internet ima sopstvene opasnosti: dosta je ljudi koji mogu koristiti lične činjenice ili informacije da napadnu ili povrijede nekoga. Mladi ljudi treba da ograniče tu mogućnost preduzimanjem određenih mjera predostrožnosti.
- Štagod je objavljeno onlajn ostaje tamo zauvijek! Mladi ljudi moraju da budu svjesni ovoga i da razmisle o tome da li lični detalji koje otkriju danas mogu biti nešto zbog čega mogu žaliti kasnije.
- Mladi ljudi treba da zapamte da treba da poštuju privatni život i bezbjednost drugih. Ovo ne znači samo

- da ne treba da se sami ponašaju nasilno ili da zlostavljaju, već takođe znači da treba da budu oprezni u vezi sa dijeljenjem informacija o drugim ljudima koje bi mogle biti upotrijebljene da im naškode.
- Postoje zaštite ljudskih prava koje se primjenjuju u slučajevima gdje drugi ili imaju pristup informacijama o nama koje im nismo dozvolili da podijele, i kada su stvari o nama objavljene, a mogu povrijediti naš lični integritet.
  - Postoje mnoge organizacije i javne institucije koje mogu pomoći u ovakvim slučajevima, posebno po pitanju mladih ljudi. Mladi ljudi treba da budu ohrabreni da prijave slučajeve kada su zlostavljani ili eksploatisani onlajn.
  - Ne postoji anonimnost. Sve što se uradi onlajn može se pratiti do osobe koja je to objavila. Takođe ne postoji nekažnjivost; mnoge forme onlajn govora mržnje i sajber zlostavljanje su kažnjivi zakonom.

PRIVATNI ŽIVOT I LJUDSKA PRAVA

Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.

Član 8, dio 1, Evropska konvencija o ljudskim pravima

1. Nijedno dijete neće biti izloženo proizvoljnom ili nezakonitom mješanju u njegovu privatnost, porodicu, dom ili prepisku, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled.
2. Dijete ima pravo na zakonsku zaštitu protiv takvog miješanja ili napada

Član 16, Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta

PRAVO NA PRIVATNI ŽIVOT

Pravo na privatni život je zaštićeno raznim sporazumima o ljudskim pravima. *Privatni život*, u skladu sa zakonom o ljudskim pravima, pokriva više od same *privatnosti* i uključuje one aspekte o nečijem ličnom životu koji su najvažniji za njihov identitet i dostojanstvo. Ove oblasti naših života bi trebalo da su oslobođene miješanja državnih vlasti i od države se, takođe, očekuje da nas štiti od miješanja drugih ljudi. Evropski sud za ljudska prava koristi ideju o *fizičkom i psihološkom identitetu* kako bi procijenio mnoge od tvrdnji koje donosi član 8.

Od vladâ se očekuje da obezbijede ljudima da vode normalne živote u skladu sa njihovim ličnim preferencama, bez pritiska od strane drugih, da se uklape u kalup u koji se svi *uklapaju* ili im sude zato što imaju drugačije potrebe od drugih. Ono što je bitno je kako nešto što je država uradila, ili nije uspjela da uradi, utiče na pojedince: naš privatni život je lična stvar!

Ipak, pravo na privatni život nije *apsolutno* pravo; drugim riječima, državne vlasti moraju da naprave ravnotežu između privatnog života osobe naspram zahtjeva od strane društva ili zahtjeva od drugih pojedinaca. Izuzetno, povremeno, može biti opravdano da država pristupa ličnim podacima pojedinaca kako bi zaštitila druge i ponekad može odlučiti da ne zaštititi nečiju privatnost, zato što rizik za pojedinca o kome se radi nije dovoljno ozbiljan, ili zato što je cijena toga za druge previsoka.

Ostvarivanje prave ravnoteže nije uvijek lako. U slučaju *Kopland protiv Velike Britanije*, Evropski sud za ljudska prava je razmatrao da li se smatra kršenjem člana 8 nadziranje svih imejlova i telefonskih razgovora zapošljenih na koledžu. Sud je odlučio da to jeste bilo kršenje prava na privatnost. U slučaju *K.U. protiv Finske*, sud je odlučio da je zaštita privatnog života i bezbjednosti maloljetnika važnija od zaštite privatnog života nekoga ko je objavio lažni oglas u njegovo ime.

Uopšteno, kao i za sva ljudska prava, dužnost državnih vlasti je da obezbijedi ljudima da im se u privatni život i lično dostojanstvo ne miješa ni država, ni ostale strane. Ovo se odnosi jednako i na situacije onlajn kao i van interneta.

PRIVATNOST I LJUDSKA PRAVA

Privatnost je poseban aspekt *privatnog života* i takođe je zaštićen članom 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima. Privatnost se odnosi na one oblasti našeg fizičkog, socijalnog ili emotivnog života koje ne želimo da dijelimo sa javnošću. Ukoliko ne damo izričitu dozvolu, ili ukoliko ne postoje izuzetno ubjedljivi razlozi koji se tiču zaštite prava drugih ljudi, te stvari koje želimo da budu privatne, treba da ostanu privatne! Nijedan pojedinac i nijedna organizacija nemaju pravo da znaju stvari o našem privatnom životu koje mi ne želimo da oni znaju.

Ipak, osnovna podešavanja na mnogim internet forumima ili vebstranama nije uvijek lako razumjeti i nijesu uvijek dizajnirana sa ciljem da štite privatnost korisnika. Obezbeđivanje da privatni detalji zaista ostaju privatni, zahtijeva brigu i pažnju i opštu svijest o potencijalnim opasnostima.

Pitanja u vezi sa privatnošću takođe mogu biti važna u vezi sa dijeljenjem sadržaja onlajn. Mladi ljudi moraju da budu svjesni da, koliko je njihova privatnost važna, toliko je važna i privatnost drugih ljudi. Lakoća dijeljenja fotografija, video materijala, poruka ili ostalih informacija, može voditi do nepažnje, koja ponekad rezultira povrjeđivanjem drugih. Ključna poruka za mlade ljude je da materijal koji se direktno odnosi na nekog drugog treba dijeliti samo ukoliko je već na javnom domenu (i nije uvrjedljiv ili nasilan), ili ukoliko je osoba dala dozvolu da se taj materijal dijeli.

Takođe je važno napomenuti da u većini slučajeva onlajn komunikacije, materijal nije nikada potpuno privatn. Imejl porukama i svemu što je objavljeno onlajn gotovo uvijek mogu pristupiti i drugi. Taj materijal nikada ne može biti kompletno uklonjen iz virtuelnog prostora.

Slabe šifre ili neadekvatne mjere predostrožnosti mogu omogućiti drugim ljudima da pristupe informacijama smještenim u *privatne* odjeljke korisnika profila ili imejl pošti. Čak i dobre šifre ne predstavljaju potpunu garanciju protiv upada hakera ili upada državnih bezbjednosnih agencija!

Mladi ljudi moraju biti svjesni takvih rizika i moraju posvetiti pažnju i odgovorno zaštititi detalje svojih života koje ne žele da drugi znaju. Oni, takođe, moraju biti svjesni da, ukoliko *preduzmu* adekvatne mjere predostrožnosti, a neko uspije da pristupi njihovim privatnim informacijama, to je najvjerovatnije nelegalno i predstavlja kršenje njihovog prava na privatnost.

Odjeljak o sajber vršnjačkom zlostavljanju se odnosi na neke mjere predostrožnosti koje mladi ljudi mogu preduzeti kako bi obezbijedili da njihovi privatni detalji ne budu javni.

5.6. DEMOKRATIJA I UČEŠĆE

POVEZANOST SA GOVOROM MRŽNJE

SLOBODA IZRAŽAVANJA I DEMOKRATSKI DIJALOG

Veza između demokratije i govora mržnje može se posmatrati iz dvije različite perspektive. S jedne tačke gledišta, demokratija se može vidjeti kao nešto što olakšava govor mržnje ili možda otežava borbu protiv istog. Najbolji način sagledavanja ove perspektive je da se zamisli nedemokratsko društvo sa oštrom cenzurom: u teoriji, moglo bi biti moguće eliminisanje govora mržnje, kao i onlajn govora mržnje u takvom društvu. Sve što djeluje uvredljivo za druge bi moglo biti zabranjeno i bilo kakvo kršenje bi moglo biti surovo kažnjeno. Takvo društvo, ipak, bi imalo, mnogo mana, usljed nedostatka slobode izražavanja.

U demokratiji, kad su ljudi slobodni da izražavaju svoja mišljenja, vjerovatno je da ćemo morati da slušamo stavove sa kojima se ne slažemo. Neki će biti iritirajući, neki mogu biti grubo ili uznemirujući, a neki mogu preći liniju i biti izuzetno uvredljivi i čak opasni. Mala količina govora mržnje može biti neizbježna posljedica mogućnosti da slobodno izrazimo mišljenja, kako bi bila uzeta u obzir. Nijedna demokratija nije savršena!

UKLJUČENOST I UČEŠĆE

Ipak, jedna od prednosti demokratije i slobode izražavanja je to što nam, takođe, obezbjeđuje alat za tretiranje govora mržnje – moguće na efektivniji način i svakako na način koji bolje čuva slobode drugih. Tako da, sa druge tačke gledišta, demokratija sama po sebi nudi obećavajuću nadu za borbu protiv govora mržnje, dok u isto vrijeme štiti ljudska prava.

U demokratiji pravilnog funkcionisanja, kad ljudi igraju aktivne uloge u zaštiti prava i sloboda koje svi cijene, zaštita društva od govora mržnje može biti mnogo čistija i potencijalno sveobuhvatnija nego što bi to bio slučaj sa striktnom formom cenzure. Ukoliko se zadatak *nadziranja* govora mržnje i bavljenje njegovim najgorim primjerima ne posmatra isključivo kao zadatak vlade, ili zadatak internet *policije* i ukoliko se *nadziranje* širi na nadziranje našeg sopstvenog ponašanja uz ponašanja drugih, bilo bi moguće da se sačuva pravo na slobodu izražavanja, a da se u isto vrijeme obezbijedi zaštita pojedincima od zlostavljanja. Efektan odgovor na govor mržnje zavisi od punog razumijevanja prednosti, izazova i zahtjeva demokratskog društva i zavisi od aktivnog učešća pojedinaca koji čine to društvo. Mnoge od vještina koje su neophodne za efektno demokratsko funkcionisanje su, takođe, vještine koje su neophodne za borbu protiv govora mržnje i svijest o vrijednosti razlika i demokratske diskusije mogu pomoći da se učesnici pripreme za reagovanje na posebne izraze netolerancije ili mržnje.

DEMOKRATIJA, UČEŠĆE I LJUDSKA PRAVA

(1) Svako ima pravo da učestvuje u upravljanju javnim poslovima svoje zemlje, neposredno ili preko slobodno izabranih predstavnika.

(3) Volja naroda je osnova državne vlasti ...

Član 21, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima

Visoke ugovorne strane se obavezuju da u primjerenim vremenskim razmacima održavaju slobodne izbore tajnim glasanjem, pod uslovima koji osiguravaju slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tijela.

Član 3, protokol 1, Evropska konvencija o ljudskim pravima

Iako ljudska prava impliciraju slične obaveze svim vladama u svijetu, ovo ne znači da zakoni i forme vladavine u svim zemljama moraju biti identični. Ljudska prava omogućavaju više različitih sistema i više različitih načina koji obezbjeđuju da se osnovna ljudska prava poštuju.

Ipak, član 21 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima (i opcioni protokol 1 Evropske konvencije o ljudskim pravima) ukazuju da nije svaka forma vladavine prihvatljiva. Države imaju obavezu da obezbijede da oni koji prave zakone budu predstavnici *volje naroda*. Drugim riječima, samo je demokratski sistem konzistentan sa ljudskim pravima. Jedan od razloga zašto je to tako vezan je za važnost autonomije i učešća kao osnovnih vrijednosti ljudskih prava.

ODGOVORNOSTI DEMOKRATIJE

Demokratska forma vladavine omogućava onima koji nijesu na poziciji vlasti da zadrže određenu kontrolu nad zakonima pod kojima treba da žive. Iako je vidjeti vezu sa ljudskim pravima, s obzirom na to da su ljudska prava u velikom dijelu o tome da se bude u mogućnosti da se zadrži lična autonomija naših aktivnosti – drugim riječima, o tome da nijesmo subjekt proizvoljnog miješanja ili obaveze da živimo pod sistemom koji je štetan za naše osnovne potrebe.

Ipak, i uprkos mnogim prednostima, demokratija na određene načine predstavlja zahtjevniju formu vladavine nego njene alternative. Ona postavlja zahtjeve u smislu onoga šta treba da radimo i u smislu onoga šta treba da tolerišemo, ili kako treba da se ponašamo kada nijesmo saglasni sa odlukama ili stavovima. Ovo se primjenjuje i na odluke ili akcije donešene od strane vlasti, kao i na ponašanja drugih pojedinaca. U demokratiji smo svi *odgovorni*, do određenog stepena, za način na koji sistem funkcioniše.

Sljedeća lista uključuje glavne vještine ili oblasti razumijevanja koje su neophodne kako bi demokratija efektno funkcionisala. Svaka stavka na listi je, takođe, važna u tretiranju govora mržnje.

AKTIVNO UČEŠĆE

Vlada ne može predstavljati volju naroda ukoliko *narod* ne izrazi svoju volju! Možemo samo imati predstavnike vlasti ukoliko svi objelodane svoje želje. Ovo očigledno ne znači samo glasanje kada su

izbori – to, takođe, znači da treba da odgovorimo na nove inicijative, upozorimo članove parlamenta – ili ostalih vlasti – kada su stvari nezadovoljavajuće, da predložimo promjene, lobiramo za bolju zaštitu, tražimo više otvorenosti, i tako dalje.

Ukoliko je učešće esencijalno za demokratiju, od strane građana, vlada, takođe, ima obavezu da obezbijedi da se čuju stavovi naroda. Zbog ovoga, sloboda izražavanja mora biti garantovana, makar dok te forme izražavanja ne ugroze druge osnovne vrijednosti ili ne prijete grupama ili pojedincima.

BITI INFORMISAN

Kako bi bili u mogućnosti da reaguju i odgovore na odluke donešene u njihovo ime, ljudi moraju biti informisani i obaviješteni o tim odlukama, kao i o postojećim načinima putem kojih se može čuti njihov glas. Ovo stvara zahtjeve i prema pojedincima i prema vladama: vlade moraju da obezbijede da su informacije dostupne, što je razlog zašto je pravo na informisanje važan dio slobode izražavanja. Pojedinci, zauzvrat, moraju da osiguraju da su informisani i da vrše pritisak na one iz vlasti da objave sve detalje koji nijesu iznešeni u javnost.

Izuzetno važna oblast u kojoj je informisana javnost esencijalna je upravo svijest o ljudskim pravima. Poštovanje ljudskih prava nije nešto što može biti ostavljeno *profesionalnim* aktivistima za ljudska prava, niti nešto oko čega uvijek treba vjerovati vladama da će poštovati! Svaki pojedinac mora biti svjestan osnovnih standarda ljudskih prava i mora imati udjela u obezbjeđivanju da se ona uvijek poštuju.

TOLERANCIJA

To što se vlada smatra reprezentativnom ne znači da će ona izaći susret svim željama ili zahtjevima svakog pojedinca! Ljudska prava bi trebalo da obezbijede da *osnovne* potrebe svakog pojedinca budu obezbijeđene, ali tu će jasno postojati mnoštvo različitih mišljenja koja se odnose ne samo na druge potrebe, već i na najbolji način izlaženja u susret setu osnovnih potreba. U demokratskom društvu je neminovno da postoje neslaganja.

Stepen do kojeg treba da *tolerišemo* odluke sa kojima se ne slažemo nije lako definisati. Kada su ljudska prava ugrožena, *tolerancija* nije poželjna i od vitalnog značaja je da se odgovorni pozovu na odgovornost. Ali tu će biti brojne prilike i brojni javno izraženi stavovi sa kojima mi možda nećemo biti zadovoljni, ali ćemo možda na kraju morati da živimo sa tim i tolerišemo ih. Ova ravnoteža je istražena više u odjeljku o slobodi izražavanja.

UPRAVLJANJE INTERNETOM

Naše postojanje u *stvarnom* svijetu se vodi po pravilima ili zakonima na različitim nivoima. Na radnom mjestu ili u *prostorima* koje posjeduju privatne kompanije postoji određeni set pravila; lokalne i nacionalne vlade nameću dalje zakone i pravila, ali i međunarodne ili regionalne organizacije, kao što su Ujedinjene nacije ili Savjet Evrope, uspostavljaju dodatni set zakona koji same vlade moraju poštovati.

Kako se različite forme ljudskih aktivnosti sve više odvijaju onlajn, pitanja koja će se postavljati su o *pravilima* koja regulišu ove aktivnosti. Svaki vebsajt ima sopstvena pravila ili kodeks ponašanja, kao i hosting provajderi i ta pravila su uporediva sa zakonima koji regulišu privatne prostore van interneta. Neke vlade

imaju zakone koji se primjenjuju na onlajn aktivnosti i određeni međunarodni zakoni, posebno oni koji se odnose na zaštitu ljudskih prava, takođe se šire i obuhvataju i internet. Ipak, sve je više prepoznavanja da je moguće da postoji potreba za opštim principima i pravilima koja će obezbijediti internet korisnicima adekvatnu zaštitu u njihovim onlajn aktivnostima. Pitanje o čemu ovi principi treba da budu i kako treba da budu sprovedeni je opisano kao *upravljanje internetom*.

Upravljanje internetom je posebno relevantno za pitanje onlajn govora mržnje zato što neke zemlje, posebno SAD, imaju snažne zaštite koje se odnose na slobodu izražavanja. Pošto su mnogi internet veb-sajtovi smješteni u SAD-u, može biti veoma teško suprotstaviti se čak najnasilnijim i najuvrjedljivijim primjerima onlajn govora mržnje.

RAD SAVJETA EVROPE NA UPRAVLJANJU INTERNETOM

Zaštita i čuvanje interneta *nenanošenjem štete* njegovom funkcionisanju je... vitalno za obezbjeđivanje onlajn sprovođenja članova 10 i 11 Evropske konvencije o ljudskim pravima. U isto vrijeme, sa slobodom dolazi i potreba da građani budu adekvatno informisani omogućavajući im da odgovorno koriste usluge ponuđene putem interneta. Da bi ljudi vjerovali internetu, zaštita ličnih podataka i poštovanje privatnosti na internetu su nezamjenljivi.

Iz Strategije Savjeta Evrope o upravljanju internetom

Savjet Evrope je pokrenuo pitanje upravljanja internetom. 2007. godine Vijeće ministara je izdalo preporuku koja se odnosila na to da „ljudi imaju legitimna očekivanja da internet usluge budu dostupne i pristupačne, sigurne, pouzdane i kontinuirane“ (CM/Rec (2007)16ln). U 2012. Godini, 47 zemalja, članica Savjeta Evrope, je usvojilo strategiju o upravljanju internetom „da se zaštite i promovišu ljudska prava, vladavina zakona i demokratija onlajn“. Strategija predlaže okvir saradnje za zemlje članice da sačuvaju globalni, stabilan i otvoren internet kao sredstvo čuvanja slobode izražavanja i pristupa informacijama.

Poseban odjeljak u strategiji je posvećen zaštiti i osnaživanju djece i mladih ljudi. Bezbjednost, dostojanstvo i privatnost djece i mladih ljudi onlajn su identifikovane kao oblasti od „vitalnog značaja“.

Savjet Evrope (u vrijeme pisanja) priprema „Pregled prava internet korisnika“, koji će se, između ostalog, baviti očekivanjima o pristupu, pristupačnosti, bezbjednosti, pouzdanosti i kontinuitetu internet usluga. Ovo treba da uključi bolje razumjevanje korisnika i efektno realizovanje ljudskih prava onlajn, uključujući pristup efektnim pravnim lijekovima.

ULOGA KORISNIKA

Uloga samih korisnika je, takođe, od centralne važnosti u odlučivanju kako internet funkcioniše. *Demokratski* internet treba zajednicu internet korisnika koji su *internet građani* koji učestvuju u uspostavljanju normi i pravila komunikacije i imaju uticaja na to kako internet treba da funkcioniše. Primjer kako bi ovo moglo funkcionisati se može vidjeti u ulozi koju su NVO-i i građanski pokreti igrali u stopiranju usvajanja Trgovinskog sporazuma protiv krivotvorenja (AKTA) u Evropskom parlamentu, međunarodnog sporazuma koji bi ojačao intelektualna prava svojine. Sporazumu su se suprotstavili na osnovu toga što bi ugrozio mnoge građanske slobode i ljudska prava.

PORUKE ZA MLADE LJUDE

Da bi se obezbijedilo da mladi ljudi preuzmu aktivnu ulogu u uticanju na način na koji internet funkcioniše, sljedeći principi su važni:

- Internet korisnici su više od konzumenata! Oni posjeduju uticaj koji mogu aktivirati preuzimajući aktivniju ulogu u oblikovanju kako internet treba da čuva ljudska prava: ovo se može uraditi kroz kampanje i takođe kroz način na koji se mladi ljudi kao korisnici interneta ponašaju jedni prema drugima onlajn.
- Internet korisnicima je potrebno da se njihova ljudska prava budu zaštićena onlajn. Znati svoja prava i suprotstaviti se svim zloupotrebama je važno kako bi ova zaštita bila obezbijedena.
- Internet je prostor čija dinamična arhitektura predstavlja još uvijek nesređen teren. Internet može omogućiti kršenja ljudskih prava, ali takođe može biti sredstvo za mobilisanje zajednica kako bi obezbijedio njihovu bolju zaštitu.
- Djeci i mladim ljudima, i ostali korisnici, trebalo bi pružiti podršku kroz edukativne programe koji će im pomoći da razviju razumjevanje i vještine neophodne za efektnu upotrebu interneta.
- Iako postoje moćne ekonomske i političke sile koje igraju značajnu ulogu u oblikovanju interneta, oni koji ga koriste treba da afirmišu svoje pravo kako bi od virtuelnog svijeta napravili javni prostor gdje se principi ljudskih prava, vrijednosti i prakse primjenjuju.
- Djeca i mladi ljudi bi trebalo da budu u mogućnosti da znaju i nauče kako i ko upravlja internetom, kao dio njihovog učenja o demokratskom građanstvu. Transparentnost i odgovornost upravljanja internetom su zato važni, uključujući načine na koji mladi ljudi mogu efektno uticati na upravljanje internetom, makar javnim prostorom koji je takođe dio interneta.

5.7. STRATEGIJE KAMPANJE

Kampanja Savjeta Evrope protiv onlajn govora mržnje zavisi od aktivnog angažmana što je moguće većeg broja mladih ljudi. Postoje brojni načini na koje vi i vaše grupe prijatelja možete raditi da se borite protiv govora mržnje i postanete dio kampanje. Neki od tih načina su nabrojani u ovom odjeljku. Lista je podijeljena na sljedeće kategorije:

1. Obrazovanje i podizanje svijesti;
2. Tretiranje govora mržnje koji već postoji onlajn;
3. Mobilisanje drugih;
4. Izražavanje solidarnosti sa žrtvama ili uobičajenim targetiranim grupama;
5. Dugoročne strategije

Ove kategorije se često preklapaju, a kada to nije slučaj, često je moguće osnažiti akciju dodavanjem stavki iz drugih odjeljaka.

Na primjer:

- Tretiranje govora mržnje obezbjeđivanjem alternativne priče će imati edukativni efekat. Ukoliko ta priča ili dijalog bude objavljen putem društvenih mreža može biti iskorišćen da mobilise druge.
- Akcija podizanja svijesti je osmišljena da informiše druge o problemima onlajn govora mržnje i moćan je izraz solidarnosti sa žrtvama govora mržnje. Može se koristiti da se dodaju potpisi peticiji koja poziva političare da se angažuju oko problema.
- Prijavljivanje primjera govora mržnje i blogovanje o odgovoru vebsajt menadžera može motivisati druge da upozore na slične primjere i da uloze lične žalbe.

Lista u nastavku nije sveobuhvatna i treba je koristiti samo kao izvor za moguće ideje. Vaša grupa će gotovo sigurno biti u mogućnosti da smisli i druge ideje!

Neke od sugestija možda neće biti prikladne u svim slučajevima. Na primjer, prijavljivanje komentara ili objave nekada može biti pretjerano: možda bi bilo lakše poslati pitanje autoru originalne objave kako bi se vidjelo da li će promijeniti svoj jezik ili povući komentar. U drugim slučajevima, angažovanje direktno sa nekim ko je objavio uvrjedljiv komentar često može biti neprikladno. Uvijek treba prosuditi koje su najprikladnije ili najefektnije akcije ili aktivnosti.

Možete koristiti sugestije da bi dopunili aktivnosti u priručniku i ohrabriti vaše prijatelje ili grupu da se uključe u pokret protiv govora mržnje.

- Osigurajte da su vaša grupa ili prijatelji uključeni u odabir i planiranje svih akcija. Postoji veća vjerovatnoća da će se angažovati ukoliko su odabrali fokus i metode sami!
- Podsjetite ih da će kreativnije akcije prije privući pažnju: privlačenje pažnje ljudi onlajn je poput pokušavanja da se istaknete u gomili!
- Podsjetite ih da informacije mogu biti podijeljene putem slika, video materijala i muzike kao i upotrebom samih riječi. Sredstvo može biti važno isto kao i poruka.
- Obavezno pogledajte vebsajt *Pokreta protiv govora mržnje* (www.nohatespeechmovement.org) i upoznajte se sa drugim načinima kako biste se angažovali u Kampanji!

LISTA MOGUĆIH AKCIJA

OBRAZOVANJE I PODIZANJE SVIJESTI

- Koristite blogove i veb sajtove društvenih medija kako biste podigli svijest o tome šta ljudi mogu uraditi ukoliko su žrtve govora mržnje ili ukoliko su svjedoci takvih primjera;
- Koristite jezik ljudskih prava: podignite svijest o pravima koja nas štite onlajn i kako se ljudska prava odnose na onlajn govor mržnje;
- Napravite materijal za *razbijanje mitova* za grupe koje su često pogođene govorom mržnje. Postavite ih na društvenim medijima ili napravite flajere da ih distribuirate van interneta.
- Podijelite veb sajtove ili objave koji naglašavaju pozitivne karakteristike o grupama na koje je govor mržnje uobičajeno usmjeren;
- Ispričajte priče o pojedincima koji su bili žrtve onlajn govora mržnje. Koristite to da širite informacije o problemu, izgradite saosjećanje za one koji su pogođeni govorom mržnje.
- Uspostavite lični veb sajt ili profil na društvenim medijima. Koristite ih da obezbijedite alternativne informacije, iz adekvatnih izvora, o grupama na koje je govor mržnje uobičajeno usmjeren;
- Organizujte akcije van interneta, treninge ili događaje, u cilju podizanja svijesti. Možete se baviti sljedećim temama:
  - Opšti problem onlajn govora mržnje;
  - Predrasude u vezi sa određenom ciljnom grupom;
  - Metode bavljenja govorom mržnje;
  - Uticaj govora mržnje;
  - Potreba da ljudi preuzmu odgovornost za sopstvene akcije kao i za akcije drugih;
  - Inicijative preduzete od strane drugih omladinskih grupa uključujući Pokret protiv govora mržnje;
  - Nešto drugo!

TRETIRANJE PREDRASUDA ILI GOVORA MRŽNJE KOJI SE VEĆ NALAZI ONLAJN

- Korigujte *Wikipedia* unose ili druge veb sajtove sa slobodnim sadržajem koji nude neadekvatne ili lažne informacije o grupama na koje je govor mržnje obično usmjeren;
- Objavite komentare na veb sajtovima koji sadrže nekorektne, pristrasne ili rasističke sadržaje. Pošaljite pitanja ili žalbe autorima svih objava koje pokazuju netoleranciju ili rasizam;
- Angažujete se oko pojedinaca koji koriste uvrjedljivi jezik: pokušajte da im pokažete uticaj njihovog ponašanja na druge;
- Ohrabrite druge da ignorišu *trollove* ako se nasilno ponašaju;
- Koristite mehanizme za onlajn prijavljivanje ili procedure žalbe kako biste upozorili vlasnike veb sajtova na primjere govora mržnje;
- Prijavite primjere govora mržnje organizacijama koje se bave tim problemom ili *Tijelu za nadzor govora mržnje*;
- Bojkotujte veb sajtove mržnje – i pozovite druge da učine isto. Prijavite veb sajtove koristeći pravne mehanizme koji postoje u vašoj zemlji ili organizacije poput *INACH – Međunardona mreža protiv sajber mržnje*.
- Prikupite informacije o veb sajtovima mržnje registrovanim u vašoj zemlji. Pošaljite ovo vašem predstavniku u parlamentu

MOBILISANJE DRUGIH

- Pozovite druge da osude ili prijave govor mržnje, izraze solidarnost sa žrtvama, ili se angažuju u drugim akcijama;
- Koristite društvene medije da privučete ljude da prate korisne veb sajtove ili uzbudljive inicijative kampanje;
- Objavite uspješne slučajeve uklanjanja govora mržnje sa određenih veb sajtova;
- Podignite svijest o *Pokretu protiv govora mržnje*. Povežite (stavite link) sa svojim profilom na društvenom mediju i dodajte logo vašem potpisu;
- Organizujte treninge ili sesije podizanja svijesti sa predstavnicima grupa na koje je obično usmjeren govor mržnje. Pokažite im kako mogu braniti sebe – i druge – angažujući se u kampanji;
- Koristite akcije onlajn i van interneta kako biste objavili sve akcije koje možete preduzeti iz ostalih odjeljaka!

PODRŽAVANJE ILI IZRAŽAVANJE SOLIDARNOSTI SA ŽRTVAMA ILI GRUPAMA NA KOJE JE OBIČNO USMJEREN GOVOR MRŽNJE

- Pošaljite privatne poruke pojedincima na koje je bio usmjeren govor mržnje: izrazite vašu solidarnost i recite im šta mogu uraditi;
- Pomozite da se rastjeraju predrasude ili lažne ideje o grupama na koje je obično usmjeren govor mržnje. Napravite alternativnu priču i objavite je gdje god ste u mogućnosti;
- Informišite mlade ljude o njihovim pravima i metodama koje mogu koristiti da se zaštite;
- Organizujte javnu akciju u znak solidarnosti sa grupama na koje je obično usmjeren govor mržnje;
- Objavite sve primjere rasističkog ili diskriminatornog izražavanja od strane političara, medija ili javnih ličnosti. Pozovite ih na odgovornost!
- Radite sa grupama na koje je obično usmjeren govor mržnje: ohrabrite ih da se uključe u kampanju.

DUGOROČNIJE STRATEGIJE

- Organizujte sopstvenu kampanju na lokalnom nivou ili onlajn; napravite video kampanje, pjesmu ili zabavnu aktivnost i objavite je onlajn;
- Uspostavite onlajn peticiju protiv onlajn govora mržnje ili protiv politike određenog veb sajta u vezi sa onlajn govorom mržnje;
- Kontaktirajte organizacije registrovane na internetu koje se bave ovim problemom: recite im šta radite i saznajte kako možete biti uključeni u njihov rad;
- Kontaktirajte lokalne organizacije koje rade protiv rasizma i diskriminacije i drugih sličnih problema. Upozorite ih na problem onlajn govora mržnje i ohrabrite ih da se pridruže Kampanji.
- Nadgledajte problem – na određenom veb sajtu ili kako pogađa određene grupe. Pošaljite rezultate vašeg istraživanja *Tijelu za nadzor govora mržnje*, nevladinoj organizaciji koja se bavi tim problem, političarima ili ostalim uticajnim ljudima;
- Pozovite vladine zvaničnike da se bave problemom: kontaktirajte vašeg predstavnika u parlamentu.

5.8. INTERNET PISMENOST

Internet pismenost [je] mogućnost pristupa, razumjevanja, kritikovanja i kreiranja informacija i komuniciranja sadržaja onlajn.

Sonja Livingstoun, „Internet pismenost: pregovori mladih ljudi o novim internet prilikam.“¹

POTREBA ZA INTERNET PISMENOŠĆU

Internet je vjerovatno glavni izvor informacija za mlade ljude u Evropi. Nekad se koristi direktno kao izvor informacija, dok je nekad informacija pokupljena u toku *socijalizacije* ili uključivanjem u neke druge akcije. U oba slučaja važno je da su korisnici u mogućnosti da razumiju, analiziraju, procijene i verifikuju eksplicitni sadržaj i sve implicitne poruke. To je još važnije u slučajevima susretanja sa izražavanjem mržnje.

Korpus vještina i oblasti znanja koje mladi ljudi treba da mogu da pronađu i procesiraju informacije su jedan od aspekata medijske pismenosti ili, ukoliko se primjenjuje posebno na internet svijet, internet pismenosti. Ipak, internet pismenost ide dalje od prikupljanja i procesiranja informacija i postoje mnoge druge vještine i alati koji su relevantni za pripremu mladih ljudi da se bave problemom onlajn mržnje. Među njima su oni koji se odnose više na tehničke aspekte interneta i oni koji se traže pri objavljivanju i dijeljenju sadržaja.

UČENJE PUTEM ČINJENJA

Uopšte, svi koji koriste internet usvoje metode i pravila neophodna da bi funkcionisali onlajn u toku svojih aktivnosti; oni postaju dovoljno *internet pismeni* kako bi mogli da se snađu i zadovolje većinu svojih potreba. Ipak, ako se od mladih ljudi očekuje ne samo da ne ponavljaju neke od *loših* aspekata i *loših* navika koje rezultiraju onlajn govorom mržnje i ukoliko posebno treba da nauče da se suprotstave određenim slučajevima, veći stepen internet pismenosti postaje bitan. Liste uključene u ovom odjeljku sadrže neke od relevantnih vještina i oblasti znanja neophodnih za zadatak.

RAZLIČITI ALATI ZA RAZLIČITE ULOGE

Vrlo je važno naglasiti da u vezi sa govorom mržnje mladi ljudi u različito vrijeme mogu imati razne uloge. Svaka uloga zahtijeva različiti set vještina pa to treba imati u vidu prilikom bilo kakvog edukativnog rada.

---

¹ *Digitalna omladina, inovacije i neočekivano (2008), MIT Press*

ONI KOJI STOJE SA STRANE – POSMATRAČI

Kad god naiđemo na sadržaj koji je štetan za druge, do određenog nivoa postajemo učesnici u dijalogu. Možemo taj sadržaj ignorisati, možemo ga širiti dalje tako što ćemo ga podijeliti ili možemo odlučiti da zauzmemo stav protiv njega. Mnoge od aktivnosti iz ovog priručnika su napravljene da pokrenu mlade ljude iz pasivnih pozicija *gledanja – ali neregovanja* u poziciju gdje se angažuju u problemu, na bilo koji prikladan način. Ovo zahtijeva vještine rasuđivanja i kritičke analize i zahtijeva svijest o mogućim formama akcije.

ŽRTVE

Ljudima koji su ili direktne mete govora mržnje onlajn ili onima koji pripadaju nekoj od grupa koje su uobičajeno meta uvredljivog ili rasističkog izražavanja ili sajber zlostavljanja, treba dati strategije kojima će se zaštititi i nositi sa izražavanjem mržnje. Takođe su im potrebne vještine znanja koje će im pomoći da se bave ovim problemom – na primjer, pozivajući na odgovornost, odgovornu osobu, prijavljujući zlostavljanje, ohrabrujući druge da zauzmu stav, i tako dalje.

HEJTERI I POTENCIJALNI HEJTERI

Ova grupa uključuje one koji šire onlajn govor mržnje ili su u iskušenju da to urade, bilo stvaranjem ličnog sadržaja ili širenjem tuđeg. Treba da zapamtimo da isto kao što postoje neke forme govora mržnje koje su *gore* od drugih, isto tako uloge ljudi kao *hejtera* mogu biti više ili manje štetne. Oni koji šire sadržaj koji je blago rasistički takođe doprinose opštem problemu, čak iako njihova akcija nije nelegalna i ne poziva direktno druge na zlostavljanje. To je i dalje prvi korak u lancu škodljivog izražavanja.

Mnogi ljudi doprinose širenju onlajn govora mržnje jednostavno širenjem sadržaja koji oni ne prepoznaju kao škodljiv, uvredljiv ili lažan. Izbjegavanje takvog ponašanja zahtijeva sposobnost primjećivanja predrasuda ili pristrasnosti u internet sadržaju i veći stepen odgovornosti u stvaranju ili širenju istog sa drugima.

AKTIVISTI I UČESNICI U KAMPANJI

Kampanja protiv onlajn govora mržnje vidi sve mlade ljude, ali i sve internet korisnike, kao potencijalne učesnike u kampanji! Dio cilja je da ohrabri *one koji stoje sa strane* i posmatraju govor mržnje da odgovore i pridruže se pokretu ljudi širom svijeta u suprotstavljanju govoru mržnje.

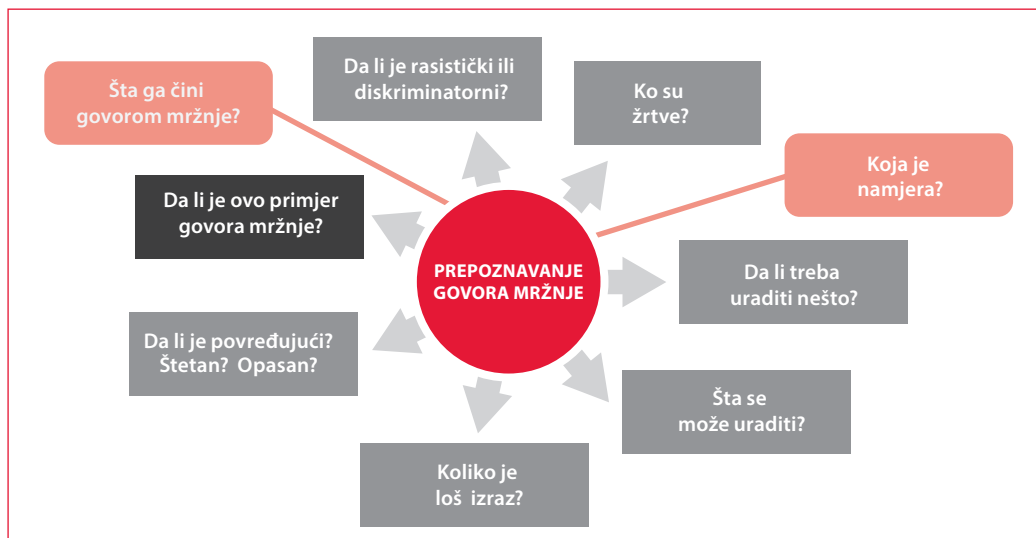
Onlajn kampanja zahtijeva određeni set vještina uključujući objavljivanje, promovisanje, građenje podrške i konstruisanje različitih poruka i priča.

KORIŠĆENJE INTERNETA ZA BORBUTIV ONLAJN MRŽNJE

Sljedeća lista predstavlja neke od važnijih oblasti internet pismenosti koje su povezane sa aktivnostima u ovom priručniku i sa kampanjom uopšteno. Dublje razumjevanje ovih oblasti će pomoći mladim ljudima da igraju efektivnije uloge u kampanji. Takođe će im pomoći da modifikuju sopstveno ponašanje onlajn.

PREPOZNAVANJE ONLAJN GOVORA MRŽNJE

Prvi zadatak u borbi protiv onlajn govora mržnje je biti u mogućnosti da se isti identifikuje kada naiđemo na njega. Ovo zahtijeva znanje o tome šta čini govor mržnje i znanje kako procijeniti mogući uticaj, ali takođe može zahtijevati dublju svijest skrivenih poruka i sposobnost da se uoči pristrasnost i predrasude gdje su one samo implicirane.

KRITIČKO RAZMIŠLJANJE I PROCESUIRANJE INFORMACIJA

Postoji ogroman obim informacija koje se mogu naći onlajn i mladim ljudima su potrebne vještine kako bi obezbijedili da ne uzimaju zdravo za gotovo sve što vide onlajn. Ovo se posebno odnosi na neke od lažnih informacija, ili informacija koje su iz neutvrđenih izvora, a koje podstiču predrasude protiv određenih grupa. Korisnici moraju da budu u mogućnosti da identifikuju moguće greške u argumentima i moraju da budu svjesni važnosti provjeravanja činjenica i *slušanja druge strane*, makar u slučajevima u kojima neko može biti povrijeđen.

Korisni savjeti: provjeravanje argumentacije

- Da li su dati izvori za iznešene tvrdnje, ili su argumenti bazirani na *zdravom razumu*?
- Da li su izvori imenovani i prepoznati kao autoriteti po pitanju teme?
- Da li argumenti navode na zaključak, ili postoje mogući drugi ishodi?
- Da li argument počivaju na *činjenicama* ili se pozivaju na emocije, tradicionalna uvjerenja, ili samo na moguće *ishode*?
- Da li se predstavljene *činjenice* ili argumenti mogu testirati?
- Da li su napravljena uopštavanja o pojedincima ili grupama?
- Da li su sva uopštavanja rasistička ili diskriminatorna?
- Da li su druge perspektive moguće i da li bi one dokazale netačnost argumenta?
- Da li tvrdnje koriste *ad hominem* argumente, drugim riječima, argumente kojima se napada suprotna strana zbog toga ko su, a ne zbog toga šta kažu?
- Da li je dati argument ubjedljiviji zbog *stila* prezentovanja – na primjer, korišćenjem upečatljivih slika ili multimedija?

PRONALAZENJE INFORMACIJA

Traženje drugih izvora i znanje o tome kako efektno tražiti je dio *provjeravanja* činjenica i *slušanja druge strane*. Većina ljudi zna *kako* da korsiti pretraživač, ali postoji manje opšte svijesti o tome kako pretraživač funkcioniše i kako dodatni alati mogu biti korišćeni za filtriranje pretraga i dolazak do različitih rezultata.

Savjeti za pretraživanje:

- Pokušajte da koristite različite pretraživače radije nego da se oslanjate na jedan;
- Pokušajte da blokirate *kolačiće* i čišćenje istorije prije obavljanja pretrage! Rezultati će obično biti drugačiji zato što mnogi pretraživači pokazuju ono što vjeruju da korisnik želi da vidi (na osnovu onoga šta oni *znaju* o tom korisniku);
- Obavite brojna pretraživanja koristeći različite termine čak pri istraživanju jednog pitanja;
- Pokušajte da obavite sofisticiranije pretrage – na primjer, ograničavajući pretragu na jedan vebsajt, obezbjeđujući da se sadržaj koji uključuje određene termine ne pokazuje u rezultatima ili koristeći „i“ da bi obezbijedili da svi termini budu uključeni. Instrukcije za ovo su date od strane svakog internet pretraživača;
- Provjerite mjerodavnost vebsajta prije nego što iskoristite rezultate pretrage da identifikujete relevantni sadržaj;
- Budite svjesni *prikrivenih* vebsajtova. Ovo su vebsajtovi koji su zabilježeni od strane pretraživača kao jedna stvar, dok zapravo imaju sadržaj koji nema veze sa tim. Njihov cilj je često da odvedu korisnika u pogrešnom pravcu i obezbijede ono što oni nazivaju *znanjem*, što je zapravo ideološki pristrasna informacija.

PROVJERAVANJE MJERODAVNOSTI

Ljudi mogu objaviti gotovo sve što požele onlajn! Uzevši u obzir količinu sadržaja i neregulisanu prirodu većine interneta, relativno je lako predstaviti mišljenje kao *činjenicu* i dati lažne tvrdnje bez dovođenja u pitanje. Veliki dio govora mržnje se može učiniti nesvjesnom posmatraču kao potkrijepljen dokazima i

činjenicama. Osim korišćenja vještina kritičkog razmišljanja kako bi se provjerile činjenice i argumentacija, svjesnost o tipu vebsajta i mjerodavnosti autora, takođe, može biti korisno u upozoravanju mladih ljudi na mogućnost govora mržnje.

Postoje hiljade vebsajtova koji postoje kako bi promovisali rasizam ili druge forme diskriminacije. Takvi *vebsajtovi mržnje* su često međusobno povezani i mogu koristiti vlasništvo drugih vebsajtova mržnje kako bi podržali rasističke tvrdnje. Mnogi rasistički vebsajtovi danas su suptilniji i mogu čak pokušati da kriju svoj rasizam, na primjer, tvrdeći da *promovišu nacionalne vrijednosti* dok iznose rasističke izjave.

Korisni savjeti; provjeravanje mjerodavnosti

- Da li je vebsajt poštovan kao izvor informacija ili mišljenja? Da li drugi sajtovi postavljaju link za njega?
- Da li su vlasnici vebsajta i autori jasno identifikovani? Zašto im treba vjerovati?
- Šta vebsajt kaže da pokušava da uradi?
- Da li postoji mogućnost da je vebsajt pristrasan, zbog lokacije, identiteta autora, ili onoga što mu stoji u misiji?
- Da li je više od jedne tačke gledišta predstavljeno na vebsajtu?
- Koliko je često ažuriran i da li na njemu ima skorijeg sadržaja?
- Da li možete naći slične sadržaje na drugim (poštovanim) veb sajtovima?
- Da li postoje bilo kakvi mogući konflikti interesa – na primjer, u vezi sa komercijalnim interesima ili političkom pripadnošću?
- Da li su reference i izvori obezbijeđeni za objavljeni sadržaj na vebsajtu?
- Da li ima politiku o rasističkom i diskriminatornom kontekstu?
- Kako se bavi takvim sadržajem i kako odgovara na žalbe?

PROIZVODNJA I DIJELJENJE SADRŽAJA

Mogućnosti za kreiranje onlajn sadržaja, lako dostupnog drugima, otvaraju mnoge mogućnosti za običnog korisnika, ali takođe stvaraju određene odgovornosti. U vezi sa govorom mržnje, odgovornost i potreba da se vodi računa pri onlajn objavljivanju su posebno važne: ovdje korisnici lako mogu postati akteri u širenju mržnje, svjesno ili nesvjesno.

U svrhe kampanje, postoje druge važne okolnosti u vezi sa objavljivanjem materijala. Uspješna kampanja mora imati snažne poruke koje će vjerovatno imati veliki odjek i koje će se lako shvatiti. Mladi ljudi moraju da budu svjesni različitih tehničkih mogućnosti za dopiranje do velikog broja ljudi – posebno putem društvenih medija – i moraju da budu u mogućnosti da oblikuju svoje poruke tako da ih drugi smatraju ubjedljivima i da žele da ih prosljede. Efektna upotreba multimedija može biti koristan alat u pomaganju da se ozbiljna poruka transformiše u nešto što će imati veću prijemčivost.

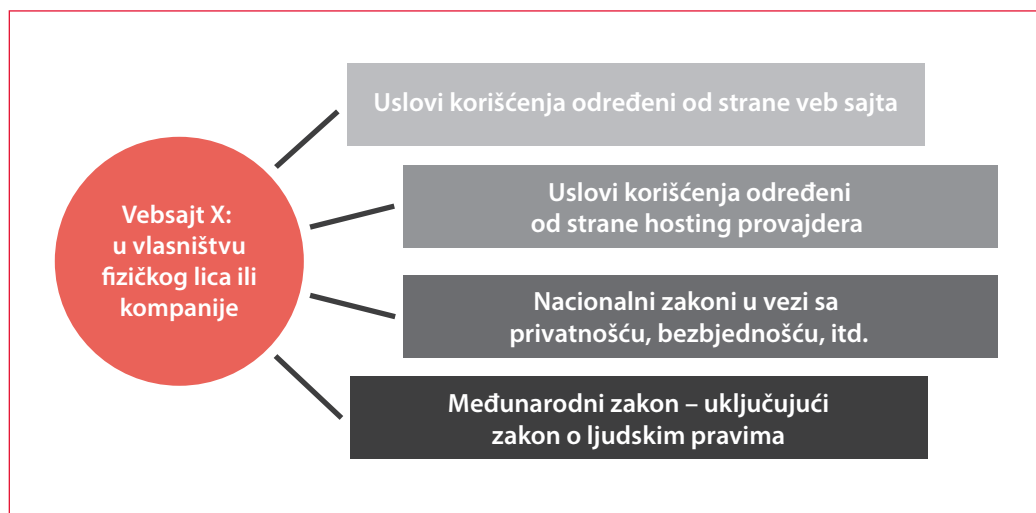
Korisni savjeti za dijeljenje sadržaja

- Obezbijedite da svaki sadržaj koji dijelite ne sadrži nikakve primjere pristrasnosti, predrasuda, rasizma ili mržnje;
- Obezbijedite da su informacije pouzdane tako da ne širite pogrešne informacije;
- Ne dijelite ništa o drugim ljudima što bi moglo kompromitovati njihovu privatnost ili bezbjednost. Uvijek pitajte ukoliko niste sigurni!
- Budite oprezni u postavljanju i dijeljenju informacija čija prava mogu biti zaštićena;
- Provjerite uslove korišćenja svih veb-sajtova kada objavljujete materijal. Oni mogu sadržati ograničenja o tipu sadržaja koji objavljujete i takođe mogu preuzeti prava nad vašim sadržajem ili u vezi sa vašim privatnim informacijama;
- Razmislite da li ostali mogu *zlopotrijebiti* informacije koje objavljujete da bi dali pogrešnu sliku ili povrijedili druge. Provjerite da vaš sadržaj nije nejasan;
- Zapamtite da sadržaj objavljen onlajn može biti lako pogrešno shvaćen i može uvrijediti ukoliko nije pažljivo osmišljen. Pokušajte da ponovo pročitate sve što objavljujete *očima nekog drugog*.

RAZUMIJEVANJE PRAVILA

Bolja svijest o nekim politikama i zakonima koji se odnose na internet aktivnosti može biti od pomoći u regulisanju ponašanja korisnika i esencijalna u borbi protiv onlajn govora mržnje. Svijest o i uključenost u procese upravljanja internetom i kako to utiče na internet korisnike je stoga dio internet pismenosti i obrazovanja za demokratsko građanstvo u cjelini. Uloga interneta u oblikovanju savremenih formi građanstva i učesća ne može ostaviti pitanja upravljanja samo u rukama biznisa i eksperata.

SLOJEVI ZAKONA

Većinu interneta *posjeduju* privatne kompanije. Čak će i privatni blog obično biti smješten na privatnom serveru. Kompanija koja posjeduje server može odlučiti da ograniči tip stvari objavljenih na blogu, ili ne! Obično će pravila koja korisnici vebajta moraju pogledati biti isložena u *uslovima korišćenja*. Oni značajno mogu varirati od jednog do drugog vebajta. Ali, osim uslova korišćenja, takođe mogu postojati zakoni uspostavljeni od strane vlada, koji se primjenjuju na korisnike interneta i vlasnike vebajtova. Neki primjeri uključuju zakone koji se odnose na privatnost i bezbjednost, ili zakone koji pokrivaju ekstremni govor mržnje. Čak iako vlada nema posebne zakone koji štite bezbjednost ljudi onlajn, to je često pokriveno međunarodnom legislativom o ljudskim pravima, kao što je to prikazano u sljedećem primjeru.

Primjer: Vlade moraju štiti ljude onlajn kao i van interneta

K.U. protiv Finske

U martu 1999. godine postavljen je oglas na internet sajtu za upoznavanje koji je zvučao kao da ga je postavio 12-ogodišnji dječak. Uključivao je link za dječakovu veb stranicu i navodio da on traži intimnu vezu sa dječakom njegovih godina ili starijim da mu pokaže put. Dječak je saznao za oglas kada je primio imejl od zainteresovanog čovjeka. Provajder usluga na vebajtu za upoznavanje je odbio da identifikuje osobu odgovornu za postavljanje oglasa, tvrdeći da bi to predstavljalo kršenje povjerljivosti. Finski sudovi su smatrali da provajder usluga ne može biti zakonski obavezan da otkrije informaciju.

Ovaj slučaj je otišao na Evropski sud za ljudska prava. Sud je ustanovio da je Finska država omanula u svojoj dužnosti da zaštiti djecu i ostale osjetljive pojedince. Oglas je dijete učinio metom za pedofile i nije zaštitio njegovo pravo na privatnost i porodični život.

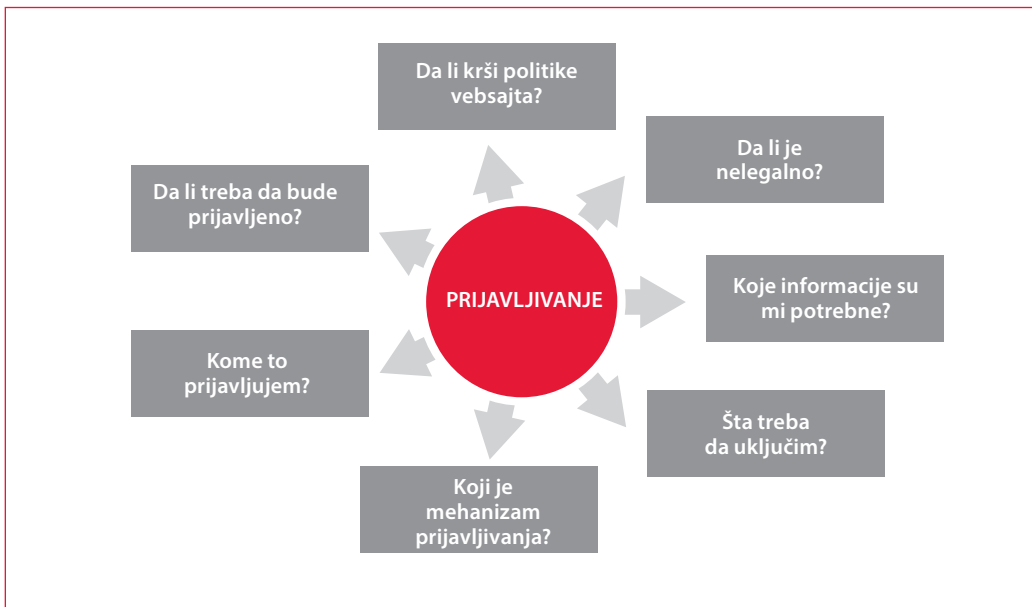
(Član 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima)

Veliki dio interneta je stoga pomalo nalik šoping centru ili noćnom klubu! Čak iako nema zakona protiv nošenja džinsa ili pohabanog izgleda, još uvijek vam se može desiti da vas ne puste u noćni klub ukoliko pravila kažu da džins nije dozvoljen. Na sličan način, vebajtovi, takođe, prave sopstvena pravila za njihov onlajn *privatni prostor*. Ipak, njihova pravila, takođe, moraju biti kompatibilna sa zakonima u zemlji kao cjelini i sa međunarodnim zakonom.

Šta to znači za korisnike

Mladi ljudi treba da budu svjesni zakona i politika koje se primjenjuju na vebajtovima koje koriste, posebno kako se isti odnose prema onlajn govoru mržnje. Često se govoru mržnje može suprotstaviti korišćenjem smjernica vebajta i procedura za dostavljanje žalbi. Ukoliko su isti neadekvatni, oni koji učestvuju u kampanji mogu postaviti pitanje valjanosti samih politika!

PRIJAVLJIVANJE UVRJEDLJIVOG PONAŠANJA

REAGOVANJE I UČEŠĆE U KAMPANJI

Prijavlivanje slučajeva govora mržnje nije samo način reagovanja kada se susretnemo sa njim. Važno je da mladi ljudi budu svjesni drugih pristupa problemu i da su sposobni da procijene koji su najprikladniji u posebnim slučajevima.

Prvi dijagram ispod ilustruje neke od mogućih reakcija na pojedinačne izraze mržnje. Postoji više primjera različitih načina pristupa problemu u cjelini, u odjeljku o strategijama kampanje. Pri odlučivanju o određenoj akciji ili strategiji, najprikladniji odgovor će često zavisiti od ozbiljnosti slučaja. *Blagi* primjer pristrasnosti ili predrasude je često najbolje tretirati direktnim obraćanjem autoru i ukazivanjem na potencijalnu štetu; običnog *trola* na vebsajtu koji najviše koriste oni koji se bave kampanjom protiv govora mržnje ponekad treba potpuno ignorisati; a, sa druge strane spektruma, vebsajt mržnje koji podstiče zlostavljanje određenih grupa, možda treba biti prijavljen policiji.

Jedan od najbitnijih elemenata pri procjeni i izboru odgovarajućeg reagovanja je očekivani uticaj određenog izraza ili vebsajta u cjelini. Neka od pitanja koja treba istražiti u procjeni uticaja su prikazana u drugom dijagramu ispod.

OSTATI BEZBJEDAN

Mladi ljudi moraju biti svjesni potencijalnih onlajn opasnosti i moraju znati mjere predostrožnosti koje mogu preduzeti kako bi izbjegli kompromitovanje sopstvene privatnosti. Takođe, postoje određene mjere koje mogu pomoći da se smanji mogućnost da postanu mete sajber zlostavljanja. Neke od ovih mjera su opisane u odjeljku sajber zlostavljanje.

5.9. SAJBER VRŠNJAČKO ZLOSTAVLJANJE

„... sajber vršnjačko zlostavljanje se odnosi na svu elektronsku komunikaciju, uključujući, ali se ne ograničavajući na, onu koja je motivisana stvarnom ili percipiranom rasom, bojom, vjerom, nacionalnim porijeklom, porijeklom ili etničkom pripadnošću, seksualnom orijentacijom, fizičkim, mentalnim, emocionalnim poteškoćama ili poteškoćama u učenju, polom, identitetom pola i izražavanjem, ili drugim specifičnim ličnim karakteristikama učenika, ili zasnovano na povezanosti sa bilo kojom osobom identifikovanom gore, kada pisani, verbalni ili fizički čin ili elektronska komunikacija ima namjeru da:

- (i) Fizički povrijedi učenika ili naškodi njegovoj imovini, ili
- (ii) značajno utiče na mogućnosti učenika za obrazovanje, ili
- (iii) bude tako oštro, uporno, ili prodorno da stvara uznemirujuće ili prijeteće obrazovno okruženje; ili
- (iv) značajno poremeti redovno pohađanje škole

Odgovaranje na sajber mržnju, Alat za akciju (Antidefamacijska liga)

Vršnjačko zlostavljanje se događa kada se jedna osoba ili grupa ljudi namjerno angažuje u neprijateljskom ili nasilnom ponašanju prema drugom pojedincu. Obično, zlostavljanje se događa u toku određenog vremenskog perioda: žrtva je uporno meta.

U sajber zlostavljanju, viktimizacija se dešava onlajn, ili u elektronskoj formi. Sajber zlostavljanje koristi mejlove, instant poruke, sobe za četovanje, pejdžere, mobilne telefone, ili druge oblike informacionih tehnologija. Uticaj na pojedinca može biti jednako težak kao i u slučajevima zlostavljanja van interneta: vršnjačko zlostavljanje onlajn je i dalje oblik vršnjačkog zlostavljanja.

Sajber vršnjačko zlostavljanje može biti posebno teško za tretiranje zato što internet omogućava više anonimnosti nego komunikacija van interneta. Takođe, može biti prodornije, ili upornije, zato što se događa čak i kada nasilnik nije fizički prisutan. Jednom kada nasilnik sazna kako da kontaktira svoju žrtvu, zlostavljanje može biti konstantno i teško za izbjeći. Zbog ovoga, važno je da mladi ljudi budu svjesni opasnosti davanja ličnih detalja.

OBIM SAJBER VRŠNJAČKOG ZLOSTAVLJANJA

Sajber vršnjačko zlostavljanje je ozbiljan i uporan problem među mladim ljudima. Može izazvati trajnu štetu, a vodilo je i do samoubistava. Različite studije su pokazale da je veliki broj tinejdžera pogođen ovim problemom. Cifre ispod se odnose na Sjedinjene američke države, ali istraživanja i iskustva govore da je problem jednako ozbiljan u Evropi:

- Više od polovine adolescenata i tinejdžera je bilo izloženo onlajn vršnjačkom zlostavljanju i otprilike isti broj je uključen u sajber vršnjačko zlostavljanje;
- Više nego jedno od troje mladih ljudi je iskusilo sajber prijetnje onlajn;
- Preko 25% adolescenata i tinejdžera je bilo izloženo uzastopnom vršnjačkom zlostavljanju preko mobilnih telefona ili interneta;
- Preko polovine mladih ljudi ne kaže svojim roditeljima kada se susretne sa sajber vršnjačkim zlostavljanjem.

Izvor: i-SAFE Inc „Sajber vršnjačko zlostavljanje: statistike i savjeti“

SAJBER VRŠNJAČKO ZLOSTAVLJANJE I LJUDSKA PRAVA

Vršnjačko zlostavljanje i sajber vršnjačko zlostavljanje su oblici zlostavljanja i mnogi slučajevi potpadaju pod zaštitu različitih ljudskih prava. U *blažim* slučajevima, pravo na privatni život je relevantno i veoma često uključeno. U ekstremnijim slučajevima, pravo na slobodu od nehumanog i degradirajućeg tretmana, takođe, može biti uključeno, ili čak pravo na život. Nehumano i degradirajuće tretiranje mogu uključivati slučajeve seksualnog zlostavljanja, psihičkog zlostavljanja i eksploatacije. Što se tiče prava na život, može biti uključeno u oba slučaja, kada zlostavljanje rezultira fizičkim rizikom po život žrtve, ili ukoliko patnja postane toliko intenzivna da žrtva razmislija o samoubistvu. Neuspjeh da se pojedinac zaštiti od takvog rizika može predstavljati kršenje njegovog prava na život

KAKVA JE VEZA IZMEDU SAJBER VRŠNJAČKOG ZLOSTAVLJANJA I GOVORA MRŽNJE?

Sajber vršnjačko zlostavljanje je relacija moći, uperena protiv pojedinca, dok je govor mržnje obično poziv na netrepeljivost i zlostavljanje protiv cijele grupe ljudi. Kako bilo, za njihove žrtve, oba predstavljaju forme zlostavljanja i ponižavanja. Govor mržnje i sajber vršnjačko zlostavljanje koriste iste onlajn kanale. Često se odnose na pojedince koji se smatraju drugačijim, bilo zbog svog porijekla, invaliditeta, etničke pripadnosti ili iz drugih razloga. Oba fenomena služe se uvrjedljivom i uznemiravajućom komunikacijom. U brojnim slučajevima, sajber vršnjačko zlostavljanje i govor mržnje su kombinovani i to je vrlo štetno po pojedince i grupe – na primjer, vršnjačko zlostavljanje koje se zasniva na žrtvinom polnom identitetu, seksualnoj orijentaciji ili etničkom porijeklu.

U isto vrijeme, osnaživanje sposobnosti mladih ljudi da se suprotstave govoru mržnje može osnažiti i njihovu otpornost prema sajber vršnjačkom zlostavljanju i obratno. Internet pismenost je podrška u osnaživanju mladih ljudi da razumiju pitanja od značaja na internetu i da se zaštite i reaguju na zlostavljanje kada se ono desi.

ODRŽAVANJE SOPSTVENE BEZBJEDNOSTI

Mladi ljudi moraju biti svjesni da su forme ponašanja nabrojane u sljedećem odjeljku neprihvatljive – i vjerovatno nelegalne. Čak i izolovani slučaj može predstavljati početak produžene kampanje, ili preteču snažnijih oblika zlostavljanja. Mladi ljudi moraju biti sposobni da prepoznaju upozoravajuće znake, kako bi pravilno presudili o najboljem načinu reagovanja na pojedinačne slučajeve, i moraju znati mjere predostrožnosti koje mogu preduzeti kada se prijetnja učini realnom. Takođe treba da budu svjesni da postoje organizacije koje im mogu ponuditi podršku ili savjet, ili koje će im pomoći, ukoliko je potrebno da preduzmu 'zvanične' korake, uključujući i pravne korake. Neke od nacionalnih kampanja Pokreta protiv govora mržnje obezbjeđuju informacije o telefonskim linijama za prijavljivanje policiji. Insejf mreža, na primjer, obezbjeđuje savjete za

prijavljivanje: www.saferinternet.org. Insejf je projekat Evropske školske mreže (Euroschoolnet), Evropskog partnera Pokreta protiv govora mržnje.

PRIMJERI ONLAJN ZLOSTAVLJANJA

- Slanje prijetnji, provokativnih uvreda ili rasnih ili etničkih kleveta
- Nasilje nad gejevima, klevete na polnoj osnovi, ili drugi oblici diskriminacije
- Pokušavanje da se žrtvin kompjuter zarazi virusom
- Preplavlivanje elektronske pošte nasilnim porukama
- Objavljivanje ili širenje lažnih informacija o osobi sa ciljem povređivanja iste, ili nanošenja štete njenoj reputaciji
- Izdvajanje nekoga i pozivanje ostalih da ga/je napadnu ili ismijavaju
- Pretvaranje da je neko drugi, kako bi izgledalo da ta druga osoba govori stvari u koje ne vjeruje, ili nijesu istinite o njima
- Dijeljenje slika osobe, posebno u posramljujućim situacijama, bez njihove dozvole
- Dijeljenje imejlova bez dozvole onoga ko ih je napisao
- Vršenje pritiska na druge da isključe nekoga iz zajednice (onlajn ili van interneta)
- Uzastopno slanje neprijatnih, zlobnih i uvredljivih poruka

ONLAJN BEZBJEDNOST: LISTA ZA MLADE LJUDE

Limitiranje mogućnosti za zlostavljanje

- Provjeravajte redovno i ažurirajte vaša privatna podešavanja na vebstranovima društvenih mreža.
- Ne dajte lične detalje, na primjer, broj mobilnog telefona, imejl adresu ili kućnu adresu, ukoliko ne poznajete ili ne vjerujete određenoj osobi.
- Ne dijelite lične informacije sa ljudima koje ne poznajete (npr. u čet sobamagdje ćete vjerovatno upoznati strance).
- Razmislite o 'prostoru' koji koristite, prihvaćenim pravilima ponašanja i vrsti ljudi koji takođe koriste taj prostor. Isto kao i u svijetu van interneta, određene lokacije predstavljaju veći rizik po bezbjednost, tako i u virtuelnom svijetu treba da reagujemo u skladu sa određenim kontekstom.
- Poštujte 'etiku interneta': ponašajte se prema drugima na internetu kao što biste željeli se i drugi ponašaju prema vama.
- Budite oprezni u vezi sa zaštitom vašeg profila i imejl adrese: izlogujte se sa javnih kompjutera i mijenjajte vaše šifre redovno.
- Prijavite zlostavljanja koje naiđete onlajn ili koje je upućeno vama, mreži na kojoj se nalazi dati sadržaj ili komentari, ili specijalizovanoj policiji i pravnim službama u vašoj zemlji (molimo pogledajte neke savjete na www.saferinternet.org).

Ukoliko primite prijete ili uvrede

Razmislite o sljedećim akcijama. Svaki slučaj je različit i važno je da mladi ljudi nauče da pravilno rasuđuju kada odlučuju o akciji koju misle preduzeti. Uvijek će im biti od pomoći da diskutuju o slučaju sa ljudima kojima vjeruju.

- Ne odgovarajte! Veoma često odgovor je upravo ono što potencijalni nasilnik hoće. Nikad ne uzvraćajte, jer će ovo samo uvećati problem.
- Podijelite problem sa nekim kome vjerujete: tražite njihov savjet.
- Prijavite problem organizaciji koja se bavi bezbjednošću mladih onlajn (pogledajte stranice 190-191).
- Prijavite ponašanje vlasniku veb sajta / hosting provajderu
- Blokirajte/ prijavite neželjene kontakte i ljude koji se neadekvatno ponašaju
- Promijenite vašu imejl adresu ili broj telefona ako je bilo šta od ovoga korišćeno da od vas napravi metu
- Ukoliko je neophodno, prijavite ponašanje policiji ili kontaktirajte advokata. **Onlajn lostavljanje je nelegalno ukoliko značajno utiče na nečije zdravlje, bezbjednost ili psihičko blagostanje.**
- Uvijek čuvajte dokaze primljenih uvredljivih poruka – uključujući imejl adrese ili profile nasilnika. Možda će vam ovaj dokaz biti potreban ukoliko zvanična žalba bude neophodna.

ONLAJN BEZBJEDNOST: LISTA ZA EDUKATORE

Edukatori, roditelji i uopšte ljudi koji su u stalnom kontaktu sa mladim ljudima mogu preduzeti mjere da ih zaštite od opasnosti sajber vršnjačkog zlostavljanja na sljedeće načine:

- Korišćenjem proaktivnog pristupa, diskutujući o ovom riziku sa mladim ljudima i podržavajući ih da ga izbjegavaju, do mjere do koje je to moguće. Budite otvoreni za diskusije o ovome. Koristite primjere u odjeljenju, i ne stidite se da postavite ova pitanja. Podržite konzistentnu politiku protiv sajber vršnjačkog zlostavljanja u vašoj školi.
- Tako što ćete postati svjesni veze između govora mržnje onlajn i van interneta: ovo dvoje obično idu zajedno!
- Osnaživanjem ili ohrabivanjem djece, informišući ih i diskutujući sa njima o ovom pitanju. Ukoliko osjećate da nemate neophodne vještine za to, možete stupiti u kontakt sa organizacijama i centrima pomoći za žrtve. Postavite na vidljivo mjesto kontakte kako bi mladi ljudi imali informaciju gdje će moći da dobiju pomoć u slučaju potrebe.
- Osnaživanjem roditelja, koji moraju da postanu svjesni postojanja sajber vršnjačkog zlostavljanja i načina na koje mu se mogu suprotstaviti.

5.10. SAVJET EVROPE I ONLAJN GOVOR MRŽNJE

Rad Savjeta Evrope na onlajn govoru mržnje je koncentrisan na 4 ključne oblasti:

1. Pravni pristupi problemu, koji koriste Evropsku konvenciju i praksu Evropskog suda za ljudska prava
2. Instrumente politike, kroz rad na upravljanju internetom i kroz serije preporuka i predloga politika upućenih državama članicama Savjeta Evrope.
3. Nadziranje akcije, kroz rad Evropske komisije za borbu protiv rasizma i diskriminacije i rad komesara za ljudska prava
4. Obrazovanje, prevencija i osnaživanje kapaciteta za različite socijalne aktere uključujući novinare, NVO aktiviste, nastavnike i mlade ljude.

Onlajn govor mržnje je snažno povezan sa različitim pitanjima, tako da je ta tema takođe dio inicijativa u raznim drugim oblastima. Neke, ali ne sve, od njih uključuju:

Dječja prava	Zaštita manjina	Obuka sudija
Borba protiv sajber kriminala	Borba protiv sajber vršnjačkog zlostavljanja i zaštita djece	Medijska pismenost
Sloboda izražavanja	Promovisanje pluralističkog društva	Obrazovanje medija
Anti-rasističke politike	Promovisanje interkulturnog dijaloga	Obuka nastavnika
Omladinske politike	Učešće mladih	Neformalno obrazovanje i omladinski rad

Ova duga lista predstavlja ilustraciju različitih briga i pitanja koja su u određenoj vezi sa onlajn govorom mržnje. Ona je takođe pokazatelj da se problem može tretirati iz mnoštva različitih uglova, koristeći ogroman broj različitih metoda.

Sledeće kratke informacije pokrivaju samo one oblasti rada koje su najznačajnije, ili su u direktnijoj vezi sa borbom protiv onlajn govora mržnje.

PRAVNI INSTRUMENTI

- Evropska konvencija o ljudskim pravima je ratifikovana od strane svih zemalja članica Savjeta Evrope. Ona štiti određena građanska i politička prava, uključujući prava na privatnost, bezbjednost, i zaštitu od

- nehumanog i degradirajućeg tretmana. Iako konvencija štiti slobodu izražavanja, ovo pravo dozvoljava ograničenja kada će forme izraza vjerovatno dovesti ili dovode u opasnost druge, ili štete društvu u cjelini.
- Evropski Sud za ljudska prava je odgovoran za održavanje prava iz Evropske Konvencije. Praksa ovog suda je obezbijedila interpretaciju 'govora mržnje' koja obezbjeđuje da najgori primjeri zalostavljanja nisu zaštićeni pravom na slobodu izražavanja.
  - Konvencija o sajber kriminalu razvijena od Savjeta Evrope i njen dodatni protokol je jedini obavezujući međunarodni sporazum o ovoj temi. Stupila je na snagu u julu 2004. godine i daje uputstva svim vladama koje žele da razviju legislativu protiv sajber kriminala.

STRATEGIJE I INSTRUMENTI POLITIKE

- Strategija Savjeta Evrope o upravljanju internetom iz 2001. godine ističe brojne ključne oblasti osmišljene sa ciljem da osiguraju budući razvoj interneta kao sigurnog prostora koji štiti slobodu izražavanja i obezbjeđuje slobodan pristup informacijama.
- Preporuke politike koje se odnose na borbu protiv onlajn govora mržnje je napisao Komitet ministara i Parlamentarna skupština Savjeta Evrope. Ovo uključuje Preporuku CM/Rec(2009)5 koja sadrži mjere za zaštitu djece od štetnog sadržaja i ponašanja i promoviše aktivno učešće u virtuelnom svijetu.

INSTRUMENTI ZA NADZOR

- Evropska Komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI) je tijelo Savjeta Evrope za ljudska prava. Sastavljena je od nezavisnih eksperata i daje izvještaje o nadzoru uključujući izvještaje o problemu govora mržnje. Komisija se takođe bavi govorom mržnje u svojim preporukama politike za borbu protiv širenja rasističkih, ksenofobičnih i antisemitskih materijala putem interneta (Preporuke Politike 6). Komisija prati ovaj problem radom na nadzoru zemalja i tematskim izvještajima.
- Komesar za ljudska prava je usmjerio pažnju na govor mržnje kao problem ljudskih prava (na primjer, u vezi sa Romima, izbjeglicama i onima koji traže azil). Komesar je takođe pozvao da se usvoje mjere protiv govora mržnje.

OBRAZOVANJE, PREVENCIJA I IZGRADNJA KAPACITETA

- Pestaloci program Savjeta Evrope je stvoren za profesionalce iz oblasti obrazovanja i uključuje module o medijskom obrazovanju i interkulturalnom učenju.
- Igrica na internetu 'Wild Web Woods' (Šume sa divljim mrežama) je alat za djecu kako bi naučila osnovne metode održavanja onlajn bezbjednosti.
- *Priručnik o internet pismenosti* je onlajn alat za obuku roditelja, nastavnika i mladih ljudi da razviju svoje sposobnosti u upotrebi interneta.
- Omladinski sektor Savjeta Evrope organizuje edukativni program o ljudskim pravima za omladinske organizacije i aktiviste. Rad na anti-rasizmu i interkulturalni dijalog zauzimaju važnu ulogu. Trening kursevi na lokalnom i međunarodnim nivoima su organizovani za aktiviste i edukatore o ljudskim pravima, i razni edukativni materijali su proizvedeni, na primjer *Kompas*, *Kompasito*, i *Rod je važan*.

OSTALE AKCIJE OMLADINSKOG SEKTORA U BORBI PROTIV ONLAJN GOVORA MRŽNJE

- Istraživanje o onlajn govoru mržnje i publikacija *Početne tačke za borbu protiv govora mržnje na internetu*: ovo se odnosi na realnosti govora mržnje za mlade ljude i opisuje brojne projekte i kampanje dizajnirane da bi se bavile ovim problemom
- Istraživanje o mladim ljudima i govoru mržnje, vođeno 2012. godine, kako bi analiziralo percepciju mladih ljudi o govoru mržnje i uticaj koji ima na njih.
- Dodijeljeni su grantovi Evropske omladinske fondacije omladinskim organizacijama za projekte koji se bave onlajn govorom mržnje
- Trening kursevi za onlajn aktiviste
- Radionice i seminari za aktiviste i organizatore kampanje
- Studijske sesije sa međunarodnim omladinskim organizacijama.

GDJE NAĆI VIŠE INFORMACIJA

Slučajevi Evropskog suda za ljudska prava koji se bave govorom mržnje

www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Press/Information+sheets/Factsheets/
http://echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf

Lista preporuka Vijeća Ministara, rješenja i deklaracije usvojene na polju medija www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/cm_EN.asp

Pestaloci program

www.coe.int/t/dg4/education/pestalozzi/Documentation_Centre/ML_resources_en.asp#TopOfPage

Šume sa divljim mrežama

www.wildwebwoods.org/popup_langSelection.php

Compass – A Manual on Human Rights Education with Young People

www.coe.int/compass

Priručnik o internet pismenosti

www.coe.int/t/dghl/standardsetting/internetliteracy/Source/Lit_handbook_3rd_en.swf

Priručnik o govoru mržnje, En Veber, Savjet Evrope, Strazbur 2009

POGLAVLJE 6

MATERIJAL ZA UČESNIKE

6.1. Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (siže).....	186
6.2. Evropska konvencija o ljudskim pravima i njen protokol (pojednostavljeno) ..	187
6.3. Ostali resursi za tretiranje onlajn govora mržnje	190

6.1. UNIVERZALNA DEKLARACIJA O LJUDSKIM PRAVIMA (SIŽE)

1. Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima.
2. Svakom pripada pravo da bude tretiran na isti način, nezavisno od rase, boje, pola, jezika, vjere, političkog mišljenja, imovnog stanja, rođenja ili drugog statusa.
3. Svako ima pravo na živo, slobodu i bezbjednost ličnosti.
4. Niko vas ne smije držati u ropstvu, niti vi ne smijete nikog držati u ropstvu.
5. Niko vas ne smije podvrgnuti mučenju i nečovječnom i ponižavajućem postupku.
6. Svako im pravo da svuda bude priznat kao pravni subjekt.
7. Svi su pred zakonom jednaki; zakon se prema svima primjenjuje na isti način.
8. Svako ima pravo na djelotvorni pravni lijek kada njegova ili njena prava nisu ispoštovana.
9. Niko ne smije biti proizvoljno uhapšen, pritvoren niti protjeran iz vaše sopstvene zemlje.
10. Svako ima jednako pravo na pravično i javno suđenje.
11. Svako mora biti smatran nevinim dok se ne dokaže krivica.
12. Svako ima pravo na poštovanje privatnosti (uključujući dom i porodični život)
13. Svako ima pravo na slobodu kretanja i izbora stanovanja u granicama pojedine države
14. Svako ima pravo da ode u drugu zemlju i traži azil ukoliko je progonjen ili u opasnosti od progona
15. Svako ima pravo na državljanstvo
16. Svako ima pravo na sklapanje braka i zasnivanje porodice.
17. Svako ima pravo na uživanje posjeda i imovine.
18. Svako ima pravo na slobodu uvjerenja (uključujući, ali se ne ograničavajući na vjeru).
19. Svako ima pravo da kaže šta misli i da slobodno daje i prima informacije.
20. Svako ima pravo da se pridruži udruženjima i da učestvuje u mirnim okupljanjima.
21. Svako ima pravo da učestvuje u vlasti svoje zemljom, koja treba da bude izabrana putem slobodnih i pravičnih izbora.
22. Svako ima pravo na socijalnu sigurnost.
23. Svako ima pravo da radi za pravednu naknadu u bezbjednom okruženju i da se učlani u sindikat.
24. Svako ima pravo na odmor i razonodu.
25. Svako ima pravo na standard života koji obezbjeđuje zdravlje i blagostanje, njegovo i njegove familije, uključujući hranu, odjeću, stan, ljekarsku negu, neophodne socijalne službe.
26. Svako ima pravo na obrazovanje, uključujući besplatno osnovno obrazovanje.
27. Svako ima pravo da učestvuje u kulturnom životu svoje zajednice.
28. Svako ima pravo na društveni i međunarodni poredak u kojem prava i slobode iz ove Deklaracije mogu biti potpuno ostvareni.
29. Svako mora poštovati prava drugih, zajednicu i javno vlasništvo.
30. Niko nema pravo da oduzme bilo koje od prava iz ove Deklaracije.

6.2. EVROPSKA KONVENCIJA O LJUDSKIM PRAVIMA I NJENI PROTOKOLI

POJEDNOSTAVLJENA VERZIJA ODABRANIH ČLANOVA

SIŽE PREDGOVORA

TČlanovi Vlade Savjeta Evrope rade za mir i veće zajedništvo zasnovano na ljudskim pravima i osnovnim slobodama. Ovom Konvencijom su odlučili da preduzmu prve korake kako bi ojačale mnoga od prava sadržana Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima.

ČLAN 1 – OBAVEZA POŠTOVANJA LJUDSKIH PRAVA

Države moraju obezbijediti da svi imaju prava navedena u ovoj Konvenciji.

ČLAN 2 – PRAVO NA ŽIVOT

Svako ima pravo na život.

ČLAN 3 – ZABRANA MUČENJA

Niko nema pravo da vas povrijedi ili podvrgne torturi. Čak i u zatvoru vaše ljudsko dostojanstvo mora biti poštovano.

ČLAN 4 – ZABRANA ROPSTVA I PRINUDNOG RADA

Zabranjeno je da vas drže u ropstvu ili da vas prisiljavaju na rad.

ČLAN 5 – PRAVO NA SLOBODU I SIGURNOST

Svako ima pravo na slobodu. Ukoliko ste uhapšeni imate pravo da znate zašto. Ukoliko ste uhapšeni imate pravo na održavanje suđenja u skorom roku, ili da budete pušteni dok se suđenje ne održi.

ČLAN 6 – PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Svako ima pravo na pravično suđenje pred nepristrasnim i nezavisnim sudijom. Ukoliko ste optuženi da ste počinili zločin, nevini ste dok se ne dokaže krivica. Imate pravo na pomoć advokata kojeg mora platiti država ukoliko ste siromašni.

ČLAN 7 – KAŽNJAVANJE SAMO NA OSNOVU ZAKONA

Niko se ne može smatrati krivim za krivično djelo ukoliko to krivično djelo nije bilo definisano zakonom u vrijeme kada ste ga počinili.

ČLAN 8 – PRAVO NA POŠTOVANJE PRIVATNOG I PORODIČNOG ŽIVOTA

Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.

ČLAN 9 - SLOBODA MISLI, SAVJESTI I VJEROISPOVIJESTI

Svako ima pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti. Svako ima pravo da upražnjava svoju vjeru kući i u javnosti i da promijeni vjeru ukoliko to želi.

ČLAN 10 – SLOBODA IZRAŽAVANJA

Svako ima pravo da odgovorno kaže i napiše ono što misli, i da daje i prima informacije od drugih. Ovo pravo uključuje slobodu štampe.

ČLAN 11 – SLOBODA OKUPLJANJA I UDRŽIVANJA

Svako ima pravo da učestvuje na mirnim okupljanjima i da osniva ili se pridružuje udruženjima, uključujući i sindikate.

ČLAN 12 – PRAVO NA SKLAPANJE BRAKA

Svako ima pravo na sklapanje braka i zasnivanje porodice.

ČLAN 13 – PRAVO NA DJELOTVORNI PRAVNI LIJEK

Svako čija su prava narušena, ima pravo da se žali zvanično sudovima ili javnim tijelima.

ČLAN 14 – ZABRANA DISKRIMINACIJE

Svako ima ova prava nezavisno od boje kože, pola, jezika, političkih ili vjerskih uvjerenja, ili porijekla.

ČLAN 15 – ODSUPANJE U VANREDNIM OKOLNOSTIMA

U vrijeme rata ili druge javne opasnosti, vlada može uraditi stvari koje nisu u skladu sa vašim pravima, ali samo u slučajevima kada je to izuzetno neophodno. Čak i tada, vladama nije dozvoljeno, na primjer, da vas muče ili da vas svojevoljno ubiju.

ČLAN 16 – OGRANIČENJE POLITIČKE AKTIVNOSTI STRANACA

Vlade mogu ograničiti političke aktivnosti stranaca, čak i ukoliko bi ovo bilo u suprotnosti sa članovima 10, 11 ili 14.

ČLAN 17 – ZABRANA ZLOUPOTREBE PRAVA

Ništa u ovoj Konvenciji ne može biti korišćeno kako bi uskratilo prava i slobode iz Konvencije.

ČLAN 18 – GRANICE KORIŠĆENJA OGRANIČENJA PRAVA

Većina prava iz ove Konvencije mogu biti ograničena opštim zakonom koji se primjenjuje na sve. Takva ograničenja su jedino dozvoljena ukoliko su striktno neophodna.

ČLANOVI 19 DO 51

Ovi članovi objašnjavaju kako Evropski sud o ljudskim pravima funkcioniše.

ČLAN 34 – POJEDINAČNE PREDSTAVKE

Ukoliko su vaša prava koja su sadržana u Konvenciji prekršena u jednoj od država članica, prvo treba da se žalite svim kompetentnim nacionalnim vlastima. Ako to ne riješi problem, možete se direktno žaliti Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburu.

ČLAN 52 – UPITI GENERALNOM SEKRETARU

Ukoliko Generalni sekretar Savjeta Evrope to zahtijeva, vlada mora objasniti kako njen nacionalni zakon štiti prava sadržana u ovoj Konvenciji.

PROTOKOLI KONVENCIJE

ČLAN 1 PROTOKOLA BR.1 – ZAŠTITA IMOVINE

Svako ima pravo na uživanje sopstvene imovine i posjeda.

ČLAN 2 PROTOKLA BR.1 – PRAVO NA OBRAZOVANJE

Svako ima pravo da ide u školu.

ČLAN 3 PROTOKOLA BR.1 – PRAVO NA SLOBODNE IZBORE

Svako ima pravo da bira vladu svoje zemlje putem tajnog glasanja.

ČLAN 2 PROTOKOLA BR.4 – SLOBODA KRETANJA

Ako ste zakonito u zemlji, imate pravo da idete gdje god želite i da živite gdje želite unutar granica iste.

ČLAN 1 PROTOKOLA BR.6 – UKIDANJE SMRTNE KAZNE

Niko ne može biti osuđen na smrt niti pogubljen od strane države.

ČLAN 2 PROTOKOLA BR.7 – PRAVO NA ŽALBU U KRIVIČNIM STVARIMA

Svako se može žaliti višem sudu ukoliko je osuđen za krivično djelo.

ČLAN 3 PROTOKOLA BR.7 – NAKNADA ZA POGREŠNU PRESUDU

Svako ima pravo na naknadu ukoliko je osuđen zbog počinjanja krivičnog djela, a ispostavi se da je bio nevin.

ČLAN 1 PROTOKOLA BR.12 – OPŠTA ZABRANA DISKRIMINACIJE

Niko ne može biti diskriminisan od strane javnih vlasti, po bilo kom osnovu, na primjer, vaše boje kože, pola, jezika, političkih ili vjerskih uvjerenja, ili porijekla.

6.3. OSTALI RESURSI ZA BAVLJENJE ONLAJN GOVOROM MRZNJE

U slučaju da imate vremena i zainteresovani ste da naučite više o onlajn govoru mrznje i koje druge edukativne akcije možete koristiti sa vašom grupom, ovdje možete pronaći neke početne instrukcije. Ovo nije iscrpna lista, već samo neke sugestije za dalje istraživanje!

SAVJET EVROPE

- **Compass (Kompas)** – Priručnik o obrazovanju o ljudskim pravima sa mladim ljudima; **Compasito** – Priručnik o obrazovanju o ljudskim pravima za djecu i ostali edukativni izvori o obrazovanju o ljudskim pravima i antirasističkom obrazovanju sa mladim ljudima
www.coe.int/compass
- **Internet Literacy Handbook (Priručnik o internet pismenosti)**– onlajn alat za obuku roditelja, nastavnika i mladih ljudi kako bi razvili svoje vještine u upotrebi Interneta
www.coe.int/t/dghl/standardsetting/internetliteracy/Source/Lit_handbook_3rd_en.swf
- **Wild Web Woods –(Šume sa gustim mrežama)**– onlajn igrica za djecu, kako bi naučila osnovna bezbjedonosna pravila interneta www.wildwebwoods.org/popup_langSelection.php
- **Manual on Hate Speech (Priručnik o govoru mrznje)**, autorke En Veber, izdat od Savjeta Evropa, Strazbur 2009
- **Starting Points for Combating Hate Speech Online (Polazišta za borbu protiv onlajn govora mrznje)**– tri studije o onlajn govoru mrznje i načinima tretiranja istog, autora Gavan Titli, Eli Kin i Lazlo Foldi; objavio Savjet Evrope, Strazbur 2012
- **The Council of Europe media and freedom of expression main page (Savjet Evrope, Pestaloci program, veb stranica o medijskoj pismenosti)**
www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Themes/Education_en.asp
- **The Council of Europe Pestalozzi programme webpage on media literacy (Savjet Evrope, Pestaloci program, veb stranica o medijskoj pismenosti)**
www.coe.int/t/dg4/education/pestalozzi/Documentation_Centre/ML_resources_en.asp
- **The European Court of Human Rights factsheets on themes (Evropski sud za ljudska prava, ključne tačke za određene teme)** (među kojima je i govor mrznje)
www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Press/Information+sheets/Factsheets
- **List of Committee of Ministers Recommendations, Resolutions and Declarations (Lista preporuka, rješenja i deklaracija Vijeća Ministara)** usvojenih na polju medija
- www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/cm_EN.asp

OSTALI IZVORI I LINKOVI

- **Insafe (insejf)** je Evropska mreža informativnih centara koja promovise bezbjednost, odgovornu upotrebu interneta i mobilnih telefona za mlade ljude.
www.saferinternet.org/home
- **Insafe Good Practice Guide, (Insejf vodič za dobre prakse)**, Istraživanja resursa za tinejdžere, kompletan izvještaj www.saferinternet.org/c/document_library/get_file?uuid=eb60c451-5826-459e-a89f-d8aa6aa33440&groupId=10137
- **Teachtoday (Podučavaj danas)** je portal sa informacijama i savjetima za škole o pozitivnoj, odgovornoj i bezbjednoj upotrebi novih tehnologija
www.teachtoday.eu
- The **MediaSmarts (Medija Smarts)** veb-sajt uključuje širok spektar edukativnih aktivnosti, pomoćnih informacija i alata u vezi sa upotrebom interneta
www.mediasmarts.ca
- Childnet International's **Chatdanger (Opasnost četovanja Međunarodne dječje mreže)** je edukativni veb-sajt za mlade ljude za učenje o onlajn bezbjednosti u interaktivnim onlajn aktivnostima, kao što su četovanje, instant poruke, onlajn igrice, imejlovi i mobilni telefoni
www.chatdanger.com
- The **Web We Want (Mreža koju mi želimo)** je edukativni priručnik, namijenjen djeci od 13 do 16 godina, razvijen sa i od strane mladih ljudi na temu internet pismenosti
<http://webwewant.eu>
- **European Schoolnet (Evropska školska mreža)** mreža od 30 evropskih ministarstava obrazovanja, nudi nastavnicima i učenicima izvore u vezi sa znanjem o društvu i upotrebi interneta.
www.eun.org
- The **European Wergeland Centre (Evropski centar Vergeland)** nudi širok spektar edukativnih izvora o obrazovanju o ljudskim pravima.
www.theewc.org
- The **Anti-Defamation League (Antidefamacijska liga)**, alat koji uključuje sugestije za akcije protiv sajber mrznje.
www.adl.org/assets/pdf/combating-hate/ADL-Responding-to-Cyberhate-Toolkit.pdf
- INACH – **International Network Against Cyber Hate** – (Međunarodna mreža za borbu protiv sajber mrznje) – ujedinjuje i osnažuje organizacije da promovišu poštovanje, odgovornosti i građanstvo onlajn kroz suprotstavljanje sajber mrznji i podizanje svijesti o onlajn diskriminaciji
www.inach.net
- **INHOPE Hotlines (Inhoup vruće linije)** nudi javnosti način anonimnog prijavljivanja materijala sa interneta, uključujući materijale o seksualnom zlostavljanju djece za koje sumnjaju da su nelegalni.
www.inhope.org/gns/home.aspx

Agenti prodaje publikacije Savjeta Evrope

BELGIJA / BELGIUM/BELGIQUE

La Librairie Européenne -
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 231 04 35
Fax: +32 (0)2 735 08 60
E-mail: info@libeurop.eu
http://www.libeurop.be

Jean De Lannoy/DL Services
Avenue du Roi 202 Kingnslaan
BE-1190 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 538 43 08
Fax: +32 (0)2 538 08 41
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
http://www.jean-de-lannoy.be

BOSNA I HERCEGOVINA/ BOSNIA AND HERZEGOVINA/ BOSNIE-HERZEGOVINE

Robert's Plus d.o.o.
Marka Marulića 2/V
BA-71000 SARAJEVO
Tel.: +387 33 640 818
Fax: +387 33 640 818
E-mail: robertsplus@bih.net.ba

KANADA / CANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
22-1010 Polytek Street
CDN-OTTAWA, ONT K1J 9J1
Tel.: +1 613 745 2665
Fax: +1 613 745 7660
Toll-Free Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
http://www.renoufbooks.com

HRVATSKA / CROATIA / CROATIE

Robert's Plus d.o.o.
Marasovićeva 67
HR-21000 SPLIT
Tel.: +385 21 315 800, 801, 802, 803
Fax: +385 21 315 804
E-mail: robertsplus@robertsplus.hr

ČEŠKA REPUBLIKA / CZECH REPUBLIC / REPUBLIQUE TCHÈQUE

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: +420 2 424 59 204
Fax: +420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
http://www.suweco.cz

DANSKA / DENMARK/ DANEMARK

GAD
Vimmelskaftejt 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: +45 77 66 60 00
Fax: +45 77 66 60 01
E-mail: reception@gad.dk
http://www.gad.dk

FINSKA / FINLAND / FINLANDE

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1
FI-00100 HELSINKI
Tel.: +358 (0)9 121 4430
Fax: +358 (0)9 121 4242
E-mail: akatilaus@akateeminen.com
http://www.akateeminen.com

FRANCUSKA / FRANCE

Please contact directly /
Merci de contacter directement
Council of Europe Publishing
Editions du Conseil de l'Europe
FR-67075 STRASBOURG cedex
FR: +33 (0)3 88 41 25 81
Fax: +33 (0)3 88 41 39 10
E-mail: publishing@coe.int
http://book.coe.int

Librairie Kléber
1 rue des Francs-Bourgeois
FR-67000 STRASBOURG
Tel.: +33 (0)3 88 15 78 88
Fax: +33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: librairie-kleber@coe.int
http://www.librairie-kleber.com

GRČKA / GREECE / GRÈCE

Librairie Kauffmann s.a.
Stadiou 28
GR-105 64 ATHINA I
Tel.: +30 210 32 55 321
Fax: +30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
http://www.kauffmann.gr

MAĐARSKA / HUNGARY / HONGRIE

Euro Info Service
Pannónia u. 58.
PF. 1039
HU-1136 BUDAPEST
Tel.: +36 1 329 2170
Fax: +36 1 349 2053
E-mail: euroinfo@euroinfo.hu
http://www.euroinfo.hu

ITALIJA / ITALY / ITALIE

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1
IT-50125 FIRENZE
Tel.: +39 0556 483215
Fax: +39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
http://www.licosa.com

NORVEŠKA / NORWAY / NORVÈGE

Akademika
Postboks 84 Blindern
NO-0314 OSLO
Tel.: +47 2 218 8100
Fax: +47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
http://www.akademika.no

POLJSKA / POLAND / POLOGNE

Ars Polona JSC
25 Obroncow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: +48 (0)22 509 86 00
Fax: +48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
http://www.arspolona.com.pl

PORTUGALIJA / PORTUGAL

Marka Lda
Rua dos Correeiros 61-3
PT-1100-162 LISBOA
Tel: 351 21 3224040
Fax: 351 21 3224044
Web: www.marka.pt
E-mail: apocio.clientes@marka.pt

RUSKA FEDERACIJA / RUSSIAN FEDERATION / FEDERATION DE RUSSIE

Ves Mir
17b, Butlerova ul. - Office 338
RU-117342 MOSCOW
Tel.: +7 495 739 0971
Fax: +7 495 739 0971
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
http://www.vesmirbooks.ru

ŠVAJCARSKA / SWITZERLAND / SUISSE

Planetis Sàrl
16 chemin des Pins
CH-1273 ARZIER
Tel.: +41 22 366 51 77
Fax: +41 22 366 51 78
E-mail: info@planetis.ch

TAJVAN / TAIWAN

Tycoon Information Inc.
5th Floor, No. 500, Chang-Chun Road
Taipei, Taiwan
Tel.: 886-2-8712 8886
Fax: 886-2-8712 4747, 8712 4777
E-mail: info@tycoon-info.com.tw
orders@tycoon-info.com.tw

VELIKA BRITANIJA / UNITED KINGDOM / ROYAUME-UNI

The Stationery Office Ltd
PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: +44 (0)870 600 5522
Fax: +44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
http://www.tsoshop.co.uk

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE I KANADA / UNITED STATES AND CANADA / ÉTATS-UNIS ET CANADA

Manhattan Publishing Co
670 White Plains Road
USA-10583 SCARSDALE, NY
Tel: +1 914 472 4650
Fax: +1 914 472 4316
E-mail: coe@manhattanpublishing.com
http://www.manhattanpublishing.com

Izdanja Savjeta Evrope/ Council of Europe Publishing/Editions du Conseil de l'Europe
FR-67075 STRASBOURG Cedex

Tel.: +33 (0)3 88 41 25 81 – Fax: +33 (0)3 88 41 39 10 – E-mail: publishing@coe.int – Website: http://book.coe.int

Rad Savjeta Evrope za demokratiju je snažno zasnovan na obrazovanju: obrazovanju u školama i obrazovanju kao cjeloživotnom procesu učenja demokratije u praksi, kao što je to slučaj u aktivnostima neformalnog obrazovanja. Obrazovanje o ljudskim pravima i obrazovanje o demokratskom građanstvu čine integralni dio onoga što treba da obezbijedimo kako bi demokratija bila održiva.

Govor mržnje je jedan od najzabrinjavajućijih oblika rasizma i diskriminacije rasprostranjen širom Evrope i pojačan korišćenjem interneta i društvenih medija. Onlajn govor mržnje je vidljivi vrh ledenog brijega netolerancije i etnocentrizma. Mladi ljudi su direktno uključeni kao izvršioци i žrtve onlajn zloupotrebe ljudskih prava; Evropi su potrebi mladi ljudi da brinu i vode računa o ljudskim pravima, kao životnom osiguranju za demokratiju.

Priručnik je objavljen kao podrška *Pokretu protiv govora mržnje* – omladinske kampanje Savjeta Evrope za onlajn ljudska prava. Priručnik je koristan za edukatore koji hoće da se bave onlajn govorom mržnje iz perspektive ljudskih prava, unutar i van formalnog sistema obrazovanja. Priručnik je napravljen za rad sa učenicima od 13 do 18 godina, ali aktivnosti mogu biti prilagođene i za druge starosne dobi.

www.coe.int

Savjet Evrope je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Uključuje 47 zemalja članica, od kojih su 28 članice Evropske unije. Sve zemlje članice Savjeta Evrope su potpisale Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum kreiran da štiti ljudska prava, demokratiju i vladavinu prava. Evropski sud za ljudska prava nadgleda sprovođenje konvencije u zemljama članicama.

www.nohatespeechmovement.org

CRNA GORA
UPRAVA ZA MLADE I SPORT

www.forum-mne.com/nohatespeech

Forum MNE